Biekorf. Jaargang 15

bron
Biekorf. Jaargang 15. De Plancke, Brugge 1904

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001190401_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

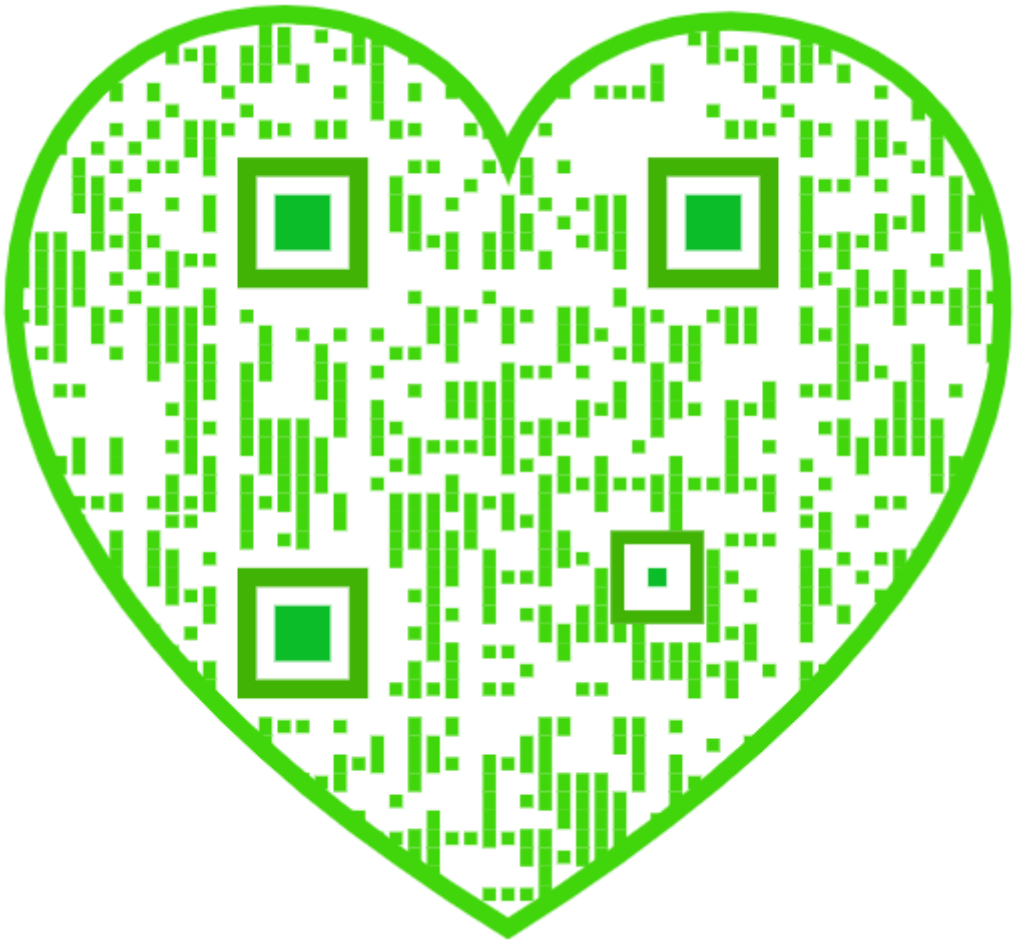

[Nummer 1]

Het Tweeluik van Abt Christiaan de Hondt

IN de koninklijke Kunstzaal te Antwerpen, verzameling van Etborn(1), wordt een tweeluik bewaard, dat men toekent aan Christiaan de Hondt, 30^{n} abt van den Duine bij Veurne.

Hoe klein het ook zij, het is niet van geringe weerde in 't opzicht van kunst en geschiedenis(2). Enkele aanteekeningen daarover bedoelen we den lezer mede te deelen. Vooraf geven we een beschrijving van het stuk, gelijk het den bezoeker der Antwerpsche kunstzaal in 't oog valt. De twee voorkanten alsmede de twee achterkanten zijn beschilderd. Oorspronkelijk was het niet zoo; ten hoogste konden drie zijden een tafereel voorstellen, t.w. beide

(1) Zie ‘Musée royal d'Anvers, Catalogue, 7e édition abrégée, n° 256’.

(2) 't Wierd ook ten toon gesteld te Brugge in 1902 bij de Vlaamsche Primitieven. Zie J. WEALE ‘*Catalogue officiel*’ en G. HULIN ‘*Catalogue critique*’, t^{k} 118. MAX J. FRIEDLANDER ‘Die Brügger Leihausstelling von 1902, Berlin Druck und verlag von Georg Reimer, 1903, bl. 30’.

voorkanten en de achterzijde van den rechteren voorkant die toesloeg[1]. Daarover echter valt nog niet te spreken.

A. Voorkant.

1°/ *Rechtervleugel.*

Onze oogen vallen op een grootsche gothieke kerk, door wier breede vensters overvloedig zonnelicht binnenstraalt.

Een prachtige hoogzaal scheidt middenbeuk en koor, zeven trappen hooger gelegd. De hoogzaal rust op drie bogen, enkel de middenste en de rechter zijn zichtbaar. Te midden van den koor, voor het hoogaltaar, twee engelen, onswaarts gekeerd, zingen Maria's lofzangen. Een der engelen houdt het zangboek in handen. Onder den rechter boog een wit Onze-Lieve-Vrouwbeeld, op voetstuk in metaal, tusschen twee kandelaars. Boven de bogen, als beeldhouwwerk, te midden, de kroning van Maria, rechts de Boodschap. Op de twee zuilen die de bogen scheiden, twee beelden; wat ze voorstellen hebben we niet kunnen vinden. Boven de hoogzaal, in 't midden, het zegekruis tusschen Onze Lieve Vrouw en St-Jan en rechts een koperen arendvormige boekstoel. In den middenbeuk onswaartsweg van 't kruis der kerk twee bogen, daarboven het triforium en hooger nog twee gekleurde brandvensters. Aan de naaste zuil hangt een bord: onmogelijk te lezen wat erop geschreven staat.

Dit zijn de kleinigheden van dit eerste tafereel. De meesterlijke, haarfijne uitvoering dier kleinooden naar ouden middeleeuwschen trant, voert het gedacht van den toeschouwer tot den gulden tijd der '*Primitieve*' schilderschool.

(1) De lezer moet *rechter*- en *linker*kant wel verstaan. Die verdeeling brengt soms moeilijkheid en misverstand bij in het beschrijven der tafereelen. Daarom weze't zoo hiernevens aangeduid. Vgl. G. HULIN, ald., bl. XI.

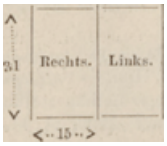

Te midden van den grooten beuk, voor de hoogzaal, staat de Heilige Maagd met het kind Jezus, in witte doeken gehuld, op de armen. Hare linkerhand houdt des kinds voeten, terwijl Jezus speelt met het halssnoer zijner Moeder en den bovenboord van haar kleed. De Moeder-Maagd draagt een blauw kleed, afgezet met een zoom vol edelgesteenten, waarboven een breedgeplooide roode mantel in 't groen gevoerd. Op den ondersten zoom van 't kleed staat er te lezen: *Salve Regina Misericordie.*

Bemerkt in 't voorbijgaan dat op de omlijsting der schilderij, van ouds af eraangebleven, die zelfde woorden geschilderd zijn.

Het dikgegroeid haar der H. Maagd valt breed weg over hare schouders; op het hoofd draagt ze eene allerkostelijkste kroon vol peerlen en gesteenten. Vóór de O.L.V. een koperen vat, daarin een ruiker leliën, meibloemkes, klokbloemen en hyacinthen.

't Is klein dit schilderwerk; maar toch behoort het niet tot den miniatuurtrant. Grootsch is het van opvatting en bewerking. Het lieve wezen der reine Moeder, de zoete trekken van het goddelijk kind, de breede plooien van O.L. Vrouw haren mantel, de kracht der lijnen, het spel der verfkleuren verraden het werk van eenen meester, weerdig nevens een Van Eyck of Memlinc plaats te nemen.

Diepen indruk maakt dit kleine tafereel. Levend staat voor ons de wonderschoone Moeder, de zuivere Maagd; daar is ze wel in haar huis, het huis van haren goddelijken Zoon...; en minzaam, als ware ze van eenen troon, een voetstuk of een altaar gestegen en statig, liefdevol nadergetreden, neigt ze het hoofd naar den biddenden abt voor haar geknield op het linker tafereel.

2°/ *Linkervleugel.*

Een abt, in witte cisterciaansche monikspij, in aanbidding voor het goddelijk kind en vereering der Moeder Gods, is op een bidbank geknield te midden zijner kamer.

De knielbank is overdekt met een grijs tapijt, daar-

boven een rood kussen en daarop een open, groot, rijkverlicht bidboek in lederen band met wijslinten die vol met eelgesteenten bezet zijn en een fijnbewerkt slot. Op de vingers van den Frater kostelijke ringen. Vóór de bidbank, aan de één zijde de mijter even rijk, aan de ander een slapend hondje. Links bachten den abt een groote heerd (met gerief en toebehoorten) waarin een vuur aan 't laaien is. Te midden van den schoorsteenmantel een koperen kandelaar brankvormig; in den linkeren hoek een prachtige staf en rechts een eikenhouten kast, waarop vijf koperen kannen en berd, glazen en twee appels. Tenden de kamer een bed met blauwen vierkanten hemel en aan 't hoofdeinde een geschilderd tweeluik. Nevens 't bed een gebeeldhouwde zetel met hooge leuning en daarboven een boord met boeken.

Dit tafereel moet noch in lieflijkheid van opvatting, noch in fijnheid van uitvoering onderdoen voor den rechtervleugel; het is in denzelfden trant en ongetwijfeld door dezelfde hand geschilderd. Hier hebben we eene schilderij volgens eigen aard der Vlaamsche meesters; de volmaaktheid in de afwerking der kleine nietigheden is daarvan een echt bewijs. Daar knielt de ingetogen abt te midden van al zijn kamergerief zoo zorgvuldig uitgebeeld; zoo wel staat hij daar vóór ons in zijn stil celleven, met opmerkzaam oog afgeschilderd(1).

Die abt is Christiaan de Hondt (1495-1509), 30^{n} abt van den Duine bij Veurne. Het nevens hem slapend hondje zinspeelt mogelijk op zijnen naam; maar ander bewijzen zijn er nog. Op de steunsteenen waarop de eikenhouten balken der zoldering rusten vinden we het wapenschild der abdij (blauwe balk op gouden veld met twee keelroode staven doorkruist, aan 't hoofd een zwarte klauw, een

(1) 'Tout cela....' zegt M.L. MAETERLINCK, sprekend over het afbeeldsel der Arnolfini (National Gallery, Londen), ...constitue une page charmante de la vie.... au moyen âge, pleine d'observations amusantes faisant songer déjà à nos inimitables peintres satiriques flamands....' vgl. *Le genre satirique dans la peinture flamande*', 1903, bl. 177. Mogen we dit gezegde hier niet toepassen?

zwarte dolfijn naar het punt gekruld); het wapen van den abt (gevierendeeld, op 1e en 4e drie zwarte honden, 2 op 1 op gouden veld; op 2e en 3e aan 't hoofd twee vijfbladeren en een blauw wapenschild naar het punt op zilveren veld); en de voorletters *C H* [*C*hristiaan de *H*ondt of verlatijnscht *C*hristianus *H*ondius].

In het '*Compendium chronologicum exordii et progressus Abbatiae Beatae Mariae de Dunis*, *ordinis Cisterciensis in Flandria. Concinnatum per Carolum de Visch ejusdem abbatiae Priorem 1660*' (uit de handvesten van 't Groot-Seminarie te Brugge S. XVI, No I) staat abt de Hondt in dezer voege vermeld:

> 'Christianus de Hondt, patriâ item Brugensis, monasterii subprior, Judoco suffectus, feliciter gubernavit annis fere quindecim, nimirum usque ad annum 1509 quo cessit, & paulo post, eodem anno, migravit ad Dominum. Hic abbas Bibliothecam ex toto pulcherrime renovavit, quam plurimis & rarissimis codicibus, scriptis & impressis, auxit. In templo quoque magnificum curavit fieri organum. Recepit 13 religiosos, & 7 conversos'. (bl. 92-93.)

Beide voorkanten van het tweeluik werden ten jare 1499 geschilderd, alsmede een der achterkanten zoo we 't verder zullen nagaan. Wellicht, zoo meenen sommige geleerde beoordeelers van het belangwekkend tweeluik, was dit geschikt om ergens aan den muur te hangen, zooals het tweeluiksken dat boven 't hoofdeinde van abt de Hondt's bed hangt. Vast aan den linkeren voorvleugel, kon de rechter voorvleugel toeslaan; was hij toegeslagen, dan kreeg men den linkeren achtervleugel te zien(1).

(1) Wat het wapen van L. de H. betreft, dient hier een klein verschil aangemerkt. Op 't wapen uit bovengemeld Compendium staan de drie hondjes op 1ste en 4de plaats. Toen we laatstmaal in 't Museum van Antwerpen het tweeluik onderzochten, bemerkten we dat aldaar, op den linker voorkant, de drie hondjes verbeeld staan op de 2de en 3de plaats, terwijl ze, op den linker achterkant, waar hetzelfde wapen nogmaals te vinden is, geschilderd staan gelijk in het 'Compendium' en in al de andere oorkonden van het Seminarie te Brugge. Alzoo moet het voorzeker zijn. 't Zijn sprekende wapens, zinspelende op den naam, daarom is voor de hondjes de eerste plaats verkozen. Hier is op het tweeluik door den schilder eene misgreep begaan; toch heeft dit weinig belang.

B. Achterkant.

De twee vleugels van den achterkant zijn hoofdzakelijk van geschiedkundige aangelegenheid. Toen we het tweeluik onderzochten op de Brugsche Tentoonstelling, scheen alles nog ietwat raadselachtig. De achterkant bestaat niet meer zoo hij geschilderd wierd ten tijde van abt Christiaan de Hondt. Hoe staat hij voor ons?

1°/ *Linkervleugel.*

Op den linkervleugel hebt ge den '*Salvator Mundi*' afgebeeld. De Zaligmaker staat rechtop in eene nis, op een voetstuk, den voet op den aardbol gesteund. Op den boog der nis staat er te lezen: PRIMUS ET NOVISSIMUS; op den aardbol:

op het voetstuk: het jaartal *1499*, toen Christiaan de Hondt de schilderij liet verveerdigen. Bachten den Christus eene roodgekleurde eeredraperij, waarop bovenaan *A* en Ω, en wat lager *P* en *F* (*P*rincipium, *F*inis). Voor de nis eene uitgedoofde nog rookende keers. Christus in lang witgewaad houdt in de linkerhand een open boek en de rechterhand verheven om te zegenen.

Alles is in grauw kleur, uitgenomen het wezen van den Zaligmaker, de draperij en rechts op den voet der nis *een wapen* als tegenstuk aan het wapen links van Christiaan de Hondt.

2°/ *Rechtervleugel.*

Een abt knielt op een bidbank overdekt met een groen tapijt. Daarboven een kussen en daarop een open boek. Ge ziet het, de schilder heeft ietwat de afbeelding van Christiaan de Hondt nagevolgd. Hier is nochtans verschil: de staf leunt tegen den rechterschouder van den abt, en de achtergrond is effendoor van roodgespikkelde kleur.

Op den schuinschen kant der omlijsting lezen we de voorletters *C.H.* (*C*hristiaan de *H*ondt)[1]. Wie is de afgebeelde abt?

Sommigen meenden: *Antonius Wydoot.* Onmogelijk. Wydoot's afbeeldsel staat op den linkervleugel van 't drieluik, aan Pieter Pourbus toegeschreven (?), voorstellende rechts den H. Antonius, links eenen abt uit de orde van Citeaux, (eigenaarster Mej. de Buyst, Brugge, zie tentoonstelling Brugge, 1902, t^{k} 305). Zulks blijkt wel uit zijne wapens.

Anderen meenen dat hier Robertus Leclercq, 33^{n} abt van den Duine, verbeeld staat[2]. 't Is inderdaad diens gekleurd wapen dat we links geschilderd zagen. Hetzelfde wapen nevens abt Robertus' naam en levensbeschrijving, vinden we ook in bovengemeld 'Compendium.' (Gevierendeeld, 1^{e} en 4^{e} gouden balk op blauw veld met drie zilveren sterren: 2 op 1; 2^{e} en 3^{e} op gouden veld, schuinsch zwart zweerd, langs elke zijde ervan een zwarte arend met twee koppen.)

Wellicht is dit wapen geen doorslaande reden om den rechts afgebeelden abt Robertus Leclercq te noemen. Daarom hebben we nopens bedoelde tweeluik eene vorige studie herhaaldelijk voortgezet. Zoo werd het eenigszins mogelijk, door nieuw onderzoek van het tweeluik, door nadere opzoekingen in de handvesten van 't Groot-Seminarie te Brugge, de tweede meening mede te deelen en te staven.

***

1°) Wat leerde ons eerst en vooral een nieuw onderzoek van 't tweeluik en in 't bijzonder der achterzijde? Welke veranderingen werden er aan toegebracht?

(1) In zijn 'Catalogue officiel' t^{k} 118, bl. 50, wijst M. WEALE op twee wapens die op den rechteren achtervleugel zouden te zien zijn: namelijk dit van C. de H. links en dit van R. Le Clercq rechts. Op dien rechteren achtervleugel zijn ze nergens te vinden, maar wel op den kant van den 'Salvator Mundi' zoo we hierboven zeiden. Het is dus eene misgreep van plaatsaanwijzing in het 'Catalogue officiel'.

(2) Zie G. HULIN, *Cat. crit.*, ald.

a) Beziet wel den '*Salvator Mundi*'; enkel zijn wezen is gekleurd, en dat wezen is in 't opzicht van schildering ongetwijfeld niet van hetzelfde tijdstip als heel de voorzijde.

Merkt het wapen van abt Robertus; 't is in verfkleuren, dat van Christiaan als tegenstuk is in grauwkleur. Maar hebt ge goede oogen, ge zult zonder veel moeite, zonder gebruik van vergrootglas, bestatigen dat Robertus' wapen boven een ander is geschilderd geweest! Welk wapen stond er het eerst? Heel natuurlijk denken we aan 't wapen der abdij van den Duine. De linksche achterkant zou dan onder Christiaan de Hondt geschilderd geweest zijn, en veranderd op bevel van abt Leclercq. Waarschijnlijk was het vroeger heel grauw-in-grauw kleur en zijn al de verfkleuren onder abt Robertus daarop gelegd geweest.

b) De rechtervleugel ook bestond heel anders onder Christiaan de Hondt wiens voorletters we nog op de omlijsting bemerken. Beziet den abt; insgelijks vindt ge in de schildering lateren trant en andere hand. De afgebeelde abt deed heel dien vleugel overschilderen en zijn eigen beeltenis er op afmalen. Stond er vroeger iets onder dien nu roodbespikkelden achtergrond? Wellicht niets, volgens de niet ongegronde meening van dezen die beweren dat die zijde vast langs den muurkant hing. Wat er ook van zij, het is anderzins onmogelijk het raadsel op te lossen.

Het wapen links, op abt Robertus wijzend, bewijst genoegzaam dat ten minste de linker achtervleugel door dezen abt zou verminkt geweest zijn, en doet vermoeden dat ook abt Leclercq den rechteren liet veranderen. Zulks wordt bekrachtigd door de oorkonden uit het Brugsch Seminarie.

2°) De handvesten aldaar berustend bewijzen overvloedig, dat abt Robertus niet alleenlijk geern zijn beeltenis, zijne wapens, zijnen naam op werken die hij zelf deed uitvoeren liet schilderen; maar ook boeken, handschriften, drukwerk, door anderen verveerdigd, opgelicht en geprent, soms op betreurensweerdige wijze veranderen liet en

schenden om deze geheel of ten deele hem toe te eigenen. Onder die handschriften komen er ook voor, die Christiaan de Hondt liet verveerdigen. Ging Robertus op dezelfde wijze niet te werk met abt de Hondt's tweeluik?

Tot hiertoe hadden we vier boekwerken voor handen waarop abt Robertus Leclercq's merkteeken te vinden is.

a) *Handschrift* 51/9.

'*Missale Ordinis Cisterciensis*' (In folio, perkament 166 blz., wit lederen band, geschreven op twee ramen in groote gothieke letters, de rubrieken in 't rood.)

Hier is eerst een werk uitgevoerd op bevel van abt Robertus. Al de beginletters van verschillende grootte zijn geschilderd; in sommige (bl. 79vo, 88) de voorletters *R.C.* Vier bladzijden zijn afgezet met randschilderingen rondom het blad; daarin allerlei bloemen, vlinders, rupsen, slekken, doorgaans op rood en blauwen grond. In de hoofdletter is iedermaal een tafereeltje verbeeld. Op bladz. 1, 12, 81 staat, op den ondersten boord, het wapen van R. Leclercq met den staf en een lint, waarop de leuze prijkt: '*Sperans gaudebo*' en 'tjaartal 1517. Op bladz. 12vo het wapen der abdij. Op bladz. 1, in den ondersten hoek der randschildering zit een Cisterciënser geknield, den staf tegen den schouder geleund, de handen gevouwen, op een bidbank in 't purper bekleed met een open boek erop. Vóór de bidbank staat de mijter. (Mits klein verschil, vinden we omtrent dezelfde schikking als op den rechteren achtervleugel van het Antwerpsch tweeluik.) Ongetwijfeld is hier abt Leclercq verbeeld[(1)].

(1) Nog een ander afbeedsel van abt R.L. bestaat in 't Seminarie te Brugge; t.w. op de geschilderde luiken der graven en gravinnen van Vlaanderen en der abten van den Duine, (daarop insgelijks vinden we C. de H. afgebeeld). Dus kennen we drie beeltenissen van R.L. Ze gelijken ietwat van ver op malkaar, zoo dat 't moeilijk valt om met zekerheid éénen en zelfden persoon erin te herkennen. - Nu zulke gevallen doen zich nog voor. Zoo heeft men ook in 't Seminarie te Brugge (in de eetzaal) onder de geschilderde abten van den Duine binnen Brugge, tweemaal het portret van abt Collé (1680-98). Een eerste, het schoonste, is geschilderd door J. Van Oost. Een tweede hangt nu onder den naam van Abt De Baere (1654-60) wiens echt afbeeldsel verloren is. Moeilijk herkent men in beide schilderijen eenen en zelfden abt, toch is er geen twijfel of op alle twee staat het wapen van abt Collé.

Wat op dit handschrift toch duister voorkomt en verder dient onderzocht te worden, zijn twee onbekende wapens:

(a) Band ruitgewijs keelrood en zilver op zwart veld; *b)* In tweën gescheiden, langs boven witte duif met olijftak in den bek op gouden veld, langs onder ruitgewijs geschakeerd blauw en goud.)

Volgen twee handschriften en een gedrukt boekwerk, waar R. Leclercq zijne wapens en zijne voorletters op zette, alhoewel ze noch door hem noch voor hem gemaakt werden.

b) *Handschrift* 50/66.

'*Missale Cisterciense*' (klein in folio, perkament, onder lederen band, op de gouden snee staan er losangen uitgesneden en versierd, groote letters op twee ramen).

De beginletters zijn afgezet met goud en kleuren; in sommige zijn heiligen of tooneelen geschilderd. Het blad voor de *Prefatie* verbeeldt in 't groote de kruisdood: het kruisbeeld met O.L. Vrouw, St Jan en de H. Maria-Magdalena. Rondom dit tafereel en rondom het volgende blad loopt eene randschildering: gouden grond met bloemen, ranken, vogels, vlinders, enz... bezaaid. Op de hoeken van het volle blad staan de vier Evangelisten en in het midden van den zijkant het wapen van *Christiaan de Hondt* met den abtelijken staf. Op blz. 59, 69, 74, 104, 106, 113 komt men dezelfde randschildering tegen. Toch op al die bladzijden gaat de versiering enkel om de helft van het blad, d.i. langs den rechteren kant en boven en onder het rechtere raam. Op blz. 59 is de schildering op blauwen grond. Op den ondersten boord van blz. 106, op den feestdag van den H. Bernardus, ziet men nog eens 't wapen van *Christiaan de Hondt.* Dat boek bestond dus wel vóór Robertus Leclercq; toch heeft deze, zoo

niet geheel ten minste ten deele het aan zijnzelven toegeëigend en zijne teekens er doen opzetten.

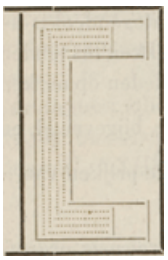

Beziet bl. 53. De boven- en onderboorden der randschildering zijn voortgetrokken tot tenden het blad. Oorspronkelijk echter was het niet zoo; het lijdt geen twijfel of het tweede deel, t.w. onder en boven het linker raam, is daar bijgevoegd. En zulks werd op gansch onbehendige wijze gedaan. De bijgevoegde randschilderingen zijn in 't geheel zoo fijn en kunstig niet als die van het oude deel; - daarbij zijn de verminkers er niet in geslaagd om de uiteindreken der vroegere te overschilderen. In het bijvoegsel dat langs onder staat heeft men een wapen geschilderd.... het wapen van abt *Robertus Leclercq*.

We kunnen niet bevestigen dat het '*Missale Cisterciense*' onder abt de Hondt begonnen werd. Immers tweemaal (blz. 40vo en 47vo) staan de ingelaschte voorletters *P.V.*, insgelijks in het hoekske van de hoofdletter blz. 47vo.

P.V. dat is wel *Petrus Vaillant*, abt van den Duine van 1488 tot 1492. Kunnen we nog het punt van Vaillant's en de Hondt's werk niet klaartrekken, toch mogen we besluiten dat R. Leclercq hier '*recidivus*' was als hij zijn afbeeldsel en zijn wapen deed zetten op het werk van anderen.

c) Handschrift 60/69.

'*Breviarium Cisterciense*' (klein in-folio, perkament, groote letters, op 2 ramen versierde hoofdletters. Op de vergulde snêe dezelfde losangen en teekeningen als op 50/66. Op den bruinlederen band, rozen, leliën, 't lam Gods en nog eene andere bloem onderling ingedrukt).

Drie bladzijden hebben fijne randschilderingen, waarin ranken, bloemen, vogels en vlinders geschilderd zijn op blauwen (blz. 1), gouden (blz. 35vo) en rooden grond

(blz. 57vo). In de hoofdletters zijn verbeeld: de kroning van Maria (blz. 1), de geboorte Christi (blz. 35vo) en de aanbidding der Wijzen (blz. 57vo). Het zijn drie lieve en fijn afgemaalde tafereeltjes. Op blz. 35 en 57 omgeven de verlichtingen maar één raam; op blz. 1 integendeel is de koord langs boven en langs onder voortgetrokken tot tenden het blad; maar hier wederom (zooals we 't deden opmerken in handschrift 50/66) is dit tweede deel later bijgevoegd en nog eens staat daar in 't groote het wapen te prijken van... *abt Robertus Leclercq.*

d) Eindelijk 191/27 *Missale ad usum Cisterciensis ordinis per quemdam eiusdem ordinis monachum studiosissime correctum ac per Johannem Kerbriant alias Huguelin et Johannem Adam socios Parisiis pro honesto librario parisiensi Johanne Petit impressum anno Domini millesimo quingentesimo decimo sexto*, (in-12°, in 116 fol. en 162 blz. op twee ramen gedrukt in gothieke letters).

Op alle bladzijden zijn er versierde letters; in 't beginsel van ieder evangelie eene gravuur, een of ander tooneel verbeeldend daaruit getrokken; voor de voornaamste feestdagen zijn er niet alleenlijk prenten maar groote miniaturen. De bladzijde vóór het '*Canon*' verbeeldt den Calvarieberg; de eerste bladzijde ervan is rondom opgeluisterd met een gekleurde randschildering.

Als men nu aandachtig de gekleurde opluisteringen nagaat, ziet men dat alles van eersten af gedrukt werd en nadien overschilderd werd. Wat meer is, de miniaturen zijn van geen of weinig kunstweerde. Mogelijk is dit wel een Misboek voor heel de Orde van Citeaux gedrukt. Het afdruksel hier voorhanden zal naar de abdij van den Duine gezonden geweest zijn en daar overschilderd op bevel van..... *abt Robertus Leclercq.*

Inderdaad, op de eerste bladz. heeft deze het merk van den boekhandel van 'Jehan Petit' laten bedekken en er zijne gekleurde wapens laten zetten, door twee

leeuwen gedragen, met de kenspreuk: '*Sperans gaudebo*' en den abtelijken staf. Houdt het blad voor helder licht, onder het later bekladsel zal het oorspronkelijke doorschemeren. Onder de prent van den Calvarieberg staat nog eens abt Robertus' wapen. Heel het gedrukt tafereel is er door geschonden. Ware het daarmede voldoende! maar neen... fol. CXVI^{vo} nog eens Leclercq's wapen; in de hoofdletters folios I, VII, IX, XXXV, LXIX LXXI, XCVII, CXVI, blz. 1 enz... eeuwig en ervig hetzelfde wapen, elders II, XXIII, XXIX enz... de voorletters *R.L.*![(1)]

('t Vervolgt)

Nacht!

Tacitae per amica silentia lunae
Virg. Aen. II.

Het bleeke beeld der maan
zoo zacht, zoo zilverig, aan
den wijden hemel, klaar
hangt, hoog, te lichten daar,
den wereldtempel door, de trage stille nachten.
Met dorpen, velden, steên
in klaarte en schaûw beneên,
heel diep, de wereld ligt,
gekust door 't kalme licht
heur sluimerende oogen toe, den morgen af te wachten.
En slapen doet ze, vast,
daar al heur levenslast
daar al heur daggewoel
en wee en feestgejoel

(1) Te bemerken de schoone verbinding van het boek '*ob laudem Xristi librum hunc recte ligavi: Ludovicus Bloc.*' - merkweerdig slot. (Over boekbinding zie: 'La reliure Flamande au XVe siècle par le Vicomte de Ghellinck Vaernewijck, Anvers, imprimerie Vve De Backer, rue Zirk 35, 1902.' - Daarover een verslag in Biekorf, XIV, 1903, t^{k} 8, bl. 127.)

met vrede is toegedekt; daar al heur eeuwig draven
om vluchtig geld en goed
weer stil, een stonde, moet.
Heur wilde doodendans
van daaglijks, heeft ze gansch
vermoeid en matgebeuld, en al heur erwig slaven,
heur jachtig, onverlet
en zwaar geworstel met
den stagen stervensnood,
met de ijzersterke dood.
Wij trokken zwijgend door de helverlichte lanen
dier stille zomernacht
daar elk liet zijn gedacht,
aan 't zweven ver en bij
en weg en weder, vrij
maar spelemeien, elk op eigen droomersbanen.
Elk zoop in eigen ziel
den vrededauw die viel
in ons en ons rondom
zacht, uit den diepen kom
des wijden hemels binst die middernachtste stonden.
Noch was er stem die sprak
of 't zoet getoover brak
zoo luchtig, heel en gansch
uit stilte en maneglans
gesteven, veel te teer, dan 't woorden melden konden.

CAES. GEZELLE.

[Bijdrage A. Mervillie]

IN mijn laatste bijdrage over 't ZWERMEN staat er: *Ja*, *we lezen in de HH. Godsboeken*, *dat Samson nen biezwerm vond in de muile van den leeuw*, *dien hij eenige dagen te vooren*, *gedood had.*

Leest: in de *muile*, of - volgens 't Hebreeuwsch - in 't *lichaam* van den leeuw, dien hij, nen *tijd* - e jaar of meer nog - te vooren, gedood had.

Ziet den uitleg van ALLIOLI (Boek van de Rechters, 14-8).

Alzoo wordt het duidelijker, en 't zal den gemeenen lezer min vreemde voorkomen.

A. MERVILLIE.

Mengelmaren

Zuyd- en Noordschote

MEMORIEN en geschiedenissen uyt eenen handboek omme Pieter Pieters, filius Pieter, gebooren op den XIIII Maerte MDCLXV, op de prochie van Zuydschoote:

In X^{bre} 1679 en Febry 1680 heeft men gesien die schromelijke *sterre met eenen steert*, waer mede Godt ons heeft betoond de plagen die daer naer gevolgt zijn, te weten oorloge en dieren tijd.

In 't jaer 1692, op den 8 7^{ber} ontrent de twee uren naer den noene is er geweest eene schromelijke *aardbevinge*, zoo dat de melk in abondantie uyt de teelen gespaest heeft dat ze langst de kelders liep.

Van 5 January 1709 voort is er geweest een *harden vorst* van drie weken. Alles vervroos dat vervriezen kon; 25 eiers verkocht men 10 schellingen en 25 raepen aen 26 stuyvers, en andere dingen in advenante. De Febr. 1709 lag de sneeuw bij plekken zeven voet dikke.

Den *Oegst* van het jaer 1710 is geweest eenen oegst van gratie en abondantie.

Den 26 January 1699 is geteekend eenen *vrede* van 25 jaer tusschen den keyzer van Polen, Moscovien en den Grooten Turck.

In 1701 naer mynen Paeschen gehouden te hebben op Witten-Donderdag, zoo heb ik *gevast* van den Donderdag noene tot den Paeschen morgen, zonder iet 't minste te eten of te drinken, ten zij ontrent eenen lepel brandewyn des Zaterdags avonds, want myn herte flouw begon worden.

Toen ik schepen was in 1698 heeft men te Zuydschote den *torre afgelezen* tot het ravegat, ende nog leeger vermaeckt ende gerepareert. Gedaen door Andries Plateeu, schaliedekker te Rousselaere voor 110 pond grooten.

In 1713 veraccordeert met de eerw. pater Recolletten voor drie jaer om te Zuydschoote te komen *vroegmisse lezen* alle Zondagen en heylige dagen, mits 12 pond grooten 's jaers ende hun tractement. Ende daer naer veraccordeert voor dertien ponden gr. vlaemsch 's jaers met myn Heere Dubie, voor dezen geweest Caneuninck te Meessen, ende alsdan woonagtig tot het Sas, in zyn speelhof.

In 1716 den *noordschen beuk*, lang 96 voeten doen opmaecken dezelve hoogde ende wydde gelyk de 2 andere beuken van de kercke van Zuydschoote.

Het *kloksken geborsten* wegende 550 pond, ende had Zuydschoote gediend 60 jaer, ende voordien eenige jaeren geweest zonder klokke,

alwaer getuyt was met eenen hooren als men misse zoude gaen doen. Drie nieuwe klokken zyn dan gegoten in Sept. 1717 door Ignatius De Cock, van Heestert. Zij wegen 800, 600 en 400 pond aen 12 stuyvers het pond.

In 1699 aan de *kerke van Noordschoote* opgemaekt den noordschen beuk van 52 voeten, zynde van te vooren een onderladt. Nu zyn er drie beuken. Het portael dat omtrent het midden stond naer het westeynde verstelt; oock de chooren met de deuren afgebroken, en daer van lyzen gemaeckt van zyden, ende oock den docksael gemaeck met den steeger omme naer de clocken te gaen.

In 1700 te Noordschoote aengenomen eenen *capellaen.* Geaccordeert voor 30 ponden, de vervallen en een woonhuys.

In 1700 te Noordschoote gezet eenen nieuwe *hoogen autaer* in hout, ende den ouden verschoven in Sinte Nicolaeys choor. In 1716 oock 15 schrynewerckbancken. Op de *processie* gingen er wel 50 brandende flambeeuwen voor het Alderheyligste, daerenboven de Gilde met trommel, fluyt ende violen ende spelen met het vaendel voor 't Hoogweerdig.

In January 1718 ingesteld het broederschap van de *Trinitarissen* door de Paters van Hondschoote.

Denzelven Pieter Pieters, overvallen door eenen kwaeden hoest ende felle pyne in de zyde, met eene aenhoudende korts, die begon vyament te zyn den 28 7bre 1729, heeft ontvangen de Heylige Sacramenten der stervenden, en den 23 8bre 1729, houdende in zyne hand de gewyde penninekkeerse, is hy *van lyve ter doot gegaen*, wiens ziele Godt wilt genadig zyn.'

L.S.

AL de Nederduitsche en Noordsche volkeren, die geern vaarden, zeggen bakboord tegen den linkeren en stuurboord tegen den rechteren kant van 't schip.

De latijnsche volkeren hebben die benamingen overgenomen.

De Franschen zeggen *bâbord* en *tribord*, de Spanjaarden *babor* en *estribor*, de Italianen *babardo* en *tribordo.*

Hoe dat uitgeleid? Het roer ligt immers aan den achtersteven en een schip wordt langs achter en niet aan den rechter kant bestuurd.

Langen tijd heeft men den uitleg bij 't haar getrokken om die zonderlinge en onverstaanbare benaming te verklaren.

Te Kiel is een oudsaksensche boot bewaard, een van die oude vaartuigen, waarmede de oude Saksen naar de kusten van de Noordzee overstaken.

Het roer kon vrij en vrank in eenen lederen ring bewegen; waar was die lederen ring vastgemaakt?

Op verrassende wijze werd de oorsprong der oude benamingen klaar; de lederen ring was aan den rechteren kant van het vaartuig vastgemaakt; de stuurman zat met zijn aangezicht naar den rechteren kant, naar den stuurboord en met zijnen rug naar den linkeren kant, naar den bakboord gekeerd.

Gazette van Brugge, 28-12-03.

[Nummer 2]

Het Tweeluik van Abt Christiaan de Hondt
(Vervolg van bladz. 13.)

MOGEN we niet besluiten na zooveel voorbeelden van verandering, verminking en schending van andermans werk, dat de veronderstelling nopens het tweeluik ten volle bekrachtigd is; dat het tweeluik van Antwerpen op den rechteren achtervleugel ons wel het afbeeldsel geeft van abt Robertus Leclercq die er de latere veranderingen deed aan toebrengen?

Nu zijn we misschien weinig voordeelig gestemd ten opzichte van abt Leclercq. Toch mogen we niet meenen dat hij de kunsten ongenegen was. Neen, wrocht hij in bovengemelde werken op ongepaste wijze, eigen groot werk wist hij ook te doen uitvoeren. Nevens Vaillant en de Hondt mag hij ook als beschermer der kunsten optreden.

Hoort hoe hem Carolus De Visch beschrijft in zijn ‘Compendium chronologicum’ bl. 94.

> ‘D. Robertus Leclercq patrià Atrebatensis, Petro e vivis sublato, pedum obtinuit, vir magnificus, Margaretae Gubernatrici a confessionibus, Ecclesiam Dunensem magnopere ornavit, nam permagnificum fecit reclinatorium Venerabilis Sacramenti, summum altare elevavit, & marmoreis columnis ornavit & chorum sacerdotum, pluraque alia sacella conclusit columnis aeris.
> Brugis communiter residebat, aulicis familiarior, quam ulli ex praedecessoribus fuerant. Graves passus est inundationes in officio Hulstensi, annis 1530 & 1531 adeo ut pro reparatione aggerum, gravissimum aes alienum contraxerit. Postquam autem praefuissit annis fere 38 obiit Brugis, anno salutis 1557 aetatis suae 66. Coadjutore prius constituto, Domino Antonio Wydoot(1). Sepultus fuit Dunis, in templo sepulchro elevato, quod sibi praeparaverat ex marmere nigro haud longe a summo altari contra parietem; ubi quievit ad nostra usque tempora, quando tumba haec confracta fuit a militibus & ossa hinc inde projecta. Recepit religiosos 41.’

Blijkens deze getuigenis schijnt Robertus Leclercq een groote abt te zijn geweest, de kunst genegen, een voorstander der Renaissance. ‘Summum altare... *marmoreis columnis* ornavit... chorum sacerdotum pluraque alià sacella conclusit *columnis aeris...* sepulchro elevato, quod sibi praeparaverat ex *marmore nigro*’. Het aanschouwen der teekeningen van het ‘*reclinatorium Venerabilis Sacramenti*’ in de oorkonden van 't Groot Seminarie te Brugge bewaard (geteekend: Brugge, tit. abdij n° 15), toont ons den trant der nieuwe richting door hem gevolgd. Robertus was wel de ‘*vir magnificus*’ die ook groote kunstwerken heeft doen uitvoeren.

Zijn we wat ver van het tweeluik afgeweken, toch kunnen die weinige aanteekeningen ook hun nut hebben. Wat nog diende aangevangen, - maar hier overbodig zijn zou, en waaraan we tot hier toe geen hand hebben kunnen slaan, - ware eene vergelijkende studie over de miniaturen der drie genoemde en nog andere handschriften voortkomende uit de oude abdij van den Duine. Misschien

(1) Eene reeks abten: Judocus de Wevere seu Textoris, patrià Brugensis, 1492-1495; Christianus de Hondt, patrià item Brugensis, 1495-1509; Joannes Teerlinck, Gandavensis, 1509-1515; Petrus Onderbergh alibi Oudenburgh, patrià Gandavensis, 1515-1519; Robertus Leclercq, patrià Atrebatensis, 1519-1557; Antonius Wydoot, Audomarensis, 1557-1566;... (uit het “Compendium”).

ware er middel toe om den tijd, en, wie weet, de verlichters nauwkeurig aan te duiden. Het ware de moeite weerd, mocht eens of anders het werk der abten Crabbe, Vaillant, de Hondt, Leclercq en Wijdoot in het licht gebracht worden.

***

Om deze studie te volmaken valt een ander vraagstuk te bespreken.

Wie heeft het tweeluik geschilderd?

We steunen meer op den eersten staat der schilderij onder C. de Hondt dan op de veranderingen er later onder R. Leclercq aan toegebracht. In het 'Catalogue du Musée royal d'Anvers' eigent men het toe aan *Hans Memlinc.* Anderen houden staande, dat *Jan Van Eyck* er de schilder van was.

Onze overtuiging is, dat de zijde der Moedermaagd en de zijde van C. de Hondt, alsmede het overige der achterzijde onder de Hondt afgewerkt, van ééne en dezelfde hand - een knappe meesterhand - geschilderd zijn; toch kunnen we het noch aan Jan van Eyck noch aan Memlinc toekennen.

Eerst en vooral, al is het tweeluik een fijn meesterwerk, toch schijnt het van ietwat mindere kunstweerde dan de werken dier beide meesters[1]. Dan ook komen geschiedkundige jaartallen tegen die toekenning op. Het tweeluik draagt zichtbaar het jaartal der afwerking: *1499* (op linkeren achtervleugel). Noch Jan van Eyck, gestorven in 1440, noch Hans Memlinc, gestorven den 11 Oogst 1494, 't jaar voordat Christiaan abt werd, kunnen het dus verveerdigd hebben. Daarom zeggen we dat het tweeluik het werk is van eenen onbekenden meester; en, voor 't deel onder abt Robertus geschilderd, van eenen anderen

(1) Vgl. 'Die Brügger Leihaustellung von 1902 von Max J. Friedländer, Berlin, Druck und verslag von Georg. Reimer, 1903. - blz. 30. Eerst verschenen 'im XXVI. Bande des Repertoriums für kunstwissenschaft - 1903, S. 66 ff. und S. 147 ff. -'

onbekenden meester uit het begin der XVIe eeuw (na 1519). (vgl. WEALE 'Cat. off.' bl. 49, HULIN 'Cat. crit.' bl. 30).

Die eerste onbekende meester, wie hij ook wezen moge, is, zoo zijn trant, zijne schilderwijze, zijne lijnen en kleuren het verraden, een volgeling der Van Eyck's. Wat den rechteren voorvleugel met de Maagd Maria betreft, hier is eene schilderij te Berlijn berustend heel nagemaakt.

Wie is de schilder van het paneel van Berlijn? - Daarover is men het niet eens. Velen schrijven het toe aan de Van Eyck's en ook hierbij verschillen ze van meening; immers de eenen (zie L. KAEMMERER, 'Künstler monographien' Hubrecht und Jan Van Eyck, bl. 78) verkiezen Jan, de anderen (zie HULIN ald.) Hubrecht. Mogelijk is wel het Berlijnsch tafereel geen eigenhandig werk van eenen der twee broeders, maar ook een namaaksel volgens een verloren oorspronkelijk werk van Hubrecht van Eyck[(1)].

Geleerde kunstenaars hebben den naam van den onbekenden schilder van het Antwerpsch tweeluik opgezocht; toch onzes dunkens zijn ze er niet in geslaagd en blijft de vraag nog openstaan.

M. Siret (Bibliographie nationale)[(2)] en M. Kaemmerer[(3)]

(1) Vgl. 'H. and J. Van Eyck. By FRANCES C. WEALE: number eight of the artist's library edited by Laurence Binyon and published at the sign of the unicorn VII Cecil Court St Martin's lane London', bl. 32.

(2) Aangehaald in de *Revue de l'Art Chrétien*, 1894, blz. 1-17. - M. JOSEPH DESTRÉE: *Recherches sur les miniaturistes du Bréviaire Grimani.* - Bl. 9.

(3) Zie *The Burlington Magazine*' December 1903, bl. 221. - Eene beoordeeling door W.H. JAMES WEALE over: 'Ahnenreihen aus dem Stammbaum des Portugiesischen Königshauses Miniaturenfolge in der Bibliothek des British Museum zu London, mit einem genealogischen wegweiser von Professor H.G. Ströhl, so wie einer kunsthistorischen Erlaüterung und einer Kurzer Abhandlung über die Flandrische Buchmalerei des XV und XVI Jahrhunderts von Professor Dr L. Kaemmerer'. Stuttgart, 1903.
Eene bemerking. M.J. Weale, bij vergissing voorzeker, zegt dat een later abt *Jan* Leclercq heette in plaats van *Robertus.*

vinden in de voorletters *C.H.* het naamteeken van den schilder. Die meening is een enkele gissing op geen doorslaande bewijzen gesteund. Sedert lang hebben A.J. Wauters en W.H. James Weale op abt *C*hristiaan de *H*ondt gewezen en hunne zienswijze klaar en duidelijk uiteengedaan.

> 'Nous ne partageons pas cet avis,' zegt M. Siret (ald.), 'L'abbé, s'il avait voulu perpétuer son nom de cette façon, n'eût pas manqué de placer là une inscription complète donnant, comme c'était l'habitude, son nom entier avec l'indication de son âge, de sa qualité, de l'année de l'exécution du portrait. Pour nous, la façon modeste et abbréviative de ce monogramme nous semble se rapporter au nom de l'auteur. Quant à l'opinion émise que peu de peintres ont signé leurs oeuvres, elle n'est nullement fondée; les exceptions à cette règle sont tellement nombreuses qu'elles détruiraient la règle même, si on était tenté de l'adopter.'

Deze meening kunnen we niet bijtreden.

Die onder de voorletters *C.H.* den naam willen aangeduid zien van den *schilder*, hebben onder de talrijke meesters dier tijd naar een naam gezocht die op die letters paste, en bij duizend gelukken vonden ze Horebout.

Wie is die Horebout?

We lezen in 'Revue de l'art chrétien' (ald.): C'est, dit M. Siret, une délicieuse miniature qui a été longtemps attribuée à *Corneille Horebout.....* Disons toutefois que ce panueau est signé *G.* ou *G.H.*'

Onder de Brugsche schilders vinden we een Cornelius Horebout (of Herreboudt?)[1] vermeld. Maar staan op het paneel de voorletters *G.H.*, dan wijzen ze niet op Cornelius. Te Gent woonde een oud, talrijk gezin *H*orebout waaronder een *G*eeraard die naar Engeland verhuisde en daar met schilderen zich bezighield[2]. *G.H.* passen op *G*eeraard *H*orebout. Een aandachtig nazien echter van het tweeluik toont genoeg dat hier niet de letters *G.H.* maar *C.H.* afgeteekend staan. Cornelius Horebout dan?

(1) J. GAILLIARD, *De Ambachten en Neeringen van Brugge*, bl. 162.
(2) Zie *Le Beffroi*, I, 1863, bl. 279, 349; II, 1864, bl. 232. - A.J. WAUTERS, *La Peinture Flamande*, bl. 190.

Zulks heeft men niet bewezen. De uiterlijke, ontkennende bewijzen die bijgebracht worden, zijn gansch onvoldoende.

C.H. kan niet op Christiaan de Hondt wijzen, zegt M. Siret, omdat het de gewoonte was in 't lang en in 't breed den gever zijnen naam, zijn bedrijf, zijnen ouderdom enz. aan te duiden.

Wij denken integendeel dat - gelijk een onderzoek van schilderijen, miniaturen, boekverlichtingen, genoegzaam betoont - zulk gebruik geenszins bestond. Vinden we iets, dan is 't over 't algemeen een kortbondig teeken dat den toeschouwer de afgebeelde personen kennen laat. Zoo geschiedt het hier op den linkeren voorvleugel van het tweeluik. Kortbondig leeren we den naam, den ouderdom, de hoedanigheid, het jaar der voltooiing van het afbeeldsel.

C.H. wijst heel goed op den naam van *C*hristianus *H*ondius, zooveel te meer dat die voorletters gepaard gaan met het sprekend wapen. Den ouderdom van Christiaan leeren we hier niet kennen; maar zulks is niet vereischt en bovendien ongewoon. Iets kennen we toch, t.w. het jaar 1499 waarin de schilderij gemaakt werd. De hoedanigheid van *de Hondt* leeren we ook door eigen wapen, mijter en staf en wapen der abdij van den Duine.

Zoodat hier aan den eisch van M. Siret - (niet in 't lange, maar in 't korte) - toch voldaan wordt.

Hier hebben we eene ongeteekende schilderij voorhanden. Wat M. Siret er ook van gedacht heeft, blijft het zeker dat over 't algemeen de schilders hunne gewrochten niet teekenden en dat de uitzonderingen aan dien algemeenen regel zeer klein in getal zijn.

Benevens de grootste meestbekende schilders vinden we eene heele reeks kunstenaars, waarvan ons de oorkonden en de kunstzalen slechts den naam overlieten. Hunne gewrochten zijn of verloren of nog onbekend, en nadere inlichtingen zijn niet bij der hand om hun hunne werken weder toe te eigenen. Immers de vlaamsche middel-

eeuwsche schilders onderteekenden schier nooit hun kostbare tafereelen. Eenigen, zoo Jan Van Eyck, Van der Weyden, Cristus, Memling, zetten somwijlen hunnen naam op de omlijsting; toch werd dit gebruik maar algemeen op het einde der XVe eeuw. En hoeveel schilderijen zijn er die nog hunne oorspronkelijke omlijsting hebben bewaard?

Wat de letters betreft die we hier en daar op enkele paneelen lezen kunnen, daarin mogen we niet de voorletters zien van den schilder, maar wel de eerste letters van den naam des gevers. Van dit gebruik bestaan welsprekende voorbeelden. Op de afdoening van 't kruis door Rogier Van der Weyden (St Pieterskerk, Leuven), vindt men de letters *W* en *A* ineengelascht. *W*, is dat Van der *W*eyden? In 't geheel niet; de teekens zijn de voorletters der begiftigers *W*illem en *A*lyt (Adelheid) Edelheer[(1)]. Te Brugge in St-Jansgasthuis op Memlinc's Aanbidding der Wijzen vinden we *I* en *F* verbonden, nog eens de voorletters van den begiftiger, *I*an *F*loreins. Meer andere voorbeelden liggen voor de hand[(2)]. Zoo vinden we op het klein Antwerpsch tweeluik *C.H.*, de voorletters van abt *C*hristiaan de *H*ondt en niet van den eenen of anderen vermeenden schilder. Licht valt het te begrijpen, hoe bij gemis aan naamteeken zooveel merkweerdige schilderijen uit de XVe eeuw, Europa door verspreid, nog altijd aangewezen staan als zijnde van ONBEKENDE MEESTERS. Bestonden er teekens, hoe gemakkelijk zou het niet zijn om die betwiste schilderingen aan hun waren meester toe te eigenen, en hoe zouden de geleerdste kunstkenners dan met heel wat minder vooringenomenheid over dit en andere stukken verschillen!

Zoo staan de zaken nopens het merkweerdig tweeluik. Hoogst belangrijk ware 't, indien eens of anders de schilder, aan wiens kunstveerdigheid we 't verschuldigd zijn, ons bekend werd. Wellicht kunnen de oorkonden uit het

(1) Zie daarover ‘Biekorf”, 1903, t^{k} 7, bl. 96 en vlg.

(2) Zie A.J. WAUTERS, *La Peinture flamande*, bl. 64, 65.

Groot-Seminarie te Brugge het vraagstuk helpen oplossen. Zeker maakt het besproken punt een allerkleinste deel uit van de algemeene kunstgeschiedenis; maar alle punten, hoe klein ook, brengen klaarte en licht bij in de reeds zoo doorzochte en toch nog zoo onvolledig gekende geschiedenis onzer roemrijke vlaamsche schilderschool.

J.-B. DUGARDYN.

De donkere weken

DE morgend wacht den tragen dag
in eindloos zwart verloren.
Noch Zuid noch Oost mij zeggen mag
waar 't licht ooit wordt geboren.

Geen voortgang in dien barensnood,
dien mist en donkerheid omgorden.
Kan uit dit grimmig beeld der dood
wel ooit het lieve licht geworden?

De morgend wacht; daar scheurt de wind
de wilde wolkenhoofden
die ons het wordend zonnekind
het dagend licht ontroofden.

Het vlagend weder stuift uiteen,
de nacht krimpt weg in 't Oosten.
Met zilvren dauw en goudgeween
komt ons de dageraad vertroosten.

De zon is daar; ze trekt de locht
in raaide wolkenriemen,
en, neerwaarts van des heuvels bocht
zie 'k lange boomenschauwten striemen.

HORAND 4/1 1904.

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie. (10ste vervolg)

VRIEND lezer, nu moete ik e woordeken zeggen over de ZIEKTEN die onder de bietjes bestaan.

Ja, al de levende wezens blijven onderhevig aan kwalen en ongemakken, die de gezondheid hinderen, die de levenskracht doen afnemen, en de dood kunnen veroorzaken.

De bietjes 'n schieten niet vrij.

Maar evenals bij den mensch, kan reinheid en zorge, kan gezond voedsel en gunstig weêre, de ziekte menigmaal voorkomen: - ontstaat ze toch, dan moet men de noodige heelmiddels gebruiken, om 't voortzetten van de kwale zooveel mogelijk te beletten.

Den Biemelker moet *behoeden* en moet *genezen*, hij zelve wordt de wijze vooruitziende bezorger, en hij zelve ook moet *geneesheer* spelen tegenover zijn lieve diertjes, in gevalle de ziekte binnendringt, en deureslaat.

Veel biemelkers 'n schaffen daar niet genoeg op, en vergeten dat bij dieren en kruiden, evenals bij den mensch, de gezondheid de bronne blijft van levensgenot, van welvaart en opbrengst.

De ergste ziekten onder de bietjes zijn:

a) *Buikloop;* b) *verstoppinge;* c) *rotziekte* of *broedpeste* (fr. loque).

Wat de twee eerste krankheden betreft, de mensch weet er ook van te spreken; - de derde kwale is eigen aan de bietjes.

We zullen beknopt en bondig die ziekten uiteendoen; 'n verschiet niet, lezer, ge'n moet maar horken van verre.

a) BUIKLOOP, dat is èn winterziekte; en hoe ontstaat den buikloop?

De bietjes, die binst de koude wintermaanden moeten binnen blijven, maar toch voort voedsel nutten, 'n vinden de gelegentheid niet om hun ingewanden in opene lucht

te gaan ontlasten, maar ze herden 't zoo lange als ze 't herden kunnen, vreezende hun eigen weunste te moeten bevuilen; - de bietjes immers, zijn uiterst rein en zindelijk.-

Vele gaan hunnen tijd afwachten, en zullen nen dag waarnemen, die nu en dan in 't wintergetijde, 't huisvolk toelaat naar buiten te komen.

Andere 'n kunnen 't zoo lange niet uitzien; hun ingewanden zijn ontsteld, en wat moeten de arme diertjes doen? Ze gevoelen dat de looze wintervorst aan 't vlieggat zit, en verlaten ze den warmen nest, ze zullen deur de koude overvallen worden, niet meer boven geraken, en omkomen. Ja dat gevoelen ze.

Maar nood dwingt!... en ze ontlasten hun, niet bij 't ander volk, niet in den openen honing, te midden den nest, waar ze samenhangen, maar ter zijde, op de wanden van den bak, boven op de ramen, in de huizekes van ijdele wafels, ja tot op de toegeplakte koeken, waar 't voedsel nog schuil zit onder zijn waslage, en geen dere 'n kan hebben van die buitenwaartsche junste.

En wat gebeurt er dan? - daar ontstaat geur in den huize, onaangename geur, tot dat ne warmen dag u toelaat den bak te onderzoeken, en bij 't onderzoeken vindt ge striepen allerwege; ze zijn ten deele reeds opgedroogd, en 't beste dat er u te doen valt, is de weunste al boven en al onder te verluchten, binst dat de bevolkinge in roere komt, naar buiten trekt, en blijgezind deur de lucht vliegt. Dan moet ge u onder 't halledak houden, en bachten de bakken, anders zult ge meêdeelen, en uwen lochting verlaten met èn bruingespikkeld kleed aan.

Vindt ge ramen die al te bevuild zijn, neemt ze uit, en hangt versche in de plekke; maar ne keer dat de geur weg is, 'n moet den biemelker hem over dat onrein zijn van de weunste niet te vele bekommeren; de bietjes met den uitkomen houden schommelinge; ze steperen, ze vagen, ze kuischen, en al dat onzuiver maakt, wordt afgeknabbeld, wordt weggenomen, en naar buiten gevoerd.

Bij den eersten lentebloei staat het huis lijk gelekt, en alleszins gereed en bekwame, om den nieuwen opbrengst te bergen.

Mijns inziens, is de lange winterkoude die de bietjes doet binnen blijven, de bijzonderste oorzake van den buikloop.

Men spreekt soms van beschimmelde raten, van dunne suikerpap, van gistenden honing, enz... dat zou 't ontstaan van de ziekte verhaasten, maar het gedwongen thuisblijven moet er bijkomen. 2-3 dagen schoon weêre, zijn voldoende om den buikloop teenemaal te stutten.

't En is geen doodlijke ziekte, maar e groot ongemak.

b) VERSTOPPINGE of OPGESTOPTHEID komt voort uit de schielijke luchtveranderinge, waarbij de koude, zelfs in 't voorjaar, de bakken die weinig beschut zijn, dievelinge aanvalt.

De t' huisliggers die op de buitenste ramen hun wandelingske doen, of die naar omleege komen, gevoelen hun ongemakkelijk; den honing verstijft in hun mage, de ingewanden verlammen, het lichaam zwelt, het binneschof valt stille, en daar!... menig bietje wordt ziek.

Ook achter den winter, bij de eerste vlucht, zag ik soms van mijn lieve vriendekes uitkijken, met blinkende ringen en gespannen buiksken; ze zochten op te vliegen, maar 'n konden geenen weg; ze wilden 't andermaal aangaan, subbelden over 't berd, stuikten ten gronde, en kroopen al treuren voort, om te gaan sterven daar ieverst in mijn steenklaver.

't Schijnt dat men met *lauwen honing*, deze die er minst van weten, nog genezen kan. Engelsch zout 'n valt in hun smake niet.

c) ROTZIEKTE of BROEDZIEKTE. Om den lezer alleszins gerust te stellen, beginne ik met te zeggen dat die ziekte niet rapelijk 'n is voor de menschen.

Ze bestaat in 't sterven en 't verrotten van de broedworms, en brengt den ondergang te wege van de gemeente; ze mag deuregaan als ne geesel voor gansch 't geslachte, en te recht draagt ze den name van *broedpeste*; 't is

immers èn vuile doodelijke kwale, die op korten tijd, nen gezonden en werkzamen volkstam teenemaal uitroeit. Gelukkig dat ze uiterst zelden voorkomt, vooral in Vlaanderen, anders zou 't menigen biemelker moeten opgeven, en zijn halle vaneenslaan.

Ge weet, lezer, dat de gezonde worm op den grond van zijn huizeken gekruld ligt, dat hij wit is, en zeere groeit.

Welnu, de worm wordt ziek, strekt hem uit, en sterft; hij wordt bruin, en hij verrot; staat het huizeke reeds toegeplakt, het deksel, dat anderszins bobbelachtig moet blijven, valt e weinigsken in, de gistinge van den rottenden worm boort er èn holleken deure, onaangename wasem vervult de weuninge, de ziekte zet over van raam tot raam, en geheel den bak is bedorven.

Die ziekte is zeer besmettelijk voor de bietjes en kan voortzetten op ander gemeenten deur 't azen op dezelfste bloemen, deur de kleêren van den biemelker, deur zijn handen, of deur 't getuig dat hij bezigt.

Tot overtijd nog, meende men dat de koude 't broed deed sterven, en dat daaruit de verrottinge ontstond die de ziekte voor gevolg had.

Cheshire, *Lortet* en *Schoenfeld*, hebben bewezen dat het ne *stokkeling* is, e stafdiertje, (bacillus alvei), dat bij zijn ontwikkelinge de broedpeste te wege brengt[1].

Men kan de ziekte eenigzins weren deur ontsmettinge met kamfer, met naphtaline, met phenisch zuur, maar de bie'n blijft krasselen, en 't beste ware, de kranke gemeente dadelijk weg te dragen, met zwaveldamp te verstikken, 't was te smelten, den bak te ontsmetten, te schuren, en in de opene zonne te droogen, versche ramen in te steken, en dan te wachten totdat ne nieuwe zwerm den ouden stam kan vervangen.

Lezer lief, ik hoore u vragen:
eet men zeem op onze dagen
vol verborgen stokkelingen?
Ah! wie zal nog 't zeem bezingen

(1) HALLEUX; vertaald door D. VERLEENE.

't geurend zeem, gezond en zuiver,
nu vol onraad?.. Weg! ik huiver
bij 't gedacht van ziekte en kwale,
is 't daaromme,
schat van de blomme,
dat ik u zoo dier betale?
goed!.. gezond!... 't is overdreven,
Bieman, ghelpt ons land vergeven!
Lezer, stille!.. wikt uw rede,
't oud gebruik, de vlaamsche zede,
't eerlijkzijn in woord en handel,
is en blijft de levenswandel
van den vlaming. Telken jare
krijgt ge, lezer, zuiver ware
bij den bieman. Al zijn korven
liever weg, als één bedorven
druppel zeem u aan te bieden.
Hebt dus trouwe in zulke lieden.

Menigmaal komen er ijslijke booten
oh! van zoo verre!... met honing geladen,
moet ge nu de *inlandsche* ware verstooten?
neen, 't is de vreemde die eerder zou schaden,
immers, ge 'n weet
noch van land noch van liên,
smaakt, en ontleedt,
is het honing van bie'n?
is 't onbesmet goed?
is 't zuiver van broed?
of kwam het in onreine standen
verzuurd aan den havenkom landen?
't is zoo goêkoop!
dáár ligt de knoop.
't Zeem dat u, lezer, AMERIKA junt,
vraagt het.... als ge niet verder 'n kunt.

(*'t Vervolgt*)

Priesterwijding

aan P.v.d.D.

GODS hoogtijklokken zijn aan 't luiden
en galmen statig door zijn Kerk
vol hoog bedied
het oude kerstdaglied.
Wat mag die trotsche zang beduiden
die siddrend dringt door been en merg?

Het godlijk Kind dat ons geboren,
dat Koning en dat Priester is,
ringsom Hem schaart
dat zijne kerk Hem baart
een godlijk heir Hem uitverkoren,
het erfgeslacht van zijn geloftenis.

Een koningskleed omgordt hun leden;
hun hoofd een gloriekroon omgeeft;
't tweenegde zweerd
zij dragen onverveerd:
den scepter van hun heerlijkheden
Gods woord waarvoor de wereld beeft.

Een englenstoet komt afgevaren
met prachtgewaden in de hand.
De hemel reedt
het heilig offerkleed
van Kristus nieuwgewijde scharen,
en siert ze rijk met goud en kant.

Daar zijn er blank van wittigheden
geschonken door de maagdenschaar;
ook die als wijn
rood en gepurperd zijn,
weleer in de eedle pers getreden
van bloedgetuige en martelaar.

Daar zijn er groen als lentemeien
vol hoop met blomgebloei bestaan;
daar zijn er zwart
die klagend luid en hard
erbarmlijk om vertroosting schreien,
als 't waar met zondelast belaan.

Nu leggen de englen op de schouders
der priesters dien geliefden wracht:
‘zijt blijde of weent
naar dat Gods Kerk verleent;
bidt voor uw volk, geslacht en ouders,
zij u die zware last nu zacht’.

Zoo droomden wij in deze dagen,
dat wij u in dien hemelkring,
O! lieve Oom
zoo machtig en zoo vroom,
als Koning en als Priester zagen....
Die droom is waar; uw zegening.

voor C.F.E.d.G.

28/12/1903.
HORAND

Mengelmaren

W*oord en schrift* door kanunnik J. Muyldermans, J. De Meester, Rousselare.

Kanunnik Muyldermans, de welbekende voordrachthouder, heeft tot nut van alle Vlamingen een aantal van zijne bloeiende voordrachten bijeenverzameld en de letterwereld ingezonden.

En waarlijk zijn oud' Professor Pastor J. Bols, wien dit werk is opgedragen, zal nu de rijpe vruchten van zijn aanmoedigend woord mogen inoogsten. Liefde voor den godsdienst, voor de taal en voor het vaderland, dat heeft kanunnik Muyldermans door woord en schrift bij ons volk willen verdedigen, aanmoedigen en ontwikkelen.

‘Woord en schrift’ is een schoon, nuttig en deugdelijk boek, waardoor bij den Vlaamschen lezer het bewustzijn van eigene weerde machtiger zal ontstaan, door het grondiger kennen van Vlaanderens groot- en schoonheid, van Vlaamsche dichters en geleerden, van 't Vlaamsch als geschreven en gesproken taal.

Wijsgeerige beschouwingen, geschiedkundige verhandelingen, grondstelsels op kunst- en taalgebied, dit alles bespreekt Z.E.H. Muyldermans met groote klaarheid en diepzinnigheid. En het is waarlijk genietend om te zien, hoe de meester, zonder eens als leeraar voor te komen, kenlijk en duidelijk ons al zijne gedachten aan 't verstand brengt, in een taal zoo gemakkelijk en vloeiend, nu ernstig dan lachend of gemoedelijk, naarmate hij over taal- en volksbelang handelt, of Pater Poirters' schertsende dichtluim of Mercelis zingend zielsgemoed ontleedt en ontvouwt. - Zulk een man als kanunnik Muyldermans en zulk een werk als ‘Woord en Schrift’ doen eer aan ons christen volk en aan onze Vlaamsche letterkunde.

De Zuid-Nederlanders

'**H**ET Vaderhuis', van Van de Woestijne (Amsterdam, L.J. Veen), behandelend, schrijft Willem Kloos in de literairen kroniek der *Nieuwe Gids:*

Blijkbaar verkeert de Zuid-Nederlandsche letterkunde op 't oogenblik in een tijdperk van opkomst en groei.

De Vlaamsche verzen-schrijvers der vorige eeuw, die, met een zwaren, stijven zwaai, hun door de linten der rhetorica te zamen gehoudene woorden-geheelen heen-en-weder lieten schommelen, ongeveer met een zelfden kadans en een diergelijken zwier, - op de knapheid na - als waardoor Willem Bilderdijk en de zijnen een heele generatie beduusd hadden doen staan, - die vroeger officieelberoemde Vlaamsche dichters, die men eigenlijk nu niet goed meer lezen kan, hadden zeker voor de Vlamingen een praktische belangrijkheid, als "nationale zangers", of hoe men hen, om taal en onderwerp, wil noemen, maar voor de waarachtige Nederlandsche kunst - waarom het te verzwijgen? - blijven ze in geenen deele bestaan.....

Maar naast de afstammelingen der Hollandsche rhetoriek uit de eerste jaren der negentiende eeuw, leefde heel in 't verborgene de eigenlijke Vlaamsche dichter Gezelle, dat stilbrandend licht van eeuwige kunst, maar welks klare schoonheid niet kon opgemerkt worden in de bontsaaie winkelkast van zijner tijdgenooten kil-druk gedoe.

Gezelle is als het baken der onsterfelijke schoonheid, waarheen de jonge Vlamingen hun oogen hebben te richten, want waar Hij ondoofbaar, hooguit glanst, daar ligt het land der Dichtkunst, der waarachtige Dichtkunst, die in innerlijke zelf-verdieping en muzikaal uitspreken bestaat.

Versta mij nu wel: ik bedoel hier natuurlijk geenszins te zeggen, dat de jonge Vlaamsche dichters Gezelle hebben na te volgen; - hoe zou dat ook kunnen, daar Zijn schoonheid er géene is van uiterlijken rhetorischen pronk, dien ook ieder ander zich om zou kunnen werpen, maar eene van zielsdiepte, breedte-van-stemming en melodisch geluid, van schoonheden dus, die op geenerlei wijze kunnen nagedaan worden, maar die zijn te voelen, te hooren en te genieten alleen.

Neen, door vast te stellen, dat Guido Gezelle als een baken heeft te zijn, daar houd ik mee staande, dat alle Vlaamsche dichters moeten streven te wezen, wat Hij ook is, namelijk echte, waarachtig zoo genoemde dichters, die niet ijdellijk spelen met de gangbare vormen van uiterlijke dictie en beeldspraak en rhythme, terwijl ze inwendig zoo koud zijn en nuchter als de eerste de beste redenaar, neen, maar dat zij, evenals Hij, hun eigen ziel, hun diepste inwendige wezen, uitspreken moeten, gewetensvol-getrouwlijk, in hun bloemzachte of staalsterke vers.....'

Onze Tijd, 30-1-04.

[Nummer 3]

Germaansche heidenleer[1]

DOOR de Germaansche Mythologie[2] of Heidenleer leeren we de godsdienstige voorstellingen en gebruiken kennen van de oude Germanen vóór hunne bekeering tot het Christendom, die in het Noorden eerst omtrent het jaar 1000 plaats vond[3].

De wetenschap der Germaansche Heidenleer werd in ons land maar weinig beoefend, en ook in Holland mag de

(1) Zie de lijst der aangehaalde werken op het einde der bijdrage.

(2) Over de eigenlijke beteekenis en het gebruik van 't woord *mythologie*, en over het onderscheid, dat er tusschen heidenleer en godsdienst te maken valt, leze men:
CHANTEPIE DE LA SAUSS., *Gesch. v.d. godsd. der Germ.*, bl. 2 en vlgg.
LAGRANGE, *Etudes sur les religions sémitiques.* Introduction.
Les origines de la religion et de la mythologie, 1-40.
EUGEN MOGK, *Germanische Mythologie*, I[e] hoofdstuk, 1-4.

(3) Wat er van het heidendom na dien tijd tot op heden toe overbleef, wordt voort met de grootste nauwkeurigheid verzameld en onderzocht, om daaruit ook den godsdienst onzer Germaansche voorouders te leeren kennen.

toestand, ofschoon beter dan bij ons, niet bloeiend geheeten worden. In Engeland werd die studie meer geacht, maar voornaamlijk in Duitschland en in de Scandinavische landen heeft men veel op dit gebied voortgebracht, en werd er een rijke oogst van kostelijke uitkomsten voor die wetenschap door talrijke werkers ingezameld.

De voornaamste werken in België, in de laatste jaren verschenen, zijn:

1º/ BEOWULF, *Angelsaksisch Volksepos*, vertaald door DR. L. SIMONS 1896.

2º/ *De Germaansche Heidenleer*(1) door J. LENAERTS en M. WINTERS, 1901.

3º/ *Handboek voor Germaansche Godenleer*(2) door E. SOENS en J. JACOBS, 1902.

4º/ *Germaansche Heldenleer* door M. BRANTS, 1902(3).

Ik acht het niet noodig nu te spreken over eenige mindere bijdragen, in tijdschriften verschenen, noch over werken, die tot de hulpwetenschappen, zooals Folklore, behooren.

Die werken, die zooeven genoemd werden, zijn goede handboeken, en kunnen als dusdanig, vooral voor den beginneling, zeer nuttig zijn. Wie echter over die studie begeert nader ingelicht te worden, leze b.v. 't zij het Duitsche werk: *Germanische Mythologie* door EUG. MOGK, 't zij het Nederlandsche: *Geschiedenis van den Godsdienst der Germanen* door CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE.

***

Tot eene grondigere kennis van deze godsdienstleer, is het noodig de verscheidene stelsels te kennen, die vooruitgezet worden om den oorsprong en de ontwikkeling van

(1) Dit werk werd ongunstig beoordeeld door J. JACOBS in *Dietsche Warande* en *Belfort*, 2de jaar, nr 5, 15 Mei 1901, bl. 502.

(2) Op hunne beurt worden die schrijvers over hun werk beknibbeld, bijzonderlijk over den uitleg van Freya's Brisingamen, in '*t Daghet in den Oosten*, 1903. XIXe jaarg., bl. 8 vlgg.

(3) Die boeken zijn nader vermeld op de lijst der aangehaalde werken.

den godsdienst en van de enkele godsdiensten te verklaren. Al die stelsels immers worden ook voor de Germaansche heidenleer gebezigd, en hier ook worden tal van schrijvers gevonden, die alles beschouwen uit een oogpunt, dat ze van voorenaan bepaald hebben, en naar het een of ander stelsel, dat ze als vaststaande aanzien.

Wat den oorsprong van den godsdienst aangaat, hebben we eerst eene groote indeeling. Wat was er in den beginne: het *monotheisme*: het ééngodendom, of het *polytheisme*: het veelgodendom, of was het iets tusschen die twee uiterste meeningen: het zoogenaamde *henotheisme*?

***

De Katholieken, steunende op de goddelijke openbaring, antwoorden allen zonder aarzelen op die vraag, dat het ééngodendom aanvankelijk de godsdienst van het menschdom was(1). God immers heeft den mensch, in zaken van zoo groote aangelegenheid, niet uitsluitend aan zijn eigen overgelaten. Hij heeft zijne oneindige grootheid geopenbaard, en van zijn schepsel onderwerping en vereering geëischt.

Kan men bewijzen dat het ééngodendom de oorgodsdienst is, *uit de geschiedenisbronnen der verscheidene godsdiensten*, indien men den Bijbel daar laat? Men kan alleszins niet bewijzen, dat het ééngodendom de eerste godsdienst niet geweest is. Integendeel, in de oude oorkonden over de godsdiensten ziet men hoe, benevens tal van heidensche gestalten, altijd het denkbeeld uitschijnt van een machtig en eenig Opperwezen(2).

(1) Vgl. DE GRYSE, *De gesch. der godsd. en graaf Goblet d'Alviella*, bl. 7: ‘De weg schijnt klaar en duidelijk voor alle katholieken, welke dit geschiedkundig vak begeeren te bewerken. De katholieke godsdienst is voor hen de eenig ware. Hij leert dat, in den beginne, alle menschen kennis hadden van den eenig waarachtigen God. Diensvolgens indien de volkeren de veelgoderij of zelfs de afgoderij plegen, het is dat zij van den waren godsdienst in den loop der tijden zijn afgeweken.’

(2) Vgl. DE BROGLIE, *Problèmes et conclusions de l'histoire des Religions.* Paris, 1886, bl. 46 en bl. 78 en vlgg.

Daarbij, wil men het oorspronkelijke ééngodendom enkel voor eene veronderstelling aanzien, men moet bekennen, dat die veronderstelling even goed, ja, beter en duidelijker den oorsprong van den godsdienst en der godsdiensten verklaart, dan de andere veronderstellingen, die er tegen ingebracht worden.

Al hadden we dus geene onwankelbare zekerheid door de openbaring, dan nog zouden we op de veronderstelling van het oorspronkelijke ééngodendom gerust mogen voortbouwen.

***

Rationalisten - 't en zal niemand verwonderen - houden in 't algemeen staande, dat de grondslag van den godsdienst het veelgodendom is. Zij immers, die beweren in alles en altijd onafhankelijk te werk te gaan, hebben toch ook hunne vooropgezette stelsels.

'Het gronddogma zulker geschiedschrijvers.... is de loochening van al wat bovennatuurlijk is.... en een tweede: Er ligt, zeggen zij, in het menschdom eene onwederstaanbare macht die hen aandrijft tot noodwendigen vooruitgang.... Op deze twee dogmen schragen zij geheel de geschiedenis der godsdiensten'[1].

Zoodus, daar het ééngodendom volmaakter is dan het veelgodendom, en daar, volgens hen, er noodzakelijk ontwikkeling *moet* geweest zijn, zoo besluiten ze dat het veelgodendom ook noodzakelijk *moest* vóórafgaan.

Geern spreken die schrijvers over den godsdienst der wilde stammen. Die volken, zeggen ze, zijn nauwelijks vooruitgetreden op den weg der beschaving: ze zijn nog ver verachterd, en ze geven het trouwe beeld weder van den oortoestand van gansch het menschdom.

Maar, dat de wilden enkel verachterd zijn, is niet bewezen: velen nog aanveerden, en dat op grond van gewichtige redenen, dat de hedendaagsche toestand der wilden een verval is van eene voormalige grootere

(1) Vgl. DE GRYSE, *aldaar*, bl. 8 en 9.

beschaving[1]. Daartoe zijn de natuurvolken gebracht geweest door de overgroote moeilijkheden, waarin ze hen bevinden, om in hun behoud te voorzien. De werkzaamheid van al hunne zielsvermogens is vooruit vooral gericht tot den stoffelijken kant van het bestaan, dat hun betwist wordt door vijanden van alle slag, door eene moorddadige luchtgesteldheid of door eenen onvruchtbaren grond.

Daarenboven, benevens veel miswas, vindt men ook bij de wilden het begrip van een Wezen, dat boven alles verheven is. 'Al de zwarten, zegt Eerw. Vader Van Acker, hebben een begrip van een Opperwezen, dat alles gemaakt heeft'[2].

En zóó hij spreekt, zóó luiden ook de andere getuigenissen over den godsdienst der wilden volken[3]. Die schrijvers zouden dus nog moeten bewijzen, dat dit begrip van één Opperwezen het oorspronkelijke niet is, en dat kunnen ze niet.

***

Daar blijft nu nog het derde deel over: het henotheisme, het middenstandpunt tusschen het één- en veelgodendom.

Waarin bestaat dit stelsel?

De mensch, bij het beschouwen van de wonderheden der natuur, is door een bijzonder vermogen, de *sensus numinis*, van het Oneindige bewust geworden[4]. Hij heeft alzoo in den beginne niet éénen God, noch verscheidene goden, maar wel *de Godheid* leeren kennen, die macht, die

(1) Vgl. J. GUIBERT, S.S. *Les Origines*, 3me édition:
'Ce sont les difficultés de la vie matérielle qui sont les vrais facteurs de la sauvagerie. Isolé des centres civilisés, rejeté sur une terre ingrate, en lutte perpétuelle contre les climats extrêmes, toujours aux prises avec la faim, uniquement absordé par les besoins matériels, l'homme le plus élevé s'abrutit promptement sous le poids de fatigues excessives et de continuelles privations.'

(2) VAN ACKER, *Een vlaamsch geloofszendeling*, bl. 193.

(3) Zie die getuigenissen bij G. VAN DEN GHEYN, *La religion*, *son origine et sa définition au point de vue de l'histoire de la Philosophie.* Gand 1891, bl. 8 en vlgg.

(4) Vgl. DE BROGLIE, *ald.* bl. 70 en vlgg.; LAGRANGE, *ald.* bl. 18.

grootsch en heerschend in de natuur werkt. Welnu dit eerste denkbeeld van de Godheid kon overgedragen worden, 't zij op een enkel Opperwezen, 't zij op verscheidene wezens; en daarom ware de oorspronkelijke godsdienst noch het één- noch het veelgodendom, maar iets, dat tot een van die twee toestanden kon overgaan, en dat noemt men 't henotheisme.

Hoe is het volgens die schrijvers in de werkelijkheid toegegaan?

Volgens hen ook, ware de eenheid, in den vorm van al- of ééngodendom, het uiteinde geweest van eenen langen ontwikkelingsgang door het veelgodendom.

Dit alles mag wel en kunstig opgebouwd zijn: het is en het blijft eene veronderstelling, die op geene vaste gronden steunt. Niet zonder redenen eischt men nader bescheid over dit bijzonder zielsvermogen, die *sensus numinis*, die nu schijnt verloren te zijn, omdat, zoo zegt men, de menschen onverschillig geworden zijn voor de schoonheden der natuur. Ook zegt men terecht, dat de oormensch, die - zóó die schrijvers het beweren - zeer weinig ontwikkeld was, niet zoo *afdrachtelijk* over die macht zou gedacht hebben, maar meer *toedrachtelijk* te werk gaande, die macht aan één of meer wezens aanstonds zou aangewezen hebben.

***

We aanveerden dus het ééngodendom als den oorspronkelijken godsdienst. Maar de mensch, in zijne dwaze verblindheid, heeft den eeredienst, dien hij den eenigen waren God schuldig was, ook aan andere schepsels bewezen: hierin herkennen we geen waren godsdienst meer, maar heidensch geloof en gebruik, het is mythologie of heidenleer.

Nu kan men vragen wat er aanleiding heeft gegeven tot het aanveerden van die heidensche gedachten en gewoonten. Menigvuldige stelsels werden er aangewezen, waardoor men den oorsprong en de ontwikkeling van de verscheidene voorstellingen heeft willen verklaren. Voor

ongeloovigen leeren die stelsels den oorsprong van allen godsdienst; voor rechtgeloovigen, kunnen ze voor bronnen aangezien worden van vele heidensche gestalten.

Het gaat nochtans niet aan, onverschillig welk stelsel als de eenige bron van het mythische denken aan te nemen; aan elk moeten we eenen zekeren invloed toekennen, alhoewel het moeilijk valt dezen te bepalen.

Hier wordt nu een kort overzicht van die stelsels gegeven, waarbij de Germaansche heidenleer vooral in acht genomen wordt(1).

***

Het *Evhemerisme* heeft zijnen naam te danken aan Evhemerus, die in de derde eeuw vóór J.-C. leefde. Volgens hem zijn alle goden niets anders dan koningen en helden, of andere groote mannen, die gedurig stegen in de achting en vereering van het volk, zoodat ze eindelijk tot den rang van goden verheven werden. Zóó verklaarde men ook gewoonlijk de Germaansche goden vóór het begin der verledene eeuw, waarin de wetenschap der Germaansche heidenleer groote vorderingen maakte.

Woden, Thor, e.a. zouden dus niets anders zijn dan vergoddelijkte helden, en de verzinsels, waarin ze voorkomen, zouden geschiedkundige gebeurtenissen tot grondslag hebben.

Dit stelsel, alhoewel velen er misbruik van gemaakt hebben, is niet geheel en gansch te verwerpen: het kan immers gebeuren, dat men groote mannen als goden gaat

(1) VAN DEN GHEYN, *Essais de mythologie*, bl. 1-46. *La mythologie comparée. - Histoire et critique des systèmes.*
JOS. SCHRYNEN, *Mythologie en Folklore* (*Katholiek* 1899, bl. 130-153).
LAGRANGE, *Études sur les religions sémitiques*, bl. 1-40; *Les origines de la religion et de la mythologie.*
Voor de toepassing op de Germaansche heidenleer, vergelijke men EUG. MOGK, *Germanische Mythologie*, bl. 9-18; *Geschichte der germanische Mythologie.*
E.H. MEYER, *Germanische Mythologie*, 1 kap.; *Geschichte der Wissenschaft der germanischen Mythologie*, bl. 1-8.
CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, *aldaar*, bl. 2-58; *De geschiedenis der Germaansche Mythologie.*

vereeren. Zóó lezen we over den machtigen wetgever van het Joodsche volk, dat God het lichaam van Mozes begroef, '*et non cognovit homo sepulcrum ejus usque in praesentem diem*', en niemand heeft ooit geweten waar hij begraven ligt. (Deut. XXXIV-6); en God deed dit, zeggen de uitleggers, om te beletten, dat de Joden het lichaam van hunnen grooten wetgever goddelijke eer zouden bewezen hebben.

***

Een tweede stelsel, gebezigd om de verzinsels te verklaren, is het *allegorisme* of *symbolisme*, dat ook vanouds gekend is.

Door de verzinsels, zegt men, wilden de opstellers in zinnebeeldigen vorm het volk alle slag van waarheden aanleeren, 't zij van natuurkundigen, 't zij van godsdienstigen of zedelijken aard.

Wilde men, bij voorbeeld, den Noormannen aantoonen, dat degene, die de gevaren der zee niet vreest, maar onverschrokken naar overzeesche streken varen durft, met rijken buit beladen, naar huis terugkeert - zoo maakte men een verzinsel: een draak of zeemonster bewaakt eenen grooten schat; maar moedig bekampt de eene of andere held het wangedrocht, en ontneemt hem al zijn rijkdom. Dit ware dus eene wijze, om dit verzinsel te verklaren.

Met het oog op de Germaansche heidenleer mogen we hier den naam van Creuzer, uit het begin der verledene eeuw, niet onvermeld laten. In de Grieksche verzinsels zag hij het werk der Oostersche priesters, die de zedelijke en godsdienstige waarheden van de eerste openbaring op eene gemakkelijke en voor het volk vatbare wijze voorstelden. Creuzer weliswaar was zelf met de Germaansche godsdienstleer niet bezig, maar op dit gebied wrochten anderen in zijn geest, zooals F.J. Mone en Finnur Magnusen.

***

Nu komen we aan de nieuwere stelsels, uit de verledene eeuw, en vooreerst dit der *vergelijkende mythologen*[1], die langen tijd grooten invloed op de wetenschap der Germaansche heidenleer uitgeoefend hebben.

Gelijk de vergelijkende spraakwetenschap de verscheidene talen in sommige groepen verdeeld had, zóó wilden ook die schrijvers de verscheidene godsdiensten in enkele groepen onderscheiden. Het was hun vooral te doen, om door de vergelijking der verzinsels van al de Indogermaansche volken vast te stellen, wat de oorgodsdienst der Indogermanen was, toen dezen nog in 't stamland verbleven[2].

Maar als het erop aankomt de verzinsels te verklaren, dan volgen die stellers twee verschillende wegen.

Volgens *Max Müller* en zijne aanhangers had het beschouwen van de zon en van den hemel het meest invloed op het mythische denken der Indogermanen: alles wordt dan ook uitgelegd door den indruk, teweeggebracht door de afwisseling van licht en duisternis, van dag en nacht, van zomer en winter.

(1) VAN DEN GHEYN, *Essais de mythologie*, noemt op bl. 15 de verscheidene stelsels hieraan verwant: 'Il y a d'abord le système *solaire* de M. MAX MüLLER, puis le système *météorologique* d'ADALBERT KUHN, ensuite le système *mixte* de M. SAYCE et le système *psychologique* de M. FISKE, et enfin la mythologie *iconographique* ou *optique* de M. CLERMONT-GANNEAU. On pourrait y ajouter la *mythologie végétale* de GUILLAUME MANNHARDT, à laquelle nous consacrons un chapitre entier de ce livre.'
We handelen alleenlijk over de twee eerste stelsels, daar de anderen van geen groot belang zijn voor ons onderwerp. Het stelsel van Mannhardt wordt besproken bij deze der anthropologische school.

(2) CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, *ald.* bl. 84, zegt ons wat men *nu* over dit alles denkt.
'....de vraag naar het stamland en het oorvolk is grootendeels van de baan. Men stelt zich niet meer voor dat in een zekere prehistorische periode een indogermaansch oorvolk ergens heeft geleefd, om vandaar zich in groepen over de landen te verdeelen.
Dat er bij deze opvatting van een indogermaansche mythologie niet veel overblijft, volgt van zelf uit het gezegde. De vraag: welke goden en mythen hebben de Germanen als erfgoed van de gemeenschappelijke voorouders medegebracht? stellen wij nauwelijks meer.'

Aan de overzijde staan *Kuhn en Schwartz* als de baanbrekers van de tweede richting. Dezen ook zoeken de verklaring der verzinsels uit de beschouwing der natuur af te leiden; maar ze steunen meer op de luchtverschijnsels, die door hunne macht en grootere zeldzaamheid meer de aandacht trekken moeten: te weten, wind en wolken, storm en ongeweerte.

Freya - wier naam nog in *Vrijdag* voorkomt - had een kostelijk kleinood, Brisingamen genaamd. Wie is Freya en wat is Brisingamen? Volgens de eenen is Freya eene zonnegodin en haar kleinood is de stralenkrans; volgens de anderen is de godin eene wolkenvrouw en Brisingamen, haar halsband, een lichtend verschijnsel der wolk, bijzonder voorkomend op de onweerswolk ('*t Daghet in den Oosten*, 1903, XIX-8 en vlgg.).

***

De school der vergelijkende mythologen heeft haren tijd gehad, en in hare plaats komt de *anthropologische* of *folkloristische* school.

Het woord, dat hier het meest voorkomt, is *Animisme*, maar het wordt niet altijd met dezelfde bepaalde beteekenis gebruikt. Het is dus goed iederen keer wel in te zien, in welken zin het door den schrijver gebezigd wordt.

Animisme heeft vooral eene algemeene beteekenis: het is de bezieling, de begeesting van de natuur. Alles krijgt leven: steenen, planten en dieren; aan ieder voorwerp wordt een eigen denken en eigen willen toegekend(1). Valt er een steen op uw hoofd, 't is dat er

(1) Vgl. Dr JOS. SCHRYNEN, *Zielengeloof en Doodencultus bij de Germanen* in '*Katholiek,*' 1899, bl. 170-192.
P.M.J. LAGRANGE, *La méthode historique.* Paris 1903:
Bl. 204: 'C'est une philosophie rudimentaire, existant encore chez les sauvages, et qui ne distingue pas nettement le principe par où les êtres animés sont différenciés des êtres inanimés. Il conçoit tout esprit comme absolument indépendant des corps qu'il semble habiter et ne perçoit pas non plus la différence essentielle, qu'il y a entre l'esprit d'un homme, celui d'un animal et celui qui, à l'occasion, fait mouvoir une pierre ordinairement endormie.'
Bl. 205: 'L'animisme est *en soi* une simple erreur philosophique.'
In zijn werk: *Études sur les religions sémitiques.* Paris 1903, bl. 7, zegt hij immers over den godsdienst: 'La religion suppose dans l'homme une double créance: l'existence de pouvoirs supérieurs dont il dépend et qui exigent de lui certains actes et aussi la possibilité d'entrer en relation avec ces pouvoirs. Ces relations elles-mêmes constituent la religion.'

kwaad meê bemoeid is. In de planten, die opkomen, groeien en verslensen, huist eene ziel, gelijk in den mensch, die geboren wordt, tot vollen wasdom komt, en wegsterft. De dieren zijn den menschen vriendelijk of vijandig, niet uit ingeborenheid of aangeleerdheid, maar uit vrije beweging.

Dit alles is niet uit de lucht gegrepen, en bestaat niet enkel in de verbeelding van den eenen of anderen schrijver. Het steunt grootendeels op gebruiken en denkbeelden, die bij wilde stammen te vinden zijn. Het kwaad echter is nogmaals hierin gelegen, dat men altijd en overal tot het animisme en het folklore zijne toevlucht zou nemen, om alles te verklaren.

***

Dat is nu het animisme in den algemeenen zin genomen. Komen we tot de bijzondere beschouwingen, dan hebben we, onder anderen, het *totemisme.*

Het totemisme is de meening, dat dieren of somtijds nog planten vrienden en bloedverwanten zijn, dat ze van denzelfden stamvader afkomen. Zulke dieren en planten zal men dan ook achten en liefhebben, zelfs hunne gewoonten en gebruiken nadoen, ja, dienen en vereeren.

***

Een andere vorm van die algemeene bezieling is het *polydemonisme*: het veelgeestendom. Er zweven door de lucht, er wonen in de bosschen, op de bergen, langs de stroomen, tal van geesten, kwade geesten vooral, die de menschen ziekten en ongelukken overzenden.

De groote man is dan gewoonlijk de tooveraar, die macht heeft op de geesten; die middelen aan de hand heeft, waarvoor de geesten vol schrik wegvluchten. Voor-

werpen van alle slag worden als offers aangeboden. Toovermiddelen worden verveerdigd: en hoe zonderlinger en leelijker iets is, hoe beter voor sommigen; de geheime kracht, eraan vastgehecht, is zooveel te grooter. Men verbergt dan die behoedmiddelen onder de kleederen, of men stelt ze hier of daar in huis of langs de wegen[1].

Het geloof aan en de eeredienst van huis-, woud-, veld- en windgeesten zijn ook in de Germaansche heidenleer niet onbekend; evenmin tooverwoorden en bezweringsspreuken.

***

Nog verwant aan de algemeene bezieling is het *spiritisme* van Herbert Spencer, en, voor hetgeen ons onderwerp nader aangaat, het stelsel van J. Lippert over den eeredienst der voorvaderen[2].

De oorsprong van de bezieling der natuur is het geloof aan 't voortbestaan der ziel. Na den dood van den mensch blijft de ziel voortleven in de natuur. Het totemisme, het veelgeestendom en het fetichisme wordt dan bij hen uitgelegd door de aanwezigheid van de ziel der overledenen in de natuur, in de dieren en planten en andere voorwerpen. Het zielengeloof heeft ongetwijfeld grooten invloed gehad op het mythische denken van het volk, maar Lippert gaat veel te ver, als hij alle verzinsels en alle goden uit het zielengeloof wil afleiden.

***

Nog een bijzonder stelsel, uit het animisme rechtstreeks voortspruitende, is dit van Mannhardt, dat onder den naam van gewasbezieling mag aangeduid worden[3].

(1) Vgl. VAN ACKER, *Een Vlaamsch geloofszendeling*, bl. 193 en vlg.

(2) Vgl. D[r] JOS. SCHRIJNEN in *De Katholiek*, 1900, II, bl. 449-461 en 1901, I, bl. 327-356. LIPPERT'S *Ahnenkulttheorie.*

(3) Vgl. J. VAN DEN GHEYN, *Essais de Mythologie*, bl. 47 en vlg. *La Mythologie végétale d'après les travaux de Guillaume Mannhardt.*
E. MOGK, *Germanische Mythologie*, bl. 64.
H. VANDEN ZANDE, 't Besteken van boomen in *Biekorf*, 1900, bl. 322 en vlg.

Mannhardt die vooral de oogstgebruiken onderzocht, meende dat de oormensch door het beschouwen van de gewassenheid tot het besluit kwam, dat er tusschen hem en de planten wezenlijk gelijkheid bestond, en dat hij daarom aan de planten eene ziel, gelijk de zijne, toekende.

Zoo men ziet, is het eene toepassing van de algemeene bezieling op de gewassenheid: 't is eene gewasbezieling.

Mannhardt verzamelde overal waar hij kon de gebruiken, - aan sprookjes hechtte hij weinig belang - die met den plantengroei in nauw verband staan. Daartoe zond hij ‘Fragebogen’ uit in Duitschland en naar alle streken, en bracht alzoo eenen overgrooten schat van zoodanige gebruiken bijeen.

Op dit bijzonder gebied der mythologie heeft hij dus voornaamlijk zijne aandacht gevestigd, en een groot deel van het volksgeloof en van de volksgebruiken heeft hij door de gewasbezieling verklaard.

***

Zóó we hierboven zeiden, dient er een onderscheid gemaakt te worden tusschen den godsdienst van den eenigen waren God en tusschen de heidenleer, die eene afwijking is van den waren godsdienst. Al de stelsels, die daar genoemd werden, hebben niets te maken met den waren godsdienst: maar ze kunnen dienstig zijn om den oorsprong en de ontwikkeling te verduidelijken van vele gebruiken en voorstellingen uit de heidenleer, die het geloof aan en de vereering van het Opperwezen aan meer zichtbare en meer tastbare schepsels heeft overgedragen: we hoeven ze echter met groote omzichtigheid te gebruiken.

***

Wilde iemand weten, hoe het stond met den godsdienst van de oude bewoners van Vlaanderen, het ware noodig, den toestand bij de andere Germaansche stammen na te gaan, alhoewel hij nooit het eigen geschied- en aardrijkskundig standpunt van Vlaanderen uit het oog zou mogen

verliezen. Dan ook moet hij onderzoeken, wat er tot heden toe overbleef van heidensch geloof en volksgebruik, maar altijd valt er te onderscheiden, wat werkelijk uit het heidensch tijdvak voortkomt, en wat in latere tijden onder heidenschen invloed ontstaan is. Eindelijk moet hij weten wat er vanouds over den godsdienst der oude Vlamingen geschreven werd, en wel voornaamlijk de levens kennen der heiligen, die hier het eerst het geloof kwamen verkondigen, en standvastig hebben moeten werken, om al het onkruid van het heidendom uit Vlaanderens grond te weren, en om er daarna het goede zaad van den waren godsdienst uit te strooien.

L. GHYS

Aangehaalde werken:

Biekorf, 1900. 't Besteken van boomen door H. VANDEN ZANDE. Te Brugge bij L. De Plancke.

M. BRANTS, *Germaansche Heldenleér*, 313 bl. Gent, 1902, bij A. Siffer.

CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE (Dr P.D.), *Geschiedenis van den godsdienst der Germanen.* VII-302. Haarlem, De Erven F. Bohn. 1900.

DE BROGLIE (l'abbé), *Problèmes et conclusions de l'histoire des religions.* Paris, 1886.

E. DE GRYSE, *De geschiedenis der godsdiensten en Graaf Goblet d'Alviella.* Gent, 1888, 36 bl. getrokken uit 'Het Belfort'.

J. GUIBERT, S.S., *Les Origines*, 3me édition, VIII-389. Paris, Letouzey et Ané.

De Katholiek, Verscheidene bijdragen van D^{r} JOS. SCHRIJNEN, 1899, I, bl. 130-153. Mythologie en Folklore; 1899, II, bl. 170-192. Zielengeloof en Doodencultus bij de Germanen; 1900, II, bl. 449-461 en 1901, I, bl. 327-356. Lippert's Ahnenkulttheorie.

M.J. LAGRANGE, *La méthode historique surtout à propos de l'ancien Testament*, VIII-220. Paris, Lecoffre, 1903.

Études sur les religions sémitiques, X-230. Paris, Lecoffre, 1903.

LENAERTS en WINTERS, *De Germaansche Heidenleer*, 192 bl. Lier, bij Van In en Cie, 1901.

EL. H. MEYER, *Germanische Mythologie*, XI-354. Berlin, Mayer en Müller, 1891.

EUG. MOGK, *Germanische Mythologie.* Zweite Auflage VI-177. (Sonderabdruck aus Paul's Grundriss) Strassburg. Trübuer, 1898.

L. SIMONS, *Beowulf.* Angelsaksisch Volksepos, vertaald in stafrijm, 353 bl. Gent, Siffer, 1896.

SOENS en JACOBS, *Handboek voor Germaansche godenleer.* 230 bl. Gent, Siffer, 1902.

G. VAN DEN GHEYN, *La religion*, *son origine et sa définition au point de vue de l'histoire de la philosophie.* Gand, 1891.
J. VAN DEN GHEYN, S.J. *Essais de Mythologie et de Philologie comparée*, XIV-431. Bruxelles, Société belge de librairie, 1885.
G. VAN ACKER, Een vlaamsch geloofszendeling bij de Baloeba's in Congoland. XII-340. De Meester, Rousselare, 1903.

Eerste Zonnestralen

DE winter sterft, de zon herleeft; ze zoent
en streelt mij traag het voorhoofd warm;
zacht dringen hare stralen mij in 't hert
zoo lang aan licht en leven arm.

'k Voel bevend 't leven opengaan in mij,
gelijk een bloem, die, blad voor blad,
haar teeder hertje ontsluit aan 't licht, en bloeit
van milden zonnezegen zat.

De zon verdwijnt. Stil, hoopvol zingt mijn ziel
een levenslied, dat, 't winterwee
voorbij, luid stormen zal bij 't bruisen van
de oneindige zomerstralenzee.

J. DE JONGHE

Mengelmaren

GESCHIED- EN OUDHEIDKUNDIGE KRING TE KORTRIJK (1ste jaarg.).

De *2e aflevering* bevat twee merkweerdige bijdragen over *Waarmaarde*, door Vrijheer J. Bethune en over *Tiegem* door Vrijheer E. Bethune. Eene belangrijke bespreking wordt te dezer gelegenheid gegeven over het plaatsen der torens in het midden der kerk.

Heer Th. Sevens geeft eenigen uitleg over den naam van die twee dorpen.

In de mengelmaren of ‘allerlei’ worden boekwerken besproken die over Kortrijk handelen; een woord ook over de oude munten die in 't Kortrijksche gevonden werden.

E.H.A.D.P. geeft eenige uittreksels uit de briefwisseling van Willem van Oranje; J.B. eene bijdrage tot de geschiedenis van de Kortrijksche damasten, en G. Caullet handelt over den schilder Christiaen de Coninck.

In de *3e aflevering* (van den 1sten jaarg.) geeft Heer Th. Sevens de ontleding der gemeenterekening van Kortrijk over het jaar 1391-1392: de ontvangsten, de uitgaven, voornamelijk voor de *stadswerken* (door de Franschen vernield na den slag van West-Rozebeke). Menigvuldige andere uitgaven leeren ons vele bestuurlijke gewoonten en gebruiken uit de laatste jaren der XIVe eeuw.

Daarna leest M.G. Caullet een opstel over den Antwerpschen beeldhouwer Omaer van Ommen die, op het einde der XVIe eeuw, te Kortrijk en te Yper wrocht.

Kinderspel en Kinderlust *in Zuid-Nederland, door A. De Cock en Is. Teirlinck*, 3e bd. (zie *Biek.* XIV, 269).

Er wordt gehandeld:

IV. *Over de werpspelen:* over het werpen in het algemeen, over het werpen met steenen, met stokken, met muntstukken, met vruchten; over de balspelen, bolspelen en varia.

V. *Over vinger-, hand- en vuistspelletjes:* de eenvoudigste handspelletjes, de klop- en slagspelletjes, de draaispelletjes en de vingerrijmpjes.

IN Nieuwjaarmaand laatstleden stierf te Brugge de zeer verdienstelijke bouwmeester, KAREL DE WULF. Hij bekwam, in 1887, den prijs van Rome in bouwkunde.

Ofschoon hij slechts 39 jaar oud was, heeft hij Brugge met menigen kunstperel verrijkt. Het zij ons genoeg eenige herstellingen en nieuwe gebouwen aan te duiden, waarvan hij het ontwerp gemaakt en de uitvoering bestierd heeft:

De gilde der Ambachten; het huis van Z.E.H. Kan. Rommel, in de H. Geeststraat; van M.L. De Wulf, langs het Minnewater; van M.J. De Brouwer, in de Wulfhaagstraat; van M.L. Halleux, in de St-Joorisstraat; van M. Dautricourt, in de Ezelstraat; van M. Veys, in de Noordzandstraat; de herstelling van O.L.V.- en St-Jacobskerk, enz. Hij bewerkte ook buiten Brugge de herstelling of het opbouwen van vele kerken, kasteelen, kloosters, en andere gebouwen.

De naam van den bouwkundige zal in de kunstgeschiedenis van Brugge bewaard blijven.

[Nummer 4]

Intermezzo

't **W**AS een zondagavond van Koornmaand in al zijne pracht en schoonheid. De drukkende hitte van den dag is geweken voor de verfrisschende koelte - en alwie het zijn rang in de samenleving en zijn geldelijke toestand toelaat, trekt nu onbekommerd de prachtige hovingen binnen van het Koninklijk Gasthof. Daar is dezen avond groot muziekfeest en schitterend vuurwerk. De toegang is vrij - alhoewel toch gesloten voor eene reeks arme, slordig gekleede kinders, die daarbuiten vóór den ingang malkander heen en weer verdrummen, en door de ruime, marmeren voorzaal een inkijkje trachten te krijgen in de prachtig verlichte hovingen.

In de muziekhalle, een zwitsersch lusthuizeken gelijk, kunstig en smaakvol opgeschikt, zitten de muziekanten - wel een half honderd in getal, uitgelezen meesters, ten deele kunstenaars van beroep, allen in zwarten frak en wit onderlijf, met hunne reinblinkende snaar- en blaas-

speeltuigen, die in 't witte licht der electrieke lampen zoo liefelijk glanzen en vonkelen.

Groote kroonluchters met geheele trossen electrieke lampjes gieten stroomen licht over de kleine, rijkgedekte tafelkens, die alleen of eenige bij malkander in den hof verspreid staan; sommige zijn nog ledig en wachten naar gasten; andere zijn reeds in bezit genomen door een bonte menigte van deftige lieden, die in lustig stemgewar onder malkander aan het praten zijn. Ditzelfde licht legt op den onderkant der boomkruinen in de nabijheid een schitterenden zilverglans, schiet als met duizend kleine weerlichten door de dichtbebladerde twijgen, wanneer een ademtocht van den wind de bladeren schudt, en gedurig afwisselende lichtstroomen opent en wederom sluit. De heldere glans teekent wonderlijke, bewegende schaduwen op den kiezelweg en de bloemtapijten, doet den wijn in de glazen vonkelen als goud, en de edelgesteenten der halsketens en oorsiersels en ringen als wemelend vuur pinkelen.

Op eens klettert scherp en gebiedend, gelijk een bevelwoord, de staf van den bestuurder op zijn muziekstaantje. De vingers der muziekanten liggen flink gereed op de snaren en bogen der snaartuigen en op de duwers der trompetten en hoornen. De oogen van al de spelers zijn strak op den opgeheven arm van den muziekmeester gericht. Nu doorsnijdt in rasse beweging de maatstaf de lucht, en op hetzelfde oogenblik komt een knetterend kopergeschetter, gelijk eene stortvlage, het verwarde geruisch van den lusthof overstroomen. Een groot deel der gasten breekt zijne begonnen rede in 't midden af; de oogen zoeken naar den naam van het nieuwe nummer van den spelwijzer, en allen, de eenen uit eigen liefhebberij, de anderen uit eene soort van menschelijk opzicht, vallen stil en aan 't luisteren. De menigvuldige vensters, waaruit de huizen in 't ronde gelijk uit wijdgapende oogen naar den lusthof en zijne heerlijkheid nederblikken, worden nu bij het begin van het spel opnieuw bevolkt. Bontwemelende praalkleederen

verschijnen in de prachtverdiepingen, versleten kleederen komen te voorschijn in de hoogere zolderkamers, en slechter en armtieriger naarmate het venster hooger is en de zoo gekleede lager staat onder de hooge heerschappen daar beneden.

Alles wat in het bereik der tonen ligt is rustig en luistert, te beginnen met eenige leeraars der muziekschool, die in de nabijheid van de muziekhalle met onderzoekende opmerkzaamheid het stuk vervolgen, tot daarboven, hoog daarboven, het bleeke aangezichtje van een ziekelijk kind, dat uit het kleine venster eener zolderkamer met doffe oogen naar beneden blikt.

De muziek gaat al met eens in een week en wegsmeltend piano over, alsof de klanken in eene verre, geheimvolle verte verloren gingen, totdat opeens de klare toon van eenen hoorn in helklinkende klanken van den zoetsuizenden achtergrond der andere snaar- en blaastuigen begint boven te zweven.

De hoornspeler, die den prachtigen solo moest geven, is recht gestaan en heeft links aan den ingang der muziekhalle plaats gevat. En gelijk hij daar nu zoo staat, een schoone, jonge man, en hij met zijnen hoorn, die het licht der lampen flikkerend weerkaatst, op wonderbare wijze de toehoorders vastsnoert en betoovert; daar staan uit de nabijheid en de verte menig paar starblikkende oogen op hem gericht. Doch hij schijnt van al die bewonderde blikken niets te zien en niets te verlangen. Zijne oogen, die aan geen muziekblad vastgebonden zijn, schouwen gelijk droomend en dwalend over al die omgevende schoonheid en pracht, en schijnen alleenlijk het arme kind te zoeken - zijn bleek en ziekelijk kind, dat daarboven in een gestreepten wollen doek gehuld, op den arm zijner beminnende en bezorgde moeder, aan het venster der zolderkamer gebracht werd.

Nu, als de eerste soloklanken van den hoorn tot het kind opklimmen, daar blinkt voor een oogenblik een schemer van vreugde over het bevallig aangezichtje; de

kleine oogen zoeken angstig om den speler te erkennen in die zee van licht en in het gewemel van aangezichten daarbeneden; - en de kleine, die tot nu toe in stomme stilzwijgendheid geluisterd heeft, opent nu voor de eerste maal zijne lippen en fluistert met lijze stem:

'Moeder, - hoor moeder! Nu speelt vader - nu denkt hij aan mij, hij heeft het mij beloofd - en nu speelt hij voor mij!....'

De jonge vrouw, zonder iets te zeggen, pinkt een paar tranen uit hare oogen weg en sluit haren kranken lieveling nader bij haren boezem. Dan vleit de kleine zijn vermoeid kopken tegen moeders wangen, sluit zijne oogen en horkt half wakend half droomend, met gejaagden ademtocht en koortsachtig kloppend hert, totdat de hoorn daarbeneden door de tonen van het orkest, dat tot eene nieuwe levenskracht ontwaakt is, overheerscht wordt, en het muziekstuk met machtig jubelende akkoorden gaat eindigen.

De groote, wijde lusthof dreunt wederom van het bravogeroep en het handgeklak - gedurig nieuwe toejuichingen en gedurig nieuw geklak; - en als dit ook eindelijk gaat uitsterven, dan roepen de leeraars der muziekschool nog eens bravo! - en dan slaan de twee kleine witte handjes daarboven aan het venster der zolderkamer ook nog eenmaal te zamen, en een zwak stemmeken, dat voorzeker in den hof niet gehoord wordt, zucht meer dan het roept: 'Bravo, liefste vader, bravo!'

***

Het eerste deel van den spelwijzer was ten einde. De snaar- en blaastuigen wierden ter zijde gelegd, de muziekanten gingen uiteen in den hof of verdrumden malkander bij den spijs- en dranktoog, en de toehoorders trachtten de stonden gedwongen stilzwijgendheid door een zooveel te levendiger gesprek in te winnen.

De hoorn van den solist, die daareven nog zooveel liefde en leven uitademde, lag nu wederom stil en koud en dood, nevens eenige muziekbladen in de muziekhalle. Maar de

solist zelf had met zienlijke gejaagdheid in alle haast den hof gedwarst en was er uit verdwenen, zonder met de bewonderende blikken der gasten en de verlokkende verfrisschingen van de toonbank bekommerd te zijn.

Daar liep hij, met elken stap verscheidene trappen overspringende, van de eene verdieping tot de andere, den steiger op, tot dat hij hoog daarboven aan den halfverlichten gang kwam der zolderkamer. De deur van de eenige kamer was open, en op den drempel stond zijn flinke jonge vrouw, maar met die overnevelde oogen en afgematte wezenstrekken, die zoo kennelijk getuigden van nachten doorgebracht in waken en angstig zorgen voor een dierbaar en bedreigd leven. Ze hield in haar linkerhand eene lamp, terwijl ze den wijsvinger van haar rechterhand op hare lippen legde en fluisterde: ‘Kom spoedig, liefste, het heeft u hooren spelen en het slaapt nu.’ Doch het kranke kind moest voorzeker maar geheel licht ingesluimerd zijn. Want op hetzelfde oogenblik riep daarbinnen een zwak en bevend stemmeken: ‘Vader, o kom toch haastig bij mij, geheel bij mij, - zoo.... en blijf nu hier en ga nu nooit meer weg!’

Daar stond nu de jonge man vóór het bed van zijn kranken lieveling; hij boog neder over het aangezichtje, dat gloeide van de koorts, en fluisterde hem woorden toe van liefde en teederheid, van troost en aanmoediging. En toen daarbij, tegen wil en dank, een paar tranen over zijne wangen rolden, die nu noch kind noch moeder mochten gewaarworden, dan trok hij haastig zijnen zakdoek uit, en zeide dat de solo en het haastig loopen op die menigvuldige trappen hem geheel in 't zweet hadden gebracht.

Dan was het voor eenige oogenblikken zoodanig stil in de kamer, dat men niets kon hooren tenzij het onregelmatig ademhalen van het kind, en den regelmatigen slingerslag van een klein uurwerk, die met doorslepen wreedheid de eene stonde na de andere van dat kostelijk kwartier rusttijd wegsloeg. Maar van daarbuiten klom tot in het openstaande venster het lustig lachen van opgeruimde en onbe-

kommerde menschen, het rinkelen der glazen, en het verwarde knetteren en knallen van het vuurwerk, dat nu zijnen goudregen en bontgekleurde kristalballen hoog in de lucht, en ook naar dezen schuilhoek van kommer en zorge door den donkeren nacht deed opstijgen.

‘Kind - nu moet ik gaan - ik moet - en moet wederom spelen. Maar als het muziekfeest geëindigd is, kom ik geheel zeker aanstonds weer bij u, mijn lieveling, aanstonds, zoo spoedig als ik maar kan.’

- ‘Ach! Vader’, zoo stamelde het kind weemoedig, ‘kunt gij dan waarlijk bij mij niet blijven? Waarlijk niet? Moeder is zoo treurig als zij bij mij alleen zit, en ik - ik ben toch zoo ziek’.

Daar klonk uit de diepte van den hof de snijdende toon eener electrieke bel, die het einde van den rusttijd aankondigde, en de muziekanten in de muziekhalle terugriep.

De jonge man boog met een rappe beweging tot zijn kind neder, drukte nog eens eenen kus op 's kinds brandende lippen, zeide met half verstikte stem: ‘God beware u...’ en ijlde in angstige haast de talrijke, talrijke trappen af, en door de donkere verlaten straat, en in den helverlichten en blijgeestigen muziekhof...

Wederom klonk nu scherp en gebiedend, gelijk een bevelwoord, de staf van den bestuurder op zijn muziekstaantje, en wederom moest de solist vooruittreden aan den ingang der muziekhalle - en wederom zwijgt het ongewijde getater in den grooten, wijden lusthof....

‘God beware u... O mijn levensdroom

Toch zoo lief... O wee! Zoo ras verzwonden!...

Wonderlijk week en klagend zet de hoorn in - en wederom schouwen de oogen van den solist gelijk droomend en dwalend over al de omgevende pracht en schoonheid, en zoeken den aanblik van het bleeke, kranke kind daarboven. Maar het venster in de zolderkamer blijft donker en ledig en verlaten. Er ligt een eindelooze weemoed in den klank van den hoorn, die zijn klaaglied door den zwijgenden lusthof zendt, en door de kruinen der boomen

gaat trillen, en op de vleugels van den avondwind wegzweeft naar al de openstaande vensters, en binnendringt in de zolderkamers en dakschuilhoeken, en ook over de hooge daken wegvliegt, waar hem alleenlijk de goudregen en de kristalballen der vuurpijlen volgen, die nu in jeugdige levenskracht ten hemel opvliegen, om - ach! één oogenblik daarna reeds uit te dooven en in stof en assche neder te vallen.

'God beware u!....'

(Naar Ludwig Nüdling).
C.D.J.

Primula Veris

CAESAR GEZELLE
Bussum bij C.A.J. Van Dishoeck.
Uitgave van den Nederlandschen
Boekhandel te Antwerpen en Gent.

NA Guido Gezelle den koninklijken naam Gezelle dragen, is vreeselijk voor eenen jongen dichter die in de diepe geheimenissen zijner ziel, dichterlijke beelden rusteloos voelt roeren en schommelen. Een man die in de laatste tijden zulke hooge beteekenis verworven heeft in de Dietsche letterkunde, ja in de wereldletterkunde, die door de gezaghebbendste kunstrechters tot de hoogten van eenen Vondel gevoerd werd, zou bij machte zijn eenen jongen dichter te doen achteruit wijken vol eerbiedigen schrik. Onder den drang dezer gedachten schijnt ons Caesar Gezelle gehandeld te hebben toen hij in 1902 een ootmoedigen bundel '*Verzen*' liet drukken, getrokken op 100 afdruksels, 'niet verkrijgbaar in den handel', maar alleen bestemd voor vrienden en kunstenaars. Het was eene daad vol bedeesde maar redelijke wantrouwigheid. Doch de '*Verzen*' gingen hunnen gang. De fijnproevers proefden met trage teugen en smekten.

Met *Primula Veris* doet Caesar Gezelle zijnen eersten insprong in de letterwereld. Eerstelingen zijn doorgaans

vreeselijke marteltuigen. Zij wentelen den lezer in eene wemeling van gedachten, klanken en kleuren somtijds met groote kunde en veerdigheid gepast en gemeten, maar die in hunne ijskoude levenloosheid er niet in gelukken eene enkel zindering in de ziel wakker te schudden. Dat is gemaakte kunst, de slavinne van passer en meter, van wet en regel. De ware kunst borrelt uit de ziel, gelijk het water uit de bron. Na het lezen van *Primula Veris* rijst u voor den geest het beeld van een dezer dichterlijke zielen

> ‘die gieten 't gutsend woord
> zooals het borrelt uit
> de zwangere bron des herten,
> staande immer stroomensvol
> met zachte zielenwee,
> of met de wrange vrucht
> van langgedragen smerten.’ (blz. 7).

Uit Gods lieve natuur, het eerste gedeelte van Caesar Gezelle's werk, zullen wij zijne letterkundige schilderijen noemen. Den alouden aard van het Vlaamsche ras getrouw, bemint hij het kleurenspel. En waar is het kleurenspel rijker en machtiger dan in Gods lieve, wondere, eeuwenoude, altijd nieuwe natuur. Caesar Gezelle is een schilder, een landschapschilder die in het verrukkelijk heiligdom van Gods vrije natuur, geheimzinnige schoonheden binnen het diepste van zijn wezen voelt opduikelen, wentelen en keeren. Het is een spel van licht en schaduw, zonneschijn en regen, boom en blad, velden en vruchten, een kunstige stoet van avond-, smoor- en sneeuwgezichten. Zijn verfbord draagt rijke kleuren en tinten. Zijn penseel is kloek en fijn. Zijne borstelingen overgiet hij met licht en leven.

Als voorbeeld wijzen wij op zijn zonnespel.

De zonne ontwaakt.

> ‘Het licht wijdt uit
> en al de wolken branden
> in lichten gloed naar d'oosterkant
> met malsche rozeranden’ (blz. 5).

‘Het vier berst door de wolken, en
de zonnebalken stoomen
omhoog, omleeg den hemel uit
en zetten de eerde aan 't doomen’ (blz. 9).

De zonne verdrijft de mist die daar ‘lijk stressen haar twee voeten boven grond vaart.’ Op de ‘winternaakte sprieten’ der boomen ziet men ‘stralen schieten uit klaren dauw’.

‘En 't water in het zongelaat
zijn geluwgoud te blinken staat.’ (bl. 10).

Met heur naalden stekt de zonne op 't oude vel van den knuistigen boom.

‘Hem stralen doet de zon,
hem steken in de lenden,
hem booren in den stam,
in tak en sprietelenden,
de gulden priemen van
haar vier dat leven schept...
ze koost en kittelt hem
al dingelen en beven.’ (bl. 12)

Het ‘helder zonnelonken giet menschen en dieren dronken’.

‘Ze baakren in het vier dat wel-
doend hun de lenden streelt
en met een lichten laai van goud
om hunne wezens speelt.’ (blz. 10)

Na dit licht getint zonnespel bij het ontwaken, zouden wij de scherpe, laaiende kleuren van het zonnegeweld kunnen aanwijzen, de duistere en zachte tinten van regen- en smoorweder, doch de grepen hierboven medegedeeld schijnen ons voldoende om alle lezers die eene sparke kunstzin in het lijf dragen, te doen gevoelen dat wij hier te doen hebben met eenen sterken schilder die in zijne ziel den weerglans draagt van duizendvoudige schoonheden.

***

Doch de scherpe lijnen, de krinkelende vormen, de kleurenweelde der beschrijvingen zijn de eenige gaven niet van den dichter. Die stoffelijke beelden wekken in hem onstoffelijke gevoelens en aandoeningen die wortelen in de diepste diepten van het hert. Caesar Gezelle's plastiek, zijne boetseerkunst is bezield met gevoeligheid.

> ‘Bereukwerkt door de lucht, daarin de geuren doomen
> van laten lentebloei, de stille ziele dwaalt
> en voelt den wellust dien zij uit dien navond haalt,
> zoo zalig binnen haar, en buiten haar wêer stroomen.’ (bl. 41)

Is hij in zijn eerste deel de gevoelige schilder, in zijn tweede deel wordt hij de schilderende en denkende voeler. De innerlijke aandoeningen der ziel, de beelden die vrij en ongedwongen groeien en roeren in den geest, ‘*les choses qui chantent dans la tête*’ zooals Verlaine schreef, zijn in de hedendaagsche letterkunst van hoogen tel. Zelfs duikelen een aantal hedendaagsche dichters in eene ziekelijke overgevoeligheid, die de palen van het gezond verstand te buiten gaande, overslaan in zinnelooze droomerijen en zinnelijke aandoeningen.

Bij Caesar Gezelle is de gevoeligheid scherp ontwikkeld. Was het eerste gedeelte van *Primula Veris* voornamelijk de weerglans van Gods wonderwerken, het tweede is bijzonderlijk de weerklank der dichterlijke ziel. Daar hoort men de losse en vrije zinderingen het diepste van zijn wezen ontsprongen. Maar nooit doolt dit dichterlijk gevoel in dolle zotternijen, omdat het beschenen wordt door den glans van het edel verstand.

> Onrustig menschenhert, een dwingeland zijt gij,
> die weet dat ik uw slaaf ben en die slingert mij
> al ver en verder, op het ongemeten pad
> van wellust, immer nieuw, waarop haar wentelt brat
> uw onvoldoenbaarheid. (blz. 70).

En sprekend tot de ziekelijke droomers der letterkunde:

> Gij dichters van het kwaad, die wilt in teedre zielen
> waar nog de hoop in straalt, die blijde hoop vernielen,

die ons geloof, dees baken in de zwarte twijfelnacht,
met al 't vermogen eener helsche kunst versmacht
laat af.....
vaart onze lucht voorbij, gij, nachtsche lijdersschimmen,
uw zijn wij niet.

Ten slotte moeten wij wijzen op het woorden-, klanken- en matespel waarin onze dichter zijne beelden uitstort. De koninklijke wegen van Guido bewandelend, heeft hij bij zijnen meesterlijken oom dien zwaai, dien zwier, dien deun afgeluisterd die ten huidigen dage meer dan ooit, de onmisbare gaven van eenen hedendaagschen dichter geworden zijn. In zijne beschrijvingen is die klankenweelde groot. Al bereikt zij nooit de wondere tooverkracht van Guido's woordenspel, toch zou menig gedicht uit *Primula Veris* door Guido mogen onderteekend worden.

Men heeft onzen dichter verweten Guido Gezelle te veel na te volgen. ‘Loffelijk is 't,’ zoo luidt het(1), ‘een zang te kunnen aanheffen die het oor aandoet als de weerklank van een onsterfelijk lied. Maar dat die zang weerklank is, dat juist is laakbaar.’ Bedoelt men hier Caesar Gezelle's tafereelen en zijne gevoelens? Maar eene van de sterke kenmerkende gaven van *Primula Veris* is juist de eigenheid, de oorspronkelijkheid der schilderijen en aandoeningen: zij zijn scherp gezien en diep gevoeld; zij zijn niet gemaakt maar gegroeid. Bedoelt men de taal? Ja, daar heeft hij Guido nagevolgd en op straffe van minderheid moest hij den meester navolgen als dichter, meer nog als West-Vlaamsche dichter. Guido Gezelle heeft nieuwe wegen gebaand, vooral in klank- en woordenspel. De taal die door eene stijve rederijkerskunst versteven was, wist hij verjongd bloed in te gieten. Hij deed de Dietsche taal tot een klankenrijkdom stijgen, tot eene plooi- en vloeibaarheid vroeger ongekend. Wie zal het den wetenschappelijken man ten kwade duiden dat hij de opzoekingen en vondsten zijner voorzaten te bate neemt in zijn weten-

(1) *Dietsche Warande en Belfort,* IIIe jaar, n^{r} 9, 10, blz. 346.

schappelijk werk? Waarom eenen dichter verwijten dat hij de gedachten en de beelden zijner ziel vertolkt met al den mogelijken rijkdom dien hij in de taal ontdekt? Omdat hij zelf dien rijkdom niet opgedolven heeft, moet hij hem ongebruikt laten? Guido Gezelle's taal vloeit een West-Vlaamschen dichter zoo natuurlijk uit den mond, dat hij niet anders zou kunnen dichten zonder zijn kunstgevoel geweld aan te doen, zonder zijne oorspronkelijkheid te versmachten. Guido Gezelle, ‘dat stilbrandend licht van eeuwige kunst’, schrijft Willem Kloos, ‘is het baken der onsterfelijke schoonheid, waarheen de jonge Vlamingen hunne oogen hebben te richten’(1).

Dit heeft de beschrijvende Caesar Gezelle met heerlijken uitslag gedaan, beter dan de gevoelige Caesar Gezelle. Terwijl Guido Gezelle met volle grepen ging putten uit de verdoken en vergeten schatten der oude taal en der volkstaal, schijnt Caesar Gezelle, wanneer hij zijne gevoelens en aandoeningen aan 't vertolken gaat, meer onder den invloed der hedendaagsche Noord-Nederlandsche dichters. De fijne en edele gevoelens die zijn hert ontsproten zijn, stappen somtijds vooruit, gewikkeld in een kleed dat die zwierige buigzaamheid, dien kunstigen zwaai, dit ‘muzikaal uitspreken’(2) mist, die bij Guido Gezelle in zulke hooge mate te vinden zijn en bij eenen West-Vlaamschen dichter bijzonderlijk verwacht worden.

Prosper Van Langendonck, die in Zuid en Noord als dichter hoog geprezen wordt, heeft ergens het beeld van eenen waren dichter afgeteekend. De dichter, meent hij, voelt ‘dieper, fijner, sterker de betrekkingen die 't stoffelijke en 't ideëele doorkruisen en onderling verbinden, in hem samenloopen en met maatgewicht en getal gerythmeerd worden in de éénheid zijner sensitieve en intellectueele ziel... Maar zijn rusteloos streven naar verder, naar schoonheid, waarheid, geluk, naar 't mysterie,

(1) *De Nieuwe Gids*, Februari 1904. Overgedrukt in *Biekorf*, XVe jaar, blz. 32.
(2) WILLEM KLOOS, *aldaar.*

't onbereikbaar absolute, is 't begin der door hem zoo onuitsprekelijk schoon gevoelde relatie die van hem uitgaat naar 't volstrekt ware, goede, schoone, naar den absoluten God.'

Zulk een dichter is Caesar Gezelle. Bij hem mogen wij eene kunst begroeten die volledig mag heeten, eene kunst die niet eenzijdig werkt voor oog en oor, maar ook voor hert en geest, eene kunst die, naar de gebruikelijke bewoording, noch 'realist' noch 'idealist' mag genoemd worden, maar waarin stoffelijkheid en onstoffelijkheid samensmelten tot ééne schoonheid, eene kunst die op breede, edele en christene wijze opgevat werd.

In den rustigen tijd dien onze West-Vlaamsche letterkunde aan 't beleven is, moet het voor elken kunstminnenden Vlaming een innig genoegen zijn zulk eene brok gezonde en diepgevoelde letterkunde onder de oogen te krijgen en een plicht de doodende onverschilligheid wakker te schudden.

Deze eersteling tintelt van hoogen kunstzin en stelt ons bij machte op Caesar Gezelle nog sterke verwachtingen te bouwen. *Primula Veris*, leert ons immers Dodoens, is nog maar een der 'eerste van al die cruyderen die in de Lente... bloeyende ghevonden worden.'

L. DE JAEGHER

Mengelmaren

BIJDRAGE tot de geschiedenis van de Iepersche Rederijkkamer *De Korenbloem*, gezeid *Lichtgelaen*, door den heer J. BOLS.

Van in de eerste helft der 14e eeuw kwam de Rederijkkamer *Lichtgelaen* van Ieperen jaarlijks in bedevaart naar Alsemberg, - een dorp in Brabant, toen verloren in de diepte van het groote Zoniënbosch, - en spaarde tijd, noch moeite, noch geld, om, niettegenstaande den meer dan 20 uren verren afstand, telkens eene kostelijke offergift aan de voeten van 't Alsembergsche vermaard wonderbeeld van O.L.V. te komen neerleggen.... gewoonlijk was 't een met het wapen der stad en het blazoen der gilde versierde mantel, bestemd voor het beeld...

De Prynselycke Gylde van Onse Lyeve Vrauwe van Alsenberghe Gesyet Lychtgelaen, ook nog genoemd *De Koornbloeme,* werd ten jare

1315 ingesteld door eenige burgers die onder Robrecht van Bethune te Kortrijk gestreden hadden; zij namen O.L.V. van Alsemberg voor hunne patrones. De hoofdman dezer gilde werd gewoonlijk gekozen onder de schepenen der stad. De graaf van Vlaanderen Robrecht van Bethune keurde de instelling goed.

In Augustus 1408 verleende het magistraat van Ieperen zekere voorrechten aan dit broederschap, dat in St.-Nicolaaskerk opgericht, de zinnebeeldige bloem, het blazoen en de kenteekens van het broederschap van Alsemberg had aangenomen.

Volgens de plaatselijke kronijken vierde de stad Ieperen plechtiglijk in 1483 het eerste honderdjarige jubileum van haar ontzet in de vorige eeuw; zij zou, met deze gelegenheid, eene bijzonder schitterende processie, door een tooneelkundig feest gevolgd, ingericht hebben. Onder de titels der stukken, in 1483 door vijf Iepersche gilden uitgevoerd, stippen wij aan:

1° .....

2° *De vergramde Koning David*, *door de wijze Abigaïl gestild* (gelijk Christus, vergramd tegen de Ieperlingen, door het gebed zijner gebenedijde Moeder bewogen werd), gespeeld door de Gilde van O.L.V. van Alsemberg, met kenspreuk:

> Door 's geest weldaden
> Zyn wy licht geladen[1].

Alle jaren gingen dus, zooals hooger gezeid werd, de leden van het Iepersch broederschap aan O.L.V. van Alsemberg hunne giften offeren. Doch in 1516 hadden zij het opdragen van hun jaarlijksch geschenk verwaarloosd, en Karel V, op aandringen van de bestierders der Confrerie te Alsemberg, schreef den 23 Juli 1516 uit Brussel eenen brief aan de schepenen van Ieperen, hun meldende dat de gildebroeders ofwel moesten ophouden van den titel, het wapen en de eereteekens van het broederschap van O.L.V. van Alsemberg in St.-Nicolaaskerk te gebruiken, ofwel dat zij hunne vroegere gewoonte van jaarlijksche gift moesten hernemen[2] De Iepersche Confraters offerden dan weer den mantel op. In 1527 kregen zij eene hulpsom van het magistraat om die gift te betalen.

Den 19 Juli 1530 kwam Keizer Karel in persoon naar Ieperen; de koninklijke gilden gingen hem in groot geweer te gemoet, en *De Koornbloeme* had natuurlijk hare plaats in den luistervollen optocht[3].

'... De Yperlingen niet tevreden met een beeld dat den naam van O.L.V. van Alsemberg droeg, kregen nog in het hoofd van zelve een Broederschap in te stellen, g'heel en gansch gelijkvormig aan dit van de prochie van Alsemberg.

(1) *Ypriana*, *par* ALPH. VAN DEN PEEREBOOM, V, 133.

(2) Zie DIEGERICK, *Inventaire analytique et chronologique des Chartes et Documents appartenant aux Archives de la ville d'Ypres*, t. VII, n° 2472. Die brieven staan voluit in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, t. XIII, pp. 294-298.

(3) Zie art. van AD. DUCLOS in *Rond den Heerd*, IXe j., bl. 275. 't Was tijdens dit verblijf dat Keizer Karel in geschil kwam met de Kwâ-Bette, waar men over spreekt o.a. in *Rond den Heerd*, VIII, 99.

‘Met dat te doen zonder oorlof kwetsten zij zeker de voorrechten van de vermaarde prochie uit 't Brabantsche, want op 1 September 1536 deed de gouvernante Marie haar beklag aan de schepenen van Yper, omdieswille dat de burgers der stad zoo stout hadden durven zijn, van zelve een Broederschap in te richten met al de koleuren, zinnebeelden, leuzen of kenspreuken der aloude confrerie van O.L.V. van Alsemberg bij Brussel, en dat zij sedert eenige jaren den mantel niet meer en gaven dien zij jaarlijks plochten te offeren aan O.L.V. van Alsemberg. De Yperlingen meenden stilzwijgenderwijze die kleine moeilijkheid te laten voorbijvliegen. Doch de gouvernante hield aan, en zij vermaande nog eens de schepenen van Yper op den 19 Januari nadien.’

‘Den 7 October 1571 behaalden de christene vorsten den roemrijken zegepraal op de Turken bij Lepante. Zijne Heiligheid Pius V, tot gedachtenis daarvan, deed de aanroeping “Hulp der Christenen, bid voor ons”, in de Litanie van O.L. Vrouwe stellen. 't Is ter dezer gelegenheid dat O.L.V. van Alsemberg in S. Nicolaas kerke begon vereerd te zijn onder den titel van *O.L.V. van Hulpe*[(1)].’

Het beeld van O.L.V. van Alsemberg is in 1578, uit schrik voor de geuzen, verborgen geweest, zooals de stadskronieken ons verhalen: ‘Daegs voor dat de stad door deze (*geuzen*) wierd ingenomen (*in Juni 1578*), hebben twee godvruchtige borgers, Godfried Ramont en Marcus Lauwereins, 's avonds het beeld van O.L.V. van Alsemberghe met eenige kostelyke ornementen gevlucht, 't zelve dragende op een berrie daer eene matrasse op lagh, gedeckt met lakens en sarge, al of het een siecken hadde geweest, naer t' huis van Alexander Florentyn, wonende op de Groote Markt recht over de hoofdwacht in den *Gouden Kop*, alwaer het verborgen wierd, staende op een altaerke. Als de stad nu wederom aen de Spanjaerds was, wierd het beeld door de gebroeders van Alsemberghe, in April 1584, processiewys in de kerk van St.-Niclaes gedregen, alwaer het naerdien nog langen tyd, volgens de getuigenis der geschiedschryvers, met groote devotie vereerd wierd[(2)].’

De gilde, in 1578 door de beeldstormers ontbonden, werd in 1618 heringericht.....

In 1625 bekwamen de ‘ghildebroeders van onze vrauwe van Alsemberghe, geseyt lightgelaeden, ter cause van gheexhibeert thebbene een treurspel van Suzanna maghet en martelaresse, bij ordonnance van IJ^{den} oust 1625. XVIIJ lb.[(3)].’

In 1629: ‘De Lichtgelaeden vertoont hebbende een ander spel ter selven tijde bij ordonnance met quitan. XVIIJ lb.[(4)].’

(1) Zie het art. van H.C.B. in *Dit is 't Nieuwsblad van Yper*, 28 Mei 1898.
(2) Deze tekst staat aangehaald in het art. van H.C.B., *Dit is 't Nieuwsblad van Yper*, 28 Mei 1898.
(3) Stadsrekeningen van Ieperen 1625, aangehaald in het *Historisch en critisch overzicht van het Vlaamsch tooneel in de XVIIe eeuw*, door O. VAN HAUWAERT. Gent, bij A. Siffer, 1893. Dit werk werd door de Koninklijke Vlaamsche Academie bekroond.
(4) Ibid., bl. 26.

In 1644 werden de jaarlijksche vertooningen opgeschorst[1].

In 1654 bekwam de ‘door de oorloghen ende beroerten van het Landt’[2] verslapte godsvrucht der gildebroeders tot O.L.V. van Alsemberg een nieuw leven.....

H.C.B. schrijft[3] dat het Broederschap van O.L.V. van Alsemberg nogmaals ingericht wierd den 11 Juni 1673.....

Den 12 Meert 1688, werd de autaar van O.L.V. van Alsemberg, in de kerk van St.-Nikolaas te Ieperen, ‘geprivilegieerd’ voor zeven jaar[4].

Hetzelfde jaar, den 3den Augustus, speelde de prinselijke gilde van O.L.V. van Alsemberg een tooneelstuk, opgedragen aan het magistraat der stad en voor titel voerende: *Justinianus*, *keizer van het Oosten*, *en zijn generaal Belisarius.* Het tooneel stond opgericht vóór de Halle[5].

Den 5 September 1773 vierde men den eersten honderdjarigen Jubilé van de instelling der Confrerie van O.L.V. van Hulpe. ‘Eene luisterrijke processie doorliep de Boterstraat, de Lentemarkt, de Boesingestraat, de Houtmarkt, de Dixmudestraat, de Markt. Een autaar, dienende voor stilstandplaats, was op de Markt opgemaakt tegen het huis genaamd *Den Gouden Kop*, uit reden dat, binst de droevige tijden van 't geuzenbewind, het beeld van O.L.V. van Alsemberg in dit huis had verdoken gebleven[6].’

In 1794, na het beleg van leperen, hield de *gilde* voorgoed op te bestaan; maar het *broederschap* of geestelijk genootschap bloeit er nog in de kerk van St.-Nikolaas.

(Uit de *Verslagen der Koninklijke Vlaamsche Taalvroedschap*, Wintermaand, 1903).

WOORDKUNST VAN GUIDO GEZELLE door *J. Craeynest*, overgedrukt uit *Biekorf* 1903, t^k 20-22, is nu merkelijk bijgewerkt en van een bladwijzer voorzien te verkrijgen bij *Leo Depoortere's Boekhandel* in de Oudenburgstraat, 29, te Brugge, tegen 0 fr. 75.

(1) Ibid., bl. 28.
(2) Bl. 112 van de *Historie der Mirakuleuze kercke van Onse L. Vrouwe tot Alsemberghe*, *door* Hr. LUCAS VAN LATHEM, *Bach. Form. in de H. Godtheydt*, *ende Pastoor tot Alsemberghe.* Brussel, bij Martinus van Bossuyt, gezworen Stadts-drucker, 1698 (Derden druck). Dezelfde schrijver gaf reeds in 1643 zijne *Histoire de l'église d'Alsemberghe* uit.
(3) *Dit is 't Nieuwsblad van Yper*, 28 Mei 1898.
(4) Zie het stuk van Innocentius XI in het archief der St.-Nikolaaskerk.
(5) Ik vertaal den titel naar den Franschen tekst van *Ypriana*, p. 133.
(6) Uit het art. van H.C.B. in *Dit is 't Nieuwsblad van Yper*, 28sten Mei 1898.

[Nummer 5]

Het Bindstreepje bij de jongeren

DE weleerw. heer Linnebank uit Diest, met wien onze lezers verleden jaar kennis maakten, heeft onlangs in het tijdblad *De Katholiek* (Dl. CXXV, blz. 157-165) een heel belangwekkend opstel laten verschijnen over *Het koppelteeken der modernen.*

Benevens het half Latijnsche w. *koppelteeken* geeft Van Dale's Wrdb. ook *bindteeken* en *verbindingsteeken.* De duidelijkste benaming voor hetgeen hier bedoeld wordt en in het Fransch *trait d'union* heet, schijnt me *bindstreepje* te zijn, dat ik in Kramers' Wrdb. vermeld vind. Ook het uitheemsche woord *modernen* mocht ongebruikt blijven, aangezien ons eigen woord *jongeren* hier beter beantwoordt aan 't begrip.

Met de welwillende toestemming van den heer Linnebank drukken we nu zijn opstel over.

I.

Dichterije en proza van jongeren is, op 't oog, te kennen aan een kort streepje, dat er overal door de woorden breekt en kerft. 't Zien van dit streepje is niets nieuws onder de zonne, die onze letteren overgoudt; 't is een oude kennis van de schoolbanken: het koppelteeken. Nooit kwamen wij het zoo dikwijls tegen als tegenwoordig: 't is altijd op de been en 't dringt zich, op alle plek, in de rij. Apollo van den modernen Helicon zou nu de bezoekers van zijn magazijnen boven-op den berg kunnen vermaken met bijzonderheden over dit simpele teekentje, dat de schrijvers, o zoo gaarne zien, over dit kort-dikke zwartje, dat maar steeds onder de menschen is! Werkelijk, leg eens de koppelteekens, die tijdschrift en boek ons nu iedere maand geven, in de lengte aan-een, nevens die van een maand uit vroeger dagen - en wij durven wedden, om 'n heel lief ding, dat 't als een kilometer zal zijn bij een meter. Zeker heeft niet ieder schrapje recht op zijn plaats; even zeker is die veelvuldige streeperij geen bloot gevolg van mode, doch heeft er de rede part in.

Terwey heeft dit in § 409:

> '*Men* bedient zich van het koppelteeken:
> 1. in woorden, waarin eigennamen of van eigennamen gevormde adjectieven voorkomen: Manilla-sigaren, Turksch-rood;
> 2. in titels, die uit de samenkoppeling van twee woorden zijn ontstaan, wanneer beide of een van beide bastaardwoorden zijn: vice-voorzitter, sergeant-majoor;
> 3. in aardrijkskundige namen, bestaande uit een eigennaam en een adjectief of bijwoord: Noord-Holland. Adjectieven, van dergelijke woorden gevormd, behoeven geen koppelteeken: Noordhollandsch.
> 4. in samenstellingen, waarvan *het eerste lid alleen* betrekking heeft op het eerste gedeelte van het tweede lid en niet op het geheel: oude-mannenhuis'.

Zeker niet volledig, Terwey schreef enkel *de gevallen* op, waarin *men* het koppelteeken bezigde, zonder het groote beginsel te wijzen, waarvan *men* was uitgegaan ter vaststelling dier regels. In andere taalboekjes vinden wij méér; zóó in *Spelregels* (bij Wed. Uyttenbroek gedrukt in 1876, bl. 33): 'Men verbindt door het koppelteeken die

samenstellingen, welke, als ze werkelijk aaneengeschreven werden, een ongewoon voorkomen zouden hebben'.

Zie, nu weten wij iets met dezen hoofdregel: telkens als wij vinden, dat een samengesteld woord, aaneengeschreven, er dronken uitziet, mogen wij een streepje languit tusschen zijn deelen leggen. Wij moeten zelf mee beslissen. De handen der modernen staan nogal naar 't vormen van nieuwe woordverbindingen; zij worden ijverig op de vingers gezien bij hun werk; dat mag: want ze stijfselen en rijgen gewoonlijk volgens oud-hollandschen trant. Als de jongeren aan den slag zijn, hebben zij recht - zoodikwerf zij vinden, dat die jonge samenstellingen aaneengeschreven niet zullen ingaan bij de waardeering en het gebruik van de lezende menschen - om het koppelteeken te plaatsen tusschen de deelen. Zij staan dan op het breede princiep der *Spelregels*.

We gaan bij van Deyssel kijken hoe volgens deze regels wordt gewerkt(1). Men kan veel kwaad zeggen van Lodewijk v. Deyssel: dat men juist hem niet moet raadplegen over 't schenken van vereering aan letterkundigen; dat hij zonder bleeken of blozen zaken aanraakt, waarvan Sint Paulus wil, dat wij afblijven; dat hij een zedeloos boek bepraat en beprijst, als was 't iets zeer eerlijks, de Boerenbond b.v. of de Sint-Vincentius-vereeniging; dat hij 't geloof zijner vaderen heeft laten loopen uit zijn bloed en meer dan gepaste eer bewijst aan stof. Maar zijn taal, zijn taal berijdt hij als een meester, en zij loopt: omhoog den kop, recht-néér de pooten, in stap, draf, galop of ren, net naar zijn teugel of zijn spoor 't belieft.

Het gepassie zijner ziel weet hij te verpapieren in geweldige duidelijkheid. Hij staat als op uw kamer te scheldspreken, luid en met klem, en de woede ziet ge schuimen op zijn mond en voelt ge razen uit zijn stem. Zijn bedoelen brandt als Julizon in uw oogen of doortintelt uw oor als

(1) L. VAN DEYSSEL, *Verzamelde Opstellen* (Eerste Bundel, Tweede druk).

noordenwind in den winter. Hij heeft wel eens erge dingen gezegd over taal, gelijk op blz. 88: ‘Sommigen hebben tegen (zulke) nieuwigheden, wanneer deze niet, zoo als zij zeggen, op de taal gegrond zijn, niet volgens de leer der taalvorming zijn te verklaren, maar dit zijn taalgeleerden of taalkundigen, die bij het beoordeelen van taal, van een andere praemisse uitgaan dan wij. Al zoû een woord ten zeerste strijden tegen de geschiedenis, tegen de genealogie van de taal, - zoodra het met zijn klank nauwkeuriger iets aanduidt dan een bestaand woord zoû kunnen, is een artiest volkomen gerechtvaardigd, wanneer hij zoo een woord gebruikt.’ Deze en dergelijke stellingen beschouwen wij niet als met kalmte en berekening neergezet. Neen, als ondoordachtheden ontflapt in booze buien, als spuwsels in toorn weggefluimd tegen wat hij bezag als ‘arme menschen uit een vervaltijdperk’. Zijn eigen werk bewijst, dat hij gek is op zijn woord; een slechte zin of een ongelukkige uitdrukking is een schop tegen 't schoone lijf van de taal, en Lodewijk van Deyssel kan er uw doodvijand om worden.

Ter zake. Dat het plaatsen van een zelfstandig naamwoord, van den stam eens werkwoords, van een adjectief, van een telwoord of van een bijwoord vóór 'n ander substantief weer nieuwe *zelfstandige* naamwoorden geeft - is bekend; hoe versche *bijvoegelijke* naamwoorden worden gevormd door een der vorige hulpwoorden te binden vóór een ouder adjectief - weten wij ook. De jongeren zijn na 't begrijpen dezer regels niet blijven staan als stokken bij de voorbeeldjes in hun Grammatica. Zij hebben zich gebukt naar den grond en gezocht en opgeraapt. Zelfs hebben ze bijwoordelijke uitdrukkingen behandeld op voet van enkele bijwoorden, als 't over samenstelling ging, en ze hebben ook andere rededeelen samenstellers-diensten laten verrichten. Zoo zijn waarlijk vreemde wezens te voorschijn gekomen op dien nieuwerwetschen scheppingsdag. Of de vrije taal verlof gaf om zóó breed de stukken op te vatten, blijft *hier* buiten spel

en kijf. Het jonge volk van de letterkunde heeft zelf ingezien, dat zijn vreemde samenstellingen de wijde wereld niet behoorden in te gaan aan-een-geschreven en, daar 't oude koppelteeken voor de hand lag, hebben zij dit opgenomen en het z'n oude zaken laten doen. En nu snappen wij dit werk van Lod. van Deyssel:

vreemd-opkijkerigheid	blz. 133
behagelijk-wijze kletserigheid	blz. 133
meening-mededeelingen	blz. 140
menschelijk-leven-beschrijving	blz. 143
groot-goede	blz. 143
Eén God van om-zich-zelfs-heerlijkheid	blz. 138
vrij-uit kunst	blz. 143
zeggings-gekun	blz. 191
bijna-woorden	blz. 200
een stad-in-brand-steker	blz. 205
eene misschien-valsche praemisse	blz. 209
een avond-opvroolijker	blz. 213
lijk-witte weeën	blz. 221
wit-blauw-gouden dag	blz. 222
gewoonte-leventjes	blz. 235
lees-bekwaamheid	blz. 238
negentiende-eeuwers	blz. 247
de nooit-vieze manier van den schrijver	blz. 65
afschuwelijke zich-beter-weting	blz. 74
zacht-zwart	blz. 3
koningen-glimlachjes	blz. 10
prinsen-handdrukjes	blz. 10
de sterke taal-willers	blz. 1
het kunstenaars-oog	blz. 269
wilde mensch-dieren	blz. 268
metalen machine-wezens	blz. 268
niet-brave menschen	blz. 103
het kunstenaar-zijn	blz. 49
voor-den-gek-houderij	blz. 15

II.

Wij meenen, dat er nog een tweede regel is, dien v. Deyssel met zijn koppelteekens volgt. Zóó zetten wij dien neer: *Het koppelteeken wordt ook gebezigd bij samengestelde woorden om de aandacht van lezers te trekken naar de samenstellende deelen, teneinde daardoor het geheel voller te doen verstaan.* De taal die wij schrijven is, voor een groot stuk, aangenomen taal. Duizend keeren klinken ons

dezelfde woorden tegen uit boek en krant; ze zijn volmaakt thuis in onzen mond en gaan er in en er uit. Omdat 't geen zilvergeld is, springen wij er ruw mede om en geven uit zonder goed te bezien. Wij denken niet aan de twee, drie begrippen-alleen, die samen 't eene groote woord vormen. Wij hebben geen trek om zijn leden even uit-een te halen en wij kunnen 't ook niet meer gemakkelijk, vanwege de sleet die in de vormen gekomen is. En wij weten maar half wat wij zeggen. Een streepje nu, dat dikwijls-gebruikte samenstellingen verdeelt, zet de aandacht eerst voor 't eerste deel, vervolgens voor 't tweede; het leert de woorden be-grijpen in hun geheel; het snijdt soms beelden fijn uit vierkante blokken en doet de taal derhalve goed en mag er wezen.

Deze beschouwingen schijnen vast in-vloed gehad te hebben door deze van Deysselsche vormen:

weer-wil, blz. 204, weer, weder = tegen.
her-innering, blz. 218, inneren is frequentatif van innen = inbrengen (in 't geheugen).
des-bewust, blz. 9, *des* = oude tweede naamval onzijd. enkelv. van *dat*; Terwey, § 286.
uit-een-gezet, blz. 37.
al-geheele, blz. 52, *al* wordt gebruikt om den zin van het woord, waarbij het gevoegd is, te versterken: Pieter Weiland en *Woorden-boek der Nederl. Taal.* Dus pleonasme, hier.
belang-rijk, blz. 57.
vooraf-gaat, blz. 54,
geest-driftig, blz. 58, *ig* na zelfst. naamw. beteekent hebbende, bezittende; dus een geest waarin drift (drijvlng) is.
ver-talen, blz. 58, ver = anders doen, vertalen = anders talen, in een andere taal brengen.
buiten-gewone, blz. 61, in navolging van 't lat. *extra*ordinarius: *Woordenb. der Nederl. Taal.*
te-recht-wijzende, blz. 73, *te* vóór 'n naamw. is dikwijls evenveel als *naar* met het onbep. lidw.: P. Weil.
in-der-daad, blz. 80, der daad = dativ. van daad.
te-rugtreedt, blz. 143, terug = bijw. uit *te* en *rug*, in de richting van den rug: R.K. Kuipers, *Volled. Woordenb. der Nederl. Taal.*
even-min, blz. 206.
voor-eerst, blz. 209.
boven-dien, blz. 212, voegwoordelijk bijw., koppeling uit *boven* en *dien* den den 3en naamw. onz. enk. van het aanw. voornaamw. *die: Woordenb. der Nederl. Taal.*
rond-uit, blz. 213.

voort-durend, blz. 215.
al-licht, blz. 215, al = versterking van *licht* = gemakkelijk.
op-nieuw, blz. 218, koppeling van het voorz. *op* en 't als subst. gebruikte bijv. naamw. *nieuw*: *Woordenb. der Nederl. Taal.*
laf-hartig, blz. 222, *ig* (vergelijk geest-driftig) een laf hart bezittend.
tusschen-beide, blz. 235, beteekent eigenlijk te midden van twee: Kuipers.
in-tegen-deel, blz. 239, deel dat ligt tegenover 'n ander deel: Weiland.
zoo-danig, blz. 247, *danig* in verband met doen (gedaan): Weiland.

Iedereen zal toegeven, dat de gedachten, die in deze woorden lagen, blooter liggen nu; hetgeen door de taterende goê gemeente ietwat uitgesleten was is weer vernieuwd en wat de jaren hadden overwaasd is ferm opgewreven en met glans blijven deze woorden tellen onder de juweelen van onzen Nederlandschen taalschat. Laat ons gerust gelooven, dat dit nietige streepje nog veel meer nut kan doen en lange rijen woorden kan helpen verstaan. Bij voorbeeld: be-grijpen; vol-houden; naarmate; on-vol-doenbaar; glim-lach; on-weer; on-middellijk; eenigs-zins; in-ge-togen; heel-al; merk-waardig; onder-geschikt; ver-eenigd; al-tijd; ver-velen; eer-bied.

Alle overdrijving schaadt; en men ga nu zijn bladzijden niet onbedachtzaam bepeperen en bezouten met koppelteekens. Toch, wanneer oplettendheid en onderzoek zijn voorgegaan, neme men, vrank en zonder schroom, dit oude hulpmiddel, telkens als de wegende rede knikt dat 't goed is.

Nog iets. Een zelfst. naamw. noemt den naam van een persoon of een ding. De namen, waarmee van Deyssel zijn personen of zaken benoemt, zijn ooit lang; bijzonder als hij bijnamen geeft of steekt boven water. Dan ziet hij soms in 'n heel spreekwoord of zegswijze eerst den schoen, die past.

Om aan te duiden, dat die woorden allen samen dienen voor slechts één persoon of zaak, bindt hij ze aan elkander door een koppelteeken en we krijgen te zien:

'n grappenmaker van mot-je-nog-ver	blz. 129
'n ginnegapper van je in 'n hoekie-een-beroerte-lacher	blz. 129
een wawawa-stijfsel-limonade-koffie-en-anijsmelk-diskussie	blz. 227

russisch - engelsch - duitsch - belgisch - handels - reizigers - feuilleton	blz. 262
een bladzijde-van-het-boek-des-levens-openslaander	blz. 280
een schetser-naar-het-leven	blz. 180
'n alias-zat-in-de-kast-en-z'n moeder-dacht-dat-'t brood-was	blz. 281
'n stommejestommefondendedenvanniettelachenenniettespeken	blz. 281
slinger-om-den-armachtigheid	blz. 157
derde-rangs-pamflettisten-natuur	blz. 84
Johannes-bij-wien-Zolaas-wijn-uit-de-kan-is	blz. 108

De een zal deze manier mooi vinden; 'n ander niet. Noem ze dol, aanstellerig, stapel of echt, typisch, schilderend - als 't niet te dikwijls gebeurt en trouw stemming weergeeft - wat is er tegen?

We werken niet voor vermenigvuldiging der koppelteekens; we schrijven, opdat het goede in de modernen worde begrepen en gewaardeerd; want we zien niet graag ernstigen arbeid dom belachen of beschokschouderd.

Tot dusver de Heer Linnebank.

Het zal ongetwijfeld niet ondienstig zijn, dat we ter vergelijking hier laten volgen hetgeen Den Hertog over het gebruik van het bindstreepje zegt in zijn *Practische Sprkk. van het hedendaagsche Nederlandsch*, II^{de} deel (bij W. Versluys te Amsterdam) t^{k} 250:

> ‘Het koppelteeken wordt gebruikt als middel om het bijeenhooren van twee of meer woorden uit te drukken, als het aaneenschrijven om een of andere reden minder verkieslijk is, b.v. als het schriftbeeld te vreemd zou worden; wanneer men de afzonderlijke deelen wat meer wil doen uitkomen, als de verbinding maar van tijdelijken aard is, enz.
> De belangrijkste gevallen zijn:
> 1) de verbinding van een bijv. woord met eene samenstelling, wanneer het alleen op het eerste lid betrekking heeft, *bolvormige -driehoeksmeting*, *dolle-hondsbeet*, *'s-Gravenhage, Mijns-Heerenland*, *St-Nicolaasfeest*, enz.
>
> 2) in namen van koopwaren, als het eerste lid een eigennaam of een daarvan afgeleid adjectief is: *Java-koffie*, *Moezel-wijn*, *Berlijnschblauw*, *Engelsch-zout*, enz.
> 3) in geographische namen, ontstaan uit een adjectief een eigennaam: *Groot-Brittanië*, *Klein-Azië*, *Beneden-Egypte*, *Noord-Brabant*, enz. In afleidingen van deze woorden laat men het koppelteeken meest vervallen: *Noordhollandsche*, *Kleinaziatische*, enz. Noodzakelijk is dit echter niet,

en De Vries en Te Winkel hebben zich ook over dit punt niet uitgelaten.
Daarentegen geen koppelteeken in *Westland*,

Noordzee, *Reuzengebergte*, en dergelijke verbindingen, waarvan het tweede lid een soortnaam is.
4) in koppelingen van uit eigennamen gevormde adjectieven: *Engelsch-Russisch*, *Indisch-Europeesch*, *Anglo-Russische* (troepen, *Indo-Germaansch*, enz.
5) in samengestelde titels: *koningin-regentes*, *minister-afgevaardigde*, *secretaris-penningmeester*, *substituut-griffier*, *luitenant-kolonel, grootmeester-nationaal*, *staten-generaal*, enz(1).
6) in verbindingen als: de *Wet-Van Houten*, *amendement-Mackay*, de *methode-Bouman*, enz.(2).
7) in substantieven, die uit een zin of een lange uitdrukking ontstaan zijn: een *vergeet-mij-nietje*, een *kijk-in-de-pot*, een *spring-in 't-veld*, een *zich-laten-gaan*, dat *wat-kan-het-mij-schelen*, enz.
8) bij het afbreken van woorden aan het slot van een regel.
OPMERKING. In het gebruik van het koppelteeken kan zonder bezwaar wat speling gelaten worden. Als het echter overdreven wordt, en er kunstenarijen uitgehaald worden als b.v. het schrijven van *on-te-vrede-n-heid* (Van Deyssel); dan mag wel herinnerd worden, dat een schrijver, die het oog van zijne lezers hindert, zijn eigen belang niet begrijpt.'

Hiermee zal de lezer tamelijk goed op de hoogte zijn van den toestand en min of meer zelf kunnen oordeelen tot hoever het gebruiken van het bindstreepje aanbeveling verdient.

Mag ik er ten slotte nog op wijzen, dat de uitleg van *herinnering* op (blz. 70) mij niet voldoet? *Inneren* is niet een 'herhalend' werkw. van *innen*, maar een 'afgeleid' werkw. van *inner.* Zooals *innen* afgeleid is van *in*, zoo is *inneren* afgeleid van *inner.* Dit laatste is eigenlijk de vergelijkende trap van het bijwoord *inne* = in, binnen. *Inner*, nog bewaard in het bijv. nw. *innerlijk*, beteekende in 't Middeldietsch zooveel als 'inwendig'. Zoo zegt Ruusbroec, 2, 65: 'na den inren mensche', d.i. naar den inneren mensch (lat. secundum interiorem hominem, *Rom.* 7:22), volgens den inwendigen mensch. Vgl. Verdam's Mnl. Wrdb. op *inner* en Het Wrdb. der Nederl. Taal op *herinnering.*

(1) Allemaal mooie Nederlandsche woorden! (J. Cr.)
(2) Is het te laat om zulke zegswijzen terug naar Frankrijk te sturen? En moet nu de *O.-L.-Vr.-kerk* te Antwerpen en de *St.-Pieterskerk* te Leuven de *kerk-Onze-Lieve-Vrouw* en de *kerk-St-Pieter* worden? (J. Cr.)

Geestdriftig wordt op blz. 70 verduidelijkt met de woorden: '*ig* na zelfst. naamw. beteekent: *hebbende*, *bezittende;* dus een geest waarin drift (drijving) is'. Blijkbaar is hier bedoeld: 'dus een geest *bezittend* waarin drift (drijving) is'. Liever zou ik zeggen: Geestdriftig beteekent eigenlijk = geestdrift bezittend (wanneer sprake is van een verstandelijk wezen), en bij uitbreiding = van geestdrift getuigend, d.i. uit of met geestdrift gedaan of geuit (wanneer sprake is van handelingen of woorden).

Het aangeteekende bij het woord *zoodanig* (blz. 71), nl. dat *danig* 'in verband' is met *doen* (gedaan), is heel waar, doch een beetje te onbestaakt. *Zoodanig*, *dusdanig*, *hoedanig*, zijn uitbreidingen met *-ig* van *zoodaan*, *dusdaan*, *hoedaan*; en deze laatste woordgedaanten bestonden in 't Middeldietsch zoowel en beteekenden evenveel als *zoogedaan*, *dusgedaan*, *hoegedaan.* Bekend is, dat bij sommige verleden deelwoorden het voorvoegsel *ge-* gewoonlijk ontbrak, vooral bij *leden*, *komen*, *bleven*, *vonden*, *worden.* Vandaar dat men nog hedendaags in West-Vlaanderen hoort zeggen b.v.: Moeder is *komen* (voor: gekomen); 't is twee jaar *leên* (voor: geleên, geleden); ik heb het *vonden* (voor: gevonden). Vgl. De Bo op *ge.* Bij enkele andere verl. deelw. ontbrak het voorvoegsel *ge-* in 't Middeldietsch somwijlen. Van *doen* luidde het verl. deelw. buiten samenstelling *gedaan.* Volgens Verdam vindt men éénmaal buiten samenstelling *daan* voor *gedaan*, nl. in Jakob van Maerlant's *Spieghel Historiael* 4^2, 25, 90. Z. Mnl. Wrdb. op *dusdaen* en *doen.* Door Van Helten wordt dit betwijfeld: 'Een éénmaal aangetroffen vorm *daen* Sp. 4^2, 25, 90, mag kwalijk als bewijs dienen voor het gebruik van een deelw. van *doen* zonder praefix. Vermoedelijk hebben we op deze plaats in *daen* slechts een lapsus voor *doen* te zien' (*Mnl. Sprkk.* blz. 304). Toch lijdt het geen twijfel, of *in samengestelde* woorden zei men *daan* voor en naast *gedaan.* Zoo geeft Verdam in zijn Mnl. Wrdb. de bijvoegl. naamw. *alsodaen*, *alsodanich*, *alsogedaen; aldusdaen*, *aldusdanich*, *aldusgedaen*, *aldus-*

gedanich; dusdaen, *dusdanich; hoedaen*, *hoedanich*, *hoegedaen*, *hoegedanich.*

J. CRAEYNEST

Pier-Jan die geen Fransch en kan

ONDER de geëerde lezers van *Biekorf* zijn er waarschijnlijk nog wel die in zijnen tijd ‘'t Jaer 30’ gekend hebben; 't had immers 2400 deuren waar 't werd onder geschoven, 't stond bekend als kwapennink, en 'k heb 't van 't vrouwke, te Heule, eigenmondig vernomen, hoe ze iederen keer haren pap liet aanbranden, als ze ‘'t Jaer 30’ hoorde binnenslieren; ze kon 't uit hare handen niet leggen.

't En is nog zoo lange niet geleên dat het uitkwam, in '65 verscheen het voor den eersten keer, en 't heeft een vijftal jaren meêgegaan, dus is 't te peizen dat er van zijn jongste lezers nog in leven zijn.

‘'t Jaer 30’ was een ‘politike wegwijzer voor treffelijke lieden.’ 't Was een venijnig en wel ingelicht weekbladje dat te Brugge verscheen, een hondje dat bij 't bassen niet en bleef, maar altemets 'ne keer grolde en beet ook, en somtijds nog al tamelijk diepe; al ten voordeele van de ‘religie’. Men durft daar nog gedurig niet luide van gewagen, immers weet men al niet hoe men dooden verwekt, en 'k peize, lijk de schoenmaker: al die dood is, is best dood gebleven. Maar 't en was niet altijd al bijten dat het deed of schelden, 't wilde zijne lezers af en toe ook wat leeren, en daarom nam het maar alles op dat kon aan zijne 2400 lezers van dienste zijn of te bate komen.

Naar ‘'t Jaer 30’ nu was er iemand die nog al regelmatig zijne bijdragen zond en de opstellers moesten 't kind 'nen name geven, en ze doopten hem P.J. die g.f.e. kan, 't is te zeggen ‘Pieter-Jan die geen fransch en kan’. Hij beschrijft o.a. zijnzelven alzoo: ‘Een man die hoege-

naamd geen fransch en kan en die veel te oud is om er nog te leeren. 'k Beginne al van jaren te worden.' En inderdaad, hij en was in zijn wiege niet versmacht: geboren op 's Heiligen Michielsdag 't jaar 1791, was hij nu aan 't pennen voor ''t Jaer 30' in 1865 en volgende, en 't was eigenlijk wat late om nog te gaan fransch leeren.

'Als 't religie aengaet,' zegt hij verder van zijnzelven, 'Geen kwezelaere en ook geen ezelaere, - 'k ben gewonnen en geboren in 't mager-stretje te....' te Heule, zegt zijn doodbeeldeke, op 't hof van Dekyvere, zoo ik naderhand te weten kwam. Pier-Jan schrijft altijd over den landbouw, en hij wist er iets van, zoo we verder zullen zien; we kunnen dus besluiten, en ten anderen, 'k wete 't, dat hij landbouwer was, zoo getuigde 't mij wijlen Heer Romaan Gezelle, die de eigen zoon was van Pier-Jan, en Pier-Jan was niemand el als Petrus Johannes Gezelle, echtgenoot van Monica De Vrieze en vader van den grooten Guido. Hij stierf den 27^{en} in Mei 1871 en zijn Guido doet op zijn 'ter zaliger gedachtenisse' drukken: 'Hij heeft ons een grooten schat achtergelaten: de eere van zijnen name; de gezondheid en het leven; 't geluk van eene goede en kristelijke opvoedinge; 't exempel van zijnen eerlijken, deugdzamen en gematigen handel. Hij was in zijnen tijd eeniegelijk gedienstig, vriendelijk en behulpzaam, 't is te hopen dat al die hij gediend, vereerd heeft en bemind, hem zullen indachtig blijven in hunne gebeden'.

Volgens Guido Gezelle's eigen zeggen, was zijn vader ''nen aardigaard'. De dichter gaf dat tot antwoord aan dezen die hem vroegen waar hij zijne dichtersgave vandaan had gehaald: 'Mijn vader was 'nen aardigaard'. Als men dat nu een aardigaard noemen wil: 't Was een man van één stuk en herte op 't hand, met een ijzersterken wil; een goed herte, veel te goed; gesprakig was hij en hij kleedde zijne meestal eigenaardige gedachten in eene taal vol beelden en spreuken, vol luim en aardigheid. Hugo Verriest heeft hem gekend van dichtebij en wilt ge hem voor u zien staan, leest wat H.V. ervan zegt in den

‘Nieuwe Tijd’: ‘Hij geleek aan Guido Gezelle, maar was korter. Een groote, breede, schoone kop met hoog en wijd voorhoofd, zekere oogen, fermen neus en kin. Een gezicht in grauw vel en geboetseerd in vaste lijnen en hoeken. Hij droeg breede schouderen en een sterk lichaam op sterke beenen’.

Om nu weêr op mijn ‘Jaer 30’ te komen, moet ik zeggen dat Pier-Jan waarachtig een mensch was van eigene gedachte; hij was, zooals alle menschen die een tijdlang geleefd hebben, ‘laudator temporis acti,’ meer voor 't oude dan voor 't nieuwe; ‘de oude liedjes zijn de beste,’ zei hij dikwijls, en, zoo 't schijnt, is die spreuk bij landbouwers mondgemeen. Hij bezat ook die eigenschap van vele grondbewerkers, dat hij geern gelijk haalde in alles; er was toch ook veel waarheid in 't geen hij schreef, en nu zou men hem op de landbouwscholen zeker wel ‘*réactionnaire*’ of toch ‘*conservateur*’ noemen.

Met landbouwscholen en landbouwcommissiën en inspecteurs en ‘andere mannen met ontzag onder hunnen neuze,’ ‘papierbouwers en geen landbouwers’ zei hij, ‘en had hij geen vrede, immers, de boertjes weten 't best. De landbouw bestaat uit observatie en ondervindinge. 't En is niet genoeg van een “systeem” op 't papier te stellen, alle landen en zijn niet gelijk, alle boomen en willen niet in denzelfden grond staan, en alle fruitgewas en wilt in geen pyramide gesnoeid zijn.... Men moet werken met hand en verstand om zooveel mogelijk Gods nature te helpen, zoo niet, ze lacht u op zekeren dag uit, en men ziet alzoo de menschen mooschen in 't land lijk de geuzen in 't geloove.’

‘En,’ zegt hij, ‘'t en is niet genoeg van te leeren boeren, er moeten toch hofsteên genoeg zijn, en ze zouden best eerst den grond helpen, eer ze de boertjes verstand verkoopen, mijn eigene nichte heeft alzoo tot negen jaren lang gewacht van boeren en van trouwen ook, om de wille van de schaerschheid van hofsteên.’

‘Weet je wat dat 't beste zou zijn?’

‘De wereld van twee stagen maken en al de jonge schoolboeren naar boven steken, met eene groote boerenschole bij den trap en “De stemme der vlaemsche landbouwers” daerbij, om de zaken in gang te houden.’

‘Men zou maer met één dingen verlegen zijn, en 't ware de zunne!’

De nieuwigheden die hem vooral tegen gaan, 't zijn de ‘potbuizen om te treneeren (*draineeren*), en de nieuwe ploegs:

Daer zijn te vele menschen op de wereld en al wat eerst houtland en busch was, wordt nu ommegesmeten, gereuld, en in vruchtbaer land ommegeploegd. 't Gaet alles veel dierder, de uitweg is veel gemakkelijker, en alzoo is de opbrengst grooter, niet door de draineerbuizen en den nieuwen ploeg, - en 't en is de landbouwkennisse niet maar den “intrest” 't geld, die de maniere van 't land te bewerken veranderen.’

In zijne bijdragen zijn hier en daar kernachtige vlaamsche vakwoorden te zanten, zooals: oeselen, bedelven, pemen, tronkholme, kwelmader, een bedde splijten, uitzeeveren, uitzuiperen, kraeidoorn, derinkmoere, 't schietend koorn dat hem op zijn zate zet, enz.

Hij was landbouwer van den ouden eesch! Met herte en ziele, maar wat hij nog liefst van al deed, 't was boomen snoeien, en hij heeft er vele gesnoeid. Maar de boomsnoeiers en wonnen niet genoeg en 't en ging hem niet ‘dat er alle dagen sprake was van vermeerdering van dagloon voor alle slach van werkvolk en dat de boomsnoeiers altijd moesten voortdoen met hun kleen daguurke, hoewel ze grooten dienst aan den landbouw bijbrengen...’

Hier een staaltje van zijn landbouwonderwijs:

- ‘Mijnheer van 't Jaer 30, in uwen numero van 25^{en} Maert, zie ik eene vrage die een boerken van Ichteghem sedert lang vruchteloos doet aen de heeren professoren en aen al de gazetten van onze provincie en bezonderlyk aan

de “Stemme van Thielt,” waer al het verstand van landbouw t'hoope komt, en waeruit wy al die schoone dingen krygen die hunne conferencien voortbrengen.

Nu, ziende dat 't aen al die groote verstanden de moeite niet weerd en is om op die vrage te antwoorden, die volgens my nuttig is voor den landbouw en voor veel pachters van diergelyke gronden, de kwestie is, meene ik, waarom Hoogleë en Rousselaere, en daer omtrent, mag vroeg zaeyen en eenen goën oest verwachten, en Ichteghem moet late zaeyen om op een goën oest te mogen rekenen.

Ik en kenne Ichteghem niet, maer de vrage van dat boerken doet my verstaen dat Ichteghem een magere hongerachtige grond is, gelyk eene verhongerde mage, waer men byna geen voedsel genoeg en kan insteken, 't en zy met geheel late te vetten en te zaeyen, als geheel Gods *nature* als slaept en dat vette en zaed daer blyft liggen en wachten, als dood, tot dat het saisoen komt en geheel de nature wederom herleeft en alles begint te groeyen.

Dan beginnen de late gezaeide planten al spoedig te schieten en te struiken; de vette komt in hare volle kracht en werkzaemheid en kan gedurig voedsel geven aen de planten; geholpen door het voordeelig saisoen, blyven de planten in volle kracht en samenwerkinge met al de vereenigde omstandigheden die de landsman tracht te bezorgen, volgens den aerd van den grond om eenen goeden oest te verwachten, als 't God wil zegenen!

Zonder dat is kennisse en devoir (vlijt, zorge) verloren. Als men vroeg vet en zaeit in de magere gronden, terwyl de nature en grond nog in volle werkzaemheid is, het graen schiet aanstonds en doorloopt den grond met zyne wortels en zuigt al de vette uit *voor* den winter en maekt een grooten struik, maer, na den winter heeft het geen kracht genoeg om voort te groeyen 't en zy dat men het, na den winter, nieuw voedsel geeft, dat krachtig en haestig werkt.

Maer den onkost en kan de vrucht gemeenelyk niet dragen, en alzoo is de pachter van die gronden ongelukkiger als pachters van goe gronden.

Want, flauwe gronden geven flauwen kost voor menschen en beesten, zy kosten meer van vetten en arbeid en worden toen nog doorgaans boven de weerde verpacht, immers om dat er veel proprietarissen zyn die beter het verschil van geld kennen als het verschil van grond, alhoewel dit laetste verschil groot is.

't Is groot in alle omstandigheden, maer, bezonderlyk, omdat zy in goê gronden vroeg mogen zaeyen, het weder is beter, de dagen zyn langer, zy moeten min zaeigraen hebben, de wortels en doorloopen zoo haestig dien vetten vasten grond niet, de vette en teert zoo haestig niet op, die soorte van gronden en zyn niet hongerig en blyven in volle kracht wachten naer het saisoen om zomerwortel te laten schieten en te struiken en menigvuldige koornairen voort te doen brengen.

In hope dat het boerke van Ichteghem en geheel die soorte van pachters zal voldaan zyn wegens myne antwoorde op hunne vrage die zy vruchteloos tot nu gedaen hebben aan al de gazetten en professoren van landbouw van geheel onze provincie, blyve ik Pier-Jan'.

CAES. GEZELLE

Mengelmare

DEZER dagen verscheen bij H.G. Van Alfen, te Amsterdam, het 1ste t^{k} van *Lectuur*. Het doel van dit nieuwe en nuttige maandblad is: 'een betrouwbare handleiding te geven voor de menigte van boeken en tijdschriften, die onophoudelik verschijnen; hun waarde voor wetenschap en kunst aan een gezonde kritiek te toetsen; en aan te wijzen, of zij gevaarlijk zijn of niet voor geloof en zeden'. Men kan inteekenen bij Jules De Meester, te Roeselare, tegen 11 frank 's jaars.

Nu moet de lezer niet gaan meenen, dat het hier een *Fransch* tijdblad geldt; want dan zou het *Lecture* heeten.

[Nummer 6]

Jantje Plaagsteert

DONDERDAG laatst gaf moeder een groot middagmaal. Tien vrouwen en twaalf heeren waren uitgenoodigd, en een van deze was die vreeselijke Maarten met zijn houten been. Moeder zei mij, dat ik mij kon zwichten in de eetzaal te verschijnen of anders!.... 'k Was van zin op mijn hoede te zijn, ongelukkiglijk, ik vergat het en ging in de eetzaal, om eens naar de tafel te zien, eenige minuten voor den maaltijd.

'k Was bezig met de oesters te bezien, toen Katrien - de meid die het eten opdient - mij toeriep: ‘loop Jantje, uw moeder komt af.’ Maar ik had geen tijd genoeg om mij weg te maken en ik kroop in der haast onder tafel, met de gedachte daar eenige minuten te blijven zitten tot dat moeder de kamer zou verlaten hebben.

Helaas! 't En was niet alleenlijk moeder die afkwam, maar geheel het gezelschap, en zij zetten zich aan tafel zonder mij eenige mogelijkheid te geven van te ontsnappen.

Of ik daar op mijn gemak zat! 'k Had met moeite plaats genoeg om stil te zitten en bijna iedere maal dat ik verroerde, stook ik aan iemands voeten. Binst dat ik daar zat, wilde ik mij eens ronddraaien, maar zie, toen ik aan 't draaien was, stook ik mijn hoofd zoo hevig tegen de tafel dat ik dacht iets omvergeworpen te hebben en zeker was dat men mij uit mijne schuilplaats zou halen. Maar, gelukkiglijk iedereen dacht dat het iemand anders gedaan had en ik ontsnapte voor dien keer.

Wat was het mij vervelend daar alzoo 't einde van 't eetmaal te moeten afwachten! Het scheen mij alsof zij nooit genoeg geëten hadden, en als zij niet bezig waren met eten, dan waren ze aan 't klappen. Dat was mij eene les tegen de gulzigheid, en, neen, nimmer zal men mij uren op uren aan tafel vinden. Eindelijk nam ik 't besluit mij wat te verzetten en daar Maartens houten been juist bij mij stond, zou ik er eene grap meê spelen.

In mijn zak, zat een groote naald, die ik altijd bij mij had tegen geval van nood. Bij toeval dacht ik dat Maarten niets kon gevoelen van hetgeen aan zijn houten been gedaan wierd en dat het kluchtig zou zijn de naald erin te jagen tot aan het oog, zoo dat dezen die niet wisten dat zijn been in hout was, het zouden zien en denken dat hij vreeselijk moest lijden. 'k Haalde dus de naald uit mijn zak en duwde ze in zijn been met beide handen om ze des te dieper te doen indringen.

Maarten slaakte een gil die mij 't bloed deed verstijven, hij sprong op, smeet bijna de tafel omver en viel achterover op zijn stoel. - En gerucht en leven dat er daar gemaakt wierd! 'k Was gemist van been en had de naald in zijn waar been gedreven.

'k Wierd van onder de tafel gehaald. - Maar onnoodig te zeggen wat mij dan wedervoer. 't Was ‘de oude, oude geschiedenis’.

't Engelsch naverteld.

R.D.

Goethe's Avondlied

Ueber allen gipfeln ist Ruhe.

WAT stille wandelganger
doorwaart de bergenstad?
Het is de grijze zanger,
die mijmert lijdenszat.
Het wild gebergte ontsluit zijn paden
die thans in avondschoonheid baden.
Begeestring vuurt de spitsen al.
Doch vrede woont in 't diepe dal.

Dáár staat een tooverwoning
spitsdakig, zwart en oud.
Daar woont de bergenkoning
langs 't hellend dennenwoud.
Hij zit en schouwt op afgrond, meren,
op roode bergen, blanke speren,
zijn schilderachtig grondgebied.
Den wandelganger ziet hij niet.

Doch straks heeft hij vernomen
een stem zoo wonderbaar.
'Van ver ben ik gekomen,
ik de oude harpenaar.
Wilt gij met mij uw ruste deelen,
mijn harpslag zal uw herte streelen?'
En in verrassing opgestaan
biedt hij den zanger 't welkom aan.

'De rust zal ik u schenken,
de vrede van mijn huis,
kunt gij mijn ziele drenken
met heilig harpgeruisch.'
Nu zitten bard en koning neder.
Lijk 't siddren van een englenveder,
door 's avonds helder paradijs
daar roert het snaartuig licht en lijs.

'Der bergen hooge dommen,
de torens aan de kim
zijn scheemrig overglommen
van 's avonds laatsten glim.

De roerelooze wouden nijgen;
de stilgesuste dalen zwijgen.
Waar is de rust, de slaap zoo zoet,
die zalven zal mijn droef gemoed?

‘Geen lichte bronnen ruinen
geen roerend windje glijdt.
Geen hijging in de kruinen
geen adem over 't wijd.
't Ligt al in diepen slaap gezonken.
En mij? wen wordt ze mij geschonken
die milde rust, die slaap zoo zoet
die zalven zal mijn droef gemoed?

‘In spraakloos doomgewalmte
is 't laatste licht gebluscht.
Onmeetlijk is de kalmte,
onmeetlijk is de rust.
Gaat dan mijn donkre hemel open?
Mag ik den zoeten balsem hopen,
de milde rust, den slaap zoo zoet,
die zalven zal mijn droef gemoed?’

Hij zwijgt. De grijze koning
zit roerloos aan zijn zij.
Ze wijlen vóór de woning
in zaal'ge mijmerij.
Dan zucht de vorst, nog gansch doordrongen:
‘Een hemelsch lied hebt gij gezongen.
Hier is de rust waarnaar gij tracht.
Slaap, eedle zanger, goeden nacht.’

D. VAN HAUTE

Bijgeloovigheid over sterren

't **I**S oprecht wonder wat al bijgeloovigheid men in *Vlaanderen* verneemt over de sterren.

Te Poperinghe weet men te zeggen, dat iedere sterre een zielken is, dat, van uit den hemel, de bloedverwanten wêerzoekt, die het op de aarde gelaten heeft; en te

Avelghem, dat de sterren als zoovele keersjes zijn in den hemel, die de heiligen 'savonds aansteken, en dan brandend in de hand dragen.

Algemeener in Vlaanderen worden de sterren aangezien als lichamen die het lot, het noodlot, de voorbeschikking te kennen geven. Van daar voorzeker hetgeen we lezen in *Biekorf* onder hoofdinge: *Oude bijgeloovigheid in Veurne-Ambacht:* 'D'aenmerckinge van de planete daer iemant onder geboren is, als men uyt sulcke constitutie ofte gesteltenisse van de sterren of de planeten besluyt dat desen of te dien mensch sal goedt of te quaedt sijn, geluckigh of te ongeluckig, en de soo voorts van andere dyngen(1).' Vandaar ook nog de welgekende spreuke: 'onder eene gelukkige sterre geboren zijn.' Alsook hetgeen we vinden in de *Annales de la Société d'Emulation* 'De 24 Juli is de gelukkigste geboortedag van 't jaar omdat de schoonste sterre van den hemel (Syrius, Canicula, de Hond) toen opstaat en slapen gaat met de zonne(2).'

Het min of meer schitteren eener sterre krijgt ook al zijnen bijgeloovigen uitleg: 'Iedere sterre is de sterre van een mensch, zegt men in 't Avelghemsche, en hoe langer die mensch leeft, hoe meer zijne sterre blinkt.'

Voor het vervliegen en het vallen eener sterre ontbreken ook de bijgeloovigheden niet: al Veurne is het een zielken, dat zich in den hemel keert; al Dixmude een engel, die, uit den hemel, naar 't vagevuur vliegt om een zielken te redden; al Brugge is het een zielken, dat, uit het vagevuur verlost, naar den hemel stijgt, en in 't Kortrijksche is het een mensch die verdoemd is.

Binst het vervliegen en vallen der sterren behoort men 't een of 't ander te *wenschen*, te *zeggen* of te *doen.*

In de *Annales de la Soc. d'Émul.* lezen we: 'Vallende sterren zijn zielen van afgestorvene vrienden of magen; verhaast u ne *wensch* te doen, binst dat er een sterre valt, voorzeker zal hij vervuld worden'(3).

(1) *Biekorf,* XIII, blz. 72.

(2) *Annales de la Société d'Emulation*, 1888, 3e en 4e afl., bl. 476.

(3) *Annales de la Société d'Émulation*, 1888, 3e en 4e afl., bl. 471.

Al Thielt en Ardoye moet men trachten iets te *zeggen* binst dat er eene sterre valt, en lukt het, men is dan zeker van zijne zaligheid. Al Ruddervoorde *maken* de menschen, bij 't vervliegen eener sterre, *hun kruisteeken;* en vraagt men hun waarom, dan antwoorden ze: ‘Iedere sterre is de sterre van een mensch, en sterft er een mensch, zijn sterre valt uit, en als men dat ziet, moet men een kruisteeken maken tot lavenisse der ziel, die de aarde verlaat.’

Doch algemeener staat bij den Vlaming het bijgeloovig gedacht bekend dat men een zielken kan verlossen, kan men een kruisken maken of drie namen van gemeenten uitspreken, binst 't vallen eener sterre[1].

Men noemt gewoonlijk:

Poucke, Loo, Vynckt.
Leê, Bever, Eyne.
Moer', Leke, Beerst[2].
Gits, Staan en Hoogleê.
Peteghem, Bachte'n, Deynze[3].
Damme, Knock' Heyst.
Thielt, Pitthem, Oyghem[4].
Schoore, Leke, Beerst.
Stavel, Loo, Vinckem[5].

Te Heestert vernamen we dat men drie namen van gebroeders moet uitspreken, t.w.: ‘Pé, Kobi, Dries’. Volgens Loquela moet men ‘Geloofd zij Jesus-Christus’ zeggen. Geh. Ooteghem, Wynghene[6].

En zonder den waarom te kunnen achterhalen, vernamen we in 't Avelghemsche dat men, na 't vervliegen eener sterre, de negen volgende parochienamen moest opzeggen: ‘Hanchies, Beveren, Eijne, Zulte, Quaremont, Ruyen, Aspersynghem, Ispersynghem (?), Kerxken ten Meulen’.

(1) *Rond den Heerd.* XVe jaarg, blz. 40.
(2) *Id.*, IIIe jaarg., blz. 144.
(3) *Id.*, IIIe jaarg., blz. 176.
(4) *Id.*, IIIe jaarg., blz. 192.
(5) *Biekorf*, III, blz. 252.
(6) *Loquela*, 1894, blz. 31.

Vele andere bijgeloovigheden over de sterren, over hun vervliegen en vallen moeten gewis in Vlaanderen bestaan. In *R. d. Heerd*, troffen we eene studie aan over steertsterren. Volgens deze bijdrage ‘heeft de bijgeloovigheid van 't volk aan deze sterren allerhande wonderheden en verdichtsels vastgemaakt, kracht en invloed op leven en dood hun toegeschreven, en vooral met hunne verschijning groote gebeurtenissen verbonden’[(1)].

In 't Kortrijksche vernamen we nog dat binst den laatsten nacht van iedere eeuw al de sterren uitvallen.

Weinigen tijd geleden, vertelde ons een honderdjarig vrouwtje te Avelghem, dat nog in 't huiswerk een handje toesteekt en over vele dingen verstandig klapt, over het heilig kruis. Om de eigenaardigheid laten we het vrouwtje zelve spreken: ‘Het heilig kruis, dat zijn sterren die kruisvormig zitten. Dit kruis komt 's avonds op met den voet naar den weg van Jerusalem. Binst den nacht, verloopt dat kruis, maar houdt den voet naar Jerusalem. Als we kleine waren, leerde men ons dit 's avonds zoeken in de lucht, en als het helder weêr was, zagen we er nog twee kruiskens bij: Het eene van den goeden, 't andere van den slechten moordenaar. In mijn leven heb ik dat dikwijls gevonden en nagekeken. En dat kruis moet de reiziger 's nachts voor oogen hebben; en zoo lang hij het ziet, mag hij gerust voortgaan; maar verliest hij het uit zijne oogen, hij moet seffens stilhouden, of hij loopt groot gevaar te verongelukken’.

In Loquela, vinden we: ‘Perreknecht, den, voor *perdeknecht*, *peerdeknecht*, (*rd* ingelijkt = *er* vrglk. *errapel* = *erdappel*, *eerdappel.* = Het kleen sterreken Alcor, zoo 't de Araben en de Franschen heeten, dat, nauwelijks zichtbaar, boven de middelste sterre zit, op den krommen dijsel van den *hellewagen.* Geh. Zweveseele’.

Den uitleg vinden we eenige reken verder:

‘Men vertelt dat er eens een voerman mocht ons Heere voeren, en ons Heere beloofde hem daarvoren het

(1) *R. d. Heerd*, IXe jaarg., bl. 324 en vlg.

hemelrijk; ja maar, de voerman zei dat hij zou liever tot in der eeuwigheid, van opgange tot ondergange, gevoerd en gereên hebben. Zijne begeerte wierd aanstonds volbracht, en sedert dien kunt gij, bij nachte, den hellewagen rond de zeilsterre zien rijden, zonder ooit onder te gaan, en, hebt gij lijze oogen, zoo zult gij daar ook *Duimke* of den *Perreknecht* bij kunnen waarnemen, zittende op de middelste sterre van zijn krommen dijsele'[1].

Het schijnt ons nuttig werk dit al eens aan te teekenen en ten boeke te brengen. En wat niet minder nuttig zou zijn, 't ware eens de christelijke benamingen of andere vrome gebruiken nopens sterren op te zoeken en te verzamelen. Zoo hoorden we spreken van de *drie koningen*, de *herderssterre*, de *mariasterre*, *het heilig kruis*, ook *Elias wagen* en *Davidswagen* in plaatse van hellewagen. Zoo ook, volgens men ons zegde, maken de kinders, te Oostende, hun kruisken, bij het zien der eerste sterre; en een oud manneke van Brugge ging nooit 's avonds, als er sterren zaten, slapen eer hij de *mariasterre* gezien had.

LEO CLAEYS

Morgenindrukken

I.

BLAUWACHTIG groen en wit
Strekt zij uit
Zoo zuiver en klaar als
Geschilderd
De schoone wei;
En drie witte schaapjes
Op hun ranke pootjes
Zoo rein,
Knagen de frissche toppen
Van 't frissche gras,
Als geschilderd

(1) *Loquela,* I[e] jaarg., bl. 42.

In lief tafereel
Door de hand eens Engels!

II.

Lijk een gouden helm de zonne rijst
Reuzengroot in het Oost.
De lucht is blauw, het veld bruin,
Gansch de kimme blinkt en bloost.

Zoo verre ons ooge dragen kan
Schouwen wij de ontwakende wereld aan,
En groeten den schoonen morgenstond
Die uit den nacht is opgestaan.

De peerden gaan - een donker gespan
In 't zwart-bruin haar, en stappen loom
Met den tragen ploeg, door 't zware land,
En breken den stegen boôm.

De ploeger gaat er achter, stom,
Lijk het werktuig dat hij voert,
In arbeid taai - al weg en wêer,
Door niets dat rond hem is, ontroerd.

En hooger rijst de zonnebol
En schittert over 't wijde veld,
En de zwarte kraaie 't ruim doorklieft
En vlugs naar de bosschen snelt.

III.

De morgen glanst zoo klaar en hel.
De meerschen zilverblauw
Vóór zon, zijn nu als sneeuw zoo wit
In hun vervrozen dauw.

De boomen staan nog immer zwart
En slapen, slapen voort
Hun langen winterslaap, door niets
In hunne rust gestoord.

De kraaien krassen in hun kruin
Of varen vechtend rond
Of vliegen hooge en verre weg
Of trapp'len op den grond.

De hennen duiken onder 't hout
Tot waar de zonnestraal
Ze reiken kan en bakeren,
Ze zwijgen al te maal.

Doch op den koer zij zwijgen niet
De jongens, - hoor hun spel -
Zij loopen, springen, nooit zoo blij.
Wat is 't den jongens toch wel!

Poperinghe, Wintermaand 1901
VINC. LEFERE

De doode te gast genood

IN *Volkskunde* XIII, bl. 77 en vlgg., geeft A. DE COCK een bijdrage over de veelverspreide sage van den doode te gast genood. Deze sage toont dat men den doode eerbied verschuldigd is, en dat de levende, welke aan dien plicht te kort blijft, zijn welverdiende straf niet ontgaat. Van dien aard is de vertelling, *De doodskop*, door POL DE MONT, te Wambeek (en omstr.) opgeteekend en door hem in *Volkskunde* I, bl. 72 medegedeeld.

Eene eenigszins afwijkende lezing vond A. DE COCK te Welle (bij Denderleeuw). Hier geeft de doode twee beweegredenen op voor de toegediende straf: mishandeling en ongeloof. Deze laatste reden, zegt de schrijver, vindt men in de menigvuldige uitheemsche lezingen der sage niet aangeduid, en schijnt er dus niet toe te behooren: De sage, gelijk ze in Frankrijk en ook in Duitschland onder vele verschillende lezingen voorkomt of de eraan verwante vertellingen uit Denemarken, Spanje en zelfs uit China, geven immers alle tot grondslag oneerbiedigheid of smaad jegens den doode, nooit goddeloosheid of ongeloof.

Een berijmde bewerking dezer sage werd gedrukt in *De nieuwe Overtoomsche marktschipper of Durkerdammer kraamer* (Amsterdam, S. en W. Koene, 1805) bl. 75 en vlgg., en daaruit in *Volkskunde* XV, bl. 237 en vlgg. overgenomen, met de zangwijze gelijk ze nog in Noord-Holland gezongen wordt.

Het lied, zegt G.J. Boekenoogen, die het aanhaalt, is waarschijnlijk in de 18e eeuw, op zijn vroegst op het einde der 17e opgesteld.

A. De Cock meent dat dit volkslied en deze sage zouden kunnen teruggaan op eene sage door den jezuïet Adr. Poirters in zijn *Masker van de Wereld*(1) berijmd, en door hem een Italiaansche sage genoemd(2). Deze heeft ze misschien wel uit den mond van het volk vernomen en tot eene zoogezegde Italiaansche legende opgenomen.

Tot hier A. De Cock en G.J. Boekenoogen in *Volkskunde* (XIIIe en XVe jaarg.). Misschien kunnen de volgende inlichtingen dienstig zijn.

Het lied dat in *Volkskunde* XV, bl. 237 en vlgg. aangehaald en in Noord-Holland nog gezongen wordt, is blijkbaar onvolledig; een andere lezing uit Heukelom (Vroenhoven, in Limburg), gedrukt in *'t Daghet in den Oosten* XX, bl. 100 en vlgg., geeft er de aanvulling van. Het lijdt geen twijfel of deze twee lezingen van hetzelfde lied voortkomen. Vóór ons hebben we een derde lezing liggen, insgelijks van hetzelfde lied, waar nochtans eenige woorden en verzen achtergelaten zijn. Ik zal ze in liggenden letter volgens bovengemelde lezingen aanvullen. Eene vrouw, die nu 70 jaar is, en afkomstig uit Boeschepe (Fransch-Vlaanderen), heeft het in hare jonge jaren uit een oud bladjen 'haakgeschrift', zoo ze zegde, afgeschreven. Dit oud bladje, de achtergelatene verzen en misopgevatte woorden bewijzen het, moet een opneming zijn van een afgeluisterd liedje. De zangwijze gelijkt maar weinig op deze die in *Volkskunde* XV, bl. 237 aangegeven wordt.

In beide lezingen, van *Volkskunde* (Hollandsche), en *'t Daghet in den Oosten* (Limburgsche), staat er dat het te Koetsveld of Koesveld (in de Rhijngouw) is geschied: het verhaal uit Fransch-Vlaanderen zegt te Godsvelde

(1) 34e uitgave bij Snoeck-Ducaju, Gent bl. 261 en vlg.

(2) 'Welke geschiedenis men zegt in het Italiaansch beschreven te zijn en die somtijds op het tooneel binnen *Engelstadt* vertoond is geworden'.

(zóó heet het volk daar altijd het dorpje Godewaartsvelde, nabij Boeschepe gelegen).
De naam werd ongetwijfeld verwisseld om zijne gelijkenis met Koetsveld.

Het lied uit Fransch-Vlaanderen luidt zoo:

Lied van den heere van Godtsvelde.

Stemme: *dat zonder roe is.*

1. Dwaezen mensch, komt en wilt aenmerken
   en luistert naer mijn droevig lied;
   aenziet hier Jesus wonder werken
   wat dat(1) nu onlangs (tot Godswelt)(2) is geschied:
   hoe dat God in deze dagen(3)
   eenen heere groot
   om zijn godloosheden kwaem plaegen
   al met de dood.

2. Dezen heer zag men deboucheeren
   dag en nagt in overdaed
   altijd met daemen domeneeren
   maer zijn dogter met goeden raed
   sprak: vader lief, 'k moet u beklaegen
   gij zijt verblind
   want ziet uw oude daegen
   die gaen ten eynd.

3. Wilt liever op uw doodkist denken
   als zulke wegen in te gaen;
   hoe zullen al uw zonden stinken
   als gij voor Gods oordeelt zult staen
   en aen God rekening zult geven
   van al uw (kwaed) *tijd*(4)
   die gij in geheel u zondig leven
   hier zoo verslijt.

4. Zwijgt toch van al die dwaeze reden,
   ik ben daer in zeer wel gerust,
   ik zegge ik wil met mijn oude leden
   leven naer mijnen wil en lust,

(1) Hollandsche lezing.
(2) Deze twee woorden staan in de Hollandsche noch in de Limburgsche lezing niet.
(3) Limburgsche lezing.
(4) Hollandsche en Limburgsche lezing.

ik en zal geen geloove geven
aen leugen groot
die zeggen dat er noch een leven
is naer de dood.

5. Gelooft gij aen geene predicanten
zoo wilt doorlezen de schriftuer
daer zult gij vinden ten alle kanten
daer Christus sprak met woorden puer
dat hij den zondaer zal beloonen
met het helsche vyer
en de weldoenders in den hemel kroonen
met lauweryer.

6. Ik en weet nog van hemel nog van helle,
ik en weet nog van duyvel nog van God;
waermee wilt gij mijne zinnen kwellen,
die zulk gelooven zijn al zot;
hierom zoo laet mij vroeylijk drinken
en gaet van mijn;
als ik dood ben dan zal ik stinken
't zal al dood zijn.

7. Dan ging hy wandelen, te zamen
(al met zyn kameraden) ...*Met zyn confraters dat gelooft*(1)
tot dat zy over een kerkhof kwamen(2)
daer hy vond liggen een doodshoofd;
hy sprak, leeft gy nog als zy zeggen
nu naer de dood,
wat maekt gy hier op het kerkhof leggen
gy zyt genood.

8. Spoed u ras en wilt niet vergeten
zoo daer nog leven is in u,
komt t'avond aen myn tafel eten
gy zyt genood naer mynen dis;
hy schupte het hoofd tegen zijn tanden
met schimp en spot,
maer hy wierd door d'almogende handen,
gestraft van God.

(1) Zoo de Noordhollandsche lezing; de Limburgsche zegt: met zijn confraters in dat geloof (?); niet een dezer vormen schijnt mij de oorspronkelijke.
(2) Uit de Noordhollandsche en de Limburgsche lezing.

9. Want 's avonds als hy was halt dronken
met zyn confraeters in den wyn
zoo wiert er aen de bel geklonken;
hy riep: wie duyvel mag daer zyn?
Den knegt opent de deur mits dezen;
dan sprak de dood:
gaet zegt dat ik moeten binnen wezen
ik ben hier genood.

10. Den knegt riep met gevouden handen
Ah! mynheer, komt toch eens hier,
een wonder spook, zijn oogen branden
als kolen en gloeiende vier,
en het zegt dat het moet binnen wezen
't is in de zael;
neen, sprak den heer en 't volk met schroomen
wy zyn hier al.

11. Den heer die sprak met flauwe reden:
zegt dat de genoode hier al zijn.
Maer 't spook kwaem straks ingetreden,
en dronk terstond een roomer wijn;
het ging den heer hoe langer hoe naeder;
dus spraken zij
ik ben u voorgaenden grootvaeder
gij moet met mij[(1)].

12. Met mijn zoo moet gij euwig branden
in 't helsche vier met groot getier;
toen greep het spook hem in zijn handen
en sloeg het hoofd tegen den muer
en 't spook heeft hem weggedraegen:
dat kleyn en groot
schrijft hier in onmagt laegen
en overdaed[(2)].

(1) Volgens de Limburgsche lezing:

Het sprak ik moet zijn
Uwen oprechten overgrootvader
gij moet met mij.

Volgens de Noordhollandsche:

Sprak ik moet zijn
Uwen opregten groote vader
gij moet met mijn.

(2) Hier ziet men hoe bij het afluisteren de woorden misverstaan werden:
de Limburgsche lezing zegt:

Van schrik daarover in onmacht lagen
En ook voor dood.

de Noordhollandsche:

Van schrik daardoor in onmagt lagen
Van dezen dood.

13. Wilt dan, mensch, betert u leven[1]
neemt een exempel naer dit lied
hetwelk tot Godswelde is *geschreven*,
alwaer dit wonder is geschied,
Gelooft in alle Christen kerken
nu wie gij zijt[2],
dan zult gij vinden naer godvrugtige werken
en zaligheyd[3].

M.V.

Mengelmare

Vaderrecht of Moederrecht?

IN '*De Katholiek*' Februari 1904, bl. 135-158, heeft Dr. Jos. Schrijnen een belangwekkende bijdrage laten verschijnen over '*Patriarchaat of Matriarchaat?*'

Met den schrijver zullen we eerst zeggen wat er onder die woorden dient verstaan te worden.

'Door *Patriarchaat* verstaat men die familie-inrichting, krachtens welke de man in allen deele het hoofd is van het gezin, terwijl bij het *Matriarchaat* de vrouw alleszins de meerdere is, de afstammingslijn aangeeft, den naam verleent en het erfrecht bepaalt.'

Het opschrift is gesteld in vorm van eene vraag: '*Patriarchaat of Matriarchaat*?' En inderdaad, door de geleerden wordt de vraag gesteld, welke van die twee verwantschapsstelsels het oorspronkelijke is. Is het moederrecht voorafgegaan ofwel het vaderrecht?

Die zaak heeft Dr. Schrijnen ook diepgrondig onderzocht, daar hij hem tevens op een zuiver onzijdig standpunt wenschte te plaatsen, en werkelijk hem geplaatst heeft.

Om den aard van het moederrecht na te gaan, beschouwde men den

(1) Holl.: Ach christen mensche betert u leven.
Limb.: Christene menschen, betert uw leven.

(2) De laatste strophe van de lezing uit Fransch-Vlaanderen is zeer onvolledig; ik heb ze aangevuld volgens de Hollandsche lezing; daar staat er ook: te Koetsveld; in de Limburgsche: Koesveld; deze laatste lezing geeft het 4e, 5e en 6e vers zoo:

Het is voorwaar daar zoo geschied,
gelooft in alle christen kerke,
wie dat gij zijt.

(3) Het laatste vers is misverstaan: de Limb. lezing zegt: uw zaligheid. In de Holl. staat er:

Dan zult gij Gode vrugtelijk werken
Uw zaligheyd.

toestand der oude- en der natuurvolken, en men vond er een groot aantal, waar dit verwantschapsstelsel gehuldigd wordt of geweest is. Dan zocht men ook bij de andere volken de *survivals* of overleefsels op, waaruit men hadde kunnen besluiten tot eenen voormaligen toestand, waarin de vrouw de meerdere was. Zulk overleefsel is b.v. dat slechts de oom van *moeders* zijde het recht heeft een meisje uit te huwelijken (zóó bij de Oostjaken).

En dan begon men stelsels op te bouwen.

Men zegde: oorspronkelijk heerschte overal het moederrecht, en slechts langzamerhand heeft het plaats moeten maken voor het vaderrecht. En het bewijs? Het *moet* al zoo geweest zijn. En waarom? Omdat de toestand, waarin de vrouw heerscht, minder volmaakt is dan deze, waarin de man de hoofdrol speelt. Zijn er geen andere bewijzen? Neen.

Terecht vraagt Dr. Schrijnen waarom men de andere veronderstellingen van vorenaan verwerpen moet. *Kan* het minder volmaakte geene ontaarding zijn van het meer volmaakte? *Kunnen* ten minste de twee vormen hen niet onafhankelijk ontwikkeld hebben!

Dan heeft men nog de verklaring van het oorspronkelijke moederrecht: hoe het kwam dat de vrouw in den beginne de bovenhand zou gehad hebben. Dit recht zou gesteund zijn op den oorspronkelijken huwelijksvorm, dien de schrijvers, getrouw aan hun stelsel, wederom ten ruwste mogelijk, vooruitzetten. De verhoudingen van moeder tot kind alleen, zeggen ze, waren aanvankelijk zeker, en de weerde van het vaderschap was ongeacht of miskend.

Hier hebben we dus nogmaals te doen met het stelsel van de noodzakelijke ontwikkeling, en daarbij, zegt Dr. Schrijnen, er kunnen toch ook nog andere oorzaken aangewezen worden, om den invloed der vrouw te verklaren, zooals ‘de voorname rol, haar plaatselijk ten gevolge van juridisch-ekonomische toestanden in het bestuur van het gezin toegedacht’.

En dan de *survivals*, de overleefsels. Het stelsel is vooropgezet, en alles wat tot het moederrecht betrekking heeft of schijnt te hebben, wordt bijgehaald en krijgt dan zijne plaats in den ontwikkelingsgang. En men denkt er niet eens aan, dat verscheidene der gebezigde overleefsels op eenen anderen grondslag kunnen berusten, dan op dezen van het moederrecht. ‘Inderdaad, bloedsbroederschap, bloedband, kannibalisme, bloedwraak, enz. vormen een komplex van verschijnselen, die allen wortelen in de kinderlijk-naïeve volksvoorstelling, dat het vochte, warme bloed de zetel is van het leven, en op deze animistische grond-idee steunt ten deele ook het matriarchaat’.

Dr. Schrijnen eindigt deze grondige studie met de verheerlijking der groote zedelijke weerde van het christen huwelijk, waarin het vaderrecht gehuldigd en geheiligd wordt, maar waarin tevens de rol der vrouw, ofschoon ondergeschikt, toch verheven genoeg is, opdat ook aan de moeder aller achting en eerbied gewaarborgd zouden blijven.

L.G.

[Nummer 7]

Tegen H.-Bloeddag

ZE schommelen te Brugge. Schommelen!

Dat wil zeggen: veertien dagen lang schuren en scharten, en slepen en slaan en... gieten mijnheer! en geheel 't huis ommeschoffelen. 't Jaar door weliswaar, alle dagen die God verleent, wordt er gedweild, uitgestriept en afgestofd; maar dat is toen van 'k geve-'t-wat-en-'k belove-'t-wat. Nu gaat het slag om slinger, lap om leêr! Ge zijt baloorde ervan.

Dikwijls hebbe 'k me laten gezeggen: ‘Als de klokken luiden te Brugge, alle de klokken thoope, - als ge ook baloorde zijt, - gaat staat' en keer op de vestingen langswaar dat de wind zit, en horkt. Daar is 't dat ge 't best hoort... en ge zult zeggen: “'t Is een hemel!”’ Maar nu, dat 't schommelinge is, zegge 'k ik: ‘gaat nu ook maar naar de vestingen, daar hoort ge ze... minst, - thuisblijven is ten anderen onmogelijk, - ... naar de vestingen, nog zelfs langswaar dat de wind niet 'n zit, en 'n horkt niet,

stopt uwe ooren met alle uwe vingers, met heel uwen vuist. Zoo ge de schommelinge niet nog 'n hoort, 'k en ben van Brugge niet meer... 't Is lijk in een helle!'

Boven de stad bingelen en bangelen geruchten die doof zijn en verdrietend. Onze-Lieve-Vrouwe en Sint-Salvators en de Halle blikken daartusschen koud, koortsachtig om-end-om; ze trekken hen lijk toteen, ze maken hen lijk smal en toegenepen om minder te moeten lutteren van den hijver. Kaven en schouwen zitten menigvuldig dichtopeen, tusschen de opgehoogde daken, vernibbeld: zonder rook of smook, levenloos aan 't gapen, als in een gedrang verpraamd; hadden ze oogen, wijdscheelde, staal en stom zouden ze daarmêe omhooge kijkende zijn, dwaas van de bangte en den zonderasem, lijk een gevangen vogel tusschen de vingers van eenen droevejongen. Hun kele uit rochelt en ronkt er daar, uit de huizen benêen, een ratelinge omhooge van gewrijf en geschreep en gefrot en van gekriep van weg-en-weer-getrokken dingen. Zoude er dus omleege daar en van binnen in die huizen niets anders meer zijn als zwerende bezems, ijzerslaande einzen van eemers, en kletsepletsende dweils, met kloefen daaromtrent die klakken, en rietene roên die roef! roef! op de tapijten derschen? Dat is me 't kot! En dan, hoe heet op de vestinge: is 't nijdigheid van de zonne harentwege, om alzoo van ginderhooge stralen in uw nekke te priemen, die omzeggens ieder u een van die schommelgeruchten door 't vel booren? Vanzelfs ijzelen uwe oogen toe in uw hoofd, als waren ze verschrikt, en bevreesd alle die oorverscheuringen met levende lijven te zien rondspoken. Ge 'n wilt ze niet zien.

En och Heere! ge zijt wel... niet gekeken! kondet ge uwe oogen ook maar nog van binnen toe- en dichteduwen! Want uw kop zit vol blauwe schorten, gestopen wijfs met opgeveste roks aan 't schuren, mans met blauwe schabben aan die helpen; 't draaien daar zwartemooren van smids tusschen die aan de stoven wroetelen; en grauwe timmermans - ook de zieltjes Gods - die de

ramen opspien; en bindenhuize, witters - van die welgemaakten - lijk padden, die weten dat ze daar noodig zijn en niet te haastig voort 'n doen; en buiten aan den gevel tijtaluls van schilders met een lachende wezen op, lijk visschen in 't water, en die onder, of op, of boven hun menigvuldige leeren... ‘staan schilderen!’ Ge ziet dat van hier! Lingeling is 't dan! Alvoren! Ha 't is de schoemakersknape... - ‘Eindelijk! Mannetje, zegt aan den baas dat deze schoen reeds van gisteren hier zijn moesten!’ ...Lingeling! Rechts! Van de kleervrouwen's! Nu: met 'en kemel van 'en doze, die lijk beschaamd is - daar te komen lijk een snuiftje in eenen regenbak, en - niet te weten waar gestaan tusschen de stoelen en de tafels en 't pottewerk dat niet 'n mag breken, en 't onderbedde dat zal moeten verslegen worden, en de teelen en de glazen en 't stovedeksel, en de twee lampen en de drie verwarmtichels en de strijkplanke. Boel! Boel! Boel! Eene koe'n zoo er haar kalf niet in vinden. - ‘En waar met die doze?’ - ‘gaat eraf, jongen, 'k zal het ik doen’ roept de moeder die in die dagen lichtstaat lijk een vliege op een planke!... Ze klinken! Nog eens! Links! - ‘Moeder, 't is met geernaarts!’ - ‘Ja, ze komen lijk van onder de eerde; moeten we nu nog eten ook vandage! 'k Ga zelve!.. Zi' Virginie, we zitten er leelijk in, zult-je, tot boven 't hoofd! Ware 't nog al niet van de jongens die in eenzen wegloopen. Hoevele voor die geernaarts?.. 'k Zou ze kunnen... 'k weet-niet-wat!’ - ‘Wat vrouwe? 't Zijn de schoonste geernaarts van geheel Blankenberghe; 't zijn er lijk duimen! Ziet...’ - ‘Ja!... maar de jongens, wil ik zeggen!’ - ‘... 'k En weet geen betere!’ - ‘'t Zijn deugnieten, zegge 'k!’ - ‘Ja... maar de geernaarts!’ - ‘Hoevele voor dat klutske?’ - ‘Een frankske! moedertje’ - ‘Een frank?.. Draagt ze maar hiernevens, ze meugen ze daar ook, en ze hebben daar meer tijd als wij om ze uit te doen!’ - ‘Moedertje, drie kwartjes, omdat ge 't gij zijt.’ - ‘Gauw, voor 'en keer!’ - ‘Hier zi', moedertje’. - ‘Dag Virginie. Dat is voor

mijn jongens als ze brave zijn.’ - ‘Wel bedankt moedertje! Met veel gezondheid moget ge ze opeten!’... - ‘Is nog iets dat af is, zegt de moeder alsdan. 'k Hebbe lijk de bargie geketst, zoo moe ben 'k. Is dat hier toch een huis; ware 't niet dat ge aan de menschen enkel maarrechts dat 'n zegt wat ge wilt kwijt zijn, ge 'n kreegt nooit gedaan! Ge zoudt eruit loopen!’

‘Ge zoudt eruit loopen!’ Dat is 't laatste woord, en 't is 't eerste dat ge hoort als ge met den twaalven weêre van de vestingen thuis geslufferd komt.

- ‘Dokke!’ Uw hoofd! Tegen een leere! - ‘Ei! Zwicht u!’ En dan: er sleepsleept haastig langs u door den gang een levende wapenrusting voorbij, met eenen bezem rechts op, en een leiwagen links uit, twee eemers aanzijds en een werkvrouwe te midden! - ‘Mijn boeken’ vraagt ge? - ‘Ze zijn effengebracht!’ Dat wil zeggen: ze zijn al dooreen geschoven, zooveel te dichter op malkaar gespannen dat er nu geen stof meer tusschen 'n zit dat kan dienen voor slierpoer. - ‘Voorzichtig! 't is hier nog nat!’ - En daar! ‘Versch geschuurd!’ - En ginder: ‘bijna opgedweild!’ En de trap is gewasschen; en de muur is gewasschen; en de deuren zijn gewasschen; en de stoelen insgelijks kregen een wasschinge. Kortom! 't Is genoeg dat ge entwat bekijken gaat, opdat het ook aleven... ‘bijna-drooge’ of liever aleven nog zou nat zijn.

En nat alom!

Thales te Mileten - 'k wil niet zeggen dat hij geen knappe wijsgeer was, - zal ook alzoo in de schommelinge ten twaalven met een ijdelmage thuisgekomen zijn, om te kunnen uitvinden en te durven zeggen ‘dat het beginsel van alles... water is!’ Te allengevalle, zoo ooit de wereld weer eindigen moest in 't water, 't zou ongetwijfeld tewege zijn binnen de veertien dagen vóór H.-Bloeddag! Ze zeggen wel dat 't nooit geen zondvloed meer zijn 'n zal... maar ze spreken toen van eenen zondvloed buiten, en ik van eenen zondvloed binnen.

Een dingen is er maar dat laat hopen op droogte en beternisse: 't is de kommerloosheid van die lachetaarte van zonne, die al door 't venster lijk schijnt geildig leute te hebben met 's menschen drift om alles te overwelmen. Ze kan van geluk spreken zij, dat ze zoo hooge zit, of anders kreeg ze wel ook een spoelinge tegen H.-Bloeddag. Ten anderen de Brugsche huismoeder is zeer tevreden over de zonne. Ze zegt het over tafel: ‘Danken we den Heer, zegt ze, dat de zonne alzoo meêwilt. We mogen waarlijk zeggen dat ze den helft van den kuisch doet!’

- ‘Enwel,’ besluit de vader alsdan, en ge gevoelt het onder tafel dat hij zijn een been vanover zijn ander been legt, en dat hij entwat van zijn herte gaat schuiven dat hij al heel den morgen bedacht heeft, ‘'t slaat mee’ zegt hij, ‘als 't op den dag zelven schoon weer is, anders..... En alles ingezien, 'k zou ik liever achterna schommelen, teweten alswaneer dat de bezoekers het eens hebben komen vuilmaken!’

Wel te wege! Nog is het eten in de kele, als weer de schommelinge haren gang gaat zoo-'n schommelt-ge-niet-zoo-'n hebt-ge-niet.

Veertien dagen duurt dat spel.

Alledage is 'tzelfste, met dat verschil dat de moeder - en zij aleene niet - alledage eenen dag blijder is. Ze laat het hooren: - ‘Bij twee dagen is 't gedaan!’ - ‘Overmorgen is 't eindelijk gedaan!’ - ‘Morgen! Eindelijk, eindelijk!! wat zal ik blij zijn!!!’

En inderdaad 't wordt

H.-BLOEDDAG.

Van eer dat de haan zijn keeltje openkrijgt, is de moeder al te beene en heeft al gesproken: ‘H.-Bloeddag! Toe! Alleman op! Toe op!... 't Smoort een beetjen! Maar de dagen die met smoor aanbreken, 't zijn alle de schoonste! Toe op!’ Alleman staat op. En nu dat alleman op is, voegt de moeder erbij: ‘'k wil dat H.-Bloeddag reeds vergeten ware!’... Ze heeft gelijk. Want hoort!

De buiten heeft den dril in, en brobbelt de stad binnen; spoor-, spouter-, kruip- en ander -wagens spuwen menschen, waarlijk spuwen: de strate is eendikke van volk.

- De hemel echter beziet dat met een grijnshalvig gezichte, en maakt hem ook dikke.

De zegeklokke gaat op.

- Doch de vlaggen blijven neêrhangen lijk slunsen.

De maagdekens dreefelen hen door het mierende volk naar Sint-Salvators...

- Maar ze houden hun rokskes dichte... Wat is dat? Vliegt er natte dan?

De processie gaat uit

- ... tusschen twee vlagen.

En dan, schoort u! Bezonderlijk als ge wat in de grepe woont: ge 'n zijt geen baas meer in uw eigen huis. Overal: regenschermen die leken, kleeren die druipen, hoeden die uitdampen, slijkschoen met menschen in die de modder voren en achter, binnen en boven rondklijsteren. O! Zonder schamen: ze gaan erdoor lijk de Schelde door Antwerpen. Ze zeggen u zelfs, als ge ze op den trap gemoet, ze zeggen u zeer hertelijk en om de vriendschap te vermeerderen: ‘dat ze gelukkig zijn uw huis gevonden te hebben om te vluchten!’ O!

En tegen dat 't één slaat: de zonne kijkt 'en keer schalksch van achter de wolken, bezint haar en beslist er door te booren.

Eindelijk als 't gaat twee wekkeren: ge kunt eten! Alles is wel gelijk wat aan den kant van eenen gracht gekookt... maar 't mag zijn vandage; 't is toch anderszins zulk een schoone dag! De moeder heeft maar een verdriet. Moeder zegt: ‘'t Is spijtig van de schommelinge! 't Huis 'n is maar één slijkweg!’ En vader zegt: ‘'k hebbe 't gevreesd!’ En alleman 'n zegt niet... maar meent: ‘In Godsnaam! met wederom, een jaar lang, alle zaterdage

te kuischen, en nog alledage daarbij dat is driehonderd keeren te dweilen, en veertien dagen te schommelen, zal 't huis weêrom wel een schoone schorte aanhebben tegen aanstaanden H. Bloeddag.'

Nil consuetudine majus.

Den 1sten van Bloeimaand 1904.
L.D.W.

Vondel's 'Lucifer' op 't tooneel te Utrecht

WAT ik hier sta om neêr te pennen is niet het bevoegd oordeel van een vakman, die geregeld het groot gedeelte van zijne wintersche avonden in den schouwburg gaat doorbrengen, die erop uit is om zijn oordeel naderhand te vellen, en wien dat oordeel den kost moet gelden, of ten minste zijn ingangbiljet voor den volgenden keer. Zulk een mensch kent den schouwburg zooals zijnen eigenen broekzak. Hij weet wat al hulpmiddelen den tooneeldichter door de spelers worden in de hand gedaan en door het tooneel zelf; hij kan dus fijner proeven en met grondiger kennis van zaken oordeelen of de schrijver zijn ambacht kent en de spelers het hunne. Het tooneel is immers een speeltuig in de handen van den dichter, net zooals het klavier voor den pianist en de vedel voor den vedelaar: hij moet weten wat hij ermêe doen, wat hij er uit halen kan, en, doet hij er alles mede wat doenlijk is, haalt hij er al de krachten uit die erin zitten, dan eerst is hij zijn instrument meester, dan eerst wordt hij volledig kunstenaar. Naarmate nu de toeschouwer nader kennis heeft van de verborgene meêwerkende gesteldheid van een tooneel om de gebeurtenissen levendiger voor te stellen, aanschouwelijker te maken en de gevoelens krachtiger te doen zinderen en sterker te doen aangrijpen, met des te meer bevoegdheid zal hij aan stuk en opvoering elk hunne eigene verdienste kunnen toekennen.

Met dit alles ben ik weinig bekend en wat hier volgt is niets als een bladje uit mijn reisalbum gescheurd, met enkel de indrukken die zulk eene vertooning op het profanum vulgus der Vondellezers achterlaat.

Naar Holland varen, zoo in zeven haasten, om in den Haag en te Amsterdam op een gezellig bezoekje binnen te loopen bij den grooten Rembrandt en bij kerels als Teniers, en Brouwer en Steen en Breughel en Frans Hals en vele andere gezonde vlaamsche lollige kennissen uit den ouden goeden tijd, dat is al eene heele weelde voor eenen vlaming, eene zaligheid. Maar als men dan benoorden den Moerdijk komt en daar op 't onverwacht verneemt dat de Utrechtsche studenten Vondel opvoeren en wel zijnen Lucifer, dan is men geneigd om zich af te vragen waar men zulke zegening verdiend heeft. Men trekt het wat korter bij de vlaamsche meesters en rolt ‘per speciaaltrein’ naar Utrecht.

't Ging zoo gemakkelijk juist dáár en op dien oogenblik om zich weg te droomen naar Vondel's tijd, en om te vergeten dat er tusschen de laatste opvoering van Lucifer en den huidigen dag niet volle twee eeuwen van volwording en ontwikkeling van het tooneel, van toenemende beschaving voor de menschen, maar slechts enkele dagen verloopen zijn. Waarom zou 't naar Coster's Akademiegebouw, tot Amsterdamschen schouwburg vertimmerd, niet zijn, dat we ons laten meêdrijven, met dat eigenste volk sprekende die eigenste taal, met Vondel's landgenooten sprekende Vondel's taal; waarom zou de kousenkoopman, Joost Van den Vondel zelf niet bij de opvoering aanwezig zijn? De man zit in verlegenheid: hier end' daar heeft het al nood geklept op eenen Predikanten kloktoren; een en andere ‘deftige Dominé’ scherper geneusd dan hunne waardige collegas, hebben onraad gespeurd; Vondel is roomsch geworden, en het stuk begint afgodisch, valsch, heiligschennend, paapsch te stooren; we moeten dus van de gelegenheid gebruik

maken, immers zulke schurftige schapen laat men niet lange onder de kudde loopen, en de ‘refermatie’ gevaar loopend, wordt het stuk zonder twijfel algauw afgewezen; inderdaad 's anderdaags, na de tweede voorstelling in 1854, werd het stuk van het tooneel geweerd tot in 1904.

Vondel, nochtans, was er dien avond niet; anders eene zaal stampvol; er waren tal van priesters en dominés, elk zorgvuldig voorzien van Van Lennep's één boekje uit dertig: Lucifer.

De vóórboodschap werd ons uitgereikt en er werd even geglimlacht, immers daar stond in groote letters bovenop: ‘*Het tooneel is in den hemel*’. Daar lag nu juist de knoop van geheel onze verwachting: ‘De hemel op de aarde!’ Hoe zal men dat veraanschouwelijken? en die maatschappij van geesten op vasten grond? Zal 't al te tooverachtig of al te aardsch; zal 't al te licht of al te zwaar zijn? - 't Was al te aardsch, te zwaar.

Men had er ons voorop veel goed van gezegd, vooral van de toewijding en die soort godsdienstige bezorgdheid waarmede de Utrechtsche studenten die opvoering pleegden als eene belijdenis van vrome vaderlandsliefde en godsdienstzin; en daarom trok iedereen er ook naartoe met de gunstige gesteltenis om er zoovéél goed in te vinden als men maar kon; maar toch, 't was te menschelijk, te wereldsch; het geestenvolk lag met zijn voeten te vast aan onzen grond. Wat hielp daartoe? Misschien wel waren de middelen van voorstelling ontoereikend, was de betoovering te gering, en zijn we aan te veel gewend gemaakt, om ons doorzicht voor het werkelijke zoo gemakkelijk te laten in slaap wiegen door al te onbeholpen zinsbedrog en begoocheling.

Bij 't opgaan van het doek, wordt de hemel ons vertoond als eene rotsachtige bergvlakte; op het voorplan eene wijde krochte uit rotsen zwaar en bontgeboend met al de verwen van den regenboog. Vóór ons uit, bachten de glooiing van den berg, strekt de diepte van den verlichten hemel.

Belzebub, reeds als vervallen engel voorgesteld, ligt aan de linkerzijde, geleund op eene rotse; een paar hoorns kronkelen weg van zijnen kop en de twee halve kleuren in zijn kleed, halfbruin en vaalgroen, werken wel te zamen om hem een meer dan menschelijk uitzicht te geven.

Hoog op de bergkruin verschijnt Belial, ook reeds uit zijne engelenschoonheid vervallen, zwart, schuw, in duivelachtige toovenaarskleedij wapperend om hem heen, wijst hij den afgrond des hemels in en kondigt de komst van Apollion. Die daagt ook op boven den berg - een slanke zwartkroeselbollige jongeling is hij; in hangend goud gedoscht, en de armen naakt - een H. Joannes - een lieveling.

Die geesten en al de andere die nog verschijnen, spreken eene taal die u 't wafer in de mond doet komen - zoo louter van klank, als staal van sterkte en lenig en buigzaam en ronkend als springende veeren, eene weelde voor de ooren. En als die taal dan eens aan 't wiegen gaat op de golving van de muziek in de kooren, dan springen u vooreerst de tranen in de oogen. Hoe jammer toch, dat de toondichter niet genoeg begreep dat zijne rol ten hoogste eene ondergeschikte was, dat hij enkel Vondels taalmuziek had te *onderlijnen*, dat hij het enkel moest doen gedragen worden op eene zachte deining van dooreenspoelende toonstroomen, zacht genoeg en teeder, om het woordmuziek op de toonen te laten zweven, als het avondrood eener zinkende zonne op de ronde golvingen van eene zingende zee. Maar neen, de kooren waren versmacht en hoewel men den reizang van buiten kende, was het niet mogelijk meer dan hier en daar een vlage ervan op te vangen en te genieten.

En om met de kooren voort te doen, ook het stoffelijke, de verbeelding werkte pijnlijk en was niet om den geest van het aardsche naar het hemelsche op te voeren. Hier en daar, tusschen de maagden in met hun lang

slepend wit gewaad, stak een geest zijnen kop boven met ruwen mannenbaard beplant; met den besten wil van de wereld, kon men niet, om slechts naar 't uiterlijke te oordeelen, aannemen dat die mannen juist zoo onstoffelijk waren en uit luchtige spheren kwamen neer te schieten op hun pennen, latend een spoor van licht en glanzen achter zich. Maar men was spijts zijn zelven gedwongen te vermoeden, dat die dikke geest, met zijn schoone tenorstem, van achter den kapblok kwam tusschen de ossen- en schapeschenkels, en dat die kloekronde baryton, galmend doorheen dat borstelig baardgestoppel, behoorde tot iemand die nog met de striemen van den pekdraad in zijne geesteshanden stond. Natuurlijk vergden de kooren benevens altos en sopranos ook tenores en bassos; maar waarom die lijvige weinig subtiele stukken geest dan niet weggestopt ievers in de hoeken en uitsprongen van de rotsige hemelwanden. 't Was ook opvallend hoe weinig al de mannelijke en vrouwelijke geesten uit de reien meêspeelden; weinig schenen ze bekommerd om Lucifer's hoogmoed, om Belzebub's nijd, of verslonden in Raphaël's liefde en droefheid, in de vrome grootheid van Michaël; voor 't meerendeel bleven ze onverschillig, anderen wisselden een lachje met verwante geesten uit de loges of de stalles. Neen, die Utrechtsche juffers zijn niet tooneelspeelsters van beroep, dat was geweten, en men vergaf het hun geerne dat ze ook in den schouwburg met hunne broeders en neven en anderen uit de studentenwereld voort in familie bleven, maar 't spel verloor erbij.

Gabriel, de heraut en tolk van 't hemelsche paleis, was een statig figuur, kalm en mannelijk ernstig, goed maar onwrikbaar in het handhaven van de eeuwige raadsbesluiten der Alwijsheid, het midden houdend tusschen Michaël, de krachtige en onweêrstaanbare uitvoerende arm van God, en Rafaël, het teedere beeld van Gods liefde, bermhertigheid en goedheid.

Lucifer was de slanke, ranke, staalsterke schepping wel van Vondel, heerlijk in zijn val, en dien men genegenheid toedragen moet, bewonderen en beklagen. Gansch het uiterlijk van dien jongen man, met zijn volle krachtige stem, zijnen fieren kop, en zijne leden passend geschreven in zijnen rooden lijfrok, onder 't zilverschubbige pantser, dwong bewondering en genegenheid af. Ook, daar men om Rafaël te verbeelden een meisje had gedacht te moeten nemen, was men in de samenspraak tusschen Lucifer en Rafaël, waar deze tracht den stedehouder met teederheid te overhalen om van den oproer af te zien, al heel dicht bij het ‘lamoureuse,’ en er was weinig aan te kort of 't werd een liefdetooneeltje, zoo een soort verleiding in den goeden zin; een fransche schouwburg zou dat kansje niet hebben kunnen laten voorbijgaan. Ze klinkt ook zoo onverwacht, die zwakke vrouwestem tusschen al dat krachtige mannelijke, en de bewegingen, de gebaren, de trillingen in de spraak, het spel van de oogen, is niet meer van een geest, maar toch zoo bekend, zoo door en door menschelijk, zoo geheel en al dát, wat het eene vrouw, die het middenpunt wordt van vele schouwende blikken, zoo lastig is om niet ten toon te spreiden; en juist dát geeft den doodsklop aan den indruk van iets bovenmenschelijks en men oordeelt dadelijk: ‘Dat wordt hedendaagsche schouwburgpassie!’

Michaël is een schoon sterk mannenfiguur en speelt zijne rol goed, zooals ten andere alle de andere geesten; en de samenspraak tusschen hem en den stedehouder, gevolgd door het aftrekken der twee kampen, 't eene omhoog en 't andere naar beneden, is aangrijpend van schoonheid. Maar Michaël heeft het op 't laatste wat lastig daar hij een tamelijk lang deel meêspeelt door gebaren zonder woorden.

Ten slotte zij nog opgemerkt, hoe klaar het vooruitkomt uit zulk eene vertooning dat niet Lucifer maar wel Belzebub de hoofdrol is van het stuk. *Hij* maakt Lucifer tot wat hij is: den opstandeling, *hij* stookt de geesten op

en om *zijnen* ijverzucht en afgunst wordt gansch het engelendom in opschudding en strijd, en de mensch tot den val gebracht.

Zal ik er nu anders niets als kwaad van gezegd hebben? Volstrekt niet, al wat ik er wist op aan te merken heb ik gezegd. Maar er is nog zooveel meer goed van te zeggen, dat elk genieten kan die 't zal te zien krijgen, want volgens we hoorden komen diezelfde studenten met hun Lucifer naar Gent. Men zit daar geslegen vijf uren, zonder ooit gewaar te worden dat de tijd voorbijgaat, zóó boeit het, hoewel men Vondel tot in zijne treurspelen den lierdichter noemt; niets verveelt, zelfs niet de lange beschrijving van den strijd door Uriel, Michael's schildknaap, aan Gabriel gedaan. De voordracht redt het al en de innerlijke kunstweerde van het stuk zelf, want in de opvoering beter dan bij het lezen ondervindt men wat een grootsch en wonderlijk stuk Lucifer is, hoe geniaal een dichter Joost Van den Vondel moest geweest zijn - en hoe moeilijk het moet zijn om Lucifer naar behooren op te voeren, en toch blijkt het opvoerbaar te zijn.

Zooveel te loffelijker ook is de poging van die jonge lieden en 't ware een machtige, stoot vooruit voor ons, durfden wij het aan om ze na te volgen.

CAES. GEZELLE

Mengelmare

Nog de doode te gast genood

TOEN voor 25 jaar E.H.L. De Bo zaliger, te Ruysselede het herdelijk ambt bekleedde, werd daar in eene wijkschool het liedje, ‘de doode te gast genood’, te zijner eer gezongen door de spellewerksters. Hij verzocht de schoolzusters dit liedje uit te schrijven en het hem te overhandigen. Op vele plaatsen was het onverstaanbaar; hij hervormde het en gaf het hun zóó weder:

Het doodshoofd.

1.

Daar was een heer te Godewaarsvelde[1]
Hij leefde boos uit haat van God.
Integendeel zijn dochter die stelde
In eer en deugd al haar genot.
Zij kwam haar vader somtijds vermanen
Met groot verdriet:
Och vader, sprak zij, d'oogen in tranen,
En vloek toch niet.

2.

God is al onze liefde zoo weerdig!
Hij gaf voor ons zijn dierbaar bloed.
Hij is bermhertig, maar ook rechtveerdig.
Hij straft het kwaad, en loont het goed.
Hij zal ze met den hemel verblijden
Die weldoen hier:
Maar de verdoemden zal Hij kastijden
In 't helsche vier.

3.

'k En vraag naar hemel ofte naar helle;
'k En vraag naar duivel of naar God.
Waar gij mijn zinnen mede komt kwellen!
Die dit gelooven zijn al zot,
'k En wil daar geen geloove aan geven.
De leugne is groot
Van al die zeggen dat er een leven
Is na de dood.

4.

De dochter voelde haar herte verbreken;
Zij is van droefheid uitgeteerd.
En stervend bleef zij schoone nog spreken;
Maar hij en heeft hem niet bekeerd;
Hij heeft maar voort met duivelsche woede
Zijn gang gegaan.
Doch Gods geduld wierd eindelijk moede
De straf kwam aan.

(1) Het is merkensweerdig, dat hier ook Godewaarsvelde en niet Koetsvelde genoemd wordt.

5.

Op een morgen dat hij ging wandlen,
Trok hij allangs het kerkhof af.
Wat vond hij daar? en durfde 't mishandlen.
Een grijnzend doodshoofd uit een graf.
De booswicht schupte 't tegen zijn tanden
Met schimp en spot.
Wie of gij zijt? 'k wil met u branden,
Is dat uw lot.

6.

Ja, is het waar gelijk zij vertellen,
Dat er in u nog leven is;
Kom t'avond aan mijn deure dan bellen;
Gij wordt genood aan mijnen disch.
Kom met mijn vrienden 't herte verkwikken
Aan mijnen wijn.
Wij zullen op uw weêrkomste tikken:
't Zal vreugde zijn.

7.

Maar 's avonds als zij zaten halfdronken,
Hij en zijn vrienden aan den wijn,
Daar wierd er aan de belle geklonken.
Ei! wie den duivel mag daar zijn?
De knecht deed open. O wat een schromen!
Daar stond de dood.
God zegt dat ik hier binnen moet komen:
'k Ben hier genood.

8.

De knecht liep spoedig weêr in de zale:
Ach lieve heer, kom zie eens hier.
Een schroomlijk spook! Zijn oogen die stralen
En branden als twee kolen vier.
Het zegt dat het hier binnen moet wezen.
't Staat aan de zaal.
Neen, neen! riep al het volk als verwezen,
Wij zijn hier al.

9.

De heer die sprak bedwelmd van zinnen:
Ja, de genooden hier al zijn.
Maar op dien stond het spook stapte binnen,
Het nam voor eerst een ruimer wijn.

Het stak hem uit, en stond om te tikken,
Zoo 't klaarlijk scheen,
Daar 't hen bekeek met vierige blikken
Van een tot een.

10.

En als 't hen allen hadde bekeken,
Het stelde zijnen ruimer neêr;
En zonder 't minste woord nog te spreken,
Deed 't eenen stap al naar den heer.
En 't kwam hem - en 't kwam hem van langsom nader
Tot dicht er bij.
Wie of ik ben? Uw eigen grootvader!
Gij moet met mij.

11.

Met mij moet gij voor eeuwig gaan branden,
Voor eeuwig in den helschen poel,
En slaand op hem zijn grijpende handen,
Het pakte hem op zijnen stoel.
En al de heeren, als zij dat zagen,
Hun schrik was groot,
Dat zij in onmacht vielen, en lagen
Al overdood.

12.

En als zij tot henzelven herkwamen,
Daar was noch heere meer noch spook;
Maar bloed dat ze op de muren vernamen,
En in de zale stank en rook.
Het monster had den heere daar tegen
Den muur verplet,
En weg met hem ter helle gedregen
Zoo onverlet.

13.

En zij dan, met hun haren te berge,
Zijn allen op de vlucht gegaan,
En hebben, schuw van God nog te tergen,
Terstond boetveerdigheid gedaan.
Let dan wel op, gij zondaren allen,
Wat gang gij gaat.
't Is schrikkelijk in Gods handen te vallen,
Wanneer hij slaat.

[Nummer 8]

Jantje Plaagsteert

II.
Gereede Gehoorzaamheid

IK ben eenigen tijd onbekwaam geweest om iets te schrijven. Denk niet dat er iets aan mijn vingers scheelde dat mij belette eene pen te houden: een geheele week lang ben ik op mijn slaapkamer gesloten geweest, en dat, te water en te broode, 't en zij wanneer Maria, mijn zuster, koeken en taartjes en dergelijke lekkernijen binnensmokkelde; daarbij kon ik binst al dien tijd noch pen noch inkt krijgen. Terwijl ik daar op slot zat, wilde ik mij onledig houden met een verhaal op te stellen: 'k zou in mijn vinger stekken en met een nagel, in bloedletters op mijn hemd schrijven; maar 't is met moeite dat ge op die wijze een enkel woord kunt krabbelen en ik geloof niets van al die zeisels over samenzweerders, die

alle slach van zaken met hun bloed schreven. Ik had nog geen twee woordjes geschreven of reeds hield mijn vinger op te bloeden en ik wilde niet gedurig erin stekken; daarbij, 't ware toch nutteloos, op die manier, al zijn bloed te verbruiken.

Natuurlijk zult ge zeggen dat ik iets afschuwelijks moest misdaan hebben; maar ik denk het zoo niet, en zelfs, genomen dat het zoo zij, ik vraag het aan gelijk wie die ze kent, of Theresia moei geen vrouwmensch is om de heiligen zelf hun geduld te doen verliezen! De waarheid is, dat ik ditmaal in moeilijkheden gerocht, juist met op 't eerste gebod te gehoorzamen. 'k Zou nu willen weten wat kwaad daarin steekt? O! ik ben altijd bereid om te aanveerden dat ik kwalijk gehandeld heb, wanneer het wezenlijk zoo is, maar ditmaal wilde ik waarlijk mijn best doen en mijn goede moeder onmiddelijk gehoorzamen en 't gevolg daarvan was, dat ik een geheele week opgesloten werd, zonder te spreken van een menigte andere onaangenaamheden, te droevig om te melden.

Theresia moei is eene van die vrouwspersonen, die altijd alles weten, en weten dat niemand anders iets weet, bijzonderlijk wij manspersonen. Ze was ons een bezoek komen brengen en had op alles wat af te keuren en vroeg waarom moeder, vader de zoldering niet deed witwasschen en waarom laat ge die groote luie kerel al zijn tijd verspillen?... Daar was een klein pleksken in 't plat dak, waar 't water doordroop als 't regende, en Theresia moei zei aan vader: ‘Waarom hebt ge geen wilskracht genoeg om op 't dak te gaan zien waar het doorleekt! Ware ik een manspersoon, 'k zou het zelf doen!’ En vader antwoordde: ‘Wel, doe het zelf maar, Theresia’. En zij zei: ‘Ja, 'k zal het doen en dat vandage nog’.

Zoo, na 't ontbijt, vroeg mij Theresia moei haar de valdeur aan te wijzen. Wij lieten ze altijd open staan voor versche lucht, 't en zij wanneer het regende, en zij klauterde er door en gerocht op het dak. Op datzelfde oogenblik riep mij moeder dat het ging regenen en dat ik de valdeur

moest neêrlaten. Ik begon haar te zeggen dat Theresia moei op 't dak zat, maar ze wilde niet luisteren en riep mij toe: ‘Doe wat ik u zeg, seffens, en dat zonder tegenspreken; waarom kunt gij niet gereedelijk gehoorzamen?’ Zoo, ik gehoorzaamde zoo rap mogelijk, liet de deur neêr en sloot ze; daarna ging ik naar beneden om de vlage te zien opkomen.

't Was een schrikkelijke vlage, 't was water gieten! De wind huilde en 't weerlichtte en 't donderde zonder ophouden en de straat zag er als een vloed uit. Na korten tijd verveelde 't mij naar 't onweder te zien en 'k zette mij te lezen. Omtrent een uur later, toen het reeds wat min begon te regenen, kwam moeder bij mij en zei: ‘'k weet wonder waar Theresia moei mag zitten, weet gij het niet Jantje?’ Ik antwoordde dat ik dacht dat zij op het dak zat, daar ik ze erop gelaten had toen ik de deur sloot juist vóór het begon te regenen.

Er geschiedde mij geen leed tot nadat ze twee mannen hadden doen komen om Theresia moei beneden te halen, en 't water uit hare kleêren te wringen en de geneesheer gekomen was en ze in bed gelegd was en alles weer in ruste was. Maar middelerwijl was vader te huis gekomen en toen hij 't gebeurde vernam - maar alles is nu voorbij, en laten wij er niet meer van spreken. Theresia moei is weêrom zoo gezond als ooit, maar niemand heeft mij nog van gereede gehoorzaamheid gesproken sedert die dondervlage.

R.D.

De Boer zocht achter zijn peerd en... hij zat erop

't **E**N is nog geen weke geleden. 't Docht me dat ik lijk iets miste: mijnen bril! Ik zocht, en 'k herzocht... overal! 'k Zegge: ‘neen! hij en is hier niet!... en hier ook niet!’ 'k Keere geheel mijn huis om; alles wierd

verschoven, opgeheft, verzet, ommegekeerd, uitgeschud, en 't onderste boven gesmeten. Ik kwam van alles tegen: dingen die ik in lange niet meer gezien en hadde, dingen die ik al honderden keeren vruchteloos gezocht hadde, dingen waarover ik al menigmaals een kruisken gemaakt hadde zeggende: ‘'t is jammer dat ik dat kwijt ben’... Maar, het had lijk van den duivekoten in. 't Eenigste wat ik niet en vond, was mijn bril! 'k Werd spijtig, nijdig, hitsig. 'k Hadde alhier reeds tegen iets geloopen, daar iets ommegedrumd, en al met eens 'k stuike met mijn neuze tegen... En 't eerste dat 'k doe, was vaneigen, niet kijken tegen wat, maar: tasten waar dat 't neep. En, mijn verdooie, 't eerste ook dat ik gevoele... 't was mijn bril. 'k Zegge: ‘Nê! wat zegt ge nu? 't Is toch altijd alzoo: de Boer zocht achter zijn peerd, en hij zat erop... Ik zocht ik achter mijnen bril, en ik zat... niet erop... maar eronder!’

Is dat een wonder dingen of niet? Ge zult zeggen: ‘dat is onoplettendheid!’ Maar: onoplettendheid! Ja: onoplettendheid... 't En doet, dat en is geene onoplettendheid, of 't en is geene onoplettendheid aleene. 't Is lijk onoplettendheid, met gelijk de overtuiginge dat ge niet onoplettend en zijt. Best gezeid, - en zijn we blijde dat de spreuke bestaat, zoo rijke en zoo venijnig, - 't is: zijn lijk de boer die achter zijn peerd zocht, en erop zat. 't Is...! 't Is...! 't Is...! Enwel, we gaan 't hier eens zoeken wat het is, en daarna vernemen of de zegswijze van den boer met zijn peerd wel daarop schikt.

Hebt ge nog in eenen vischwinkel, voor de toogruite een krabbe zien liggen? Reeken en scharten, haar oogen halftoe lijk een lubbedutte, en gestadig al bijhalende zonder te zoeken iets meê te hebben? Menschen zijn een beetje krabbe! Oprecht!... een beetje krabbe: niet omdat ze hen voor het toograam te schouwen laten leggen, - ge vindt er vaneigen wel sommigen alzoo die 't doen, eigenschiks, en dezulken zijn alsdan zoo geren die dikke stijve preusche trotter van een krabbe... die bekeken

wordt. - Maar, alle menschen ...krabbe, omdat ze den dag door, weer dat ze werk drijven, weer dat ze droomen, gestadig hun grijpers laten rondvaren, rechts links, voren achter, onder boven, en daarmeê schrepen of schuiven, of heffen of leggen of meêpakken, dit alles ‘ongezien en ongeteld’ en zonder te willen... iets meêhebben.

Stelt u dat voren! Ziet ge dien man en dat grijpzout aan zijne vingers? Ziet ge hem? Hij bepraat, bepreêkt, bepruttelt u, en wat hij zegt, zal hij u gaan bewijzen met hand en tand; of liever eerst met tand en dan... ten overvloede, met hand. Hij spreekt. Rap! Rap! 't Zijn lijk de blaten die waaien. De woorden rollen over zijn lippen. Zijn oogen glinsteren van de helderheid van zijn gedachten. Ieder spierke in hem spant, ieder aderke jaagt met zijn tonge en met zijnen mond meê, om door alle de krachten zijns lichaams het meeste mogelijk woorden binnen den minsten tijd uit te brengen. Ondertusschen: zijn ongelukkige vingers! Uit en in! Op! Neere nu! Hij en let het niet. Heffe! Hale! Meê! En meê! Zijn potlood is meê! En dat potlood ondergaat een wribbelinge, twee, drie! Dan waait er een vliege over, die den spreker stekt. De man babbelt voort, maar... 'en wip, 'en pink, 'en oogslag!.. en hij schart 'en keer tegen met het potlood... Altijd zonder 't te letten. Echter nu komt het aandoenlijkste van de redevoeringe... of, 'k en weet het niet, 'n is den mans neuze misschien zoo meêgaande niet als zijn mond? Alleszins trekt de vent verstrooidweg zijnen zakdoek voor den dag, bergt zonder nadenken zijn potlood in zijnen vestezak... en doet, enja wat iedereen, ook in de treffelijkste huisgezinnen, doen zou... met een neuze en eenen zakdoek! Dan zijn vlagge ingetrokken, en weêrom weg! Klappen, tegen klippen en bergen! - 't Is te vele. 't Gaat te zeere. 't Wordt te duister! - ‘'t En is nochtans niet om niet te verstaan’ wedertaalt hij, en zijne hand gaat werktuigelijk voort in één steke, schoterechteweg naar de plaatse waar zijn potlood tevoren lag. ‘Ge zult het begrijpen...’ zegt

hij, en zijne hand tast in 't ronde, ‘met het eens geteekend...’, en zijn een ooge zoekt al meê met zijne hand, ‘... te... zien. Niets beter voor zulke zaken...’, zijn ander ooge zet achter, ‘...als papier... en... een... pot... lood!... Zoo! zoo! Waar is dat potlood?’ 't En is nu zijne hand noch zijn oogen aleene niet meer, maar het is nu de man zelve, geheel de man die zoekt, en snuffelt en... sneuven geeft. ‘Vervlekt! Dat potlood! Daar lag het tevoren, daar ligt het altijd, daar moet het liggen! Daar! Daar! Daar hebbe 'k het nog seffens geleid met 't gedacht: Zi', 'k ga het hier leggen, hebbe 'k het van doen, het ligt dan gereed!’ - ‘Jamaar, 'n zou het niet elders..?’ - ‘Neen, neen! Neen, neen! Niet elders. Daar!’ - ‘Gauw, 'n zoekt niet, wat wel gezaaid is komt boven.’ - ‘Neen, 'k moet het hier, noodzakelijk hier vinden. Het 'n kan niet elders zijn. Daar zal het zijn... Mietjen?’ En Mietje moet uit de keuken komen om te helpen zoeken... naar dat potlood dat niet 'n kan elders zijn, en dat nochtans, door de daad van Mijnheer, elders is. Weten dan Mietjen en Mijnheer van tijd, 't is goed.

Wel. Maar voor ons die 't zien, 'k vrage 't u.

'n Had Mijnheer niet onoplettend de zake - alswaneer ze zonder belang was - zelve verleid... bij hem... of op hem, weg van waar dat ze altijd lag;

niet onoplettend overtuigd geworden dat hij - binst dat ze voort zonder belang bleef - er niet aangetikt 'n had;

niet onoplettend en werktuigelijk - op den stond dat ze een klein afhankelijk belang kreeg - ernaar gegrepen ter plaatse waar ze niet meer en was; dit ‘werktuigelijk’ doende, omdat ze nog niet meer aandacht 'n verdiende, en uit overtuiginge dat ze niet meer aandacht 'n eischte...

Mijnheer 'n had ze niet werktuigelijk niet gevonden, noch 'n had hij werktuigelijk teleurgesteld geweest, noch behoord werktuigelijk misnoegd te zijn omdat

die bijzake eenen stok kwam steken in 't spel van zijn hoofdzake!

De middel daartegen: was enkel niet na te laten alle noodzakelijke en genoegzame kenteekens van 't bepooteld stuk in zijnen kop vaste te steken. 'n Doet het?

Daarbij, laat ons 'en keer zeggen, 'n had Mijnheer - alswaneer het dingen nu eens weg was, en het nu inderdaad hoofdzakelijk Mijnheer was komen bekommeren - niet begonnen, in zijne misnoegdheid en scheeve opvattinge, zijnzelven onbezonnen te overtuigen dat hij voort daar te zoeken had, en elders niet;

en 'n had Mijnheer, dat ik het alzoo zegge, - nu dat de zake hoofdzake bleef - niet even blijven onbezonnen voortdenken dat hij den goeden weg opwas, niet even blijven onbezonnen voortgekotterd zijn omdat hij, met alle zijn oordeelkracht en -kunde toch niet goed uit en kwam;

't ging vanzelfs gaan... lijk de liefde; 't is te zeggen Mijnheer had geëindigd met te besluiten: ‘Tot daar! 't Is dat 't misleid is. 't Wordt thans zake erop te vallen. Praat en bewijsvoeringe, bijzonderlijk vanvoren uit, zijn hier voortaan alzoovele vandoen... als water in eenze schoen. Waarop immers gesteund, als we niet vast 'n weten hoe of waarhenen of waneer het stuk den hazenwimpel opgestoken heeft!’ Daardoor had Mijnheer getoond dat hij hersenen in zijnen kop zitten had, en dat hij wiste wat ermeê gedaan.

Hoeveel keeren 'n is het niet gebeurd dat er dingen hunnen weg vonden zonder ons? Of misschien zouden we wel ooit eens moeten gaan denken dat we van Gods kinders niet meer 'n zijn? Nog, dat er vrij wat vele voor eeuwen op den dool ware! Maar nasporingen als deze van hierboven 'n slepen doorgaans zoolange niet aan, als dat een boer op zijne hofsteê woont. Tamelijk zeere zelfs mag veeltijds het onderzoek stoppen, voor dingen die bij den taste kunnen gevonden worden: immers daar is de keer-

ruimte, onze levensden, kleine; en de tinthaken, onze zinnen, zijn talrijk. Minder rap - 'k geve dat toe - komen verdoolde gedachten of ontvlogen woorden weder te binnen. Maar ze komen toch. - ‘'t Ligt op mijn tonge’ zeggen we dan, ‘en 'k en kan 't niet uitbrengen; - 'k zie 't voor mijn oogen, en 'k en kan 't niet beschrijven; - er komt eene *r* of eene *p* in 't woord... Toe, helpt 'en keer,... 't komt eerst een klank *ui* en dan volgt *a*...; Dingen was erbij als ze 't zeiden. Daar was ik als ik het hoorde, en zoo late was 't op den toren... E... ja, 'k en zal 't niet vinden. Wilt ge morgen weêrekeeren, 'k zal 't gevonden hebben, als ge wegwaart.’ En inderdaad, van als we weêrom ophouden aangaande 't gezochte stuk, ons oordeel met allerhande ongerijmde en onvoldoende kenteekens geweld aan te doen, kan ons geheugen weêr los en almedalle zijn werk plegen, en 't gebetert! Net droeve spoken van jongens, nog niet geheel 'n is eenze rugge ernaar- en eenze ooge erafgekeerd, of daar wippelen gedacht of woord, lijk met een scherrig gezichtjen op, van bachten 't hoeksken daar ze gedoken bleven. Wat doet ge dan met zulke knapen? Blijde zijn dat ge ze weêrhebt, en zelve koestemannetje blijven. Ontsnappen ze ons, 't is dat ze ons te rap waren! De gedachten ook. En de verbeeldingen onzer geriefkens ook.

Om alle deze onze begrippen te bergen, 'n hebben we niet lijk evenzooveel schoven in onzen geest? Ook voor elkeen van die begrippen moeten we een goed schof overhouden, en nauwkeurig elk begrip beschouwen, of 't wel het en of 't wel zoo is, aleer we het erin leggen; dan waar 't nood doet, dit ieders schoveken en geen ander weten goed uit te trekken. Zoeken we achter eene of andere geheugenisse, en komt, te onzer verwonderinge, ons zoeken wat kwalijk uit, 't is dat we 't eene schof voor 't ander of onoplettend instaken of onbezonnen uittrokken. Gaat 't eenmaal zoo, speelt dan maar op, waartoe baat het? Dus gezwegen liever, zelfs na de terugvondste. En was ons zoeken bespottelijk, zorgen we dat de

menschen die bespottelijkheid niet 'n ontwaren. Immers de menschen! 't zijn slimme puiden die wegzitten onder 't lisch in den gracht, en alles beloeren, en alles bekeuren, en alles zoo geren en zoo luidruchtig bekwakken.

Hoort hoe leutig en schimpig de spreuke gekt, welke de menschen, tegen uw ongeval, slaags gebakken gereedzitten hebben; hoort hoe prachtigoolijk ze klinkt hun zoo vriendelijk-stekkende beoordeelinge. Voet-aan-voet stelt ze met het zotste zoeken mogelijk, het blijspelmatig zoeken dat gij pleegt; en (ingezien dezes gelijkstaan met een zot zoeken) hekelt ze zoodoende uw zoeken, - 't is haar inzicht, - mitsgaders (ingezien 't gelijkstaan van uw zoeken met het uiterst mogelijk zotste zoeken) doet ze 't op zulke wijze dat ze u, den zoeker, niet kwetsen 'n kan.

't Zal dus gebeuren dat ge, omzeggens met zand in uwe oogen, aan 't snuisteren gaat naar iets dat eventwel bij den werke is, en uwe hand afbrandt. Alsdan zullen de anderen die daarbij staan, de deugnieten, eenen duim daarin vetten, - zij in uw ongeluk, - immers omdat ze zullen overtuigd zijn dat het verre-van-zeer-doet in andermans wonde te kijken. Gij ge zult voortzoeken, ge zult vinden, ge zult gevonden hebben; en ge zult dan... een roodtjen schieten, trouwens omdat ge gij buigen-of-bersten elders als bij u naar iets zoeken wildet, dat gij nu ziet zelve reeds onder 's hands gebracht te hebben. Ge staat daar nu. Welaan wat daarop bij de toeschouwers aangevangen? In ernst uw koppig misverstand verdedigd? Dies zult ge hun misverstandig voorkomen! Of eerder den helft van hun leute betracht? Dan valt erin toe te stemmen dat uw handelen oprecht koddig was. Het blijkt, ge zult zeggen: beter dit als dat, beter de leute dan 't leed. Maar juist! Daar aan een anderen kant menschen van oveenkomste altijd vermijden ondereen bek-en-bek te staan, en liever zeggen ‘gij zijt gij een aardigaard’ dan ‘ge zijt gij een zot’, zullen ook de lachers van omtrent u veeleer naar 't spottige dan naar 't onbedachtzame van

uw doeninge rinkevijlen. Zoodanig als 't al omkomt, dat ge getween besluit dat lachen het woord is! Ja lachen! Lachen, mensch! En lachen, dat wil zeggen overdrijven, - geen lachen zonder overdrijven. - Ten slotte geraakt ge aldus beiden op zoek naar de vermakelijkste bepalinge van uw werk, namelijk, zooals nooit-anders bij 't volk, een bepalinge bij middel van een uiterstaardige vergelijkinge.

Hier in 't geval kent ge ze; ze luidt: ge zijt lijk de boer die achter zijn peerd zocht, en erop zat.

Begrijpt ge deze bepalinge? Begrijpt ge deze spreuke, en begrijpt ge ze als bepalinge? Niet die spreuke met 't weinige dat ze zegt, maar met 't vele dat ze wilt zeggen, 't vijze dat ze u wilt vorentooveren, 't grappige waarom dat ze lachen doet? Die spreuke, niet als een bloote herinneringe aan een prullezake die nog alle dagen gebeuren kan, maar als een aanhalinge van een oorbeeldig uit-te-denken geval, met alle de onwaarschijnlijkste omstandigheden daaromtrent om van dit geval een uiterste aardigheid te maken?

Ziet! 't Wordt een uiterste aardigheid gevraagd. Al de uitersten bij 't volk moeten 't in de macht hebben, in 't geweld. Hier om op iets krachtigs uit te komen, iets met spieren in, en dus om een zeggen te vinden dat ons taaigevleeschd volk zijn gespannene lippen daaronder voelt snerken, wat was er beter als iets van een ontstuimigen boer met een wilden duivel van een peerd? Een groote donder van een peerd, een oneindig dingen, opgeheft van grillen. Een boerenpeerd, al dat reusachtig en geweldig is, druistig en driftig, met een rugge lijk eene tafel, waardat ge u zoudt in tween op scherrelen,... met plaffers van pooten gelijk pateelen zoo groot, en die pardaffen mijnziere! dat de steenen eraan plakken. Daarbij een boer! Een boer zult-ge! Ge ziet hem als ge dat hoort. Alzoo een boer!... Hoort! Als ge dat zegt, ge moet kroppen, en uw bovenste lippe dikke maken, en uwe bovenarms tegen uw lijf schooren, en uwe handen krampachtig met eenen wrong

omhoogewaard rekken... en zegt dan maar al baffende: een boer! Een lijk een beer. Een boom die wortelt waar hij staat. Een reuze, genekt lijk een stier. En t' einden zijne arms, handen lijk boothamers. Een boer waarvoor dat ge, zeggens ons volk, al een dikke stuite moet hebben om hem daarmeê van zijn peerd te slaan!

Zulk een boer was 't die achter zijn peerd zocht en erop zat! Zulk een! Maar niet een Jan Trul, of een Jan-droomt-hij-dan!... Wilt ge 't anders opvatten, dan kwijnt de spreuke erom, immers dan 'n blijft ge aan de uiterste mate van den boers verstrooidheid niet meer, en zijne onbezonnenheid ook verliest van haar woeligheid.

Bovendien was 't *de* boer! Een welgekende boer! Deze, altijd dezelfde, daarvan onze voorouders zoo dikwijls vertelden dat hij achter zijn peerd zocht. Zoo de grap ooit gebeurd is, 't zij in werkelijkheid, 't zij op 't tooneel, 't zij in 's Vlamings verbeeldinge, dan is ze vermakelijk genoeg opdat de held ervan eeuwig gekend blijven zou. En tweemaal, met twee boeren, en zal ze niet voorgevallen zijn. Dat zijn van die dingen, uitersten, die maar eenmaal 'n gebeuren!

Gaat het in! We staan voor de volslegenste onmogelijkheid die kan gedroomd worden. De man '*zocht*', en hij is afgeschoten geweest twijl dat hij zoekende was. Hij zocht. Hier ligt de knoop; het leestelijk bestanddeel van de spreuke. Hij 'n vroeg niet waar zijn peerd had kunnen belonden zijn. Hij en deed het niet opzoeken. Hij zocht. Met zijn neuze over 't peerd zijnen kop, wroetelende, rekkende, kijkende om alles te doorsteken, links en rechts, onder en boven... ja onder en boven den dilte tewege - hadde het achter geen peerd geweest; - stierende en kappende met zijn hielen, juithouwende aan den toom om dood! Zooveel te lastiger daar hij, aan handen en voeten vaste, niet overal aan en bij 'n kon! Zooveel te zotter daar 't stuk, dat hij wilde voor den dag brengen, meer pak-aan bezat dan alles wat hij daartoe

doortintte. Zooveel te uitneemachtiger daar zijn eenigste tuig in 't zoeken, ook het eenigst belemmerend stuk daartegen, en 't enkel en eenig waarhedig antwoord was op zijn vrage - op zijn peerdevrage!-

En....? (Dat hemelzoet koppelwoordeken ‘en’! 't Liefste dat 't volk bezit, waarmeê het zoo gemakkelijk en smekzuchtig zijn verhalen ophoudt, en medeen den toehoorder laat staan giepen en gapen achter zijnen adem en 't einde van de vertellinge.) ‘*En*’...? ‘*En*’...? ‘*En*’...? ‘*hij zat*’. Bemerkt dat! *hij zocht en hij zat!* Niet gezeid zooals dikwijls, b.v.: ‘*zoekt... zei* de boer en hij *zat*’; het zotte en is niet in 't zoo-zeggen-en-anders-doen, of in 't zoo-doen-en-anders-beoordeelen, maar in 't iets-doen-en-dat-dwaas-doen; in 't stellen van twee daden, de eene om de andere, terwijl dadelijk de eene nut- en bateloos is juist om 't zijn der andere. De boer 'n moest niet zitten om te zoeken, noch zoeken aangezien hij op het gezochte zat.

Nu, dat is 't minste, hij ‘*zat*’. En kreegt er hem af. Hij zat. Hebt ge van uw leven. De zoeker, de boer zat erop... op dat breed peerd. Breed op breed. Op zijn vierkantte, wel wetende dat hij zat - zoudt ge denken. - Lijk gemetst. Lijk iemand die er hem toe zet om 'en keer wel te zitten. Dat was nog wel 't hoofdzakelijke, 't stoffelijk bestanddeel van de grap, het knoddigste. Achter zijn peerd te zoeken! Dat kon er over. 't Peerd was immers den boers liefste rijkdom, zijn noodigste hulpe, en waar hij vaneigen meest over bekommerd mocht zijn. Maar!... Maar!... Maar!... alzoo zoeken. Alzoo duivel en dul gestaan hebben om iets te vinden waar hij maareven lijk opgeplakt was. 't Ware onmogelijk, zegden ze niet dat 't zoo is! Met andere woorden daartoe zou hij ten uitersten verstrooid geweest zijn, en verblind in zijnen geest, - ten uitersten, ja ten uitersten... - Datgene nietwaar wat de spreuke aanwijzen wilde? Namelijk: 't vreemdste geval mogelijk, dat ge u verbeelden kunt, waar iemand achter iets zoekt dat hij door eigendaad reeds bijheeft?

't Is wel zeker dat 't zoo is.

Nu eens rechtuitgesproken! 'n Mogen we ons handje niet kussen dat we zulke onkwetsende geeselspreuke van onze verkneukelbeende grootmoederkens afgeleerd hebben? Zal iemand op wien deze spreuke draagt en terechtkomt, niet oververheugd zijn, tot zijn verweer, te vernemen dat een andereen ook, zooals hij en nog veel erger gevaren heeft? Zal hij het kunnen kwalijk nemen dat zijn domdoen nog bijna niets 'n is, bij het haast onschatbaar veel-dommer-doen van den beruchten Boer? Die spreuke! Die spreuke! Ze begispt zoo wel, zoo licht en zoo lijzig de verlustigende onoplettendheid, ze bestriemt zoo kappende en zoo kort de dwaze onbedachtzaamheid van den zoeker daareven. Ze laat lachen die lachen wilt; ze wapent dezen die hem moet verweren. Ze voldoet den spotlust; ze brengt de vriendschap in 't drooge. Ze schept een leute te meer in 't leven. Ze kittelt, ze verkwikt. En ze helpt van den Vlaming eenen taalman maken die genoeg en over heeft met zijn Vlaamsch, om de ingewikkeldste toestanden en de teerzeerigste lieden, met de knapste, de snijdenste, de geestigste, de schilderachtigste kwinkslagen in vrede te krijgen. Alleszins hier lieftalliger spreuke om in 't geval meer te hekelen, 'n moet in geen een ander tale gezocht worden. En ging een Vlaming er algelijk elders achter op zoek, van hem zouden we zeggen mogen: ‘Hij zoekt achter zijn peerd, en waarlijk hij zit erop!’

Wel is 't schoone? Van dien boer met dat peerd!

't Spreekt gewis dat dit alles - ten zotsten voorgesteld - gebeurd is als de duivel nog jong was. En gaat verre en bij: zulke boeren als deze hier, 'n worden er niet meer gezaaid, noch het 'n schieten er geene vanzelfs. Nu had hij bestaan die boer, en 'n had hij nooit maar dat gedaan van zijn leven, teweten schuld geweest dat de Vlamingen verrijkt waren met 't genot en den troost van bovenstaande spreuke, hij was een man om, in de grootste stad van Vlaanderen, op de schoonste plaatse, en op

't hoogste voetstuk verheven te worden. En God zou van mij eenen beeldhouwer gemaakt hebben, en 'k had ik met 't verveerdigen van dat standbeeld gelast geweest, 'k zou er, ten dienste van den evennaaste, met groote, stijvegroote kapstaven nog bij en onder gebeiteld hebben:

Lezer,
gebeurt het ooit
dat ge, verstrooid
en onbezonnen, snuistert
naar 't eene of 't an-
der dat u 'an
of bij of op is,... luistert:
hoe meer ge u voort
en verder stoort,
hoe meer uw zake duistert.
Gebeid veeleer!...
en, keer op keer,
ten trooste u toegefluisterd:
De Boer zocht wel achter zijn peerd, en... hij zat erop!

L. DE WOLF

Mengelmaren

ALS de kinders, te Stalhille, wat schoolke gespeeld hebben, zingen ze het volgende liedje:

Djoostje moest naar schole gaan,
Djoostje en had geen bottientjes staan.
‘Moeder van waar moe 'k ze gaan halen?’
‘Van achter de boeren hulder wagen.’
‘Moeder de boeren zoun me slaan!’
‘Wachte, me kind, 'k za' meêgaan.’
Achter de zee ligt er een school.
‘Meester, wi' je mijn kindje leeren
bladje keeren?’
De meester pakt zijn pallemstok.
Hij sloeg hem op Djoostjes kop.

Djoostje pakt zijn linkerbeen,
zijn rechterbeen.
Hij sloeg den meester half dood,
geheel dood.
Wie gaat er dat manneken dragen?
Vier ventjes met zwarte kragen.
Wie gaat er daar achtergaan?
Vier oude wuvetjes met elk een schuumspaan.

Het volgende kniedeuntje wordt te Stalhille gezongen:

Ju, ju, ju, ju perretje!
Me komen gerêen van merretje,
van merretje naar hottentrot,
om te krijgen nen nieuwen rok,
nen nieuwen rok van kanten,
en een paar aa.. (?) van zanten,
en een hoed van plumen
om nog meer te schumen,
en een kleed van strekken
om naar Gent te vertrekken.
En toe Gent den ommegang
wat staat er daar geschreven?
Kille, kallekoentjes,
waar zijn die schoone zoentjes?
Siskalette wat doe' je daar?
den nagel in den boge slaan.
Is de boge nog niet geslegen?
Ja, van over zeven jaar,
en doe maar, en doe maar!!!

Weet iemand iets meer daarover?
C.B.V.

Oude schilderijtjes met opschriften in verzen

DE heer Jan Bols geeft in de '*Verslagen en mededeelingen*' der koninklijke Vlaamsche Taalvroedschap, Wintermaand 1903, eenige inlichtingen over oude schilderijen met opschriften in verzen. De kunstweerde ervan schijnt hem gering: ze schijnen te dagteekenen van omstreeks het begin der 18e eeuw.

1ste schilderij.

Eene vrouw ligt tusschen twee rechtstaande vogelnetten (bij het op-steek-zitten gebruikelijk), in 't bereik van cither, drink- en eetpotten en, zoo ik meen, geld, - aanloksels waar zij ééne hand naar uitsteekt. De dood wil de netten toetrekken; een engel belet dit. Op den achtergrond ziet men duivels en het hellevuur.

Opschrift.

Dolores inferm circumdederunt me, praeoccupaverunt me laquei mortis[1]. Ps. 17.

De wreerde[2] helsche pyn heeft my rontom bevangen,
En ziet! de bleeke dood heeft my in 't strop doen hangen.
't Was Samson kwaed gelukt in 't strop der Philistyn,
En zoo is 't ook met my hier in dees net te zyn.
Ach! wie in dezen staat zal mynder doch ontfermen,
En my in dit gevaer gelieven te beschermen?
't Is gy, ô myn zoet licht, op wie ik nu betrouw':
Verlost my van dit strop en van den helschen klouw.

2de schilderij.

Eene vrouw, vervolgd door eenen zwevenden engel in de rechte hand bliksemschichten dragende, vlucht verschrikt in den open vlammenden muil van de hellekrocht, verbeeld door een reusachtig monster.

Opschrift.

Quis mihi hoc tribuat ut in inferno protegas me, et abscondas me donec pertranseat furor tuus?[3] Job. 14.

Wie doet my deze gunst dat ik in d'hel mag vlugten,
Op dat ik zou ontgaen uw grouwelyke schigten?
Ziet, Jonas hadde plaets in 's walvisch ingewant:
Maer waer kan ik ontgaen uw blixemende hand?
En Daniel was vry in 't diepen kuyl der leeuwen,
Jae zelfs daer in ontsnapt de gramschap der Chaldeeuwen:
Maer nievers kan ik zyn in eene vrye rust,
Ten zy door uw' genae uw' gramschap zy geblust.

(1) *Smerten der onderwereld omgaven mij*, *valstrikken des doods hadden mij verrast.* 't Is het 6e vers van eenen dankpsalm. *Smerten*, in 't Hebreeuwsch *banden*: de onderwereld had mij als 't ware in hare strikken gevangen. Het beeld is genomen van de jacht: *valstrikken des doods*, doodelijke gevaren, *hadden mij verrast*, ik geraakte in levensgevaren, die men niet kon voorzien.
(2) *Sic*, voor *wreede.*
(3) *Wie zal mij geven dat gij mij in de onderwereld zoudt beschermen*, *en mij verbergen*, *totdat uwe gramschap over is?* Ware het mogelijk dat God hem in de onderwereld eenigen tijd bewaarde en verborg, zoo dat de goddelijke gramschap, die hem nu vervolgt, hem niet meer kwelde, dan zou hij het tegenwoordig lijden gemakkelijker kunnen verdragen.

[Nummer 9]

Jantje Plaagsteert

III. Sint Niklaas.

OVER eenigen tijd was ik te Pols, en hij had een bezoeker. 't Was een kloeke knaap en Pols kozijn. Zoudt ge 't gelooven, die jongen zei dat er geen Sint Niklaas bestond?

En nochtans die jongen hield het staande... maar genoeg daarvan. Wij mogen nooit de boosheid van andere menschen bekend maken en moeten God dank weten dat we slechter zijn dan gelijk wie, anders zouden we den Farizeër gelijken en deze was zeer slecht.

Indien er een Sint Niklaas is, - en er moet een zijn, - hoe kan hij boven op het dak geraken zonder een groote ladder meê te nemen, en indien hij dit doet, hoe kan hij dan geschenken genoeg meêdragen? En dan, hoe liggen de lekkernijen niet zwart van 't grijmsel uit de schouwe en hoe legt hij het aan boord als de schouwe vol rook en

vier is, zoo 't immer op dien tijd 't geval is? Maar ja, hij is misschien een bovennatuurlijk wezen.

'k Geloof dat er nu waarachtig geen einde gaat komen aan de jongens te onzent, en Theresia Moei en hare twee knaapkens zijn hier ook reeds. 'k Wilde aan mijn kozijns bewijzen dat er waarlijk een Sint Niklaas bestond; 'k vertelde aan Pol dat al de kinders in de achterkamer zouden moeten slapen en dat er daar een schouwe was, allerbest geschikt voor Sint Niklaas. Wij gingen naar de schouw zien en ik deed aan Pol verstaan hoe grappig het zou zijn ons te verkleeden en door de schouw naar beneden te komen en ons te doen doorgaan voor Sint Niklaas; hoe dat de kinderen zou verblijden en hoe 't groot volk er ook hun schik zouden in vinden, want zij hebben niets liever dan dat wij ze vergeestigen.

Pol vond ook dat het iets kluchtigs zou zijn en zeide dat wij ons moesten oefenen in 't nederdalen door de schouw om het zooveel te gemakkelijker te kunnen doen op Sint Niklaasdag. Hij zeide dat ik het had moeten doen, daar het ons huis was; daarop antwoordde ik hem, dat hij een bezoeker was en dat het van mijnentwege wat baatzuchtig zou zijn hem van 't minste genoegen te berooven. Maar Pol wilde er niet van hooren. Hij wedervoer dat hij zich niet al te wel gevoelde en dat hij geen grap met onze schouw wilde spelen, en daarbij dat hij vreesde te dik te zijn om erdoor te kunnen. Dan dachten wij aan Karel en vonden dat hij juist van pas was. Natuurlijk zeide Karel dat hij het zou aangaan, daar wij het hem vroegen; want hij is van niets verveerd en zoo fier te mogen spelen met mij en Pol, dat hij alles zou doen wat wij hem vragen.

Zoo Karel deed jas en schoen af en we klommen allen op 't dak. Ik en Pol staken hem op tot dat hij van boven op de schouw gerocht; hij stak er zijne beenen in en sleerde naar beneden. Hij daalde als een steen, want hij wist zich niet tegen te houden gelijk de schouwvagers het doen. Ik en Pol, wij stormden naar beneden en naar de achterkamer om hem daar te zien; maar hij was nog niet

afgekomen, alhoewel de heerd vol bitter en grijmsel lag.

Wij dachten dat hij onderwege gebleven was om wat te rusten; maar na eene wijl scheen het ons, een gerucht te hooren, als van iemand die uit de verte roept. Wij keerden weder op 't dak, denkende dat hij misschien weer naar boven geklauterd was; maar wij vonden hem niet. Wij klommen boven op de schouw en wij konden hem dan verstaan. Hij riep en schreeuwde om hulp, want hij was halfwege blijven steken en kon noch op noch neêr.

We overlegden de zaak en vonden dat 't beste wat ons te doen stond, was, een koorde te halen en ze neêr te laten en hem alzoo eruit te trekken. 'k Liep dus om een koorde en liet ze naar beneden glijden; maar zijn arms waren zoo geweldig tegen 't lijf gedrukt dat hij ze niet vastgrijpen kon. Pol zeide dat wij een strik hadden moeten maken, het over Karels hoofd werpen en hem op die wijze uittrekken; maar ik wist dat Karel niet te kloek was en 'k vreesde dat, zoo wij 't deden, wij hem misschien in stukken zouden trekken.

Dan stelde ik voor een langen paal te halen en hem ermeê naar beneden te duwen; maar na overal rondgezocht te hebben konden wij geen vinden die lang genoeg was en wij moesten dit opzet laten varen. Binst al dien tijd was Karel geweldig aan 't schreeuwen, alhoewel we alles deden voor hem wat we konden. Ja, 't gaat alzoo met kleine jongens: nimmer toonen ze 't minste zierken dankbaarheid en ze zijn altijd mistevreden.

Daar we hem naar omlaag niet konden koteren stelde Pol voor hem naar omhoog te koteren. Wij zeiden dus aan Karel wat geduld te hebben en we gingen nogmaals naar beneden en namen de langste staak die we vinden konden en staken ze omhoog door de schouwe. De bitter stortte bij hoopen neêr en bevuilde al wat in de kamer stond; maar wij konden Karel ermeê niet bereiken. Ditmaal begonnen wij ontmoedigd te worden. Het speet ons waarlijk om Karel, want, konden wij hem daar niet

uitkrijgen vooraleer 't groot volk te huis kwam, ik en Pol zouden deerlijk in nesten zitten.

'Zoo we een vierken aanlegden,' zei ik aan Karel, 'misschien zou de tocht hem meêtrekken'. Karel vond dit voorstel opperbest. 'k Stak dus 't vier aan, maar de jongen zat er niet te min vernepen om, en als we naar boven gingen om hem daar te vinden, hoorden wij hem schreeuwen, luider dan ooit, en roepen dat er iets aan 't veunzen was in de schouwe, dat hem verstikte. Ik wist wat gedaan, alhoewel Pol t' einden raad was, en om de waarheid te zeggen, hevig verschrikt.

Wij liepen de trappen af, grepen twee ketels water, stormden ermeê naarboven en kletsten ze door de kave. Dat bluschte 't vier uit; maar ge zult moeite hebben om te gelooven dat Karel nog meer onredelijk was dan ooit en riep dat we hem wilden versmoren. Neen, geen troost moet ge verwachten als ge kleine jongens tracht aangenaam te zijn; ge kunt ze niet voldoen, wat moeite gij ook doet, en wat mij aangaat, dat gedurig zoeken om hem aangenaam te zijn verveelt mij en voor 't overige dat hij nog bij ons verblijft kan hij maar alleen spelen.

We hadden nu alles aangegaan wat we konden uitpeizen om Karel uit de schouwe te krijgen; alles te vergeefs. Zoo we olie door de schouw lieten loopen, zegde Pol, dat zou ze zoo glad maken dat Karel recht naar beneden in de achterkamer zou glijden. Maar ik wilde 't niet doen, daar ik wist dat de olie zijne kleederen zou bemorsen, en dat zou Theresia Moei kwaad maken. - Al met eens hoorde ik een rijtuig aan onze deur stilhouden en daar waren de volwassen personen die vroeger naar huis gekomen waren dan ik wel gedacht had. Zij moesten volk halen om eene opening in den muur te maken. Maar ze kregen Karel gaaf en gezond eruit, en na bestatigd te hebben dat hij niet 't minste letsel bekomen had, in plaats van mij en Pol voor al onze moeite te bedanken, waren ze van gedacht dat ik de grootste straf verdiende die ik ooit gekregen had, en ik kreeg ze!

Neen, 't is gedaan, nooit meer zal ik nog iets doen om kleine jongens te vergeestigen op Sint Niklaas.

R.D.

Wie geeft me?...

WIE geeft me 't eenig goed,
alleen dat me voldoen kan?
waarnaar mijn hert verlangt
waarbij mijn ziel moet leven,
en dat zoo schaarsch haar wordt
hier toegedeeld beneden?
Is 't schoonheid, weelde, is 't heil?
is 't stillen vrêe? wat wete ik.
Is 't wiegend harmonie
en maatgang, klank of kleuren,
is 't wetenschap en kracht!
mij dunkt 't is alles saam
met licht en lucht en leven
met zomer, zang en zonschijn
met een verzadigd zijn,
zoo vol den diepen kroes
mijns ganschen wezens, dat
het, reize met den rand,
bij 't lichtst beroeren, leekt
en laaft, met eigen zoetheid,
met echten zielewijn,
de dorstende aan mijn voet.
Wie mag, wie zal 't me geven?
niet ééns, één korte wijl,
maar immer en gedurig
noch in een zwak begin
maar tot den bodem uit?
Zult Gij, zult Gij 't mij niet,
o bron van alle goedheid,

o zoetst van alle zoet,
Gij schooner, klaarder, dan
de hemelen schoon en klaar zijn?
Gij welzijn weelde en kracht
Gij zon van alle licht,
Gij levend' harmonie,
Gij alles mij,
Gij God!!

Pinksterdag, 1904
CAES. GEZELLE.

Bijgeloof over Worten

WORTE, werte, warte, wrat, wratte, 't is te zeggen knobbel of uitwas.

Nu, hoe ze ook gedoopt werden, of wie ze voor peter en meter hadden, schilt ons weinig. De zake is die kerneutelingskens weg te krijgen.

De geneesmiddelen?

O! ze liggen en leven, in Vlaanderen, hekeldikke op de lippen van 't volk, te stede en te lande.

Waarschijnlijk zijn er onder de lezers van *Biekorf* die met 't zelfde ongroei geplaagd zitten, en misschien sedert lang links en rechts achter geneesmiddelen gevraagd en getaald hebben.

Is 't zóó, ze moeten er niet langer meer naar spellen. - Hier zijn er een twintigtal voor alle goesten en smaken:

- ‘Als iemand bezig is met derschen, gaat naar de schure, neemt er een schoone strooipijpe waarop er nog niet geslegen werd, zet ze recht op de worte, gaat er mede naar een andere parochie, en smijt de strooipijpe daar in 't water, en uwe worten zullen weggaan (Avelghem).

Neemt een strooiken uit het strooien kruis dat men, te lande, vóór het huis van 'nen afgestorvene legt, maakt met dat strooiken op de worte een kruis, delft dat strooiken in 't slijk, en tegen dat het zal rot zijn, zullen uwe worten weg zijn (Zedelghem).

Neemt een beetje vet vleesch, steekt er een strooien kruisken in, delft dat zóó in den grond, als dat rot is, zullen de worten verdwenen zijn (Melle).

Men moet een strooihalm nemen, de knopen eruit snijden, er zoovele in een zakske steken als men worten heeft, dat zaksken in de aarde delven, en tegen dat die knopen gerot en vergaan zijn, zullen de worten ook weg zijn (Avelghem).

Neemt een stalen naalde, stekt in de worte, maakt een kruis er over, smijt de naalde weg, maakt wederom een kruis. Als er nu niemand die naalde vindt, de worten zullen weggaan, maar als ze iemand vindt, zullen de worten bijblijven. (Avelghem).

Maakt met een scherp tuig een kruisken in de worte, tegen dat het kruiske zal uitgegroeid zijn, zullen uwe worten henen zijn. (Heestert).

Daar is iemand die ge geern ziet, en ge wilt uwe worten kwijt zijn; ge neemt een spelde, ge telt er op uwe handen uwe worten mede, en ge telt ze daarna over op zijne hand en de worten zullen weg zijn. *R.d.H.*, XV, bl. 342.

Als er iemand sterft, steekt de worten tegen het lijk en zij zullen verdwijnen. Hetzelfde als ge een euverbeen of weerborstel hebt. (Avelghem).

Haalt een doodsbeen van 't kerkhof en wrijft er uwe worten meê. (Avelghem).

Legt een dikken stuiver in het wijwatervat van een kerke daar ge nooit in zijt geweest; als er iemand hem uitneemt, zullen de worten verdwijnen. (Avelghem).

Smijt een cent in een elzen tronk, en uwe worten zullen weggaan. (Avelghem).

Lekt 's morgends met nuchter spuwsel aan de worten, en zij zullen verdwijnen. (Waermaarde).

Steekt uwe handen in het wijwatervat van eene kerke daar ge nog nooit in zijt geweest, en ge zult van uwe worten verlost worden; maar de eerste die daarna zijn hand in

het vat steekt, zal de worten krijgen. (Algemeen in West-Vlaanderen).

De handen buiten in den manesching uitwasschen in 'nen wepelen kom, en hem dan in 't water uitgieten. (*Biek.* VI, bl. 96).

Bij 't ontmoeten van twee menschen op een peerd, de wort als 't ware opnemen en hem toewerpen met den uitroep: ‘Neemt den derden ook mêe. (*Biek.* VI, bl. 96).

Neemt een stukje vleesch en ge steekt het in den mestput; als 't bedorven is zijt ge uwe worten kwijt. (*R.d.H.*, XV, bl. 342).

Gij moet uwe worten tellen, en dan een snoer nemen en er zooveel knopen in maken als gij worten hebt. Dan moet gij dat snoer voor acht dagen zonder het aan iemand te zeggen, in den grond steken. Na acht dagen moet gij het uithalen en verbranden en al uwe worten zullen weg zijn en wegblijven. (Geh. te Lendelede) *Biek.* X, bl. 192.

Uwe hand afdrogen aan den mantel van eene vrouw, zonder dat ze het geware wordt. *R.d.H.*, XIV, bl. 96.

Snijdt een aardappel in tween, laat de stukken binst eenige dagen liggen op den bril van 't gemak; wrijft dan de worten met de aardappelstukken, en de worten zullen weggaan (Brugge).

Steekt een brandend papierken tegen de worten en ze zullen verdwijnen (Heestert).

Duwt een ronde rond de worte met een gouden trouwring en ge zult uwe worten kwijt geraken (Ruddervoorde).

- Zulke bijgeloovige geneesmiddelen zijn mondsgemeen in Vlaanderen. Of ze nu allen even goed en deugdelijk zijn, laat ik de lezers van *Biekorf* zelf onderzoeken. Intusschen dat dezen, die er bevrijd van zijn en gelukkiger mogen genoemd worden dan ik of een ander die met worten geplaagd zit, maar voorzichtig wezen: 't schijnt immers dat de wortenplage zeer betrapelijk is, en dat het genoeg is iemands worten te tellen om er ook te krijgen. (Avelghem).

C.B.V.

Mengelmaren

Oude schilderijtjes met opschriften in verzen
***(Vervolg van bl. 128*).**

3de schilderij.

Aan den voet van een gebouw waartoe buitentrappen geleiden, zit eene vrouw. Uit de benedenmuren van dit gebouw spruiten acht fonteinen; eene andere fontein, van hooger op uit het gebouw komende, vloeit van weerskanten door kanalen langsheen de trappen; en een engel, in de lucht zwevende, stort uit eene kruik eene straal water, dat op het hoofd der vrouw uiteendretst.

Opschrift.

Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrymarum, *et plorabo die ac nocte?*(1) Jerem., 9.

Wie zal' er aen myn hoofd de wateren verleenen.
Op dat ik dag en nagt niet anders doen als weenen,
En traenen aen myn oog, die als een springfontyn
Uyt een gemorselt hert' geduerig loopig zyn,
Wanneer dat Magdaleen voor Jesum kwamp verschynen,
Dan heeft zy haer misdaed met weenen doen verdwynen;
Sint Peeter weende zeer op 't kraeyen van den haen:
Zoo moet het insgelyks met alle zondaers gaen.
Wilt dan, o mynen Heer, myn traenen zoo doen vloeyen,
Als dat door myn geween een beke kan van groeyen,
Op dat ik door 't geween verdrinke myn misdaed.
En met een rouwig hert uytwassche al myn kwaed.

4de schilderij.

Eene zieke vrouw ligt te bed. Een engel met lichtkrans en vleugelen zit als een geneesheer nevens haar om hare krankheid na te gaan en haar te helpen.

Opschrift.

(1) *Wie geeft aan mijn hoofd water en aan mijne oogen eene bron van tranen*, *opdat ik dag en nacht weene?* In dit 1e vers werden de woorden *interfectos filiae populi mei (de gedooden van de dochter mijns volks)* achter het woord *nocte* overgeslagen. Jeremias treurt over zijne landgenooten, die om hunne valschheid zullen gestraft worden.

Miserere mei, *Domine*, *quoniam infirmus sum: sana me*, *Domine*, *quoniam conturbata sunt ossa mea.*[(2)] Ps. 6.

(2) *Ontferm u mijner*, *o Heer, want ik verkwijn; genees mij*, *Heere*, *want mijn gebeente is ontsteld.* 't Is het 3de vers van eenen smeek- en boetpsalm. David bidt, dat God zijne straffende hand van hem moge afkeeren, zijn leven sparen en hem van zijne ziels- en lichaamssmert bevrijden.

Gy zyt myn hoop alleen! ik lig hier gansch verlaeten:
Nog heelkonst of doctoor en kan my niet meer baeten.
Weest my genaedig, Heer, myn ziekte is zeer groot!
Weest my genaedig, Heer, want anders ben ik doodt!
Daer is geen medecyn, of 'k hebbe die genoemen[1],
En wat genezen kan heb' ik tot my doen komen:
't Is alles te vergeefs het geén ik heb' gedaen:
Ik ligge hier gereet de doodt te onderstaen,
Men kwamp Ezechias den besten troost te geven
Als men voor vijftien jaer verlengen kwamp zyn leven;
En aen den capityn wierd groote gunst gezeyt,
Terwyl den knegt op 't woord zyn lammigheyd wird kwyt.
Daerom, Samaritaen, wilt ook myn helper wezen,
Want als gy maer en wilt, zoo ben ik haest genezen;
Myn beenders zyn ontstelt, ik lig' hier gansch beroerd;
Maer strax ben ik gezond als gy maer spreekt een woord.

5de schilderij.

Een drenkeling wordt door de hand van eenen engel uit de onstuimige zee aan wal gebracht.

Opschrift.

Non me demergat tempestas aquae, *neque absorbeat me profondum*[2]. Ps. 68.

O Heere, staet my by! ik moet hier gaen verdrinken
En zal door dit tempeest tot in den afgrond zinken.
Bescher(*m*)t my, o Heer, door uwe sterke hand
En trekt my uyt de zee tot op den vasten kant.
Als Paulus was ter zee, naer langen tyd te vaeren,
Zoo quamp 't tempeest het schip vernielen door de baeren
Het schip dat sloeg van een, de menschen al in zee:
Maer Paulus door zyn deugd die trokt[3] hun uyt dees wee. -
Wanneer den quaeden drift in my tempeest wilt maeken,
Komt my dan door uw gunst genaedig aenteraeken;
Want anders zal ik haest in den tempeest vergaen,
Ten zy dat gy my helpt en stelt ter vaste baen.

6de schilderij.

(1) *Sic.*
(2) *Laat den watervloed mij niet overstroomen*, *noch den afgrond mij verslinden.* 't Is de eerste helft van het 16e vers van dezen bidpsalm.
(3) *Sic.*

Op eene breede trede staat, vóór eenen zetel met troon boven, eene met een tapijt gedekte tafel, waar een open boek op ligt nevens pen

en inkt. Vóór de tafel staat in deemoedige houding een zondaar, aan wien een engel, op eene groote dubbele tabel, getallen (de getallen der zonden?) aanwijst.

Opschrift.

Non intres in judicium cum servo tuo.(1) Ps. 142.

En wilt met uwen knegt in 't oordeel niet intreden:
Want als gy vonnis streykt en helpen geen' gebeden;
Gy zyt dan onbeweegd en vol regtveerdigheyd,
En g'hebt ter zyd' gestelt al' uw' bermhertigheyd.
Hoe zeer en zullen wy voor uwen stoel niet beven,
Alwaer gy reden vraegt van ganschelyk ons leven,
Daer allen mensch die leeft met zonden is besmedt
En pligtig aen de straf van overtreden wet.

7de schilderij.

Het onderwerp is vrij duister voorgesteld: een engel zit op eene pottebakkerstafel, zoo dunkt me, vóór een beeld (of een als levend voorgesteld vrouwspersoon?). Nevens de tafel staat eene schup in eenen hoop aarde.

Opschrift.

Memento quaeso quod sicut lutum feceris me, *et in pulverem reduces me.*(2) Job, 10.

Gelyk men komt den pot van aerde te formeren
En naer een-ieders wensch hem komt te fatsoeneren,
Alzoo hebt gy my ook van d'aerde voortgebragt,
En van het stof gemaekt door uwe groote magt.
Maer, ziet! gelyk den pot wel haestig wordt gebroeken(3)
En met zyn stuk en scherf in d'aerde word gestoeken,
Alzoo ben ik welhaest in d'aerde neergeleyd
En ben weer stof en aerd' op eenen korten tyd.
Gelukkig dan den mensch die wel komt t' overpyzen
Dat hy van aerde is en weer naer d'aerd' moet ryzen,
Dat hy in stof en aerd' wel haestig zal vergaen
En dat het met den mensch hier spoedig is gedaen.

(1) *Kom niet in 't gericht met uwen dienaar.* Uit het 2de vers van dezen bidpsalm. *Kom niet in 't gericht,* span uw uiterste recht tegen mij niet in.
(2) *Gedenk toch dat gij mij als klei gevormd hebt*, *en mij weder zult in stof doen keeren.* 't Is het 9e vers van het 10e hoofdstuk, waar Job zijne klachten in voortzet.
(3) *Sic.*

8ste schilderij.

Een vrouwspersoon staat vóór eenen engel, met roosachtige vleugelen en lichtkrans versierd, die de tafelen der wet draagt, terwijl een kwade engel, met zwarte vleugelen en eenen boog in de linke hand, haar met zijn rechte hand bij de schouder grijpt om haar meê te trekken.

Opschrift.

Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas(1). Ps. 118.

De liefde tot uw' wet heeft myne ziel verslonden,
En 'k hebbe my voor vast aen uwe wet verbonden.
Daerom is 't te vergeefs dat my de wereld kwelt,
Want ik heb' uwe wet voor alle zaek gestelt.
Ik bid u dan, ô Godt, wilt my dees' jonste gunnen
Dat ik volherden mag in uwe wet te minnen:
Dat dan myn herte brand in liefde tot uw' wet,
Of dat myn herte sterft, is 't dat men het belet.

9de schilderij.

Midden in den duisteren nacht, die enkel een beetje verlicht is door de halve maan, gaat eene vrouw met uitgestokene handen, als naar den weg tastende. Op eenigen afstand vóór haar stapt haastiglijk een engel die naar de vrouw omziet en eene lantaarn draagt wier stralen hem voorlichten.

Opschrift.

Anima mea desideravit te in nocte(2). Isaiae, 26.

Wat eene duysternis komt my niet te verblinden,
Die my zoo zeer belet van mynen vrind te vinden?
Zy is bynaer zoo groot als van 't Egyptens land,
Jae welkers dikkigheyd was tasbaer(3) met de hand.
Den dag was my te kort om mynen wensch te slisschen;
Ik voeg' er by den nagt om myn begeert' te blusschen;
Ik zoek' nu donkerliks naer mynen besten vrind,

(1) *Mijne ziel is zeer begeerig naar uwe geboden.* 't Is het 20e vers van dezen psalm. Naar het Hebreeuwsch luidt dit vers: *Mijne ziel is verbrijzeld* (verteert, kwijnt weg) *van verlangen naar* de kennis van *uwe geboden.*

(2) *Mijne ziel verlangt naar u bij nachte*, 9e vers. De nacht is de tijd der stille overweging, des gebeds.

(3) *Tasbaer.* Te Alsemberg en omstreken zegt men *tassen* voor *tasten.*

Maer 't is al te vergeefs: ik staen hier gansch verblind.
Dog gy, o lieven Heer! wilt my met licht bestraelen,
Op dat ik u tot my zoud' konnen wederhaelen;
Verdryft de duysternis' van (*myn?*) verblind verstand
En voedt myn dorrig hert met uwen zoeten brand.

10de schilderij.

Eene vrouw zit op den grond. Een engel verwijdert zich van haar. In de verte ziet men herten en reebokken op de hoogten, waar de engel naartoe gaat.

Opschrift.

Fuge, dilecte mi, *et assimilare capreae hinnuloque cervorum super montes aromatum*(1). Cant. 8.

't Is droef, beminden vrind, dat gy voor my moet vlugten,
Op dat gy vry zoud zyn voor myn' miskeerde schigten.
Loopt naer een kruyd-gebergt, waer hert en geyt naer vlugt,
Maer dat het zy geveynsd en zonder groot gerugt.
Adieu en zeg' ik niet, om dat gy haest zoud keeren;
Ik zal uw wederkomst met nieuwen lof vereeren.
Loopt, vlugt, maer keert haest weer, of wel myn ziel beswykt,
Ist dat gy door de vlugt u ver van my afwykt.

11de schilderij.

Op de groote plaats eener schoone stad, en in de nabijheid van eene kerk, staat eene vrouw: zij ziet op naar den hemel, waar een engel verschijnt omgeven van wolken.

Opschrift.

Quando veniam et apparebo ante faciem Dei(2). Ps. 41.

Wanneer, ô mynen Godt, zal ik tot u geraeken,
En zult gy van uw' vreugd my eens deelagtig maeken?
'k En zien u maer van ver en in de donkerheyd,
Maer 'k hoop u haest te zien in volle klaerigheyd.
Ach! uw' afwezentheyd die moet ik zoo besueren,
Als dat een uer alleen een eeuw my schynt te dueren.
Roept my dan haestelyk voor uwen zoeten troon,
Schoon ik onweerdig ben van zulken grooten loon.

(1) *Vlucht*, *mijn beminde*, *en wees gelijk aan eenen reebok en een jong hertje op de specerijbergen.* 't Is het slotvers (14e) van het Hooglied van Salomon. *Op de specerijbergen*, d.i. hierboven naar het verblijf van eeuwige liefde.

(2) *Wanneer zal ik komen en verschijnen voor Gods aangezicht?* Dit is de helft van het 3e vers van eenen bidpsalm, waar David in klaagt over zijne gedwongene afwezigheid van 's Heeren heiligdom te Jeruzalem. Dit halfvers drukt zijn hevig verlangen uit om Gods heiligdom wederom te kunnen bezoeken.

12de schilderij.

Deze schilderij is een tegenhanger van de vorige: schier hetzelfde panorama eener stad breidt zich uit achter de vrouw, die vleugelen heeft aangekregen, en, nog éénen voet op eenen aardbol met een kruis op, ten hemel wil, waar de engel haar heen wenkt.

Opschrift.

Coarctor à duobus, *desiderium habens dissolvi*, *et esse cum Christo*(1). Ad Philipp., I.

De wereld vol bedrog heeft my aen hem gebonden,
En hadde hy gekost, hy hadde my verslonden;
Maer die van boven is, die winkt my met de hand
En breekt door zyne magt wel haestig 's werels band.
Wanneer den mensch zyn hert wilt naer den hemel stieren,
En is hy niet bedugt voor al het 's werels tieren,
Maer wenscht verlost van d'aerd' met Christus eens te zyn
En met een waere liefd' te zien zyn zoet aenschyn.

J. BOLS.

***

OVER deze schilderijen kunnen we de volgende inlichtingen geven. Ze zijn alle eene navolging van teekeningen, die te vinden zijn in de *goddelycke wenschen*, *verlicht met sinne-beelden*, *ghedichten*, *ende vierighe uytspraecken der Oudt-vaeders, naerghevolght de Latijnsche van den Eerw. P. Hermannus Hugo*, *Priester der Societeyt Jesu*, *door Justus de Harduyn*, *P.*, *t' Antwerpen*, *by Hendrick Aertssens in de Cammerstrate in de witte Lelie*, *1629.*

Dit boek is opgedragen aan 'Seer Eer-weerde Heere ende Vaeder in Gode Heer Bernaerd Campman, abt van het over-oudt ende vermaert Clooster Ten Dunen' wiens wapen met dit van de abdij op de voorplaat afgebeeld staat.

Het behelst drie boeken:

1° De ziel 'gheeft te kennen hare leetbetuyghende versuchtinghen'. (met 15 afbeeldingen).
2° De ziel 'is vol godvruchtiger wenschen'. (14 afbeeldingen).
3° De ziel 'brenght ons voor den dach... ghesuchten'. (16 afbeeldingen).

(1) *Ik word van beide gedrongen*, *daar ik verlange ontbonden te worden en met Christus te zijn.* De H. Paulus zegt in dit 2de vers van zijnen brief aan de inwoners van Philippi (Macedonië) dat hij van den eenen kant verlangde *ontbonden te worden* van zijn lichaam, uit dit leven te scheiden, *en met Christus te zijn*, doch als hij van den anderen kant bedacht dat de Philippiërs hem nog niet goed konden ontberen, wilde hij nog langer leven: *hij wordt* dus *van beide gedrongen*, èn langer leven, èn sterven.

Het is dus, zooals de heer J. Bols meende voor zijne schilderijen, eene ascetische rangschikking: de ziel op den zuiverenden, verlichtenden en vereenigenden weg.

De rangschikking is nochtans niet geheel dezelfde als deze welke voornoemde mededeeler voorstelt: de twaalf schilderijen waarop hij wijst, komen bij J. de Harduyn in de volgende orde:

De 1e staat op bl. 93; de 2e op bl. 127; de 3e op bl. 85; de 4e op bl. 29; de 5e op bl. 115; de 6e op bl. 105; de 7e op bl. 57; de 8e op bl. 181; de 9e op bl. 7; de 10e op bl. 591; de 11e op bl. 547; de 12e op bl. 509. De zeven eerste en de negende zijn in het eerste boek, de achtste in het tweede, en de drie laatste in het derde.

In de twaalf schilderijen wordt, niet eene vrouw, maar eene ziel met lang gewaad verbeeld.

De voorstelling der afbeeldingen komt tamelijk goed overeen met deze welke de heer J. Bols opgeeft, en men ziet klaarblijkend dat de schilder de tafereelen van de Harduyn of deze van het Latijnsch boek voor oogen gehad heeft en hier-en-daar wat veranderd.

In beide afteekeningen vindt men immers een zinnebeeldig vertoog, waaronder eene aanhaling uit het Heilig Schrift; het vertoog is, in het algemeen, op dezelfde wijze voorgesteld; het 11e alleen verschilt merkelijk ofschoon het grondgedacht ervan hetzelfde is. De Latijnsche aanhalingen die eronder staan, zijn al dezelfde.

Bij de Harduyn komt, na iedere afbeelding, een tamelijk lang gedicht, meerendeels op de grieksche heidenleer wijzende; deze gedichten zijn telkens gevolgd door overwegingen en gebeden die uit de boeken der H. Vaders getrokken zijn. Meer dan eens vindt men het gedacht dat in de verzen van de Harduyn uitgedrukt staat, gedeeltelijk weder in de gedichtjes der schilderijen.

V.

DE schoonste volkszang van heden is, naar 't oordeel van onzen toondichter Karel Mestdagh, deze van 't liedeken van de ‘Bulte’:

> Ê je de bulte nie zien dansen?...
> 't Was up 't hoekski van de Lepelstraat!
> Leve de Bulte! leve de bulte!
> leve de bulte van de lepelstraat.

Misschien wel! Doch wat bediedt die lepelstraat? 'k Lees in een uittreksel uit: ‘Tryntje Cornelis dr. Klucht. Door Constantin Huygens, Heere van Zuylichem 1653.’(1).

‘De nobele Lepelstraet, het steeghje van der minnen, daer niet als vreughd en woont en vriend'licke Goddinnen’.

‘'t Hoekski van de lepelstraat’ zouden we dan mogen aanzien als eene volksuitdrukking, vrijagie of liefdespel, of den huwelijken staat beteekenend, even als ‘'t klooster van Sint-Arriaen’.

F. KÊRUKS.

(1) Het Nederlandsch Kluchtspel in de 17de Eeuw, door P.H. Van Moerkerken. - Sneek, J.F. Van Druten. - I, 304, no 43.

IN Guido Gezelle's duikalmanak voor 't jaar ons Heeren 1899 vinden we op 't eerste bladje:

Nieuwe jaren, nieuwe ruizen,
nieuwe beurzen uit te luizen:
ongemakken, anders niet,
dat op nieuwjaardag geschiedt:
Muizen en ratten op dees dagen,
komen de ooren u af en knagen.

Wij hebben hier te Avelghem iets meer gehoord:

Nieuwe jaren zijn nieuwe ruizen,
Nieuwe bosschen uit te luizen:
ongemak en anders niet,
al dat op nieuwjaardag geschiedt:
want de jongen rampereelen
om van alles uit te deelen:
Appels, peren, koeken, noten en geld:
't is het nieuwjaar dat hen kwelt.

C.B.V.

Wiegeliedjes

DOUWDERIEDOUW mijn kindje,
't papke staat in 't pintje,
moeder is naar Halle
om een tinni malle,
Vader is naar Eeckeloo
om een zakske wittebroo.

(geh. te Avelghem).

***

Dow, dow, kinneki dow,
slaapt en doet uw oogskies toe,
dow, dow, kinneki dow,
slaapt er maar algouw.

(geh. te Brugge).

***

Douw, douw, kinneki douw,
slaap en doe uw oogskens toe,
van dage in de wiege
en morgend in de pit,
pit, pit, pit.

(geh. te Poperinghe).
C.B.V.
***

Do, do, kindje do
slaapt en doet uw oogskes toe
Hebt gij geen vaak, g'en moet niet slapen,
Hebt gij geen honger, g'en moet niet gapen

(geh. in omstreken van Hal). J.V.C.

[Nummer 10]

De Pest en het Stadsbestuur te Brugge 1600-1631

GEWELDIGE huiveringen, brandend, sterk hoofdzeer, starende oogen, bleek en neerslachtig aangezicht, bevende, belemmerde stem, wankelende gang, algemeene matheid in ziel- en lichaamskrachten, duizelingen, inwendige hitte, onverdragelijke dorst, lastig droomen, ijlhoofdigheid, smertvolle uitwerpingen, dat waren de droevige ongemakken bij een aantal zieken te Brugge in den loop der XVIIe eeuw.

Den tweede of den vierde dag der ziekte verschenen builen doorgaans omtrent de lieschen, daarom lieschbuilen genoemd.

De pest woekerde in het Westen van Europa sedert het midden der XIVe eeuw, en was om zoo te zeggen een inheemsche ziekte geworden, verschijnende nu bij minder dan bij meer geweldige vlagen.

Uit de vier boeken over de pest te Amsterdam in 1665, uitgegeven door Isbrand Diemerbrouck, een Nederlandsch

geneesheer, weten we dat de pest, die toen ter tijde heerschte, de lieschbuilpest is geweest, fr. peste bubonique, ook Oostersche of Egyptische pest genoemd.

De verdienstige man schreef bij ondervinding over hetgeen hij gezien en verzorgd had te Nimwegen in 1635-36.

'Haestige siecte', zeiden ook onze voorouders, beteekenende door deze woorden, ofwel eene verscheidenheid der pest, de 'pestis siderans' der wetenschap, fr. peste foudroyante, of beter, de pest in het algemeen, omdat doorgaans de pest den mensch onverwachts op het lijf valt, in het volle genot des levens, in de volle bedrijvigheid der krachten.

Onderzoeken, of de lieschbuilpest een gansch verschillende ziekte is van de zwarte of Indische pest, uit welke streke zij herkomstig is en uit welke oorzaken zij spruit, wanneer zij eerst en hoe dikwijls zij in Europa verscheen en hoe lang zij er woekerde, dat laten wij maar aan de geleerden over. Enkel reppen wij een woord nopens de meening van deskundigen aangaande den oorsprong dezer ziekte.

Zooals men weet, komt de pest noch uit de lucht, noch uit den grond; noch uit de vochtigheid of de laagte eener streek; noch uit de armoede of onzindelijkheid van een volk; zij komt ons van een knaagdier, dat wij met recht mogen noemen 'Niemands vriend'. Alzoo benoemde Guido Gezelle den netel; met hoeveel meer recht mogen wij deze benaming aan de rat toeeigenen!

Wij wisten genoeg dat de rat den mensch veel schade berokkent, doch wie vermoedde dat het knaagdier, tot overmaat van boosheid, onder het menschdom de pest veroorzaakte! De rat, zoo heet het bij de geleerden, zou de ziekte gaan rapen in haar vuile woningen en op haar besmette levensmiddelen. Evenwel, had zij geen medeplichtigen, zoo ware de rat onbekwaam de pest voort te zetten onder het menschdom.

De rat zit vol vlooien, en de vlooien gaan op de rat den leveling der pest opzuigen, en komen met dit vuil brieftje tot den mensch. Hoogbruin van verwe, met moeite een

millimeter lang, komt de schalke briefdrager onverwacht en ongezien u op het lijf vallen, en steekt met zijn besmetten snuit behendig het briefje in de brievenkast, ik wil zeggen, in 's menschen vel. Haar bereik zal men moeilijk ontgaan; immers zij springt een meter ver, het is te zeggen dat zij eenen sprong springt duizendmaal haar lengte wijd.

Die mooie kennis nopens den oorsprong der pest ontbrak aan onze eenvoudige voorouders der XVIIe eeuw, en insteê van een Trojaanschen oorlog aan te gaan tegen het rattengespuis, zoo hunne nakomelingen nu doen, deden zij overgroote kosten om met alle middelen de pest af te weren.

In 1601 inzonderheid begon de pest haar perten te spelen te Brugge.

In 1602 bouwde het stadsbestuur de pesthuizen buiten stad, op het Magdaleneveld, tot afzondering der pestelingen. Van toen af werden al de armen en vreemdelingen, ziek aan de pest, naar het Magdaleneveld gevoerd. Het onderhoud der pestelingen kostte schromelijk veel geld aan Brugge.

Een toeziener werd aangesteld, roodemeester genoemd naar zijn ambtelijk kleed, dat bestond uit een rooden mantel met karmozijne franjen.

In 1604, omdat de besmetting gedurig aanwoekerde, vernieuwde het stadsbestuur de voorschriften der vorige jaren en kondigde een onderricht af, dat alles aanwees wat dienstig mocht zijn om de woede der pest te stillen.

In 1625 werd de ‘kamer van gezondheid’ ingericht. Deze inrichting beantwoordde ten volle aan hetgeen men in onze dagen aanduidt met twee schuimwoorden: ‘sanitaire Commissie’, het is te zeggen: Gezondheidsberek.

Desniettegenstaande hernam de pest hare verwoestingen geweldiger dan ooit in 1631; inzoover, dat de besturen van Brugge en van het Brugsche Vrije genoodzaakt waren de volgende onderrichting in XXXV leden af te kondigen.

Het I^{e} L. beschikt, dat al wie de pestelingen bezorgen wil en het ambt van ‘reeuwer’ (ziekenverzorger) of ‘reeuwige’ (ziekenverzorgster) begeert uit te oefenen, voor het gezondheidsberek verschijnen zal, om onderzocht en goedgekeurd te worden(1).

Het IIe beschikt, dat de gezworen roodemeester, vergezeld van ten minste eenen cellebroeder, zal, bij uitsluiting van alle anderen, beslissen of een huis of een mensch besmet is met de pest; huis en mensch zal hij opteekenen, tegen loon van twee schellingen per hoofd(2).

IIIe L. ‘Welke vonnesse (van den roodemeester) ghegheven zijnde ende bevonden werdende peste te zijne, alsoo de voornomde Roode-meester niet en can alleene begaen ende cureren alle de gheinfecteerde, zoo zullen de ghuene byde ghecommitteerde daer toe upgheteeckent ende gheadmitteert dies goede wetenschap hebbende, de zelve ziecken moghen begaen, bestaen ende cureren...’

- Aleventwel en was het hun niet toegelaten zelf de geneesmiddelen te bereiden; deze moesten aangekocht worden bij de geneesgoedmengers.

IVe L. Het uitwendig teeken dat iemand het ambt uitoefent van ‘reeuwer’ of ‘reeuwighe’ zal zijn: ‘boven huerlieder upperste cleet eenen witten stock van vier voeten lanc’ op boete van drie pond parisis.

Ve L. ‘Zullen moeten draghen eenen rooden stock van ghelycke langde,’ al wie toegelaten wordt bij de pestelingen om deze te verzorgen naar ziel en lichaam.

- De priesters, die de pestelingen verzorgden, droegen boven op hunnen rooden stok een rood kruis. De roode stok met rood kruis gebezigd door P. Melchior Capucijn, in 1666, was nog te zien in St-Salvatorskerk te Brugge

(1) Voor de oude en de huidige beteekenis van reeuwer en reeuwige, raadpleegt het Idiot. van L. De Bo.

(2) Alexianen of Cellebroeders, gesticht te Brugge in 1485, bewoonden het huidige klooster der Broeders van Liefde in de Ste-Katrijnstraat, tot onder het beheer van Keizer Jozef den II^{n}.

binnen de bidstêe van den Nood Gods[1], toen J. Gailliard, in 1847, zijne ‘éphémérides brugeoises’ schreef. Nu is deze stok verdwenen.

VIe L. ‘Zoo haest de vernomde ziekte in eenighe huusen ghecommen zal zijn, ende dattet daervoren zal ghevonnest zijn, zullen die van den zelven huuse ghehouden zijn voor de duere te stellen ende uut te steken twee witte roeden up elcke zijde van de duere ofte veinsteren, ende die daer houden steken drie weken, ende vast maken ende naghelen. Nemaer indien daer iemand sterft, zullen terstont slaen dweers de deuren van den zelven huuse eene witte baere, ende zal die daer blijven den tyt van zes weken naer toverlyden van den laetsten dooden, alle weke op de zelve baere teeckenende een zwarte striepe omme te weten den tyt dat de ziecte aldaer zal gheweest hebben, beghinnende altyts van nieux alsser yemant zal wederomme sterven. Beede dezelve poincten up de boete van veertich ponden parisise voor d'eerste reyse; ende voor de tweede reyse op arbitraire correctie’.

Het VII[e] L. verbiedt aan allen die wonden hebben, uit hun huis te gaan, zich onder het volk te bevinden, op boete van tien pond parisis.

Het VIII[e] L. schrijft voor aan allen die een besmet huis bewonen, een bezonder teeken te dragen: ‘een witte roede van vier voeten ten minsten, boven huerlieder upperste cleedt’. Zij mogen hun huis verlaten enkel om zich te verluchten of tot hun verzet; de stad zullen zij uittrekken langst de stadspoort die het naast bij hun huis staat, zonder herbergen, vergaderingplaatsen, winkels binnen te treden, vermijdende de meest bewandelde straten en plaatsen als den Burg, de Beurze enz. te betreden, op boete van drie pond.

IX[e] L. Den bewoner van een besmet huis zal het

(1) Z. De Bo. Dit w., mondgemeen te Brugge en te Nieuwpoort, is onbekend te Ieper. Gewissen uitleg over dit w. en heb ik tot nu toe niet gevonden.

evenwel toegelaten worden zich ter markt te begeven, bij den geneesgoedmenger en in winkels binnen te treden om voorraad en levensmiddelen aan te koopen, van 9 uren 's morgens tot 3 uren 's namiddags, tenware dringende noodwendigheid het anders raadde; dan zal hij met de hand hoegenaamd niets aanraken; maar enkel met den vinger aanwijzen wat hij begeert te koopen, op boete van zes pond.

Xe L. verbiedt den bewoner van een besmet huis, te zitten op bezondere of openbare banken, op straf van boete en het sluiten van zijn huis.

XIe L. verbiedt hem ook vuilnissen op wegen en straten te werpen; die zal hij delven in zijnen bachten. Dit verbod treft ook de ‘roodemeesters’, de ‘reeuwers’, en de ‘reeuweghen’, en in het algemeen al dezen die de pestzieken verzorgen.

XIIe L. De vorige verordening treft ook honden en katten, uitgeweerd volgens

XIIIe L. de spieulen (De Bo), beenhouwershonden en hazenwinden.

XIVe L. gebiedt aan de ‘reeuwers’ de besmette huizen duchtig te zuiveren zes weken na het afsterven van den laatsten zieke, het lijnwaad te wasschen; gebiedt zorgvuldig de timmers te ragen (kobbenetten weg te borstelen), te verluchten, en het stroo der beddingen te verbranden, enz.

XVe L. verbiedt het huisraad te verkoopen of weg te nemen, tenzij na verloop van de zes weken.

De XVIe en vlgg. LL. tot XXIe bepalen de wijze op dewelke de afgestorvene pestelingen zullen begraven worden. De begraving is toevertrouwd aan de Cellebroeders.

XXIIe L. verbiedt aan ‘reeuwers’ en ‘reeuwighen’ de straten der stad te inwandelen na het avondgelui, tenzij geroepen zijnde bij een of anderen zieke.

XXIIIe L. verbiedt aan roodemeesters, reeuwers en reeuwighen overdreven loon te eischen; in geval van geschil zal het gezondheidsberek het geschil vereffenen.

Het gezondheidsberek zal ook de behoedmiddelen die het goedvindt voorschrijven, inzonderheid nopens invoer van visch, spek, zwijnenvleesch, fruit, enz.

XXIVe L. gebiedt aan vischverkoopers, vleeschhouwers en andere kooplieden, visch, vleesch of andere koopwaren naar besmette huizen te dragen en met hunne inwoners handel te drijven, vóór 's morgens te 9 uren, en 's namiddags na drie uren.

XXVe L. verbiedt uit de handen van dergelijke huisbewoners geld te ontvangen, tenzij het geld vooraf in het water van bakken of emmers gedoopt zij.

XXVIe L. verbiedt alle besmetten of als dusdanig verdachten ter kerke te gaan of aldaar eene andere plek te bekleeden dan deze die hun voorbehouden is.

XXVIIe L. gebiedt aan alle bewoners van een huis als besmet verdacht, het teeken der witte roede te dragen.

XXVIIIe L. verbiedt aan kroeghouders, herbergiers, gasthofhouders, bier of wijn te schenken aan al wie besmet is of het teeken der besmetten draagt, hetzij in huis of op den bachten, - enkel vóór de deur en op straat is zulks toegelaten, - op straf van schorsing en op boete.

XXIXe L. verbiedt aan de keersgieters smeer te koken, tenzij des nachts, van tien uren 's avonds tot drie uren 's morgens.

XXXe L. verbiedt aan alle vischverkoopers doode palingen te verkoopen.

XXXIe L. en vlg. tot XXXIVe verbieden den verkoop van huisraad uit de besmette huizen herkomstig tenzij na verloop van den tijd hierboven vastgesteld. Verbieden ook alle openbare vergaderingen en danspartijen. Verbieden het werpen van vuilnissen op de markt en in de nabijheid der waterhal. Verbieden alle blijdagen en bruiloftsvergaderingen. - De vischmarkt zal gewasschen en gekuischt worden alle vrijdagen en zaterdagen. Het ruimen zal 's nachts geschieden. Ruimers zullen met hunne wagens de stad verlaten vóór den dageraad.

XXXVe L. spreekt over het verdeelen der boeten,

uitgesproken door de verschillende schikkingen dezer verordening.

De verordeningen tegen de pest zijn in onze dagen zoo breedvoerig niet als de zeventiendeeuwsche der stad Brugge, maar daarom toch niet minder streng.

De gemeenteraad van Odessa gaf verleden jaar de zijne in enkel twee leden.

I^{e} L. 300 roebels boet en drie maanden gevang aan elken eigenaar die binnen de zes dagen het gansche rattengespuis, dat in zijne eigendommen woekert, niet zal vergeven hebben. Het daartoe te gebruiken vergift wordt aangeduid.

IIe L. Dezelfde boet en gevangenis voor elken eigenaar die in de veertien dagen alle verouderde houtwerk, door de ratten doorknaagd, niet zal vernieuwd hebben.

Zoo men ziet, is dit kort en duidelijk. Evenwel, uit vrees dat een Odessenaar deze verordening mocht uit de gedachten verliezen, zal zij uitgevoerd worden onder het opzicht van een ambtelijken geneesheer.

Voortaan kan het menschdom niet meer rusten, zoolang een rat of een vloo roeren of poeren zal op onzen aardbol.

De rat verdwenen, zal daarom de pest verdwenen zijn? God geve 't.

Al deze bezonderheden nopens de pest en de verordeningen uitgegeven door het Brugsch stadsbestuur, heb ik te danken én aan den geleerden geneesheer Delie woonachtig te Ieper, én aan den geleerden heer Gilliodts-van Severen, oorkondenbewaarder, aan wien de stad Brugge zoo vele verdienstelijke gewrochten te danken heeft[(1)].

F. HYACINTHUS. C.D.

(1) De verordening uit 1631 is in een ‘placcaet’ gedrukt, dat M. Gilliodts-van Severen in zijne verzameling bezit. Ze werd volledig uitgegeven door D^{r} DE MEYER in de *Analectes médicaux.* Van Hee-Wante, Brugge, 1851, bl. 169 en vlgg.

Jantje Plaagsteert

IV. Ratten en Muizen.

't **I**S toch aardig dat de meisjes zoo een hevigen schrik hebben voor ratten en muizen! De knapen zijn er nimmer bang over en 't zou me niet kunnen schelen al zaten er iedere nacht wel honderd duizend in mijn slaapkamer.

Eens vertelde Pieter, aan mij en Maria, een schrikkelijke geschiedenis van eene vrouw die door een eenzaam veld ging toen ze eensklaps, recht vóór haar, eene veldmuis zag. 't Was een moedige vrouw; zoo, na geroepen te hebben. ‘Aai! help, help!’ besloot ze haar zelf te redden, zoo 't mogelijk was, want uren in 't ronde was er niemand te zien. Niet ver van daar stond een boom en zij had juist tijd genoeg om er op te klimmen en haar in de takken neêr te zetten vooraleer de muis den voet bereikte. Zes dagen en zes nachten lang bleef dat dier, op dezelfde plaats de vrouw afwachten en piepte op zoo een zonderlinge wijze, dat zij erbij huiverde. Den zevenden dag, toen ze bijna uitgeput was van krachten, kwam daar een man voorbijgegaan met een geweer, en schoot de muis en redde haar 't leven. Ik hecht geen geloof aan dit vertelsel en 'k heb het ook aan Pieter gezeid; want eene vrouw zou op geen boom kunnen klimmen, en dan nog, wat zou de muis beletten haar achterna te klimmen!

Mijnheer Goegebeur heeft mij een hond gegeven. 't Is een schoone schotsche rattepakker en hij zei dat hij de ratten zou pakken gelijk de beste uit, en hij was twee jaar oud.

Natuurlijk verlangde ik hem te zien ratten pakken. 'k Ging dus ermeê naar een rattenhol in de keuken; maar hij stond daar zoo luid te keffen dat de ratten er niet wilden uitkomen. Als ge wilt ratten pakken moet ge daar niet beginnen blaffen en scharten aan de rattenholen, maar ge moet u stil neerzetten gelijk de katten het doen.

'k Zei aan Mijnheer Goegebeur, dat de hond geen ratten kon pakken, en hij zei dat hij er eenige in een kistje zou brengen; ik zou ze maar uit te laten hebben en de hond zou ze één voor één pakken.

's Anderendaags, zond mij Maria naar de hoedenmaakster haren nieuwen hoed halen, en ‘zie dat ge niet lang weg blijft, gij luie, lamlendige kerel’. Zoo, ik ging naar de hoedenmaakster, maar 't hoedje was nog niet gedaan; en daar ik vóór mijnheer Goegebeur's voorbijging, zegde hij mij: ‘Kom hier Jantje, 'k heb deze ratten voor u gepakt.’ Hij overhandigde mij een houten kistje en zei mij dat er een twaalftal ratten in zaten en dat ik best zou doen ze aanstonds door den hond te laten pakken, want anderzins zouden ze zich eruit knagen vóór den morgend.

Toen ik 't huis gerocht, kwam Maria mij tegen aan de voordeur en zegde: ‘Geef mij die hoedendoos, seffens; gij zijt meer dan een uur weggebleven’. Ik wilde haar zeggen dat het hare doos niet was; maar ze wilde er niet naar luisteren, snakte ze uit mijn handen en ging ermêe in de spreekkamer, waar drie andere meisjes waren die haar waren komen bezoeken, en kletste de deur achter zich toe; maar de hond sloop met haar binnen.

Omtrent een minuut later hoorde ik 't schrikkelijkst gekerm dat ooit iemand gehoord heeft. 't Was een gerucht en leven alsof men al de meubels in de kamer, tot brandhout sloeg en de hond was gedurig aan 't blaffen, als ware hij zot. Een oogenblik daarna kwam een meisje uit de vóórvenster gevlogen en een tweede sprong juist op haar vooraleer ze haar uit den weg kon maken en ze riepen zonder ophouden: ‘moord! moord! laat mij uit!’

Ik wist natuurlijk dat Maria 't kistje geopend en de ratten eruit gelaten had, en ofschoon ik, o, zoo verlangend was om te weten of de hond ze alle gedood had, dacht ik toch dat ze liever zou gehad hebben dat ik naar de hoedenmaakster weêrkeerde en daar eenige uren wachtte.

Omtrent negen uren kwam ik ermeê te huis; maar Maria was naar bed gegaan. Vader zal vóór de naaste week niet te huis komen en misschien dat Maria middelerwijl zal hersteld zijn. 'k Zou toch willen weten of de hond al de ratten gekregen heeft en hoeveel tijd hij daartoe gebruikt heeft.

R.D.

Roerende geruchten...!

't **W**AS warm geweest, heet. In de naächternoene lag alles lam, lijmende lam, t' endengeweerd tegen de steken van de zonne. En alle dit weren en dat warm-zijn woog nu thoopegepakt in ééne laffigheid.

Dat moest lastig zijn voor die het gaan had; maar nog veel lastiger voor die, lijk ik, de moete had om eenen stoel te nemen, den lust had om te nieten, en... bovenal een onverwisten en onwillekeurigen trek had om daar te zitten alles bekijken en niets te zien, en om te zitten op mijnen toestand peinzen zonder eventwel erop na te denken. Niets als het doortinten en uitmalen van mijzelven, en 't enkelendheel overwegen mijner honderdduizende mishanden vanwege de bangte, was reeds eene oorzake en eene gelegenheid, om niet eenmaal maar honderdduist keeren mijzelven te gevoelen, met honderdduist keeren den last dien ik aan mij had. Zoo warm was 't. En 'k zat ik daar; 't was eerder liggen.

Daar hooge voor mijne neuze rees de witte muur van onzen bachten, iets oneindig wits, dat om-end-om de hitte tegenkletterde, met kracht, en uit gewente van dat heel den dag te doen. Daarboven eene lucht, die toegenageld was, al heel den dag dezelfste, en zonder ievers een gat daarin om koelte door te halen. Aan gansch mijn lijf wel twintig lidmaten tevele, hoe langer hoe meer, die ik daar op mijnen stoel, of ernevens, of erboven liet liggen of

hangen, lijk brokken lood waar dat er geen aankomen aan 'n was. Op mijne knien een boek waarvan dat de letters gestadig meer en meer zwollen, ook van de hitte waarschijnlijk, zoodanig dat ze dikke wierden en ineenliepen.

Alle geruchten rondom, of andere doende teekens van leven, waren overgewabberd in eene zee van warmte, in een zwijgend geweld van dingelenden adem, die mij de kele toepropte. Alles was stille... buiten 't gezwietel en 't gezwatel van vogels - allen gemeene kwijtelaars - die ge nog beter hoorde met uw oogen toe... En 't piepte toen, hadt ge gemeend, 't piepte toen alles wat beenen had,... 'k zou beter zeggen: alles wat een beksken had, en denkelijk daarmeê niet 'n zat te gapen van de stikkinge. Piepen deden ze, babbelen, tateren zachtjes en vele, wiegendeweg zonder galmen, zonder deunen... Piepen tegen den vaak... Ze piepten, de eenigsten die nog piepen kosten... in dien oven!... Piep!... Piep!...

Al met eens schiete 'k wakker! Wat is dat?... - Nê! 'k heb geslapen. - Maar welk een onhebbelijk geruchte maakt me daar wakker? - Oef! Mijn kleêren plakken aan mijn lijf! 't Is toch een weêr om niet te roeren of te poeren...

Maar hoort! 't Is vliegende storm! Lanke den anderkant van onzen muur loopt er een klein kruipuitje van een straatje, met huizekotjes in. Van daaruit komt er nu een vlage naar boven gestotterd van scheldwoorden en verwijtingen... 't Is net een belleke tegen een klokke. Snetsen. Brommen. Bulderen. Botsen. - ‘'k Ga u hier! 'k Zou u daar!...’ - ‘Ja, zwijgt! 't Is een schande. Als 's morgens in den zomer uwe oogen opengaan, dan staat uw kelegat ook al open. Zwijgt!... Want ge weet dat mijn tonge op mijn rugge niet 'n staat, en dat ik u onder uwe neuze verwijtsels zou wrijven, die de duivel niet spuwen 'n wilt!...’ (O! 'n Nemen we dat niet kwalijk!) En nog meer ander zeem alzoo. En daartusschen een gegier en

gehuikel van stoelen, die bijspringen, allichte om voor den vent te spreken... mitsgaders geroer, geruttel, geraas, gerommel, ger-honderd-ander-ruischingen van pottekarije en bezems, die liever het wijf ter hulpe stormen. 't Is hoorbaar: 't ligt gansch een huisgezinte aan den slag, met eenen hond daarbij, en eene katte ongetwijfeld ook, en eenen merelare die met kooie en kot en geheel 't zootje in den grond kletst!... Kletse! In welke monden toch dat God zijn schoon brood steekt, en zijn diere boter!

Schielijk daarbij en daarboven: ‘Ei! Ei!’ helder glazene kinderklankskens, zilverdeunende keelkens, - maar 't zilver ervan is toch al wat gebuild, - die schetteren machtig en stout dat 't hellemt: ‘Ei! Hij is dronke! Ei! Hij is zat! zat! zat!’ 't Geruchte versterkt, verzwaart! Ja! g'En moet 't niet vragen: 't gebuurte is verwittigd. 't Is daar. Geheel 't gebuurte. Al volk van God-bescherme-der-weêrgade. Hoort ge die bare die binnenbommelt en openravelt?... Wat beklage'k den vent. 'k Kenne dat spel... Maar warm is 't daar gewis! Nu, rekent dat die galuits blijde zijn, dat ze de stille gloeite en de warme ongemakkelijkheid van hun binnenlijf weder in geruchten kunnen uitkeeren. Geweld! Gehuil! Luistert, luistert! Als 't dondert, 't en heeft daar niets aan.

Binst de wijle moeten de kleinen vaneigen zwijgen omdat de groote menschen klappen: ze verstaan dat; ten anderen hun maatschappelijk werk is daar alsdan binnen den huize voltrokken. Voort! Voort! En bijgevolge: aangezien ten eersten hunne tegenwoordigheid niet meer vereischt 'n wordt, noch tot het spreken noch tot het handelen, aangezien ten tweeden diezelfde hunne tegenwoordigheid aan de vereffeninge, eene gelegenheid kan zijn waarbij ze hunnen eerbied voor den ouderdom zouden kunnen verliezen, daarom rijzen er dadelijk twee-voet boven de zwaaite twee handen, en nog tien-voet hooger stijgt er een stemme die roept: ‘Buggels buiten!’ En ze worden buitengebult. Maar met evenveel kinderlijke gulhertigheid gaan ze nu de vrede elders stichten. Ze ketsen dus de

straat op. En inderdaad een oogenblik daarachter wordt het roerend en aandoenlijk: terwijl dat 't binnen volop Pruisensch is, buiten zouden onze kinders de steenen doen krijschen. Met ingetogen stemmen van engelkens - die algelijk (kan 't missen?) een beetjen verkoud zijn van door alle weder te flodderen, - geven ze 't hem van

Ave Ave Ave Maria
Ave Ave Ave Maria.

... lijze lijk een zijdeken!

't Verstroost me! Alzoo komt het dat de sterken strijden, en dat de kranken bidden.

Doch neen, nog 'n zijn deze laatsten niet uitge*maria*d, of reeds laten ze op hunne godvruchtige galmen nog een tweede gekweel volgen. 't Is nu een openhertig:

Tiereliere Bulte
en waar zit Marie?
Marie zit in den kelder
en de Bulte zit erbij...,

binst dat de wijfs voort daarbinnen kijven en ravotselen, en kleine bescheidene schruwelkens uitgeven om te minsten eene van mijne ooren af! Hemel! Hemel! Hemel toch!

Maar Zoetenheere, nog nieuws! Dat is nu voor de voldoeninge van mijne ander oore. Tusschen alle dit gepiep en gesnets, en gelul en gebrul van kelen allerhande, van oude en jonge, doove en dulle, roeste en woeste en wilde kreten,

'...qui tour à tour dans l'air poussaient leurs harmonies,' gaat thans mijn ander gebuur aan den anderkant ook op: insgelijks met klank hij, maar... Goddank, met een hemellijk inzoet gedeun. 't Straatje daar 'n had hij nooit geen gemeens meê, hij... Op zijn lispelend snaartuig zou hij mij nu iets afdoppen..., met een fijne knepe en een lijzen zwaai ging hij mij iets lekkers iets bevalligs gaan verdistelvinken uit het zoetstgevloeide, 't vleiendste, 't beekbabbelachtigste van den stiltezoekenden streelenden wreelenden Mendelssohn.

!!!???.... 't Was 't oogenblik!

Vogels, vent, wijf, schuim van 't gebuurte, apekuks van jongens, en toen lijk om te lachen - hij was aleventwel een Jode, zeggen ze, - Mendelssohn... dat wrocht al thoope, 't eene om te wiegen en 't ander om te wekken!

Zou ik lachen? 'n Zou ik niet lachen?

Ik liet mijn ooren zakken, en mijn oogen ook,... en mijne ooren zonken God-weet-hoe-diepe-en-waar, maar mijn oogen, dedezen vielen op mijnen Vergilius voor mij, en ze lazen:

'Scinditur incertum studia in contraria vulgus!'

Alzoo zi'! 't Is wel eene waarheid, nog in onze dagen, dat: Inderdaad! Elk zijn meuge! Elk doet wat hij kan. En ieder moet zijnen zot kennen... in de wereld. 't Zijn er die daarbij voegen: Elk zijn recht... en den jongen zijne knikkers!

Maar gaat het daarom beter, te minsten voor 't gehoor? Aangaande 't samenklinken van de geluiden die uit dat 'Elk-zijn-meuge-en-elk-zijn-recht' volgen, wie mag er daarnaar luisteren, wie... buiten de dooven?... Wel, zei ik in mijn eigen, wat heeft men gelijk nog niet te aanveerden dat we reeds de maatschappelijke overeenstemmigheid van de Fourierschen zouden beleven.

We 'n zijn er nog in lange niet bij; al is 't daarentegen lange leên dat Lamartine al zei:

> L'harmonie est l'âme des cieux...
> L'antiquité l'a dit, et souvent son génie
> Entendit dans la nuit la lointaine harmonie.

'k Wil had Lamartine eens hier op mijnen stoel gezeten, met den 'génie' van zijne 'antiquité'...

'k Moet algelijk ook zeggen tot zijne onschuld, dat 't, dezen mijnen achternoene, nog geen 'nuit' en was, en dat deze mijne 'harmonie' verre van 'lointaine' was, en dat Lamartine t'allengevalle, als 't hem niet 'n ging, had kunnen doen lijk ik, dat was opkramen, en nog een wandelingsken doen... en daarmeê ontstaan.

L. DE WOLF

Mengelmaren

Middenstand of Middelstand?

HET bestuur van den Handeldrijvenden Middelstand te Amsterdam schrijft:

Kort geleden werd in onze vergadering de opmerking gemaakt, dat het juister zoude zijn te spreken van ‘Middelstand’ dan van ‘Middenstand.’ Sommigen meenden, dat de vorm middenstand langzamerhand burgerrecht had verkregen; anderen beriepen zich op bestaande woordenboeken. Besloten werd de meening van prof. dr. J. Verdam te Leiden te vragen.

Prof. Verdam is zoo welwillend geweest in een uitvoerig schrijven zijne zienswijze aan ons comité te verduidelijken.

Z.H. Ed. Z.G. schreef ons als volgt:

‘In antwoord op uwe vraag aangaande den juisten naamsvorm van den titel uwer vereeniging, heb ik de eer u het volgende mede te deelen:

Van ouds is de vorm, die in het Nederlandsch (en ook in het Hoogduitsch) gediend heeft om het begrip “midden” in samenstellingen uit te drukken, middel geweest. Het Middel-Nederlandsch kent geen andere; daar waar midden een enkele maal gevonden wordt, hebben wij te doen met samenkoppelingen, b.v. “te middensomer”, eig. “te midden zomer” (in het midden van den zomer).

In het bekende woordenboek van Kiliaen (1605), vindt men verscheidene samenstellingen met middel-, maar bij midden alleen “middennacht”, en eene samenkoppeling, evenals “middernacht” en middenschot, waarbij evenwel, als naar het meer gewone, naar middelschot wordt verwezen.

In het woordenboek van Weiland (1804) eveneens alleen samenstellingen met middel-, en daaronder ook “middelstaat” en “middelstand.”

Midden had evengoed als middel- in samenstellingen kunnen gaan dienen (men vindt b.v. nu en dan “middeneeuwen” naast “middeleeuwen”, maar in den lateren tijd, vlg. eng. “middle ages”), maar het heeft zich als zoodanig niet ontwikkeld. Alleen kan men zeggen dat midden- de gebruikelijke vorm geworden is in enkele aardrijkskundige namen, als “Midden-Amerika”, “Midden-Europa”, “Midden-Java” e.a.

Het komt mij dus voor, dat middenstand voor onze taal een minder juiste vorm is dan “Middelstand” en dat zij gelijk hebben, die meenen dat uwe vereeniging in goed Nederlandsch moet genoemd worden “Comité (?) van den handeldrijvenden Middelstand”.

U vergunnende van mijn schrijven het gebruik te maken dat u wenschelijk voorkomt, heb ik de eer mij te noemen,

Uwen D.

(was get.) J. VERDAM.’

Uit het *Centrum*, den 4^{en} van Zomermaand 1904.

[Nummer 11]

Baarloop

't **I**S al veel als iemand nog heeft hooren gewagen van Baarloop; doch hoevelen weten waarin dit gebruik bestaat, late varen welk zijn beteekenis en zijn oorsprong is! ‘In Vlaanderen steekt de herbergier die baarloop houdt een groene tak uit’ zoo staat er te lezen in NAVORSCHER, 1888 bl. 28. En VOLKSKUNDE. I. bl. 191, haalt deze woorden aan en voegt er vragend bij: Wat beteekent *Baarloop*? Waarop A.G. antwoordt: ‘Ik geloof niet dat 't aangehaalde gebruik in Vlaanderen bestaat.’!!

En zeggen dat het hier een overoud gebruik geldt, dat vroeger algemeen bekend en in zwang was!

Nochtans, niet heel en al is dit gebruik te loor gegaan. Nog heden bestaat hier en daar, vooral te lande, de gewoonte, dat een herbergier een aangekondigd feest geeft, bestaande in een spel om strijd - gemeenlijk een bolling, - voor den *baarkoek*, d.i. een koekbrood, dat hij tot prijs geeft

aan de bolders. Dit feest heet *baarloop.* Na de vespers stroomt het volk naar de herberg waar er baarloop is. Er steekt een mei of een vaantje uit den gevel, en de herbergier geeft te dier gelegenheid hesp en brood bij den drank[1].

Ziedaar wat baarloop is: een eenvoudige herbergkermis, die, zoo 't schijnt, nog alleen in *West-Vlaanderen* aangetroffen wordt. Inderdaad, bij SCHEURMANS, *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, is baarloop, te Kortrijk en in de omstreken een groote toeloop van volk op eene plaats ter gelegenheid van eene bolling. FRANS DE POTTER[2] spreekt van baarloop als van een West-Vlaamsch gebruik dat vooral te Rousselaere, Thielt en omstreken bekend is. En het Woordenboek van DE VRIES en TE WINKEL ook geeft baarloop op als een gebruik eigen aan West-Vlaanderen.

Wat heden heel en al verdwenen of tot een herbergkermis vervallen is, was in de middeleeuwen een der meestbekende en meestgegeerde volksspelen. Baarloopen, baarspelen, baarschieten waren de gewone verlustigingen bij openbare volksfeesten[3]. In de XVI^{de} eeuw o.a. bestonden er t' onzent in steden en dorpen gilden van baarspelers, die groote prijskampen inrichtten, waaraan ze van ver en bij kwamen deel nemen[4].

LODEWYK VAN VELTHEM gewaagt reeds van baarspelen in zijn *Spieghel Historiael* III, 35, 51: ‘gelyc dat men speelt ter baren’[5]. 't Is dus een oud gebruik, dat ook buiten West-Vlaanderen, misschien door geheel Dietschland

(1) DE BO, *Westvlaamsch Idioticon.*
(2) FR. DE POTTER, *Schets eener geschiedenis der stad Rousselaere*, Rousselaere 1875, bl. 186.
(3) Z. KILIAEN; OUDEMANS, *Bijdrage tot een Middel- en Oud-Nederl. Wdbk.* 1870; VERWYS en VERDAM, *Middelnederl. Wdbk.* op 't w. *baere*, *baerloop*; DUCANGE, *Gloss. lat. medii aevi*, op 't w. *barra.*
(4) FR. DE POTTER. Aldaar.
(5) Aangehaald bij HOFFMANN VON FALLERSLEBEN. *Horae Belgicae*, VI, 181; bij VERWYS en VERDAM; in LOQUELA, 1886, bl. 21.

bekend was[1]. In Frankrijk ook was dit gebruik gegeerd tijdens de middeleeuwen, zooals het blijkt uit eene oorkonde van 't jaar 1400: ‘En laquelle place devoit avoir unes Barres, dont ledit Jaquot estoit roy pour le jour et pour ce avoit lors assemblé plusieurs gens et de plusieurs villes pour veoir les dittes Barres[2]’. In Duitschland staat Barloufen vermeld van de XIV^{de} eeuw voort en bestaat nu nog in menig gewest aldaar[3]. Voor Italie heeft men oorkonden uit de XII-XVI^{de} eeuwen die van dergelijk spel gewag maken[4].

***

De Baarloop, zooals hij in de middeleeuwen bestond, was heel iets anders als nu. Wat men ook denke over de beteekenis van het woordje ‘*baar*’ en over het eerste ontstaan van dit gebruik, alleszins was Baarloop in de middeleeuwen een volksspel, dat bestond in een wedloop, waar er om het zeerst naar een bestemd doel, te voet of te peerd, geloopen werd. ‘*Ludus gymnicus*, *certamen currendi*’, zegt KILIAEN en DUCANGE-CARPENTIER: *decursio palestriae.* Van daar: *te bare loopen* (Loquela), *de baere loopen*, cursu certare (Kiliaen).

> ‘Tesser al met vreuchden groot ende cleyn,
> tscynt datse ter baeren loopen om prys’[5].

Of nog: *de bare jagen* (z. De Bo, Oudemans, Verwys en Verdam, Kiliaen, Loquela).

***

Hoe is dit gebruik ontstaan? Welk is de oorspronkelijke beteekenis van dit spel?

(1) Z. een uittreksel uit de *Instructie voor de stad Haerlem*, *ontworpen door Philips Wielant*, in LOQUELA, ald. en bij VERWYS en VERDAM.
(2) DUCANGE. Suppl. CARPENTIER, op 't w. Barra.
(3) KARL WEINHOLD. *Der Wettlauf im deutschen Volksleben-Zeitschrift des Vereins für Volkskunde.* III (1893) bl. 18.
(4) Aldaar.
(5) *Belgisch Museum*, VI, 55.

Hierop zijn gissingen uitgebracht bij de vleet.

't Zijn er die meenen dat 't woord afgeleid is van *baar* = *lijkbaar*, dus dat baarloop oorspronkelijk de toevloed was der menigte bij eene begrafenis[1].

Anderen nemen *baar* voor naakt (*bar*voets) en denken dat baarloop aldus geheeten is naar de naaktheid der loopers[2].

TEN KATE vindt in baarloop, de bare jagen, het w. baere = beer = ursus; dus is baarloop een spel waarbij de eene een beer verbeeldt, welken de anderen binnen een bepaald perk in 't doorloopen moeten opvangen[3].

GRIMM stelt barlaufen op den zelfden voet als barchatlaufen van *barchat*, *barchent*, d.i. een stuk kleederstoffe, hetgeen vroeger als prijs geschonken werd aan de winnende loopers[4].

LITTRÉ zoekt den uitleg van 't w. *barre* in het gekende loopspel, waar de spelers verdeeld zijn in twee perken, die afgebakend zijn door een ingebeelde of op den grond geteekende *baar* = scheidsgrens[5].

Volgens sommigen is *bare* = slagboom, balk, balie, van 't middenlatijn barra, fr. barre; en baarloopen is loopen naar de bare, die tot doel diende of binnen de bare, de balie, d.i. de omheining afgesloten door baren, balken[6].

G. GEZELLE[7] heeft geen vrede met die verschillende wijzen van uitleggen; hij neemt namelijk niet aan dat 't w. *baarloop* in verband staat met 't fr. *barres.* En uitgaande van de spreuk: *de bare jagen*, ‘men *jaagt*, zegt hij, men loopt geen bare, d.i. een stille houten of ijzeren balie,

(1) Aldus SNELLAERT in *Belgisch Museum*, 1844, bl. 168.
(2) Aldus HUYDECOPER op *Melis Stoke*, II, 584 (z. OUDEMANS.)
(3) *Loquela*, ald.
(4) *Loquela*, ald.
(5) *Dictionnaire* op 't w. *Barre*[8].
(6) Z. VERWYS en VERDAM. - DUCANGE-CARPENTIER. ‘*Barra* = decursio palaestrica, sic dicta quod palaestria barris seu repagulis clauderetur.
(7) *Loquela*, aldaar.

maar levende dieren’. Hij denkt met Ten kate dat 't eerst een jacht was, dan een jachtspel, eindelijk een louter wedspel zal geworden zijn. Welk dier joeg men! Niet een beer = ursus, maar een beer = barg, = zwijn. Zoo is baarloop = zeugeloop, zwijnsjacht. ‘Eertijds heeft men de *zeuge* gejaagd, nu is 't een levenloos rollend, loopend klosken houts (in de bolling?!). Eertijds *joeg*, *liep* men om den *baar*, om de *bare*; nu jaagt, loopt, schiet, kegelt, worstelt, teerlingt, kaart men nog om den *baar*, om den *baarkoeke*, d.i. den zwijnkoeke, om het zwijn... van gebakken meel. (!) Dit bakken van zwijntjes of everkoeken is genoeg bekend. Nog onlangs bestond in Zweden het gebruik, zoo zegt J. Grimm, Deutsche Mythologie, 45, om op iederen joelavend brood of koeken in zwijnsgestalte te verbakken. Ja, een zeker koekebrood of vollaard draagt nog, bv. te Sweveghem, niet alleen de gedaante, maar den name van een zwijn, te weten *ever*aard’.

Men zal toch moeten bekennen dat deze laatste uitleg wat bij 't haar getrokken is of althans niet redematig uiteengedaan. En zoo is het ook met het meestendeel gelegen: ze zijn niet bevredigend, omdat ze te ver gezocht of niet genoegzaam gestaafd zijn. Zooals 't gemeenlijk gaat bij 't uitleggen van woorden, neemt men het woord, men beschouwt het in zijn huidige gedaante en daarop smeedt men een beteekenis, men stelt het in verband met een ingebeeld gebruik, zonder ooit te onderzoeken of deze beteekenis gegrond is, of dit gebruik waarlijk ooit bestaan heeft, in stede van eerst de gebruiken en geplogentheden na te gaan en in dezelve, de beteekenis te zoeken van het woord, dat ermede in verband staat.

***

Wedspelen en in 't bijzonder wedloopen zijn tallentijde bij de meeste volkeren en niet het minst bij de Germanen gemeen geweest. Ze klimmen op tot de oudste tijden[1].

(1) WEINHOLD, *Der Wettlauf im deutschen Volksleben*, bl. 2.

De snelvoetigheid was bij de Germanen evenals bij de Grieken de hoogste hoedanigheid, de noodzakelijke eigenschap der helden. Siegfried en Achilleus worden voorgesteld als snelle loopers. Ze zijn blijven voortbestaan door de middeleeuwen heen. Terwijl het wedloopen nog steeds het hoofdzakelijk spel was bij ieder volksfeest, nam het onder de hoogere standen de gedaante van een ridderspel, te weten het '*tornooi*', dat niets anders was als een feest bestaande uit een wedkamp te peerde met ridderlijke wapens binnen een afgesloten omheining. En de vermaarde '*caroussels*' die in de XVIe eeuw vooral in Frankrijk onder de edelen zóo gegeerd waren, bestonden insgelijks uit ruiterloopen, gehouden door edelen, nogmaals binnen een perk, geheeten de balie, *la barrière du caroussel.* Doch allengerhand zijn deze gebruiken vervallen, en leven nog slechts voort bij de kinders en in schoolfeesten; op weinige plaatsen echter zijn nog sporen van het aloude gebruik overgebleven; zoo nochtans, dat hetgeen weleer hoofdzaak was in dit gebruik, heden verdwenen is, te weten: het loopen zelf; en dat slechts nog hier en daar een bijkomend gebruik, dat vroeger het wedloopen vergezelde, overgebleven is, te weten: het samenkomen der menigte; het eten en drinken en algemeene volksverlustigingen zooals: bollen, kegelen, enz. Zoodat Baarloop onder zijn hedendaagsch voorkomen slechts weinig behouden heeft van zijn oorspronkelijk gebruik en bedied.

Lust en eer betrachten is gewis de eerste en voornaamste beweegreden geweest tot alle wedspel. Welnu, 't ligt in den aard van 't volk te denken, dat hetgeen waarin het zijn vermaak en voldoening vindt, ook bij anderen dezelfde gewaarwordingen teweegbrengt. Zoo zal het om iemand te vieren en hulde te brengen allerhande vermakelijkheden en verlustigingen inrichten. Aldus ook weleer hebben de menschen, in kinderlijke opvatting, geloofd dat hunne spelen, evenals de offergaven, de goden moesten aanstaan en ze gunstig stemmen ten opzichte van deze, die hun

deze verlustiging verschaften. Zoo zijn de volksfeesten en in 't bijzonder de wedspelen een deel der godenvereering der oude volken geworden, en hebben eene godsdienstige beteekenis gekregen. Het wedloopen en -rennen was hun voornaamste spel; ook maakt het een hoofdzakelijk deel uit bij ieder feest, dat door het volk gehouden werd ter eere van eene of andere godheid. Dit godsdienstig karakter vinden we onder andere in de groote gemeenschappelijke spelen der oude Grieken, dewelke schier uitsluitend bestonden uit wapenkampen, wedloopen en wedrennen. Zoo was het ook bij de Germanen. Hun voornaamste gemeenschappelijk volksfeest was het Meifeest, dat gevierd werd ter eere van den terugkeerenden Zomergod, die de zege behaald had over den Winter.

Dit feest werd later, na de bekeering, op Cinxendag overgedragen. (Ziet onze verhandeling over *Gebruiken op Cinxen* in *Biekorf* XIV, 1903, bl. 241-250, 257-265, 282-288, 297-301). We hebben daar uiteengedaan hoe de zegevierende Zomergod verpersoonlijkt werd door den Meiboom, die, gepint en met allerhande kleedingstoffen en spijzen behangen, door het volk op een openbaar plein geplant werd, en hoe te zijner eere allerhande volksvermaken plaats grepen: dansen en zingen bij den boom of den mast, loopen en rijden rond den boom, ringsteken naar een krans die aan den boom was vastgehecht; mastklimmen en schieten langs den boom; eindelijk allerhande *wedloopen*: te voet, te peerd, blindloopen, waterloopen, eierloopen, zakloopen naar den Meiboom die tot doel diende. Die het eerst den boom bereikte was koning, of kreeg een krans, of mocht kiezen onder de kleedingstukken of spijzen die aan den boom hingen[1]. Dit alles eindigde met gezamenlijke drinkgelagen en maaltijden.

Bemerken we dus, dat in den beginne de Meiboom het doel was der wedloopen. Doch benevens den Meiboom in

(1) *Biekorf*, XIV, bl. 245 en 285.

de Meiwedloopen, alsmede in de wedloopen die op andere tijden van 't jaar en in andere omstandigheden plaats grepen, bezigde men ook andere voorwerpen, zooals een kruis, een paal, een balke, een *baar.* Alsdan was 't een wedloop naar de *baar*, een *baarloop*, en weldra werd alle wedloop, welke ook het doel was in 't loopen, baarloop geheeten. Dit geschiedde reeds vroeg, want reeds in de 17de eeuw en heden nog op verscheidene plaatsen in Duitschland wordt 't woord *Barloopen* gebruikt om alle wedloop en o.a. dezen, waar het doel de Meiboom was, aan te duiden(1).

Toen later het Meivieren begon te verkwijnen, verloor het weldra zijne oude beteekenis; ja, het hoofdzakelijk deel ervan, te weten: het planten en vereeren van den Meiboom bleef achter en enkel nog het wedloopen met de andere volksvermaken was, - en is nog op sommige plaatsen in Duitschland - het eenige overblijfsel van het Mei en Cinxenfeest(2). Er valt nochtans te bemerken, dat als 't baarloop was, men altijd de *Mei*, d.i. een groene tak, op de kerk en aan de herbergen uitstak.

Naderhand ging het Mei- of Cinxenfeest zelf te niet. Wat ervan overbleef, te weten: de baarloop met de meêgaande volkspelen ging over in de jaarlijksche dorpskermis(3). Zoo komt het dat de kermissen onvermijdelijk gepaard gaan met allerhande volkspelen: wedrennen, in eenen zak of anders loopen, ringsteken, mastklimmen, enz... Hetzelfde geldt voor plaatselijke

(1) WEINHOLD, aldaar, bl. 18.
Het blijkt dus dat *Baarloop* beteekent den wedloop naar de baar en wel dezen wedloop die oorspronkelijk geschiedde naar den Meiboom op het jaarlijksche Meifeest. Nochtans daar 't w. *baar* ook beteekent het plein door baren, palen afgesloten, zoo nemen we aan dat, benevens de eerstgemelde beteekenis, die ons dunkens de eigenlijke is, baarloop ook den zin kan hebben van wedloop gehouden binnen de baar, binnen een omheining.

(2) WEINHOLD, bl. 10.

(3) KARL SIMROCK, *Handbuch der Deutschen Mythologie.* Bonn, 1855, bl. 569.

kermissen, ingericht door een gehucht, of door eene herberg en aldus verviel de baarloop tot een herbergkermis. En mettertijd verdween zelfs de eigenlijke baarloop; het wedloopen en alles kwam uit op drinkgelagen en eetmalen en op de gewone volksspelen gehouden in eene herberg, waar te dier gelegenheid de Mei uitstak; niettemin bleef het gebruik den naam van *baarloop* behouden.

Ziedaar al wat nog overschiet van die eeuwenoude geplogentheid; en dit nog enkel, alhier althans, in weinige plaatsen in West-Vlaanderen.

Daar is nochtans een gebruik of twee waarin we, zoo we niet mis zijn, de laatste sporen van 't oud Meifeest en van de oude loopspelen die te dier gelegenheid plaats grepen, terugvinden.

Vooreerst het kinderspel waar de kinders hand aan hand in ronde dansen, al zingende het alomgekende liedje:

> En den boom, en den boom,
> en den goddelijken boom,
> en den boom die staat in de eerde,
> en der rijdt een manneke te peerde...

Zou die *goddelijke boom* de Mei- of Cinxenboom niet zijn, en zou het *te peerde rijden* niet zinspelen op de oude peerdeloopen rond of naar den Meiboom?

Het ander gebruik dat ik bedoel is dit aardig kraam dat men *peerdekens* heet. Ziet, daar kan *nergens* kermis of volksfeest gehouden worden, of daar moeten peerdekens staan, zoodat 't bijna wisselwoorden zijn in den mond van 't volk: '*de peerdekens staan*' en '*'t is kermis*'. Als ge 't wel ingaat, vindt ge 't niet aardig, dat 't ooit in iemands gedacht is kunnen komen dit drollig getuig, die houten peerden, die draaien, altijd draaien, uit te vinden en in te voeren, en dunkt het niet wonder dat 't volk, overal, daar zoo zot naar is en er zulken smaak in vindt? 't Kan gewaagd zijn, maar hoe meer we 't nagaan, hoe meer we overtuigd worden, dat die 'peerdekens' niets anders zijn als

't verbeelden en 't voortzetten van de aloude peerdeloopen, die onder 't vreugdevierende volk, rond den Meiboom geschiedden[1].

Een laatste bemerking. We beweren geenszins dat hetgeen we over Baarloop zegden insgelijks geldt voor het gekende kinderspel *Bare*, *Baarspel.* We zijn eer geneigd te gelooven dat de beteekenis en de oorsprong van dit spel heel verschillend zijn.

EM. VAN CAPPEL

Nog over worten

'**D**E zake is die kerneutelingskens weg te krijgen. De geneesmiddelen?

O! ze liggen en leven in Vlaanderen, hekeldikke op de lippen van 't volk, te stede en te lande.' Zoo las ik[2] en 't deed mij op mijn eigen peinzen, 't zette mij aan, seffens het mijne te zeggen over die lastige geburen.... Ik ook was er maanden al mede geplaagd met die ongenoode gasten, 'k was er duivelsch kwaad op en zou ze allen wel honderd keeren op 'nen dag weggezien hebben; ik hoorde links en rechts een kloksken luiden van 't zoo en 't zus te doen; 'k ontving van vriend en magen, wel twintig middelen die 'k naar mijn goeste wel eens heb aangewend; 'k ging zelfs eens tot bij 'nen Arts ten rade waar ik vriendelijk (!) met: 'onmogelijk... 100 middelen, 99 slechte' werd afgescheept; ik liet niets onverlet:

(1) Zoo 't waar is wat GAILLIARD beweert, dan zou de herkomst van die 'peerdekens' hoog opklimmen. Immers in 1394 vinden we vermeld dat de stad Brugge aan den jongen graaf Lodewijk van Nevers een geschenk deed van een 'engiene van peerdekins'. (GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des chartes de la ville de Bruges*, III, 300.) GAILLIARD in zijn *Glossaire Flamand*, op 't w. *Peerdekins*, beweert dat er hier spraak is van hetzelfde getuig dat men heden op de kermissen aantreft.

(2) Biekorf, XV, t^k 9.

'k streek met allerhande zalf, 'k verbrandde hun harden kop en kapte en kerfde er in, maar wie dapper stand hield en aan geenen prijs ter wereld wilden optrekken, 't waren mijne leelijke, afgrijselijke wratten.

- Als men voor 'nen doode luidt en men hem ter kerke voert, gaat dan in eene weide en steekt uwe aangetaste hand in een verschen molshoop, leest zes Vaderonzen en Weesgegroeten en ge zijt van uwe afschuwelijke bengels af. (Noorderkempen).

- Snijdt een arjuin in tweeën, bindt de eene helft stevig op uwe wratten en na drie, vier dagen, zij zullen uitdrogen, alle leven verliezen en van uwe handen vallen. (N.K.)

Alzoo had Pier en Pauwel mij geleerd, zoo had mij menige sloor al willen opvijzen maar de jongen slok het niet; alhoewel met eenen doodelijken haat bezield tegen Mevrouw Wrat en familie, liet ik toch stillekens, die kwakzalvermiddelen van kant.

- Lekt 's morgends met nuchter spuwsel aan de worten, en zij zullen verdwijnen. (Waermaarde).

Die mannen slagen den nagel op den kop, zij verdienen al seffens een ‘brevet d'invention’ met op den hoop toe, het eerekruis van eerste klas, voor bewezen diensten aan 't lijdende menschdom. Lacht niet!... ik spreek ernstig en bij ondervinding.

't Was met mij zoover gekomen dat ik, als een verstokten zondaar, doof bleef voor allen goeden raad en wijze woorden; 'k wilde van niets meer hooren, liet gaan wat kwam en gaf vrijen gang aan mijne thuisliggers.

- Werpt de moederwratte uit en de anderen zullen ook algauw het hazenpad kiezen. (N.K.)

Praat voor den vaak!... mijn moederwratte, 't was toch de grootste, was wel en goed de gaten uit, uitgehouwen door de beulenhand van eenen dokter, maar de anderen bleven vrank en vrij waar zij waren, schoten nog weelderiger op, als wilden zij met hun troniëngezicht mij uitdagen. Tusschen haakjes, laat nooit geen wratten uitsnijden,

wilt ge niet van pijn en afzien van uwen stek liggen; grooter beulen dan de dokters loopen er niet, zij hakken en houwen, snijden, daar leven zij bij, daar maken zij tegenwoordig hun lievelingswerk van, die beulen!!

Ik had nog geduld... men zong op alle tonen en wijzen, men raasde en zaagde mij zoo zot en dul, dat ik op 't einde van 't spel willens nillens, maar met een zierken hoop toch, er mij eens duchtig ging op toeleggen om al mijn worten weg te keren.

- Lekt, lekt telken morgend, nuchter, over uwe wratten, houd vol en gij zult ze allen kwijt geraken.

Een eerste aanval was vruchtloos: mijn ‘kerneutelingskens’ gaven nog zoo gauw de pijp aan Marten niet: als gewapende mannen bleven ze in dichte gelederen, rug aan rug geleund, sterk door hun getal en hun vereende krachten.

Na een korte rust, ging ik met verschen moed en taaie wilskracht terug aan 't werk, ik zwoer bij al mijn giftig morgendspeeksel al mijn wratten te verdelgen en tot de laatste uit te roeien; ik zwoer en hield voet bij stek, acht, veertien dagen, drie weken en stillekens aan, straks onzichtbaar trokken ze op, de lafaards, lijk keffertjes, die eerst met veel lawaai u den schrik op 't lijf willen jagen maar bij een tweeden slag, met den steert tusschen de beenen, elders hunnen prietpraat gaan verkoopen. Één voor één, had ik ze aangepakt; allen te gelijk ware te veel werkens, en één voor één zag ik ze stuiptrekkend, langzaam hun harden, valen kop intrekken, ik zag ze, met een wrakende blijdschap in mijn herte, één voor één hun pakskens maken en voor goed de plaat poetsen.... nu hebbe ik weder, mijn effene, gladde hand en ware 't niet, 't miswassen pleksken op mijn duim, het edel slachtoffer van een onmenschelijk beulenwerk, niemand zou verdenken dat ik eens wratten had.

Wie met die onnuttigaards geplaagd is, wie wil varen lijk ik, volge den gulden raad van de dokters van Waermaarde, met echt vergiftig nat, met stalen moed en

ijzersterk geduld krijgt gij ze allen naar 't Pierenland. ‘Experto crede Roberto.’

A.G.

Mengelmaren

IN Guido Gezelle's duikalmanak van 't jaar 1904 vinden we op den 10sten van Nieuwjaarmaand 't volgende gedichtje:

> Dient God, vier uren alle dagen;
> slaapt zeven uren, ende kont gij min;
> acht uren neemt tot uw gewin;
> twee uren scherpt uwen zin;
> doet dit alle dagen; zonde(r?) oorboren,
> zoo en hebt gij tijd nog ziele verloren.

In nen ouden boek, op de eerste bladzijde, vonden we de volgende rijmreken *geschreven*: (Daarop volgt een onvolledigen familieboom opklimmende tot 't begin van zeventienhonderd.)

Dint Godt want dat betamt twee uren alle daghen en nut u spys en dranc dry uren naer behaghen. Vermackt twee uren lanck den styf gespannen sin slaept seven uren lanck want daer steckt vordeel in en past op uwe winst thien uren vol ghemeten soo hebt ghy dach en nacht volstandelyck gequeten en seght dat ick u segh: wie soo den tydt verkiest dat desen tyd noc siel en verliest.

C.B.V.

‘**I**N Noord-Nederlandsche geschriften krijgen we slag op slag van woorden, uit 'n vreemde taal afkomstig. Heele en half Fransche uitdrukkingen, doen bij ons net of ze in haar eigen huis zijn; ze eten zelfs de eigen kinderen van de tafel en dringen ze in den hoek. 't Is of onze schrijvers, de meesten, maar langs het stadhuis wandelen en hun dááraf ingeworpen wordt die macht van bastaardij, welke den spot naar ons toetrekt van bedaard eigen-volk en oplettende buurlui. Terwijl onze oude boeken vol oprecht-vaderlandsche zegswijzen staan en de menschen-rondom-ons hun meeningen en gewaarwoordingen in veel zuiverder taal beteekenen.....

Waarom gebruikt men die vreemdelingen in onze taal?..... Wel weten we, dat Stellwagen[1] wijst op weinig edele drijfkrachten: onverschilligheid omtrent de taal en zucht om een waas van voornaamheid om zich te spreiden. Hij had er nog kunnen bijvoegen: onwetendheid van de geschikte wijs om 'n Gallicisme b.v. te ver-

(1) *De Levende Taal*, bldz. 197.

Nederlandschen. Voor onwetendheid is echter kruid gewassen: zoeken, onophoudend zoeken in woordenboeken, als Van Dale, Verdam en 't Groot Woordenboek der Nederlandsche Taal. 't Aanschaffen van zulke werken is duur, maar de spreekwoorden van de vele kleintjes en den eenen groote, van de spaarzaamheid en de vlijt kunnen ook hier worden bijgesleept. En met minder kostelijke werken - met Kramers b.v. of Kuipers, kan 't jongste volk van onze middelbare scholen vast gewend worden aan deze speurtochten, die éénige waarheid en éénig leven zullen blijken voor de zuiverheid van 't oude dietsch.

Konden wij wat overnemen van den taalijver en het taalgebruik van velen onzer Zuiderburen! Zeer zeker: niet al hunne vervlaamschingen van vreemde woorden zijn gelukkig; sommige zullen er bepaald nooit, nooit bij ons ingaan b.v. “beddebak” voor “ledikant”. Maar bij muziekuitvoeringen geeft men ons altijd een “programma” in handen - waarom geen “spelwijzer”? Waarom zouden wij niet zeggen “kunstzaal” in plaats van “museum”? “boekbewaarder” voor “bibliothecaris”? “tijdblad” voor “periodiek”? O, als wij ook eens wilden, als alle schrijvende menschen van Nederland eens wilden - wat zou onze taal, onze taal vermooien! Zij moet nu dikwijls de straat op, met een gezicht, groezelig en smotsig, van allerhande bastaardij - en, *als wij willen*, wandelt ze langs 's heeren wegen, zóó zuiver-frisch-helder, als 'n Hollandsche jonge dochter, die 's Zondags naar de Hoogmis gaat.

En dit weet ik zeker: dat het katholieke dagblad, waarvan ik het meeste houd (Het Centrum), nog veel meer verspreid zou wezen in Vlaanderen, indien de mannen en vrouwen, die het dagelijks volschrijven, wilden verzaken, uit geheel hun hart, aan alle bastaardij en wilden dienen, met al hunne woorden de reine zaak der Nederlandsche taal.’

Aldus H. Linnebank, kruisheer te Diest, in *Het Centrum*, 30-5-04.

Knieliedjes

't **W**AS een kinneki op 't kerkhof
met een violon,
en 't had een leêren hoedjen an
met pluimkens van karton.
Bon, bon,
fricasson,
ariekaneele.
Bon, bon
fricasson
ariekanon.

(geh. te Poperinghe).

***

Den ouden man al met zijn stok,
drie uren sloeg de klok,
en hij deed zijn venstertjen open,
en zijn voetjes gingen roe-doe-doe,
en zijn handjes gingen plak-plak-plak,
en 't was een man van jaren,
en hij was zoo rap.

(geh. te Poperinghe).

***

Peeretje, je moe zoo zeere niet loopen,
We gaan e matje met havertje koopen,
't peeretje liep ten drijf ten draf
dat 't ze meestertje nooit meer en zag.

(geh. te Poperinghe).

Of:

Peeretje, wil je zeere loopen,
We gaan u e matje met haver koopen,
't peeretje liep ten drijf ten draf
en 't peeretje 'n kreeg maar met rooi 'n kaf.

(geh. in de omstreken van Poperinghe).

***

Ju te Koko, me peeretje,
naar Yper om e steeretje, (*elders* mosteeretje)
naar Brugge om azijn.
Is er te Brugge geenen,
we gaan van daar naar Meenen,
Is he te Meenen goeden koop
we koopen der tien of twaalf stoop(1)

(geh. te Poperinghe).

***

Maantje, maantje Klinckaert,
gaat van hier naar Bellewaart,
van Bellewaart naar Nieuwpoort,
om è teugsche zoetemelk.
't Kloksje luidt tot Reninghelst.
Wien is er daar dood?
èn oud brutale mannetje,
't en hadde noch potje noch pannetje,
en 't en koste zijn broodje niet dragen,
en 't smeet het op den meulenaarswagen.
De meulenaarswagen viel in den dijk,
en 't mannetje was zijn broodje kwijt.

(geh. te Poperinghe).

C.B.V.

(1) Vrgl. Biek., VI, bl. 368.

***

Ju! Ju! peerdemeuleken,
De koster zit op 't veuleken,
De pastoor zit op de bonte koe,
En rijdt ermee naar Mechelen toe!

En dan laat vader die het kind op de knie te peerd laat rijden, de knie wegzakken, zoodat het kindje van zijn peerdje glijdt.

(gehoord in de omstreken van Hal).
J.V.C.

TER zaliger gedachtenis van Mejufvrouw Maria-Louisa-Amelia-Josepha Rövekamp, teergeliefde eenige dochter van Mijnheer Hendrik en Vrouw Louisa De Plancke, die, geboren te Brugge den 25 November 1890, na een lang en pijnlijk lijden, zachtjes in den Heer ontsliep den 31 Mei 1904.

Aan 't kruise stond vol bitterheid,
vol weedom en vol smerten,
Maria bij heur stervend kind,
den lieveling heurs herten.

Hoe pijnlijk moet het scheiden zijn,
- hoe wreed! - van 't *eenig* wezen
op aard, waarin een ouder ziet
zijn levend beeld gerezen!

Doch, Vader, Moeder, gaat tot haar
die stond, voor ons, te weenen
op Golgotha; zij zal u troost
en zielekracht verleenen.

Uw dochter droeg den name van
die doodbedrukte vrouwe,
en is met haar vereenigd nu,
terwijl gij zucht in rouwe.

Schept moed! Het leven is zoo kort
en ééns zult gij haar, beiden,
vol vreugd, hierboven, wederzien
om nimmermeer te scheiden.

J.N.

[Nummer 12]

Vlanderen's zielendrift 't jaar 1302

HET land is in nood!... Is 't een storrem die broedt daar
in 't dansend geweld van de zonne die brandt?
Het land is in nood! 't Zijn de klokken die londren
en dondren: ‘gevaar over Vlanderenland’!
Het land is in nood! 't Zijn de winden die wielende
en woelende alomdrijven 't klokkengeklop!
De winden die Vlanderen's boomen doen buischen
en Vlanderen's bodem doen beven: Sta op!
Sta op! 't Zijn de bosschen die buldren: Sta op, land!
Sta op! Voor uw vrijheid gewaakt en geweerd!
In nood zijt ge Vlandren:

- Wie huilt daar? - De honden!
Wie briescht daar, en stampt daar, en kapt daar? - Het peerd.
‘- Peerd, stil!’ strijdt de voerman, ‘naar Kortrijk gereden
met voeder en wapens.’ En 't peerd trekt dat 't hijgt!

Het land is nood! En het weefgetouw zwijgt.
Het land is in nood! En de smid kleunt op 't ijzer
‘- Zweerd dat ik smeê, zoeft hij, 't land is in nood!
Door u zal het vrij zijn,... zooniet wil ik sterven,
Vlandren in nood
Vrij zijn of dood!
.....
God groot!
Hoort de vrouwe die kreunt en het zweerd kuischt.
De man, - hij en kreunt niet, - hij zwijgt en is bang.
Hij kropt! - Kon hij weenen! - ... Hij weent! En zoo lang
zoo diepe, zoo vele... Zijn herte zoo breed is,
zoo heet! Eene zee zal erover aleer 't
gekoeld is!... Dan rijst hij, en raast: ‘Hier dat zweerd!
Vrouw, komt, geeft het hier! 't Was aan u het te kuischen.
Aan mij 't op den vijand zijn kop te doen buischen.
Dat zweerd... na de zege, dan breng ik het weer!...’
- ‘Eilaas! klaagt de vrouw, nooit en zie ik u meer!’
... - ‘En kwame ik niet zelf weer, gaat m' halen naar Kortrijk,
en zoekt me in den hoop waar het meest is gedromd,
en meest er voor u en het land is gevochten!
God helpe ôns!’
- ‘En 't kindje?’
- ‘Komt hier keppe, komt!
En krijscht niet... Nog twee keers te slapen, 'k ben weder;
ge krijgt dan een peerd van uw Vader, een peerd
dat Vader zal pakken algauw van de Walen,
Nu gaat hij erom! - Zijt voorzichtig van 't zweerd....
Ja! 'k brenge er u ook een om later te vechten
voor vader en moeder... wanneer ge zult groot zijn
en brave geworden. Zijt braaf dus... en nu
ziet! nu gaat bij moeder! Zij zal voor u zorgen
... God zende zijn zegen op u!’
.....

Daar stapt nu de man met zijn zweerd aan de zijde.
Hij beeft,... en de lucht weegt, zijn zweerd weegt,... hij hijgt.
Hij beeft. En hij staat! En hij staart - en hij luistert.
- ‘Boom zegt, waarom beeft gij?.. Ge en spreekt niet, ge zwijgt.
‘Boom, zegt, g'hebt me kleene geweten. Als 't waaide,
dan zat ik bij u, en dan tegen den wind,
dan stondt ge zoo sterk, en ge en roerdet, nu beeft gij.
O zegt, boom van Vlandren, ik Vlanderens kind,
ik zie dat zoo noode. Toen zag ik u liever
voorheen, toen ge sterk stondt en recht, dat is vrij.
Weest sterk, ge zult vrij zijn! Ja Vlanderen zal winnen
... zal Vlanderen winnen!’
.... - ‘Zal Vlanderen winnen!!!’
.... - ‘Wie roept dat? Wiens stem is 't! Zegt weêrgalm is 't gij?’
.... - ‘Zal Vlanderen winnen!!!’
't Is Breydel die nadert! 't Is Breydel de held,
die nadert!... Hoe warrem op Vlanderens veld!
Zijn mannen zijn doomend van hitte en geweld!
En Breydel roept: ‘Mannen
't zal spannen;
Maar als we verliezen wij, 't komen er anderen...
Na dezen nog anderen,...
Altijd nog anderen,...
Heil Vlanderen!
Op 't einde des oorlogs, moet Vlanderen dood
of wel moet het vrij zijn!
En vrij zal het zijn, want, al is het in nood,
als de Breydels erbij zijn,
dan is ze, de macht van ons Vlanderen, groot.
Mannen
't Zal spannen....’
Heil! - ‘Vlanderen den Leeuw!’ Daar zijn andere mannen,
die komen naar Kortrijk langs andere wegen.

De boomen bewegen,
de daken bewegen,
de kerken bewegen,
de kimme die beeft...
Vlanderen leeft!
Al dat staat
zijn krijgers,
al dat gaat
zijn krijgers,
al dat blinkt
zijn wapens,
al dat klinkt
zijn wapens!
- ‘Ei, roept eene stem, gaat zoo rap niet, blijft staan!...’
't Is Willem van Saeftingh', die nadert te peerde.
‘...'k Ga mêe, als een Broeder wel mede mag gaan.
Ik ben, om te strijden, uit 't klooster gekomen.
Als Vlandren verdwijnt, kan Ter Doest nog bestaan?
Neen 't!’
- ‘Willem!’ roept Breydel; mocht ieder lijk gij doen,
Want 't land is in nood
vrij zijn of dood!’

***

Samenzang[1].

Welaan! Nu gegaan naar het Groeningheveld,
en, steunende op God, onze stappen gesteld!
Voor huis en voor land, we gaan strijden! Vooruit!
En zoeven in 't zand die 't benijden!... Vooruit.

***

De zon, zij en blijft in den hemel niet staan,
ze schijnt met ons allen naar Kortrijk te gaan!...
Een storrem alover ons Vlanderen jaagt:
de wind joelt: ‘naar Kortrijk!’ Vooruit! Onversaagd!

***

(1) Zang, op 't ‘Wanderlied’ van SCHUMANN.

Piu rittardando, *eene stem:*

De vogelkens zingen zoo teeder en zacht,
en groeten zoo vroolijk de zonne die lacht!
Het blommeken smekt in zijn bloeiende kleur,
en 't wierookt alom zijn verblijdenden geur!
...Op 't blommeken blinkt het genot van zijn ‘thuis’.
en 't vogelke zingt: ‘van mijn vaderlijk huis’...
- ‘Zegt Vlaming! Het uwe is den vijand in d'hand!
Verdedigt het Vlaming, verdedigt uw land!’

***

Samen.

Welaan nu gegaan naar het Groeningheveld,
en stevig en wakker de stappen gesteld!
Vaarwel huis en land, we gaan strijden! Vooruit!
met 't zweerd uit ons hand u bevrijden! Vooruit!

Mannen ge beeft!... Mannen van Vlanderen, van Zeeland, van Namen, van Limburg, ge beeft!... Ha neen! Houzee! Neen ge'n beeft niet! Uw gewoel, uw getier, uw geweld laten mij, uwen priester, verstaan dat ge allen daareven maar stom stondt voor de grootheid van Vlanderen's nood; en dat ge nu wel aan den vijand wilt laten hooren, hoe uwe duizende en duizende knodsen, hoe uwe scherpen lansen, hoe alle uwe wapens den Wale hier op dien moerassigen drempel van Vlanderen afwachten, om hem dezen goedendag te doen knikken, die hij aan Vlanderen niet jonnen 'n wilde!

Geen vrees, maar hoop, maar geestdrift!

Mannen 't is winnen dat ge moet, en winnen zult ge!

Kop af, kop aan! Daar, binnen Kortrijks kasteel, en daar, over den Pottelberg, loert de vijand met zegtig duizend man, om gansch Vlanderen te overweldigen. Zult gij het dulden? Zult gij het verdragen dat zij u nog langer de hand boven het hoofd leggen? Ah! Ik zie hem den hooveerdigen Robrecht van Arteziën, ik hoor hem zijn

omgekochte voetknechten opjagen, en zeggen: ‘Door vernieling en brand, moeten de Vlaamsche kasteelen, hoeven en woonsten ten gronde! Hunne grootheid, hunnen rijkdom zal men naar Frankrijk vagen!’ Die snoodaard!

Ziet toch, hoe hunne speren in het zonnelicht flikkeren! Ze hebben ze gescherpt om uwe vrouwen en kinderen onmêedoogend den doodsteek toe te brengen! Het en was niet genoeg Gwijde van Dampierre verraderlijk met veertig Vlaamsche ridders gevangen te nemen; het en was niet genoeg Filippina in den kerker te werpen; het en was niet genoeg ons allen, vrije burgers, te Brugge te beschimpen. Mannen, wat ze willen hebben, dat is u allen! .... Maar ge roept wel: Wat ze nu niet, en nooit niet, neen, bij Gods genade, nooit niet en zullen hebben, dat is ook u; en wat ze zullen teruggeven, dat is uw graaf, en zijn kind, en zijn huis, en uw recht, en uw vrijdom, en geheel uw vaderland! Dat is 't wat ge gij wilt! Geen uitkomen! Bachten u loopt de Leye, diepe en breed. Voor u staat de vijand, hatelijke slaven! 'n Wilt ge in de Leye niet verdrinken, kapt door den vijand!

Nood dwingt, makkers, maar zal ik dat nood noemen?

Een spel is uw strijd! Ze zijn met zestigduizend; gij met dertigduizend. Bijgevolg... de kanse is gelijk! En is de vijand talrijk, daarover zij God gedankt! 't En ware u anders de moeite niet weerd om te beginnen! Vuige soldeniers zijn het, uwe vijanden, die maar met ééne hand slaan kunnen, omdat ze hunne andere uitsteken moeten naar het loon dat hun wordt toegeworpen; flauwe zuiderlingen zijn het, die op den sterken grond van Vlanderen hunne voeten bezeerden, en nauwelijks tot hier voortslepen konden; moed 'n steekt in hunne herten niet: rooven en branden dat is hun werk... Ze roemen op hun peerdevolk... Maar vijftig stappen vóór me, ligt de Groeninghebeek. En weldra zult ge ze met peerd en man zien in het slijk zinken, en aleen maar den kop bovenhouden om te roepen naar hulp en genade!... Geen genade! Neen Vlamingen, geen genade! O gij, echte warme Vaderlanders, die maar op

één enkel dingen uwe oogen houden zult, op vrijheid, op uwe eigen belangen; gij die maar eene belooning verwachten zult, de verbreking uwer kluisters; eenheid steekt in uw werk! Recht steekt in uw werk... en recht dat is God. Enja! God heeft gezorgd; veiliger is uw stand dan de hunne, veel vreeselijker zijn uw wapens, veel grooter is uw mannenkracht.

Alle de gemeenten overal, alle volkeren hankeren naar uwe zege, naar uwen roem!

Reeds hebben Zeeland en Limburg het als eene eer aangezien met ons te mogen strijden tegen den Munteschrooder; Namen heeft zeshonderd wel uitgeruste mannen gezonden om ons in het gevecht te versterken. Fransche ridders zelf onder het geleide van den Hoogedelen Hugo van Arckel komen ons eene hulpzame hand bieden. En ginder, verre van hier, Paus Bonifacius verwacht met angst het nieuws der uitkomst van den slag. Gebeden heeft hij te Roomen bevolen, opdat Vlanderen de zegepraal zou bekomen, over dezen die, én tevens Vlanderen aanvielen, én tevens ook den Paus vervolgden om dezelfde reden; dat is omdat ze geen recht erkennen, en dus onrecht zoeken te plegen! Neen dat verdraagt God niet, en Hij zal wel toezien dat de volkeren in de geschiedboeken lezen kunnen: ‘Vlanderen, lang verdrukt door zijnen leenheer, heeft dien verdrukker in 1302 bij Kortrijk verpletterd!’ Met trots zullen de nakomelingen naar ons opstaren, en uit ons voorbeeld Vlanderen leeren beminnen.

Strijdveerdige krijgers, 'n voelt gij in uw herte niet noodzakelijk de vrijheidsliefde opbruischen? O ja, nu weet ik waarom uw oogen stralen in de opdagende zonne! 't Is uit een onbedwingbare hope dat gij op heden uwe eer en deze van Vlanderen zult redden kunnen.

Vluchten 'n helpt niet! Land en godsdienst sporen u tot moed aan. Uw ouden gevangen graaf moet gij redden. Roomen moet gij door uwe heldhaftigheid verblijden en door uwe zegepraal van alle moeilijkheden ontdoen. Eere aan u!

Knielt allen neder, makkers, en laat een weinig van dien dierbaren Vlaamschen grond op uwe tonge rusten; knielt neder, en dat God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest u sterke in den strijd, uwe legers veilig make en de Franschen verplettere.

MOEDER.
- O, hebt ge dit gewoel gehoord
dat dreunt al door de lucht?
....en nu is weerom alles stil!

DOCHTER.
- O Moeder Vlandren zucht,
en lijdt, ik zie 't, op 't Groeninghveld;
'k zie 't hier van Kortrijks wallen,
en 't leger....

M.
- Zegt, o dochter, zegt,
ik hoor klaroenen schallen.
Gij, dochter, gij kunt alles zien,
maar ik, God, ik ben blind!
O, zegt me, wat uw broeder doet,
uw broeder, hij, mijn kind!

D.
- ....? De Waalsche schutters komen af.
O wee! Ze schieten schichten:
hun pijlen joelen door de lucht....
Al onze schutters zwichten....
en storten in een bloedbad neer...
met 't wapen in de hand!

M.
- Het is een schoone dood, mijn kind,
de dood voor 't Vaderland.
God spaar' hun ziel!... Maar 'k hoor nog meer
dat wreed klaroenen-schallen?

D.
- Och moeder! 't zijn de ridders, God!
ze vliegen en ze vallen
op de onzen,
... als op dieren!...
Neen!
Ze vallen.... in de beek!

Goddank! Doch andren stormen af,
doorploegen rij en reek,
naar 't Vaandel, moeder, van ons land!...
't Zijn duivels op hun peerden.
God helpe ons toch! God spare ons toch...
Ze kappen met hun zweerden!
... Nog andren!
En ons vlaamsche volk?
Zal 't wijken achteruit?
De Walen dan van uit 't kasteel
ze breken ook vooruit!
Ach Moeder!... 't Is de nederlaag...

M.
- Ik schrikke! Wat geruchten!
Gauw! Dochter laat ons bidden gauw!

D.
- Verloren! laat ons vluchten!

M.
- Neen bidden we voor 't Vaderland!

D.
-... Heil! 't veld is rood van bloed
O moeder! d'Onzen maaien voort
met onvermoeiden moed!
Ziet, hoe ze zwaaien met hun knods!
... De Wale is aan 't verzinnen!
Ja! Deinzen zal hij achterwaard,
en Vlandren zie ik winnen.
Gauw! komt, ik ook, 'k wil strijden, komt!

M.
- Neen laat ons bidden, kind,
tot onze Vrouw van Groeninghe
die Vlanderen zoo bemint.
.....

Getween[1].

O goede moeder, Vlandren strijdt!
Indien 't Uw hulp moet derven,
zal Vlandren sterven
want Vlandren lijdt.

(1) Twaalfste tweezang van MENDELSSOHN.

Indien 't Uw hulp moet derven,
zal 't dierbaar Vlandren sterven:
... 't is om het leven dat het strijdt!

***

Het Groeninghveld behoort U toe,....
de wilde Walen komen.
U wordt 't ontnomen
Uw land!... Helpt toe!
De wilde Walen komen.
Het land wordt u ontnomen.
O helpt ons land! 't Behoort u toe!
.....
Och moeder, toch! we schroomen
.....

Hoor! Hoor!
'Vlandren den Leeuw!'
Is de roep, is de schreeuw,
is de gallem uit duizende monden!
Vlandren is vrij!
weêrom Vlaming zijn wij!
De Leeuw heeft de Lelie verslonden!
.....
Hoor! Hoor!
.....
Houzee! Houzee! Ons reuzenhand
hielp 't machtig Vlaamsche Vaderland
er door!
Houzee! Houzee! De Wale ducht
Houzee! De woeste Wale zucht
in 't goor!
Verknakt door onzen goedendag
zoo ging zijne eer in dezen slag
te loor!
.....

Hoor! Hoor!...
Houzee! De mannen zingen.
Hoezee! De wapens klingen
Den donder! Hoort! De trommels slaan.
Houzee! Daar waait de Vlaamsche vaan!
Houzee! Houzee! Houzee!
.....
Ze kwamen o! ten drijf, ten draf,
de Walen, hier naar t' onzent af,
O waan!
Waar zijn ze nu de zwetsers toch?
die Vlandren vagen zouden.... Och,
ze staan,
ze staan nu... waar hun bezem stond...
In 't slijk hun waan een grafstêe vond!
Welaan!
Komaan!
En saan!
gezongen en geklongen!
gejuicht! gejoeld! gesprongen!
De Leeuw, omdat de Lelie loech,
zijn leeuwentand in 't lijf haar joeg!
Houzee! Houzee! Houzee!

Heil Vlandren! Wie vermag zijn zielsgenot te melden!
Zijn volk ziet 't vechten voor zijn vrijheid onversaafd;
en pal - zoo een zoo al - of... vallen lijk de helden,
of... keeren weer naar huis, als voren onverslaafd.

***

Heil Vlandren! 't Ziet zijn volk, dat, tusschen Ley en Schelde, en
al door den milden brand der zonne rijk begaafd,
ontelbaar als de vrucht van uit zijn veie velden,
én... zelf van wellust rilt, én... anderen beschaaft!

***

Heil Vlandren! 'k ben uw kind! Heil Vlandren, 'k zie u geren,
ik ook, omdat ge vrij... en Vlaamsch zijt in uw woord;
standvastig zijt van wil, en kloek u kunt verweren!...

***

Heil Vlandren! Zoo voortaan, 't zij welk een Wale u stoort,
U staan we stevig bij, en in 't gelaat hem zweren:
'God helpe! Vlandren leeft... en leven zal het voort!'

A.C. & S.J.

Bijgeloof over tanden

OM bevrijd te worden van tandpijne zegt de volgende rijmpjes op, bij 't zien der nieuwe mane:

Willekomme, nieuwe mane,
gij schingt zoo schoone,
gij komt uit 's hemels kroone,
weert de tandpijn en 't flussijn,
Willekomme, nieuwe mane.

(*Loquela*, IV, 94)[1].

Of:

Nieuwe mane,
komt van sente millane,
ze bringt de vier mysteries mêe:
Tandpijn, hoofdpijn, cholike en flussijn:
'k aanbidde God om der van bevrijd te zijn.

(*Loquela*, ald).

Of:

'k Hê de nieuwe mane gezien
'k bidde God dat ze mag doen vliên
de waters uit mijn' tanden,
de doorens uit mijn' handen,
in Gods name, mochte 't zoo geschiên!
Amen.

(*Loquela*, XIV, 36).

(1) Daar is dus in Vlanderen nog speur te vinden van manedienst.

Of:

O maan, o lieve maan,
die komt van Desselghem,
bevrijd ons van drij pijnen:
Van hoofdpijn, tandpijn en flussijn:
't Zal een anderen keer
wilkom, ô lieve mane, zijn!

(Geh. te Avelghem.)
Of:

'Ik hê de nieuwe mane gezien,
ten eersten tot hoofdpijn,
ten tweeden tot tandpijn,
ten derden tot flercijn,
Gebenedijd mag de nieuwe mane zijn!'

(Geh. te Lichtervelde. - *R.d.H.* 1879, bl. 416.)
Of:

'nen doorn uit mijn handen,
'nen worm uit mijn tanden,
'k beveel mijn ziel in Jesus handen.

(*Waasch idioticon; R.d.H.* 1886, bl. 141.)
Of:

Heere Jesus, trekt den vijk uit mijn' handen
en de wormen uit mijn tanden.

(*Biek.* 1903, bl. 384.)

Kent men deze rijmpjes niet, dan doet men 't volgende:
- Strijkt de tanden met een stuk doodshoofd van 't kerkhof gehaald. (*Volk en taal.* V, 26).
- Eet op Paaschdag geen vleesch. (*Ald.*)
- Zet u in den maneschijn over een wagenspoor en bidt daar 5 onze-vaders en vijf wees-gegroeten. (*Ald.*)
- Houdt in den zak een tand van een dooden mensch op 't kerkhof opgeraapt; en gij zult van een jaar tandpijn bevrijd blijven. (*R.d.H.* 1879, 334).
- Vast op Paaschdag, Pinxteren en Kerstdag. (*R.d.H.* 1879, 222).

- Draagt een vioolsnare rond den hals. (Geh. te Brugge).

- Steekt een weinig been van een tand uit een doodshoofd, in de holte van den tand die zeer doet, en 't zeer zal weggaan. (Geh. te Avelghem).

- Strijkt met 't vet van de asse der groote gewijde klokke, het buitenste der wange, en de tandpijne zal weggaan. (Geh. te Heestert).

- 'Een goeden-vrijdag-ei is goed tegen de tandpijn.' (*R.d.H.* 1882, 182).

Om een uitgevallen tand weder te krijgen moet ge het volgende doen:

Uw kruise maken en hem al boven uw hoofd achter u weg smijten zonder er achter te kijken, anderszins de tooveraars zouden hem kunnen oprapen en macht over u hebben. (*R.d.H.* 1879, 399).

Den tand in de hand nemen, een haartje uittrekken, en tand en haartje over het hoofd smijten; kunt ge het kruisteeken maken vooraleer de tand op den grond ligt, ge zult geen zeer in uwe tanden meer hebben; zoo niet, ge kunt nog 't tandzeer weerkrijgen. (Geh. te Avelghem).

Den uitgevallen tand in de rechtere hand nemen, vóór u drie kruisen ermede maken, hem dan over uw hoofd wegsmijten en dan eens kijken of ge hem niet ziet liggen. Vindt ge hem niet hij zal wedergroeien; anders komt hij niet meer terug. (geh. te Avelghem.)

- Den tand over 't hoofd smijten en dan een kruisken maken en hij zal wedergroeien. (Algemeen.)

- Tegen den kerkhofmuur gaan staan, den tand over 't hoofd smijten zoodanig dat hij op het kerkhof valt; dan zal hij weêrschieten, (Geh. te Lophem).

- Den tand over 't hoofd smijten en opdat hij zoude wedergroeien zeggen:

tand, tand
valt in 't zand,
God verleene mij een andren tand,

(Geh. te Avelghem).

Of:

tand, tand,
gaat naar uw land,
God verleen' mij een anderen tand.

(*R.d.H.* XVI, 343).

Of:

tand, tand,
tierlatant,
Jesus, verleen' mij 'nen anderen tand.

(*Waasch idioticon*).

Of:

meetje, meetje, mijnen ouden tand,
breng mij maar een nieuwen tand.

(Geh. te Avelghem).

Of:

Sint Jan, Sint Jan,
geef mij een andren tand.

(Geh. te Avelghem).

Of:

'k heb liever een beentje,
dan een steentje.

(Geh. te Ternath-Brussel).

In alle gevalle en mag men den tand nooit in brokken stampen of hij en keert niet meer weder. (Geh. te Avelghem.)

Ook en smijt nooit geen puid dood of 's nachts komt hij uwe tanden tellen, en ze zouden dan uitvallen. (Geh. te Avelghem.)

C.B.V.

Kinderliedjes

SOMS grijpen de kinderen malkanders hand en treden regelwijs vooruit al zingen:

Lange lange reke
van hier tot aan de beke,
van hier tot aan Parijs,
't en is zijn zake niet wijs.
Boljouw!

(Geh. te Avelghem).

Lange lange reke
van hier tot aan de beke,
van hier tot aan de kluis, (kluisberg)
mijn vader is niet thuis.
Boljouw!

(Geh. te Avelghem).

Lange lange reke
van hier tot aan beke,
de beke was gebroken,
waarmêe ga' m' ze maken?
met haken en met staken!
Boljouw!

(Geh. te Avelghem).

Lange lange reke
van hier tot aan de beke,
van hier tot aan het schof, (afsluitsel)
van hier tot aan het kerkhof.
Boljouw!

(Geh. te Avelghem).

Dan vormt de rei eene ronde en allen draaien, hand in hand, al zingende:

Al in een ronde
't en is geen zonde
al in een jaar
't en is geen waar.

(Geh. te Stalhille).

Tralalalaliere,
de meiskes zijn zoo diere,
de mannekes zijn goed'koop
voor nen frank g' hebt er nen heelen hoop.

(Geh. te Avelghem).

Alomme
Marietje keert heur omme,
heeft Marietje heur ommegekeerd
ze heeft het aan heel de schole geleerd.

(Geh. te Avelghem).

Lange lange reke,
potje gaat t' avend preken
in de lange messe
t' avend ten zesse
dan gaan we t'avend koekepap eten
jau.....w!

En jauw roepende fokken al de kinders hen neêre.

(Geh. te Poperinghe).
C.B.V.

[Nummer 13]

Ignatius De Cock

ZOO heette een welgekende klokgieter van Heestert. Hij wierd aldaar den 9sten Oogst 1666 geboren (doopreg. 1665-1688, bl. 125), trouwde met Maria-Magdalena Libbrecht en overleed, op dezelfde parochie, den 26sten Maarte 1754 (sterfreg. 1652-1754, bl. 1013).

Hij goot onder andere de volgende klokken:

Eene half-uur-klok voor de stad Kortrijk, om te hangen in de wekkering en voorzien van 't volgende opschrift:

> Tunc fundebar ego dum
> Petrus Andries aedituus esset.
> Catharina nuncupor, fuique
> Refusa per Ignatium De Cock.
> Anno 1727.

(*Geschiedenis der Stad Kortrijk*, door FRANS DE POTTER.
Gent, 1876, III, bl. 190).

De middelbare klok (re) voor Rousselare:

> Refusa sum ad majorem Dei Deiparaeque virginis et sacri rosarii gloriam,
> liberalitate et munificencia civitatis et parochiae Rollariensis

> anno dom. 1730. D^{o}. A.L. Moke praetore. D.P. Delahaye scutifero sculto. T. De Bie burgimagistro. D. C-A Lebailly scutifero scabino. D'AC M P-G. De Meulenaere consiliario et scriba. D.A. Beckers, D.T.J. Baes, D.J. De Crocq, D.P. De Gruytere, D.A. Schaeck, scabinis civitatis, etc. - E. De Grendele, G. Castelin, F. Lefevre, P^{o} Vermeulen, directoribus et I. Marant, scriba parochiae. Refudi Ignatius De Cock 1730.
> J.V. PLANCKE.
> (*Schets eener geschiedenis van de stad Rousselare*, FRANS DE POTTER. Rousselare, Stock, 1875. bl. 206).

Nog eene voor Rousselaere:

> S.P. Rollariensis liberalitate fundebar ad honorem Sancti Johannis. Me fudit Ignatius et Albertus-Ferd. De Cock, anno 1742.
> (*Schets eener geschiedenis van de stad Rousselare*, enz., bl. 207).

Voor Waermaerde, het nog bestaande schelleken dat men, volgens den zeg van 't volk, binst de fransche omwenteling zou verdoken hebben:

> Ghegoten ter eere Godts ten coste van de kercke van Waermaerde ten tijde van heer en Mr Pe^{s} Ben^{s} Robbens, pastor. Peter Louis Lanneaux admodiateur en Meter Juf^{w} Joanne Therese Camberlijn, en worde ghenampt Joannes Baptiste, gheghoten door I. Decock, in 't jaer 1744.
> (*Parochieboek van Waermaerde*, in de pastorij berustende, bl. 11).

Eene kleine klok voor Daknam:

> Ghegoten ter eere Godts ten tijde van Philippus Albertus Cools, licentiaet in de medecynen ende Sr Antonius Henricus Van den Hende, kerckmeesters van de kercke van St Walburghe tot Audenaerde. Me refudit Ignatius De Cock. Anno 1745.
> (*Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oostvlaanderen.* DE POTTER en BROECKAERT, 1, bl. 18).

Nog eene voor Rousselare. Het klokje, dat nu nog in het torentje van het stadhuis hangt:

> Halle clocke der stede van Rousselare, gegoten door order van het magistraet der selve stede in het jaer 1749. Ignatius De Cock me fudit.
> (*Schets eener geschiedenis van de stad Rousselaere*, *enz.*, bl. 207).

Eene politieklok voor Hooglede:

> DIVae VIrgInI saCratIssIMI rosarII regInae eXULantIs popULI potentI refUgIo (= 1749). Me fudit Ignatium De Cock.
> (*Gesch. aant. over Hooglede*, door D. DELAEY. Rousselaere, 1902, bl, 36).

Nog eene andere voor Hooglede:

> De derde die geborsten was is hergoten geweest in 't jaar 1886. Zij draagt het volgende opschrift:
> 'Divo Quirino, populorum in necessitatibus auxiliatori, fusam anno 1749 ab Ignatio Decock. Me refudit Lovanii Severinus Vanaerschodt, anno 1885 sub aedituis A. Vanoost, G. Andries, P. Spruytte, A. Vermeulen, A. Verhelst, L. Vandemaele Pastore et D. De Laey Burgimagistro'.
> *Gesch. Aanteek. over Hooglede*, enz. bl. 36).

Tijdens de fransche stormerij wierden twee klokken uit den torre van Oostroosebeke geroofd. Een der twee droeg het volgende opschrift:

> Amandus ben ick ghenompt door Joannes Tack als peter en door Marie Simoens, meter.
> Ghegoten door Ignatius De Cock.
> (*Rond den Heerd*, XXI, bl. 333).

Ignatius De Cock had onder andere drie zonen:

Albrecht-Ferdinand, klokgieter lijk zijn vader, geboren te Heestert den 16sten Januari 1709 (doopreg. 1689-1730, bl. 248), en twee zonen, beiden pastor gestorven: *Pieter-Ignatius*, die, geboren te Heestert, den 7sten Oogstmaand 1695 (doopreg. 1689-1730, bl. 218), als pastor van Ooteghem overleed den 15sten Juni 1768 (naamlijst der overledene bekende pastors van Ooteghem, in de pastorij berustende); en *Olivier* die, geboren te Heestert, den 10sten October 1700 (doopreg. 1689-1730, bl. 226), als pastor van Lauwe overleed in 1783. (*Beschrijving van Avelghem.* Gent, Annoot, 1874, bl. 120). Deze laatste, Olivier, was ook klokgieter.

Albrecht-Ferdinand goot onder andere de volgende klokken:

De oorspronkelijke middelklok van Gheluwe:

> 'De oorspronkelijke middelklok borst ook, doch de hergotene hedendaagsche middelklok bewaart het opschrift der andere, te weten:

> Mher Maximiliaen Marquis de la Woestijne en van Beselaere, baron van Troibreze, en des h. Rijcks, ridder, heere van Flechiniael, Gheluwe, Vrijeyghen, Steenton, Terweede, hoogbaillyu d'épée van het presidiael van Vlânde. De clock behoort toe aen de parochie van Gheluwe. Ghegoten door Albertus Ferdinandus de Cock int jaer 1728.'
> (*Geschiedenis van Gheluwe*, door EMIEL HUYS. Kortrijk, bl. 66).

Eene klokke voor Slyps:

> Hergoten ter eere van S. Apolonia door Albertus Ferdinandus Decock bij laste van Mher Jan Grave de Carnin en Staden, baron, heer en patron dier capelle van Slyps. Ick was voordesen 68 ponden grodt, en nu door jonste het ghemeynte heeft mij vergroodt in 't jaar 1730.
> (*Schets over Slyps*, door H. BIERRE, Yper, 1903, bl. 91).

Olivier De Cock, pastor van Lauwe goot o.a. de volgende klokken:
Eene voor Rousselaere:

> Me fudit 1755 O. De Cock. P. in Lauwe voor Rousselaere.
> (*Schets eener geschiedenis van de stad Rousselare*, enz., bl. 206).

Het schelleken van Hooglede:

> De vijfde klok, het schelleken of 't Martijntje, geeft voor toon den mi-bémol omhoog. Het opschrift luidt als volgt:
> 'Sancti Martino episcopo Sacra.'
> 'Me fudit Do^{s} Decock pastor in Lauwe 1778.'
> (*Gesch. aanteek. over Hooglede*, enz., bl. 36 en nota).

Deze opschriften hebben we kunnen verzamelen, doch vast en zeker moet de opsomming zeer onvolledig zijn. Voor de gadinghebbenden laten we hier terloops, zonder verder onderzoek, nog volgen het geen we nog nopens die klokgieters aangeteekend hebben:

> 'Ignaas Decocq getrouwd met Marie-Magdalena Libbrecht goot onder andere klokken:
> 1°/ Eene voor Sysseele in 1713, op welk jaar hij een akkoord miek met het magistraat van Dixmude om 24 klokken voor den beiaard dier stad te maken, al is 't dat die klokken maar lang nadien gegoten werden.

2°/ Eene voor Gulleghem in 1724.
Hij had twee zonen pastors. De eene, te weten Olivier, was ook klokgieter uit liefhebberij, en goot, pastor te Lauwe zijnde 1° eene klok voor de proosdij der paters van 't Benedictiner order te Kortrijk, gekend onder den naam van St Amand. Dit in 1761. En 2° in 1780 eene klok voor de kerk van Belleghem.'
(*Beschrijving van Avelghem*, Gent, C. Annoot-Braeckman, 1874, bl. 74).

'Het kloksken geborsten wegende 550 pond, ende had Zuydschoote gediend 60 jaer, ende voordien eenige jaeren geweest zonder klokke alwaer getuyt was met eenen hooren als men misse zoude gaen doen. Drie nieuwe klokken zijn dan gegoten in Sept. 1717 door Ignatius De Cock, van Heestert. Zij wegen 800, 600 en 400 pond aen 12 stuyvers het pond.'
(*Biekorf*, XV, bl. 16).

'E.H. Petrus Ignatius De Cock, werd pastor benoemd van Ooteghem op 5 Februari 1726; deed in 1735 de klokke van 1665 die geborsten was hergieten door Ignatius en Albrecht De Cock van Heestert, zijnen vader en broeder.'
(*Naamlijst der overledene bekende pastors van Ooteghem in de pastorij berustende*).

'Nu, Ignaas Decock, van Heestert, kreeg in 1735 voor 't hergieten dier twee klokken (van Moen), mitsgaeders over leverynghe van twee-en-tachtentigh pondt metaal à twee schellynghen het pond ende vyf sacken bosch kolen à 22 stuyvers de sack, 150 ponden 8 schell. paresis.'

(*'t Oud graafschap van Moen*, Gent, 1875, bl. 107).

'Zoo vinden wij van de *drie klokken van Anseghem* dat er ééne tot *Anseghem* bleef, dat er eene naar *Kerkhove* ging, en eene derde naar *Autryve*. Deze laatste wierd in 1803 gesmolten; de andere bestaan nog en wierden, blijkens opschrift in Vlaamschen rijmdicht, gegoten in het jaar 1738, door Albrecht De Cock van Heestert.'
(Rond den Heerd, 1871, VI, bl. 327).

'De klokke van Caster wierd gegoten door Ignatius De Cock oudt zijnde 82 jaaren in 't jaar 1748.'
(*Gazette van Kortrijk*, 14en Januari 1900).

LEO CLAEYS

De Lente
Cantate

I. Aanvang
De Dageraad.

De dichter droomt.
HET daagt een zelvren hemel
met trillend goud doorgloeid;
een zee van goudgewemel
uit 't wabbrend Oosten vloeit.

De dageraad weent tranen
van heeten liefdegloed
en zwemt in breede lanen
van jeugdig blozend bloed.

Daar trilt hij... en werpt vonken
van goud en karmozijn
en zwemt van dichtlust dronken
in rood en purpren wijn.

Hij trilt.... en in de baren
van dartlend golvend licht
komt droomend aangevaren
het wassend zonnewicht.

II. Tafereelen
Het Zonnerijzen.

Veldengel.
Op! velden, wilt ontwaken,
hoort wat u suist de wind:
geweerd uw nevellaken,
de lentestoet begint.

De Dichter.
Oiho! de heuvels beuren
hun top met groen bekleed.
Oiho! de nevels scheuren
't verschiet daagt wijd en breed.

De delling doomt, de kimmen laaien
en lichten 't wazig blauwig veld.
De roodgewiekte molens draaien,
het rijzen torens ongeteld.

De gouden zon schept gouden dingen
het daagt een wonderland;
het regent goud en zelverlingen
het regent diamant...

Het Landwerk.

Veldengel.
Prachtig als de zonne rijzen
aan den krommen heuvelrug,
ziet hun dikke manen bijzen,
werkepeerden stoer en stug!

Ziet ze steigren langs de driesschen
lijk de zon ten hemel gaat,
hoort ze klautren, brallen, briesschen,
beelden van den dageraad.

In de diepten armen zwaaien,
felgespierde, 't zaad der dood,
dat zij levenbarend zaaien
in den veien lenteschoot.

Dichterengel.
Met de zonne wil ik varen
door het blauwig hemeloord
tot mijn zwangre ziel mag baren
't levenscheppend dichterwoord.

'k Zal het als een zaadworp plengen
in het vrije dichterhert,
waar het beelden voort zal brengen
vol van liefde en dichtersmert.

De Bloeitijd.

De dichter droomt.
O! heimlijk diepe wonne
der lieve lentezonne!
O! trillend levensvocht
dat davert door de locht!

Mijn ziele wordt bevangen
met diepe dichterwee.
Daar vleuglen vreemde zangen,
het roert in mij een zee....

Ei! Ei!
Versche bloeien
op dien boom
uitwaarts vloeien
wit als room
rood als bloed
tintlend in den zonnegloed!

Ei! Ei!
Boomentoppen
van saphier
ren' hun koppen
in het vier
van het golvend zonnevocht
zwingend zwaaiend in de locht!

Ei! Ei!
Vlindervleren
wagglen rond.
Englenveren
rijk en bont
schildren geel en goud en rood
op hun rankgelijfden schoot.

Ei! Ei!
Vooglenscharen
luid en lang
veedlen snaren
zoet gezang
duivenzwermen zachtgevlerkt
ruisschen door 't onroerde zwerk.

Ei! Ei!
Kinderstemmen
door de locht
dalend klemmend
in hun tocht
volgen klokgeklangel zacht
door de winden aangebracht.

Het Kind.

De Dichter.
O! Engel met uw gouden lokken,
waarheen voert u de wind?
Hij streelt u als de gouden vlokken
des lentenhemels, lieve kind.

Het Kind.
'k Ben in mijn lenteleven,
mijn eersten lentedag;
'k wil als de vogels zweven
die 'k in mijn droomen zag.

'k Wil als die bloemen reien
daar lachelen welgezind
en als die groene meien
daar wagen in den wind.

De Dichter.
O! Engel met uw ranke leden,
gij plukt de bloemen van het land.
Wie mag dien tuil van zaligheden
ontvangen uit uw hand?

Het Kind.
'k Wil in dees lentedagen
die bloemtjes mededoen;
naar Moeder wil 'k ze dragen,
dan krijg ik eenen zoen.

De Dichter.
O! hemelblomken uitgelezen,
bij u, een geheele lente daagt,
gij die rondom uw lieve wezen
een geheele lente draagt.

Kom, dat uw oog mijn kinderhemel
herspeegle, lieve kind;
en dat ik in uw haargewemel
nu al mijn lentegoud hervind.

Wat zijn de schoonste morgenluchten
bij 't diepblauw vonklen van uw oog
en al de verf en kleurgenuchten
bij 't golven van uw haarvertoog.

De Jacht.

Veldengel.

Harop!
Horens blazen
in het woud.
Honden razen
door het hout,
snuffelmondend naar den geur
van 't verloren hazenspeur.

Harop!
Stille stappend
hand aan 't roer,
zonder klappen
op den loer,
door het bosch zijn kronkelbaan
hooggeleersde jagers gaan.

Harop!
Schoten knallen
daverend los;
hazen vallen
in het bosch,
tuimelboomend door 't gewas
purperend 't groene lentegras.

Harop!
Roeren zuchten
schel van toon,
vogels vluchten
door de kroon'
Stuivend hier en daar in 't rond
waggelvlerkend op den grond.

Harop!
Neergezeten
na den slag
drinken eten
't goed gelag
Jagers, knapen, vóór het scheen,
lachend, klappend al dooreen.

Harop!
Kelen zingen
vrij en vrank
korken springen;
zoete drank!
gudsend in het kristalijn
bruischt nu de edele jagerswijn.

Harop!
Volle tasschen
groen gepint
knapen masschen
welgezind,
en, door 't stille boschgebied
galmt nu 't blijde jagerslied.

De Dichter.
Een strijd, een jacht is 't dichterleven:
naar Waarheid en naar Liefde streven.
Wie toont ons ooit de waarheidskust?
Wie stelt ons 't jagend hert gerust?

Dichterengel.
Naar God, zult gij, ter Waarheid streven
aan Hem moet gij uw Liefde geven.
Daarbuiten blijft geen Waarheid staan
en 't herte blijft ook onvoldaan.

De Meimaagd.

Veldengel.
Wie komt vol lieflijkheden
zoo stil daar aangetreden?
Wie is die wondre Maagd
die al die schoonheid draagt?

Dichterengel.
De Koningin der Meie
komt met heur maagdenreien
die haren hof begaan
heur bloemen gadeslaan.

Hoe zij bevallig bukken
en bonte bloemen plukken...
Hoe hoog is het bedied
van hun betoovrend lied.

Maagdenkoor.
De winter is geweken;
kom lieve, naar ons streken,
het zomert hier alom
kom, mijn beminde, kom.

De bloemen al ontspringen,
de blijde vogels zingen...
Reeds hebben we in ons oord
de tortelduif gehoord.

't Is tijd van snijen en snoeien,
het geurt van blom en bloeien,
het ooft staat al verleend
in zijne vrucht gespeend.

De winter is geweken,
kom lieve naar ons streken
het zomert hier alom,
kom, mijn beminde, kom.

De Dichter.
Toon uw gelaat, 'k heb groot verlangen,
o! Laat mijn oor uw stem eens vangen;
want uw gelaat heeft wondre pracht,
uw stem klinkt mij zoo zoet, zoo zacht!

Zij vlien! Blijft hier gij hemelscharen
zoo ras van ons niet heengevaren;
wij volgen volgen u voortaan
langs uw bebloemde hemelbaan.

Waar steile en spitsgebouwde daken
den blauwgetenten hemel raken,
waar torre en kruis ten hoogen schiet
daar ruischt nu zacht hun blijde lied.

Wie doet dien berg van lentebloeien
daar wisselverwig opwaarts stoeien?
Wie strooit zoo onverwacht
die frissche bladerenpracht?

Wie zijn die lieve hemellingen
zoo zoetgekeeld, die immer zingen:
'O! Maagd zoo rein, zoo schoon,
eens kniel ik voor uw troon...?

Maagdenkoor.
De winter is geweken
kom, lieve, naar ons streken;
het zomert hier alom
kom, mijn beminde, kom.

De Dichter.
Een hemelsch hof komt mij omhagen,
een betere Lente zie ik dagen,
gegroet gij Dichterenvorstin,
gij hebt een hemel in.

In 't geuren van uw lieflijkheden
zoo loop ik met verjongde schreden,
o, Maagd, mijn min is al te groot
mijn liefde is sterker dan de dood.

Gegroet, o! Maagd, die hebt mijn zinnen,
eens brengt gij mij den Hemel binnen
het eeuwigdagend oord omtrend
der eeuwige Lente die nooit endt.

HORAND

Mengelmaren

Knieliedjes

ALZOO rijën de heeren,
de heeren, de heeren (stillekens schudden)
Alzoo rijën de boeren,
de boeren, de boeren (wat harder).
Alzoo rijën de zotten,
de zotten, de zotten (zeer hard).

(Geh. te Avelghem).

Alzoo rijën de heeren
met al hulder beste kleeren,
Alzoo rijën de boeren
met al hulder zotte toeren.
Alzoo rijdt die peerdeknecht
met zij'n schoentjes averechts.
Alzoo rijdt die kok
met dat peerdeke, schok,
schok, schok!

(Geh. te Avelghem).

***

Ju ju perretje,
naar Ounaerde om een sterretje,
naar Okre om nen koeke;
ons kindje zal hem zoeken
in den oven of in den trog,
is hij niet gestolen, hij ligt er nog.

(Geh. te Avelghem).

***

Ju te ko van ronde,
van Gent naar Dendermonde,
van Dendermonde naar struipen
loopt er een peerdje al druipen,
op den top
den keiberg op,
den steenweg neêr;
en als zij weere kwamen
't was goe' weêr.

(Geh. te Avelghem).

***

Ju te, ju te, perretje,
naar Iper om een sterretje.
Is er geenen goên mostaard?
Djieke, djakke, thuizewaart!

(Geh. te Ledeghem).

***

Peerdeke, wil de wat zeerder loopen,
'k zal u een bakske vol haver koopen.
't Peerdeke liep er ten drieven daarachter
tot dat zijn bakske vol haver was.

(Geh. te Heestert).

***

Nieuwjaarke zoete,
't verken heeft vier voeten,
vier voeten en eenen steert,

't en is geen oordjen weerd.

(Geh. te Avelghem).

Nieuwejaarke zoete,
't verken heeft vier voeten,
het heeft zoolang in 't kot gestaan
dat zijn pootjes 't vel afgaan.
Geeft mij nen type en laat mij gaan.
Zijn de typen nog niet gemaakt,
geeft mij een nootje dat zeer wel kraakt.
Krik, krak, nootje,
als mijn moeder wafels bakt
doet ze de boter in 't potje.

(Geh. te Avelghem).

***

Tiereliere lutsekapoot,
het hondje lag in de biezen dood:
zijn steertje was af
en zijn kuitje was bloot.
Er kwam daar een wallonke
En ze zei: ‘dat hondje is dronke.’
Er kwam daar eenen timmerman
en hij timmerde dat hondje zijn steertjen an.
Er kwam daar een bagijne
en ze zei: ‘dat hondje is 't mijne.’

(Geh. te Avelghem).

C.B.V.

Aftelrijmen[1]

Aken taken
boontjes kraken,
Meester mag ik naar huis gaan?
'k hè zoowel mijn beste gedaan
in 't leeren en in 't schrijven.
De meester begon te kijven.
Ik had geschreven zwarte letters op wit papier.
Aken taken, boontjes kraken,
Aken taken *toef!*

Die *toef* treft is er aan.

(Geh. te Zedelghem.)

***

Aken baken
bollekens kraken,
heuter en beuter
bisschop *af!*

(1) Ziet daarover *Kinderspel en Kinderlust in Zuidnederland*, I, 16.

Die *af* treft is vrij.
(Geh. te Poperinghe.)

Die den laatsten klop heeft,
moet gemeenlijk het katje *zijn.*

Die *zijn* treft is er aan.
(Geh. te Poperinghe.)

***

Al onder den meulen
daar lag een koe
met zeventien jongen.
Oer, boer, wat geef de mij toe?
Een pond, twee pond.... enz.
tien pond, elf en elve.
Al deur de brieven,
al deur 't trompet,
erreke, terreke, *los.*

Die *los* treft is er aan.
(Geh. te Ooteghem.)

***

Mijn vader ging naar de bakkerij
Om een brood,
en hij kreeg er twee spekskies:
een blauw en een rood.
't Welkste kiesde gij van die *twee?*

Die twee lukt, zegt: *blauw* of te wel *rood*, dan telt men voort: 'Dat ventje kiest een *rood.*'
Die *rood* treft is er aan.
(Geh. te Avelghem.)

***

'k Ging de koetjes wachten
al in Verbeken's meersch.
Dat Verbeke kwame
Wat zou hij met mij doen?
't Vel uitstroopen.
Al waar zou 'h ik loopen?
Alhier en aldaar,
'k weet wel waar:
bij den apotheker
in de *Peperstraat.*

Die *straat* treft is er aan.
(Geh. te Berchem. - Vlaanderen.)

[Nummer 14]

‘Da mihi Belgas’

WE hebben allen de vermaarde spreuk gehoord, die, zoo men zegt, door den H. Franciscus Xaverius geschreven werd,: ‘*da mihi Belgas*, geeft mij Belgen’; en ja, we mogen het wel bekennen, we hoorden ze met genoegen en edelen trots, daar ze een hoogst eervolle lofspraak scheen te zijn van de uitstekende gaven der Belgen voor het edel werk der zendingen.

Het zal mogelijk sommigen verwonderen te vernemen, dat die lofspraak grootelijks betwist wordt. Ik heb Belgische vrienden aangetroffen die niet alleen aarzelen om aan de Belgen dien lof toe te eigenen, maar zelfs eenigszins beschaamd zijn over die spreuk, die naar hun meening, op zijn hoogst genomen maar een twijfelachtige beteekenis heeft of zelfs veeleer tot onze vernedering strekt.

Eerst en vooral heeft, naar alle waarschijnlijkheid, de H. Franciscus Xaverius nooit gezegd of geschreven: ‘*da mihi Belgas*’. Ik heb de drie merkweerdigste van zijn

levensbeschrijvingen nauwkeurig onderzocht, en nergens die spreuk aangetroffen.

Verleden jaar kreeg ik het nieuwe Fransche werk in handen, dat Vader Cros G.J. over den H. Franciscus Xaverius onlangs uitgegeven heeft. Ook daarin komt de spreuk niet voor. Het is ten anderen genoeg geweten, dat te dien tijde Belgenland, de Waalsche streek niet uitgezonderd, overal bekend was onder den naam van Vlaanderen of Nederland.

De zoogezegde brieven van den H. Franciscus Xaverius, die tot hiertoe overal in omloop waren, zijn niet door den Heilige zelf geschreven. Volgens tijd en omstandigheden zond de H. Franciscus nu en dan nieuws, meest naar Vader Ignatius, Vader Simon Rodriguez en koning Johan van Portugal. Somtijds schreef hij in 't Portugeesch, somwijlen in 't Latijn en zeer dikwijls in zijn eigen moedertaal het Castiliaansch. 't Waren nu eens lange en welverzorgde verhalen, zeer dikwijls nochtans korte nieuwsberichten, in der haast en goed-kome-'t-uit op enkele strookjes papier gezet om mee te geven met een schip dat de haven ging verlaten.

Al die veelvuldige geschriften werden in Europa bijeenvergaard, vertaald, met elkander vergeleken; en uit dien gemeenen voorraad werden om zoo te zeggen nieuwe brieven opgemaakt en onder den naam van den H. Franciscus Xaverius uitgegeven, met bijvoegsels en uitleggingen om ze verstaanbaarder en aantrekkelijker te maken. Die brieven zijn het, die tot hiertoe als de brieven van den H. Franciscus Xaverius overal verspreid waren.

Nu sedert eenige jaren zijn verscheiden geleerde Jezuïeten aan het opsporen van de oorspronkelijke brieven. Onderzocht werden de boekenverzamelingen en handvesten van Portugal, Spanje, Italië en andere landen; en alhoewel het werk nog niet voltrokken is, zijn toch veel merkweerdige vondsten gedaan, onder andere te Rome door E.V.L. Delplace G.J. uit Brugge.

Vader Cros G.J. vergelijkt eenige oorspronkelijke brieven met deze die tot heden alom bekend waren. Over het algemeen zijn de gedachten dezelfde. Hier en daar nochtans is er merkelijk verschil in samenhang en uitdrukkingen.

Ik heb natuurlijk eerst en vooral in Vader Cros' werk die brieven onderzocht, waaruit de spreuk '*da mihi Belgas*' voorzeker getrokken of opgemaakt werd. Het zijn de twee omstandige en hoogst belangrijke brieven, die de Heilige schreef toen hij de eerste maal in Japan geland en er sedert twee jaren werkzaam was. Hij beschrijft het land, het volk, het harde en vruchtbare werk dat hij er verricht had en de schitterende hoop voor de toekomst, indien hij maar het getal zendelingen bekomen kan dat hij begeert.

De eerste brief is gedagteekend 29^{n} in Nieuwjaarsmaand 1552 en gericht tot Vader Ignatius; hij werd waarschijnlijk geschreven onder de reis van Japan naar Goa en misschien wel verzonden vooraleer het schip te Goa aanlandde.

De tweede brief, voor Vader Simon Rodriguez bestemd, werd geheel of ten deele te Goa geschreven en van daar verzonden den 7^{n} in Grasmaand 1552, terwijl de H. Franciscus in die stad verbleef.

De algemeene inhoud der twee brieven is omtrent dezelfde. Hier zullen we enkel dat deel der brieven aanstippen, dat betrekking heeft op ons onderwerp.

In beide brieven begint de H. Franciscus met de beschrijving van de hoedanigheden die in de zendelingen voor Japan vereischt worden. Ik zal eenige zinsneden uit beide brieven woord voor woord vertalen gelijk ze in 's Heiligen eigenhandige brieven te vinden zijn. Het is immers overbodig de twee beschrijvingen afzonderlijk te geven.

'De mannen die ge zenden zult, schrijft hij, zullen vervolgd worden meer dan velen wel denken. Ze zullen nooit geen rust meer hebben; zoowel bij nachte als bij

dage zullen ze lastig gevallen worden door volk dat ze zal willen groeten en ondervragen. Ze zullen uitgenoodigd worden tot de groote huizen en moeten aannemen. Dikwijls zullen ze geen tijd vinden noch voor gebeden, noch voor eenige geestelijke oefeningen, met moeite zullen ze tijd vinden om te eten en te slapen.

De moeilijkheden, die de geleerden hun zullen voorstellen, zijn dikwijls zoo grondig en zoo kundig voorgedragen, dat een man met gewone geleerdheid en belezenheid ze niet zou kunnen weerleggen. Mannen, opgeleerd in het redetwisten, worden hier hoog geschat.

Daarbij zullen de zendelingen veel koude te lijden hebben, niets te eten krijgen dan rijst en dikwijls met honger naar bed moeten. Ze behooren alle slag van ontberingen te kunnen doorstaan.

Het volk en voornamelijk de Bonzen of heidensche monniken zullen ze vervolgen, bij hunne landgenooten hatelijk maken, de bitterste wraak op hen botvieren en de arme zendeling zal alleen, ver van alle hulp en bijstand, gestadig in levensgevaar verkeeren.

Het volk is er zoo zedeloos en zoo bedorven, van de hoogste rangen tot de laagste, dat de afgruwelijkste zonden er doodgemeen zijn. Het leven is er te hard voor de oude, te gevaarlijk voor de jonge menschen. De zendelingen moeten mannen zijn die alles kunnen zien en hooren, alles durven aangaan, niets vreezen, onthecht van alle aardsche zaken, moedig, kuisch, ervaren; zoo niet, dan vrees ik dat ze zelf verloren gaan.'

Na derwijze de vereischte hoedanigheden der zendelingen beschreven te hebben, zegt de H. Franciscus tot Vader Ignatius:

'Ik had gedacht, dat Vlamingen en Duitschers die Spaansch en Portugeesch zouden kennen, goed zouden schikken voor Japan; zij verdragen gemakkelijk de groote vermoeienissen en tegen de strenge koude te Bandoe zouden ze meer dan anderen bestand zijn. Ik geloof dat inboorlingen uit die beide landen niet ontbreken in onze

leerhuizen van Spanje en Italië, waar ze niet prediken kunnen omdat ze de taal niet machtig zijn, terwijl hun werk in Japan groote vruchten zou dragen.'

Als we het innig gevoelen van den H. Franciscus willen kennen, dan moeten we het zoeken in zijn brief tot zijn overste, Vader Ignatius, veel meer dan in dien tot Vader Simon Rodriguez. Welnu wat zegt hij? Na al de vereischte hoedanigheden der Japansche zendelingen voor oogen gelegd te hebben, zegt hij eenvoudig: 'Ik had gedacht dat Vlamingen en Duitschers wel zouden schikken'. Dit wil toch wel zeggen 'beter' zouden schikken dan zendelingen van andere streken. Zoo niet, waarom van hen in het bijzonder spreken! 't Is dus dat ze naar zijn eigen oordeel, meer dan alle andere de noodige hoedanigheden bezitten die hij zooeven beschreven heeft.

Hij wijst namelijk twee hoedanigheden aan, die ze buiten de inboorlingen van andere streken kenmerken. 't Is onnoodig meer te zeggen en hij heeft groote redenen om het niet te doen, te weten de vrees de broederliefde te storen, die de ziel is van het Gezelschap, en de landsveete te ontvlammen, die zoo gemakkelijk oprijst in een order waarvan leden uit zooveel verscheidene landen herkomstig zijn. Hij weet immers dat zijn brieven door allen gelezen worden.

Wel weet hij ook hoe moeilijk het zijn zal om sommige dier zendelingen tegenwoordig uit hun land te trekken waar ze zoo hard te strijden hebben tegen Luther en zijn volgelingen; en daarom wijst hij op de Vlamingen en Duitschers die in de leerhuizen van Zuid-Europa gebezigd worden. Deze zijn daar zoo nuttig niet als de Jezuïeten dier streken en kunnen om zoo te zeggen maar half werk doen, terwijl ze in Japan meer zielen zouden winnen dan alle anderen. Kan de H. Ignatius geen andere zenden, deze ten minste kunnen gemist worden.

Dit is volgens ons de onloochenbare meening van den H. Franciscus. Ook indien enkel deze brief bestond dan zou waarschijnlijk niemand die meening in twijfel trekken.

Laten we dus zien wat hij schrijft in zijn brief tot Vader Simon Rodriguez; doch vergeten we niet, zooals we hierboven vermaanden, dat het zuiver gevoelen van den H. Franciscus veeleer in den eersten brief te zoeken is.

Na de optelling der hoedanigheden die voor de zendelingen vereischt zijn, schrijft hij onmiddelijk als volgt:

‘Om reden van die groote koude, denk ik dat voor Japan en Sina eenige dier Vlaamsche en Duitsche Vaders zouden schikken, die sinds verscheiden jaren naar Italie en andere streken gezonden worden...

Het dunkt me, dat men gemakkelijk de begeerde mannen vinden kan, ten minste mannen van ondervinding ofschoon minder begaafd voor den predikstoel; hun verlies zou dus minder betreurd worden.’

Iedereen kan zien, dat hetgeen de H. Franciscus tot Vader Rodriguez schrijft, omtrent hetzelfde is als wat hij tot den H. Ignatius geschreven had. Nochtans spreekt hij niet meer van Duitschers en Vlamingen in 't algemeen, maar wel bepaaldelijk van deze die in de leerhuizen van 't Zuiden werkzaam zijn. Maar dit was eenvoudig te verwachten. Vader Rodriguez immers had niets te maken met de Jezuïeten die in Vlaanderen en Duitschland verbleven. Hij was overste in Portugal en hij kon niets anders doen dan het vertrekken vergemakkelijken van degenen die in Portugal verbleven en alzoo door zijn voorbeeld en invloed medehelpen.

Verder in dezen brief komt de H. Franciscus terug op zijn verzoek en schijnt te zeggen, dat men ook mannen van andere streken zenden kan. Maar ook dit strijdt niet met onze denkwijze. De H. Franciscus heeft zendelingen noodig; kan hij deze niet bekomen die hij verkiest, hij zegt gelijk iedereen zeggen zou: ‘liever andere dan geene’.

Doch de voornaamste tegenwerping is deze: de H. Franciscus schijnt te zeggen in beide brieven, dat die Vlamingen en Duitschers, die in 't Zuiden gebezigd werden, mannen waren met minder bekwaamheid en dat hij ze *des ondanks* aanveerden zou.

Dit loochenen we vlakaf.

Wat! Hij heeft een groot en rijk veld ontdekt, dat een overvloedigen zielenoogst belooft. Hij mag dus hopen, dat de H. Ignatius zijn uiterste best zal doen om hem te helpen. Hij heeft mannen noodig van ijzer en staal, in het volle bezit van buitengewone geest- en zielsvermogens... en hij zou mannen vragen met minder dan gewone gaven, afgewrocht, gansch ongeschikt voor het werk dat ze zullen te verrichten hebben! Wie kan dat gelooven?

De H. Franciscus schijnt hoegenaamd *niet* te zeggen hetgeen men hem toeschrijft. Hij vraagt bij voorkeur Vlamingen en Duitschers. En opdat de H. Ignatius niet zou kunnen antwoorden dat hij er geene bij de hand heeft, zoo duidt hij er zelf eenige aan. Wel een teeken dat hij weet of meent, dat die aangeduide mannen al de gaven bezitten van hun stamgenooten.

Maar de H. Franciscus zegt zelf dat ze niet kunnen prediken!

Ja, maar waarom?: ‘omdat ze de taal niet kennen’.

We weten dat te dien tijde, althans in de hoogere scholen, al de leervakken in het Latijn onderwezen werden, zoodat een Vlaamsche Jezuïet ook in Italië of Spanje alle wetenschappen kon leeraren in de groote leerhuizen van zijn orde; en we weten ook, dat sommige dier *vreemde* meesters die in het Zuiden les gaven, heel geleerde en alleszins merkweerdige mannen waren; we weten nog, dat ze dikwijls juist uit reden hunner bekwaamheid naar de Zuidersche leerhuizen gezonden werden. Niettemin aanveerden en verstaan we heel wel, dat die Jezuïeten over 't algemeen niet beroemd zijn als Italiaansche of Spaansche redenaars. We hebben allen uitmuntende vreemdelingen in sommige onzer Belgische leerhuizen gekend, doch nooit heeft iemand gehoord dat ze ergens in het Vlaamsch of in het Fransch in 't openbaar gepredikt hebben. Heeft wel ooit iemand daarom hun uitstekende gaven geloochend of betwijfeld? Misschien kenden die Vlaamsche en Duitsche Jezuïeten wel

genoegzaam de Zuidertalen en zouden desnoods in die talen hebben *kunnen* prediken, maar zekerlijk deden ze het niet wanneer er zooveel andere waren die de taal op den schoot hunner moeder geleerd hadden. Het kan zijn zelfs, dat de H. Franciscus bij voorkeur dezulken begeerde omdat ze reeds Spaansch en Portugeesch spraken, hetgeen naar zijn oordeel noodzakelijk was.

We weten ook, dat de heilige zendeling verscheidene jaren vroeger, toen hij in Hindostan werkende was, eens mannen met gewone bekwaamheid vroeg, omdat hij te dien tijde weinig of geen Jezuïeten krijgen kon en dat hij niemand had tenzij inlandsche priesters, jongelingen die nog de Heilige Wijdingen niet ontvangen hadden, en gewone weiniggeleerde inlandsche leermeesters; dat er ten anderen geen voorname moeilijkheden bestonden en het volk om zoo te zeggen teenemaal ongeleerd was. Maar de toestand in Japan was geheel en gansch en in alle opzichten verschillend.

Men zou nog willen, dat de H. Franciscus in zijn brief tot Vader Rodriguez de gaven der Vlamingen en Duitschers meer zou prijzen. Hier zegt hij zelfs niet, dat ze gemakkelijk de vermoeienissen doorstaan.

Hij prijst ze genoeg met ze in 't bijzonder te vragen voor een zending die zoo buitengewoon moeilijk is en met alzoo de getuigenis te geven dat ze beter dan anderen al die uitstekende gaven bezitten. In dezen brief vooral moet hij voorzichtig zijn om de Jezuïeten van het Zuiden niet te onderschatten, te ontmoedigen en te misnoegen, en voor hen den weg naar Japan af te sluiten, te meer daar hij niet zeker is Noorderlingen in voldoende aantal te krijgen.

Ééne opwerping zal misschien nog in den geest van sommigen oprijzen, te weten hoe de H. Franciscus Xaverius genoegzaam de Vlamingen en Duitschers kende om zulk een oordeel over hen te strijken.

Maar iedereen weet, dat Vlaanderen, Duitschland en Spanje te dien tijde allernauwst verbonden waren. Het Gezelschap van Jezus was vroegtijdig in Vlaanderen en

Duitschland binnengedrongen en de H. Franciscus moet veel Vlamingen en Duitschers eerst te Parijs en naderhand in het Gezelschap gekend hebben.

Het is ook geweten hoe gretig hij in al zijn brieven nieuws vroeg over het werk zijner ambtgenooten in alle streken, en ongetwijfeld heeft hij meer dan eens in de brieven uit Europa gelezen hoe moedig en heldhaftig de leden van het Gezelschap in Duitschland en Nederland gestreden hebben om Luther en zijn woelgeesten gestadig af te keeren.

Hoogweerde Dr Jansen, de beroemde geschiedschrijver, placht te zeggen, hetgeen men later schijnt vergeten te zijn, dat indien er nog katholieken wonen in Duitschland, zulks te danken is aan den wakkeren Vader D'hont (Canisius) en zijn moedige medewerkers uit het Gezelschap van Jezus. In Nederland heeft het Gezelschap omtrent even dapper gestreden. Dit zag en wist men ten tijde van den H. Franciscus en ongetwijfeld zal Vader Ignatius dien reuzenstrijd der Vaders van het Gezelschap aan den H. Franciscus hebben overgebriefd.

De H. Franciscus Xaverius had zelfs in Indië een Vlaming aan het werk gezien. Zoover we weten, was er dan slechts één zendeling van Germaanschen bloede in Indië en 't was Vader Gaspard Barzee, die van zijnzelven schrijvende, zegt: ‘ik ben Vlaming geboren, uit de eilanden van Zeeland herkomstig.’ We zien genoeg uit 's Heiligen Franciscus' brieven hoe hij hem hoogschatte boven al de anderen. Deze was waarlijk de zendeling die het meest naar zijn meester geleek, en de meester betoonde hem een genegenheid en een betrouwen zooals hij nooit aan iemand heeft betoond. Van uit Japan ontbood de H. Franciscus Vader Gaspard om uit Ormoez, waar deze wonderen van ijver en zelfvergetenheid verricht had, met sommige gezellen naar Japan over te steken. Vader Barzee was bezig te Goa alles te bereiden, toen de H. Franciscus zelf aankwam. De Heilige vond, dat de voormalige overste te Goa groote misslagen begaan had

en hij wilde in die stad een overste aanstellen op wien hij volkomen rekenen mocht, nu vooral dat hij vanzins was terug naar Japan en Sina te reizen en niet voorzien kon wanneer hij zou wederkeeren. Die man van zijn keus was Vader Barzee. De Heilige Franciscus benoemde hem tot overste van Goa, van geheel Indenland, Sina, Japan, Malacca, en Moluco, met al de macht die hijzelf bezat en hijzelf was de eerste om hem zijn hulde te bieden van gehoorzaamheid en onderwerping. Ongetwijfeld, hadde de H. Franciscus ooit den brief ontvangen waarbij de H. Ignatius hem terug naar Europa riep, zou hij meester Gaspard tot zijn opvolger aangesteld hebben. Maar de Heilige, evenals zijn beste en meestgeliefde zendeling, werd intusschentijd tot de belooning geroepen van zijn edel zwoegen.

Hoort wat de H. Franciscus over Gaspard Barzee schrijft in dienzelfden brief tot Vader Simon Rodriguez: 'Mr Gaspard, overste van het leerhuis de S^{a} Fide te Goa, is een man op wien ik grootelijks reken, omdat hij ootmoedig is en gehoorzaam. God heeft hem de gave van het prediken verleend; en als hij predikt, beweegt hij het volk zoodanig, dat we er God moeten voor dankbaar zijn.'

Zulke mannen wilde de H. Franciscus Xaverius, en hij meende ze het best te kunnen vinden onder Vader Barzee's land- en stamgenooten. Voor het meerder welzijn der zending in het algemeen kon hij Vader Barzee naar Japan niet zenden, maar hij vroeg mannen van hetzelfde bloed om hem daar te vervangen(1).

EDW. VAN ROBAYS, G.J.
Zendeling in Indië.

(1) Het nieuw werk van V. Cros, hierboven vermeld, is:
Saint François de Xavier. Sa vie et ses lettres, 2 volumes par le P. JOS.-MARIE CROS, S.J. Toulouse. - Paris, 1900.
V. Cros heeft nog boekdeelen met oorkonden uitgegeven:
Saint François de Xavier. Son pays, *sa famille, sa vie. Documents nouveaux.* 1e et 2e série. Toulouse.

‘Groote Cent’

Zóó noemden wij hem in ons kindertaal!... Zeer hoog moesten wij, met onze helle oogskens naar boven kijken, naar den loggen kop, die daar waggelend, altijd van den eenen kant naar den anderen sloeg, op 't lange slanke lijf. We moesten er hoog naar opzien, als naar den hoog-opgeschoten toren, de piepers hel-plinkend toenijpen en schudden onze suizende griezelige kopkens; in ons kinderlijke onmacht bewonderden we vroom dien hoogen grooten man, in ons klein- en kind-zijn voelden we als een afschrik voor:

‘Grooten Cent’.

Niet lang toch, duurde 't terugwijken: er lag in die groote grijze oogen, zoo'n uitgesproken zweem van zacht- en goed-zijn, er woei langs zijn ruwharig wezen, altijd zoo'n doorvoelde rust en vrêe, dat we blij en fluks weldra, langs zijne beenen sprongen, lijk jonge katten er tegenop kropen en soms met vieren, aan zijn armen te sleuren en te trekken hongen.

Die goede ‘Groote Cent!’

IJzervast staat zijn grof-uitgehouwen beeld in mijnen kop geprent, immer drijft zijn schim voor mijn denkenden geest; van alle kindergeneugten, van geheel dat groeiende, bloeiende zomertij, van 't leutig zonnig zijn, staat hij, als de stroo-bloem, onverslenst op 't geurende perk mijner blijde, wijde herinneringen.

‘Groote Cent’ was lang, acht jaren wel, bij de soldaten geweest, hij had hem verkocht in den tijd en kwam daarna weder op zijn geboorteplek, wêer beginnend, die altijd zelfde rustige levensdagen, 't keeren en 't komen, 't werken en rusten, *zijn* werk om *zijn* korste brood.

Spijts zijn jarenvracht en 't zware lijf ging ‘Groote Cent’ nog recht, recht als eene keers, op zijn lange beenen die krom en doorgezakt van 't danig peerd-rijden, hem fel ontsierden.

Thuis hadden ze ‘Groote Cent’ doodgeerne in den hof. Vóór 't soldatenleven had hij met vader-zaliger ook den hof gedaan en 't hovenieren zat vergroeid in hem. Eenen tijd van kant gelegd zoo had hij 't toch niet vergeten noch verleerd.

Van zondags 's morgends, als hij bij ons, op zijn Paaschbest uitgedost al een borrel pakken, zijn weekloon kwam optrekken, dan waren Cente's werkdagen al vastgesteld en aangeduid, 't wierd geen enkelen dag overgeslagen en elke nieuwe dag bracht hem ook meestal een nieuwen meester.

Met de spade op den rug trok hij immer, regelrecht den hof in om zonder dralen in 't werk te schieten.

Als de oude olm, die achter in den hof, nog fier zijn kruin de lucht inzwiert en met zijn fel-toe-getakelden stam, nog pal blijft voor alle loeiend onweer, zoo bleef de ‘Groote Cent’ nog vol krachtig leven en ook vol taaie werklust. Geen enkel oogenblik kon hij verpeuzelen noch verklikken. Als de school uit was, en wij springend, met de rotelende schooldoos nog op den rug, het hofpad opliepen tot bij onzen vriend en allen te gelijk hem om een soldaten-vertelselken bedelden, dan zag hij niet eens op; stonden wij met onze bedrukte wezens hem vraagoogend te bezien, ongeduldig door den grond te scharren ja! stout, kapoenachtig met zijn frak te trekken, dan!... dan rechtte hij hem statig-langzaam op, met zijn toegenepen reuzenhand en lang-uitgerekten vinger wees hij dreigend naar het hofhekken, zijn anders zoo goedige oogen schoten bliksemschichten en zijn bulderende soldatenstem zoefde rond ons ooren en deed het bloed in onze aderen stiller loopen, zijn voet viel kletsend tegen 't staal der spade en.... ‘En avant... marche!’.... Als een bende musschen waar 't dampend buskruit tusschen valt, vlogen we den hof uit, de speelplaats op. Hij lachtte eens de brave Cent, schudde zijn loggen kop op 't lange lijf en... wrocht dapper voort.

Twaalf uren! Breed-galmend stijgen de bronzen klokkenstemmen uit de zwart-donkere galmgaten en komen in trillende deining, over de hooge huizen heen, neerglijden in de hovingen om zachter-trillend weg te trekken verre in 't lommerig bosch-paleis, waar z'hun fezelende stemmen met het ritselende loover mengen en stillekens ergens op den boord van een ondiepen gracht gaan uitsterven... 't Is noen en op der klokken tonen, stoot 't zoevend stoomgetuig der fabriek, zijn gillenden snijdenden schreeuw, de wijdbedampte lucht in. Gichelend, hol-stampend met hun blokken op 't harde gaanpad of op de breede kasseide, al vechten en poetsen, spoeden de fabriekmannen naar huis.

'Al weeral gedaan' neurriet 'Groote Cent', hij werpt zijn schup vóór hem in d'omgedolven aarde. Hij steekt zijn pijpken aan en smekken-paffend, trekt hij door de keuken, de huiskamer binnen, aan tafel, op zijn vast-aangeduide plaats.

Moeder heeft de soep nog niet gereed, maar Groote Cent is thuis bij ons. Hij leest het dag- of weekblad tot wij allen komen aangestormd. Een leger opgeruide wapenmannen kon niet met meer drift noch in woester vaart ten vijand loopen als wij op 'Groote Cent', die van schrikwekkende bevelhebber een echte kindervriend, een vader was geworden.

Zijn twee lange beenen, die eerst kruiselings overeen lagen, zet hij nevenseen, wagenwijd open en in vollen draf, met lossen toom komen wij die openstaande poort ingereden. 't Weerhelmt in huis, van 't woelig leven dat we houden, kletsend vallen onze pollekens op 'Groote Cent' zijn straf-gespannen diemitten broek of op zijn opengespreide handen. Eenigen klefferen achter op zijnen stoel al trachten dien zwaren blok omleeg te trekken; anderen kruipen als ratten zoo vlug, zijn hooge knie op en dáár schrijlings op 't hooge peerd, draven ze getweëen, gedrijen soms, in wilden rit op en af, wijl z'hun luide leute en ongedwongen drift in wilde kreten en luide schaterlachen,

lucht geven. Fiks zitten ze op hun peerd met die fierheid en trots, hun bevelen gevend, schreeuwend en donderend, lijk ze van ‘Grooten Cent’ het hebben afgeluisterd en afgeleerd. Als peerdjes stap vertraagt en 't nog niet genoeg is voor hun nooit-voldane gulzigheid en nooit te stillen grillen, dan bonken ze met gebalde vuistjes op Cente's bil en weer weergalmen nog luider, wilder ‘Grooten Cent’ zijn ‘commanden’....

't Eerste, 't beste speelgoed kon ons niet gewilliger zijn en wars van allen opstand, als ‘Groote Cent’. Nooit werd hij dat spelleken moede; maar ook, wij waren zijne vriendjes, zijne kleintjes, wij mochten dat doen tot de maat eens vol kwam en zijn grove handen ons in de lenden nepen of zijn stekelige baard tegen ons zacht-gladde wangskens kwamen ruischen, op een omzien waren we weg dan, luidgillend, met de armen opgestoken. Wij verdwenen om seffens, schorvoetend, luikoogend weer te keeren. Zoo ging 't eene spel achter 't andere, tot, Moeder pruilend en kijvend, met de soepkom in de hand, ons uiteen kwam jagen. ‘Gauw! gij kwade jongens, gij ligt den grond-zeudigen dag dien braven vent op 't lijf. Gauw! aan tafel!... wijl zusjes zilveren stemmeke 't gebed des Heeren prevelde, blikten wij schalksch omhoog naar ‘Grooten Cent’. Hij, de oude! knikte ons blijoogend tegen, met op zijn verschroeide wezen, dien danigen rust en zielevrêe, dat we Moeders kwaad zijn alras vergaten.

De brave ‘Groote Cent’!

In ruwe maar vaste trekken staat hij uitgeprent, in mijnen kop, ik denke er dikwijls aan en als ik thuis ben als ‘Groote Cent’ bij Moeder komt op den winkel, ga ik hem groeten blij genegen dan:

‘Dag Groote Cent!’

G.G.

Mengelmaren

Aftelrijmen

Al onder de brugge
zat er een mugge
met heur muile wijd open;
zeven kwezels kwamen er deure gekropen.
Stadhuis, stadhuis, leurhuis,
leurhuis zonder einde.
Kruiske, kruiske, William,
Vivat Napolé*on*!

Die *on* treft is er aan.
(Geh. te Kerckhove.)
***

A - b - c
De katte ging mêe,
den hond bleef thuis,
Wip, zei de muis
al over 't *huis*.

Die *huis* treft is er aan.
(Geh. te Avelghem.)
***

Al onder den pot
waar zit de zot
al in zijn kot?
Wat doet hij daar?
Eiers zuipen
met heele kuipen,
zijn die eiers goed?
Wel neen's, ze zijn bebroed
van koekeloere*loere*

Die *loere* treft is er aan.
(Geh. te Avelghem.)
***

Pontne, pontne, pontne pie,
tapie, tapie roeze,
pontne, pontne, pontne rie
tapie, tapie *rie*.

De kinders moeten twee vuisten uitsteken. Die *rie* treft moet 'nen vuist intrekken. Dan telt men voort af en die nog eens *rie* heeft, en dus den tweeden vuist ook moet intrekken, is er aan.

(Geh. te Berchem. - Vlaanderen).

Bachten de kerke ligt er een blok,
is hij niet gestolen, hij ligt er nog.
Tellen wij tiene, twintig,.... honderd.
Die hier eerst af is, ik of *gij*.

Die *gij* treft is er aan.
(Geh. te Zedelghem, Stalhille.)
***

Als er twee moeten kiezen:

Pief, poef, paf,
gij zijt er *af*.

(Geh. te Avelghem.)
***

Mijn kind, waar hebt gij zoo lange geweest?
Bij den apotheker in de Kerke*straat.*

Die *straat* treft is er aan.
(Geh. te Avelghem.)
***

Mijn vader heeft een tonneke bier gekocht,
hoeveel pintjes zijn er *in?*

Het kind dat het woord *in* treft, zegt een getal, b.v. tien. Men telt dan voort van een tot aan dit getal en die dit getal treft is er aan.
(Geh. te Avelghem.)
***

Al achter de groene linde,(1)
daar lag een engelsch schip;
de Franschen zijn gekomen,
zij waren niet beter als ik.
Un, deux, tip
de valle, valle knip,
de valle, valle boekeblomme,
un, deux, *tip.*

Die *tip* treft is er aan.
(Geh. te Avelghem.)
C.B.V.

(1) Vrg. met de varianten in *Kinderspel en Kinderlust*, IV, 218.

[Nummer 15]

Beleven

ZOOVER ik kan nagaan heeft onze taal nooit een werkw. ‘beleven’ gekend, of het was gebouwd uit het voorvoegsel ‘be-’ en het *werkw.* ‘leven’.

Vandaar de beteekenis van dat woord in uitdrukkingen als: ‘een gebeurtenis beleven’, ‘een tijd beleven’. Vgl. ook de verschillende aanhalingen op ‘beleven’ in Verdam's *Mnl. Wdb.* en in Het *Wdb. der Nederl. Taal.*

Doch ziet! Verleden jaar zat weleerw. heer Linnebank te Diest aan 't onderzoeken en bewonderen van Guido Gezelle's woordkunst, toen zijn aandacht ook getrokken werd door het volgende, uit *Tijdkrans* (bij De Meester te Roeselare 1893) blz. 326:

> Eeuwig, onverslensbaar Een,
> al bezielend, al belevend,
> hulpe in nood, en bijstand gevend,
> U betrouwe ik, anders geen!

Al belevend, meende hij, had hier te beteekenen: *aan alles leven gevend* en was dus gebouwd uit het voorvoegsel 'be' en het *naamw.* 'leven'. Bijgevolg een *nieuw* woord[1].

Dit nu wilde er bij mij niet in, omdat het *gebruikelijke* woord 'beleven' ook hier een goeden zin geeft en aan het invoeren van een *nieuw* woord 'beleven' groote hindernissen in den weg staan.

> '*Beleven* - zei ik - (d.i. bijwonen, ondervinden, b.v. wat zal ik nog beleven? z. Van Dale; d.i. van iets door te leven getuige zijn, z. Het Wrdb. d. Ned. T.) bestaat sedert eeuwen. Met te zeggen dat het eeuwige en onverslensbare wezen *alles beleeft*, van alles door eeuwig te leven getuige is, wordt baarblijkelijk Gods voorwetenschap geenszins geloochend, maar wordt gesproken naar onze menschelijke wijze van spreken. Nu vrees ik wel, dat menig lezer het woord *al belevend*, of liever volgens de gebruikelijke spelling *albelevend*, zal opgevat hebben in den zin van *aan alles het leven gevend.* Dat dit echter verkeerd is, valt niet te betwijfelen. Gezelle had veel te veel taalinzicht om niet te weten, dat bedoelde woord dit niet *kan* beteekenen. Daartoe ware *albelevenend* noodig. Bekend is, ja, dat men naast en voor *beamenen* (eigenl. amen op iets zeggen) algemeen *beamen* is gaan bezigen; maar van dergelijke afknotting bij *beleven* vind ik niet het minste spoor. En dat Gezelle deze onverantwoordelijke verminking niet zal gewild hebben, blijkt uit zijn *Goddelijke Beschouwingen*, waar hij op blz. 43 spreekt van de menschelijke ziel 'die, werkzaam zijnde en tot een *belevenend* en bezielend werken geboren...'[2].

Eenigen tijd later, nl. den 2^{den} in Bloeimaand 1904, kreeg Linnebank's verdienstelijk boekje *Jongere Letteren* een degelijke beoordeeling in Het Zondagsblad van 'Het Centrum'. Van mijn aanteekeningen op 'Woordkunst van Guido Gezelle' en op 'Het koppelteeken der Modernen' wordt daarin veel goeds gezegd. Een enkele maal nochtans zou ik den bal hebben misgeslagen.

> 'Op eene plaats vergist zich Craeynest en heeft Linnebank belist gelijk. Deze verklaart (bl. 38) *belevend* in: Eeuwig, onverslensbaar Een, enz. als *leven gevend*, gene als *alles ondervindend*, *bijwonend.* M'n bewijs uitdijen kan ik hier niet. Slechts dit: Linnebank's

(1) *Z. De Katholiek*, Dl. CXXIV, blz. 258. - *Biekorf* XIV, blz. 327. - *Woordkunst van Guido Gezelle* door J. CRAEYNEST (te Brugge bij Leo Depoortere, 1904) blz. 22. - *Jongere Letteren* door H. LINNEBANK (te Leuven bij Bomans en Vanbrusselen 1904) blz. 38.

(2) *Biekorf*, XIV, 329. - *Woordkunst* van G. Gezelle door J. CRAEYNEST, blz. 23. - *Jongere Letteren* door H. LINNEBANK, blz. 38.

verklaring geeft beter zin, en pastoor Craeynest zal zijn bezwaren wel nul achten, als hij bedenkt hoe Guido zelve schreef:

Mij spreekt de blomme een tale,
mij is het kruid *beleefd*,
mij groet het altemale
dat God geschapen heeft.'

Hiermee was ik nog niet overgehaald en 'k vroeg beleefd den geleerden beoordeelaar, H.E.J.M. Van der Velden uit Leiden, om volledige aanvoering van zijn bewijsgronden. Die zou ik dan in *Biekorf* bekendmaken en zooveel mogelijk beantwoorden.

Met de grootste welwillendheid beloofde de heer H. Van der Velden aan mijn verlangen te voldoen en zendt me thans het volgende opstel.

J. CRAEYNEST.

Beleven = belevenen?

In het versje van Guido Gezelle:

'Eeuwig onverslensbaar Een,
al bezielend, al *belevend*,
hulpe in nood, en bijstand gevend,
U betrouwe ik, anders geen!'

had Pater Linnebank[1] *belevend* verklaard als gevormd met het voorvoegsel *be-*, van het znw. *leven* en dus met de beteekenis: voorzien van leven, leven geven. U verzette u daartegen en duidde *belevend* in den gewonen zin: iets ondervinden, door te leven van iets getuige zijn[2]. Ook nadat ik bij eene bespreking van Linnebank's boek[3] een paar bewijsjes had aangestipt in het voordeel der eerste verklaring - zij het eenigzins aangevuld, - vernam ik dat u niet overtuigd waart, maar nog onverzwakt bleeft vasthouden aan uwe opvatting: *beleven = ondervinden*, *bijwonen.* Mag ik nu dan trachten, wat ruimer op te sommen hetgeen m.i. voor *beleven = animare* pleit?

(1) *Jongere Letteren*, door H. LINNEBANK, pag. 38.
(2) Cfr. *Ndl. Wdb.*, II, 1, 1716. *Mnl. Wdb.*, I, 844.
(3) *Zondagsblad* van 'Het Centrum', 2 Mei 1904.

Laten we beginnen het versje te ont-doen, waar ons woord in voorkomt. Als gezegd, u neemt aan beleven = getuige zijn van. Maar wordt de zin er niet gewrongen door, en overladen? Reeds is God genoemd ‘Eeuwig’, ‘Onverslensbaar’ - dat Hij ‘van alles door eeuwig te leven getuige is’ doet na die uitdrukkingen meer scha dan goed. Waarom stelt de dichter op God zijn betrouwen? Omdat God eeuwig en almachtig en hulpvaardig is. Die telkens-enkelvoudige gedachte wordt ieder maal in twee vormen uitgedrukt: eeuwig - onverslensbaar; hulpe in nood - bijstand; en daartusschen in: al bezielend - al belevend: alles ziel gevend en alles leven gevend. En toch geen armoedige gelijkheid in de dubbele verwoording van 's dichters denkbeeld: eeuwig - onverslensbaar: Hij die blijft en die blijft in vollen bloei; hulpe in nood en bijstand: helpend waar de omstandigheden het eischen, ja, als het ware steeds aan iemands zijde; al bezielend - al belevend: Hij die ziel geeft aan 's menschen genooten, - daaraan denkt de dichter allereerst - maar ook sterker nog: Hij, die leven geeft aan de gansche natuur.

Doch aangenomen een enkel oogenblik, dat u deze zinsverklaring met de uwe evenwaardig, in het gunstigst geval beter zoudt achten - wordt zij toch door 't maaksel van het woord *beleven* niet gewraakt? Een ornativum van leven afgeleid door middel van het voorvoegsel *be-* moet immers *be*leven*en* luiden, evenals *be*vleugel*en*, *be*zegel*en*, *be*wapen*en*...[1] En hoe fijn en scherp Gezelle dit gevoelde, bewijst hij in zijn ‘Goddelijke Beschouwingen’, - zelfs komen er de gelijke woorden als boven naast elkander voor - waar hij op blz. 43 spreekt van de menschelijke ziel, ‘die werkzaam zijnde en tot een *belevenend* en bezielend werken geboren....’[2] Ik geef het u gaarne toe: dat eigen-voorbeeld van Gezelle is 'n stevig bewijs

(1) Cfr. DEN HERTOG, *De Nederlandsche Taal*, II, pag. 121, (6°). TERWEY, *Nederlandsche Spraakkunst*, pag. 148 (5°).

(2) Aldus past. CRAEYNEST, bij Linnebank, l.c.

en sterk staat het op z'n pooten. Maar toch, laten we eens zien, of het niet mooglijk is te blijven bij de stelling *beleven = leven geven.* En dan zou ik beleven opvatten als uit belevenen gesynkopeerd[(1)].

'n Wiskundig-zeker bewijs bijbrengen zal niet gaan; wel kunnen we heel dicht aanstappen op de waarschijnlijkheid. Zoo zien we, dat in verschillende tijdperken onzer taal min of meer gelijksoortige voorbeelden van uitstooting gevonden worden. Reeds in het Middelnederlandsch. Daar geldt als regel, dat bij infinitief-vormen op *-nen* de *e* tusschen die gelijke medeklinkers soms wegvalt, vooral wanneer aan de eerste *n* nog een onduidelijke vokaal voorafging[(2)]. Op die wijze zijn ontstaan *dien* naast *dienen; meen* naast *meenen; schijn* naast *scinen;* vooral *beteken* naast *betekenen:*

> Nu weetstu, clerc, geloves mie, wat si *beteken* alle drie.

Lucid. 197 (ook *Lanc.* III, 7289)
cfr. *Mnl. Wdb.* I, 1145.
ontwapen naast *ontwapenen:*

> Die knapen quamen gelopen saen, die den ridder wouden *ontwapen.*

Lanc. II, 7340 (voor andere plaatsen
cfr. *Mnl. Wdb.* V 1396. Zie nog *Bloeml.* [2] II, 128, 802.
reghen naast *reghenen:*

> Hi dede quackelen up hem *reghen.*

(De plaats uit Maerlant bij Stoett l.c.)
en cfr. Sp. 1^2. 5. 21.
reken naast *rekenen:*

> Niet vele meer na mijn *reken.*

(Velth. f° 271).

(1) Is de term ‘afknotting’ die u gebruikt hier wel juist? Niet de uitgang *-en* van beleven*en* wordt afgeknot (afgekapt, geapokopeerd), maar de *e* tusschen de gelijke medeklinkers wordt uitgestooten (gesynkopeerd) belevenEn, belevenn, beleven. Het resultaat is natuurlijk hetzelfde, de taal-historische verklaring verschilt.

(2) Cfr. VAN HELTEN, *Mnl. Spraakk.* § 215 d.; STOETT, *Beknopte Mnl. Spraakk. Etymologie*, § 191, en vooral ook *Mnl. Sprkk.* § 84, waar van Helten de synkope van onduidelijken klinker bespreekt tusschen gelijke dentalen, o.a. tusschen *n - n.*

versamen naast *versamenen*:[1]

Si *versaemden* in een perc.

(C. en El. 388).

Doe al dat hof *versamet* was.

(Rein. I, 58. Cfr. Rein. II, 67, 1428, 5328).

Dat hi.... Twater *versamede* in een covent.

(Verw. *Bloeml.* [2] II, 189).

Nu *versamen* si menich pont.

(Hild. V. d. heil. kercken vs. 100).

Ende *versaemden* tsulken tijden.

(Hild. Van Ghilden, 77).

Ende hierna *versaemden* thant
Alle die heilighen.

(Lsp. II, 36, 1839).

Op een tijt sij noch *versaemden.*

(Mloep, II, 1007).

(God en hadde ijmmer) Man ende wijff niet *versaemt.*

(Mloep, II, 47)[2].

Doe die siele haer pijnde te roerne, so ghevoelde sou.... dat so *versaemt* was metter zwaerheit haers lichamen.

Ndl. Proza, verz. door V. VLOTEN, pag. 22, Tondalus' bekeering.

Ook de Teuthonista, Kiliaen en Plantijn geven *versaemen.*

In de 17de eeuw vinden we o.a. bij Vondel:

(Titon).... voor zich rijzen zagh de plaets daer hij *versaemde*
Heel onlangs met Diaen

(Geboortklock v. W. v. N. 902).

terwijl men denke aan voorbeelden als in Huygens' Cluyswerck, 226:

Men kan 't canarien vergeven, soete dieren
Die tegens all getier weer *tier en* tierelieren,

en in zijn Oogentroost 12:

Als 't kind geslagen werdt betaemt hem eens te suchten:

(1) FRANCK, *Etym. Wdb.* s.v. zamelen geeft: Mnl. zamen (uit * zamenen, nnl. verzamen): afl. v. got. samana, mnl. zamen.
(2) Voor nog andere plaatsen, cfr. Oud. VII, p. 547.

Maer *knorr en* kijven zijn ontijdige geruchten,

gesynkopeerd (Huygens zal het beschouwd hebben als afgeknot) uit tier*en en*; knorr*en en*.-

En nog heden ten dage treft men dergelijke gesynkopeerde vormen aan:

beamen uit *beamenen*(1)
verzamen uit *verzamenen*(2),

waarbij men vergelijke:

En allen klinken op den man
Die zoo meesterlijk teek*en en* schilderen kan.

J. DE GEYTER: *Keizer Karel en het Rijk der Nederl.* VI, Strofe 14.

Er zijn dus tal van overeenkomstige voorbeelden om een *beleven* = *belevenn* = *belevenen* te steunen. Maar nog dreigt de vraag: als men Gezelle zelf ziet schrijven: 'een belevend en bezielend werk', mag men dan wel waarde hechten aan die verschillende analogieën en dient men niet te gelooven, dat Gezelle in 'al bezielend, al belevend' *belevend* = bijwonend, ondervindend gebruikt hebben moet?

Indien er geen andere bewijzen dan de bovengenoemde waren aan te halen, de voorzichtigheid zou misschien manen op deze vraag bevestigend te antwoorden. Maar als we zien, dat Gezelle in eigen persoon *beleven* gebezigd heeft voor *belevenen*, dan wordt het geval anders en ontglijdt het eerstgezegde voorbeeld (belevenend en bezielend) zijn *dwingende* kracht. Niet vast staat het dan, dat hier Gezelle *beleven* = *animare* heeft bedoeld, maar ook is het niet meer onmooglijk. En Gezelle heeft *beleven* aldus gebruikt. Dat blijkt uit het versje:

'Mij spreekt de blomme een tale,
mij is het kruid *beleefd*,
mij groet het altemale,
Dat God geschapen heeft!'(3)

(1) Cfr. VAN DALE; en Ndl. Wdb. II, I, 1090.
(2) Cfr. VAN DALE; en Wdl. door DE VRIES en de WINKEL.
(3) GUIDO GEZELLE, Dichtwerken, III, 180.

Hier toch is *beleefd* voltooid deelwoord van *beleven*[1], met als eenig rake beteekenis *leven geven* (in passivo: voorzien worden van leven; dus: leven hebbend).

En nu de gevolgtrekking uit de geheele redeneering? Dat een vorm *beleven* gesynkopeerd uit *belevenen* recht van bestaan heeft, mogen we besluiten naar de voorbeelden aangehaald uit Dietsch, Zeventiend'eeuwsch, en Nieuwnederlandsch; dat een vorm *beleven* bij Gezelle in den zin van animare kan voorkomen, spreekt uit het hierboven neergezette dichtje; dat *beleven* ook in het door u ontkende geval staat met de beteekenis: *leven geven*, borgt de betere zins-uit-leg.

Daarom totdat u óf de bovengenoemde bewijzen het pit uitsnijdt óf klaar weet te duiden, dat beleven in het eerste versje (al bezielend, al belevend) redelijkerwijze geen anderen zin kan hebben dan *door te leven getuige zijn*, zoolang dunkt het me geenszins gewaagd, maar genoegzaam gegrond te blijven meenen: *beleven is hier animare*, *en niet videre*, *interesse.*

H.E.J.M. VAN DER VELDEN

Leiden, laatsten van Hooimaand 1904.

Antwoord

Geheel de bewijsvoering van den heer Van der Velden rust bijgevolg op deze drie stellingen:

> 1/ ‘Dat een vorm *beleven* gesynkopeerd uit *belevenen*[2] recht van bestaan heeft, mogen we besluiten naar de voorbeelden aangehaald uit Dietsch, Zeventiend'eeuwsch en Nieuwnederlandsch’.

Op die voorbeelden valt al heel weinig af te dingen. Er kan zelfs bijgevoegd, dat het volk in Fransch-Vlaanderen nog hedendaags *keren* zegt voor *kerenen* (karnen), *meulen* voor *meulenen* (molenen), *teeken* voor *teekenen*, *reken* voor *rekenen*[3].

(1) Van *belevenen* zou het voltooid deelwoord luiden: *belevend.*
(2) Met zijn aanteekening 1) op blz. 229 hierboven heeft mijn geachte tegenspreker gelijk. Insteê van *afknotting* moest ik gezegd hebben: *uitstooting.*
(3) DE BO, *Westvl. Idiotic.* op ‘rekenen’.

In beginsel heeft dan ook een ‘beleven’ uit ‘belevenen’ recht van bestaan. Maar is het raadzaam, gevolg te geven aan dit recht? Me dunkt neen. Dagelijks gebruikt onze taal een gelijkluidend werkw. *beleven*, dat in oorsprong en beteekenis wel verschilt van 't ander, doch niet genoeg om op voldoende wijze het gevaar voor verwarring af te snijden. Tot bewijs hiervan kan dienen, dat we staan te twisten over den zin van ‘albelevend’ en van ‘beleefd’. Bij *beamen*, *verzamen* enz. is daarentegen voor verwarring met andere *werk*woorden niet te vreezen.

Het Duitsche *beleben* (uit *belebenen?*) beteekent weliswaar: ‘levend maken’, maar dan ook uitsluitend. Voor ons ‘beleven’ (ondervinden, bijwonen) zeggen de Duitschers *erleben.* Misschien onder den invloed van ‘beleben’ zijn ze ertoe gekomen om aan *aufleben*, dat alreeds ‘herleven, opleven’ beteekende, ook den zin te geven van: ‘opvroolijken, opfrisschen’. *Aufleben*[1] is blijkbaar gebouwd uit ‘auf’ en het *werkw.* ‘leben’, terwijl, naar mijn bescheiden meening, *aufleben*[2] moet gemaakt zijn met het *naamw.* ‘leben’ en gekrompen uit *auflebenen.* De uitkomst is, dat het werkw. *aufleben* én onzijdig (herleven) én bedrijvend (opfrisschen, d.i. *doen* herleven) gebruikt wordt. Iets heel gewoons bijgevolg.

Ons woord *opleven* (tot een nieuw leven komen, herleven) is heel waarschijnlijk een navolging van *aufleben*[1(1)]. Naar een *opleven* als navolging van *aufleben*[2] zocht ik te vergeefs. Aan dit laatste beantwoordt het thans verouderde *oplevenen*, dat zelfs een enkele maal voorkomt in den zin van *aufleben*[1(2)]. Van *verlevenen* zegt De Jager: ‘Den frequent. vorm heeft men ook in *verlevenen*, voor: levend maken, doen leven; Orizandts Democr. 16: *soo is oock een deugdsaem Koningh of Prince bekrachtigt om doode zielen te*

(1) Vgl. Het *Wdb. d. Ndl. T.* op ‘opleven’. - DE JAGER, *Frequentatieven* (Gouda, 1875), II, 801.
(2) Vgl. Het *Wdb. d. Ndl. T.* op ‘oplevenen’. - DE JAGER, *Frequent.* II, 801.

verlevenen.'[1]. Hoe De Jager hier aan een werkw. van 'herhaling' komt, ben ik niet wijs. *Verlevenen* toch is heelemaal gebouwd gelijk *belevenen* bij Gezelle en beteekent ongeveer hetzelfde. In Vlaanderen is *verleven* (b.v. zijn inkomen verleven) zooveel als: tot levensonderhoud verbruiken[2]. Maar een *verleven*, uit *verlevenen* = levend maken, vind ik nergens vermeld.

Dat nu 'oplevenen' en 'verlevenen' bij ons *niet* tot *opleven* en *verleven* werden, zal m.i. niet bij toeval gebeurd zijn, maar omdat het taalgevoel daartegen in opstand kwam. Daarom ook schijnt me een *beleven*, uit en voor 'belevenen', zoo moeilijk bij Gezelle aan te nemen. En van elders, zooals gezegd, is het in onze taal niet bekend.

> 2/ 'Dat een vorm *beleven* bij Gezelle in den zin van animare kan voorkomen, spreekt uit het hierboven neergezette dichtje:
>
> Mij spreekt de blomme een tale,
> mij is het kruid *beleefd*,
> mij groet het altemale,
> dat God geschapen heeft!'

Deze tweede stelling, die volgens de berekening van den heer Van der Velden zou moeten een heel stevige zijn, mist naar mijn inzien volstrekt allen grond.

Het zooeven aangehaalde staat gedrukt onder de 'Rijmreken, Nageldeuntjes, Spakerlingen, etc.' na de 'Driemaal XXIII Kleengedichtjes', voor het eerst verschenen in 't jaar 1860. In dien tijd zou Gezelle, nog veel waarschijnlijker dan later, voor zoo'n splinternieuw en zonderling-doend woord als *beleefd* (= leven hebbend) voorzichtig uit den weg zijn gegaan.

Ook wijst het zinsverband op een *andere* beteekenis voor 'beleefd'. Het zinsverband is licht te overzien, want het

(1) *Frequent.* II, 801.
(2) DE BO, *Westvl. Idiotic.* - SCHUERMANS, *Algem. Vl. Idiotic.*, *Bijvoegsel.*

hier aangehaalde hangt niet samen met iets anders, maar is een stukje op zijneigen. En wat zegt nu Gezelle, die trouwens in veel hooger mate dan een gewoon mensch met de redelooze schepping meeleefde en meevoelde?: ‘Mij *spreekt* de blomme een tale; mij *groet* het altemale, dat God geschapen heeft’. En tusschen die twee dingen in - waarvan een gewoon sterveling niets gewaarwordt - zou hij gezegd hebben: ‘mij is het kruid *beleefd*’, willende beteekenen: mij is het kruid een *levend* iets? Maar dat het kruid niet, zooals een steen, *dood* is, dat bemerkt en weet eenieder.

‘Mij is het kruid beleefd’ beteekent eenvoudig: mij is het kruid *vriendelijk.* Z. Het Wdb. d. Ndl. T. op ‘beleefd’ en ‘beleefdheid’ en vgl.: ‘mij *groet* het altemale’.

> 3/ ‘Dat *beleven* ook in: “al bezielend, al belevend” staat voor: *leven geven*,
> borgt de betere zins-uit-leg’.

Om goed den zin te kunnen vatten moet ge eerst geheel het stuk vóór u hebben[(1)].

(1) Tot zijn leedwezen vond de heer Van der Velden daar geen gelegenheid toe: ‘Eén ding spijt me,’ - zoo bericht hij mij - ‘het door Linnebank aangehaalde versje heb ik niet bij Gezelle kunnen vergelijken. In de verschenen deelen der Dichtwerken komt het nog niet voor, en aan het boek, dat Linnebank noemde, kon ik maar niet aankomen. Maar ik vermoed niet dat daar m'n zwakke punt zal zitten, doch waar is dan de kwetsbare hiel?’
Het stuk staat in *Tijdkrans* (bij De Meester te Roeselare, 1893) blz. 325 en luidt als volgt:

Versche graven hier en daar,
onbegersde moldebuilen,
ziet men uit het kerkhof puilen,
dit onzalig ziektejaar!

Kinders, sprakeloos, gekist;
ouders, al te vroeg gaan slapen,
wonden die in 't herte gapen....
deerlijk om herdenken is 't!

Ach, hoe broos, hoe onbestand,
onbewaarbaar is het leven,
dat gij, Heere, ons hebt gegeven,
in dit ballingsvaderland!

Hooger op, op staanden voet,
of bezwijken zult ge, en smachten,
aan die droeve doodsgedachten:
hooger op, in 't eeuwig goed!

Eeuwig, onverslensbaar Een,
al bezielend, al belevend,
hulpe in nood, en bijstand gevend,
U betrouwe ik, anders geen!

Volgens den heer Van der Velden heet God hier betrouwbaar om drie redenen: omdat God 1) eeuwig is (eeuwig, onverslensbaar Een), 2) almachtig (al bezielend, al belevend), 3) hulpvaardig (hulpe in nood, en bijstand gevend).

Dat God aan alles ziel en leven geeft[1], zou dus hier voorgesteld zijn als een tweede beweegreden voor de nog levenden om betrouwen te hebben op God alleen. En let wel, van een '*her*leven na den dood' is hier blijkbaar geen sprake, maar van 'het leven in dit ballingsvaderland'. Welnu, te voren was gezegd: het leven, door God aan de menschen in dit ballingsvaderland verleend, is zoodanig broos en onbewaarbaar, dat het tot *moedeloosheid* stemt. Daarmee valt deze tweede beweegreden weg.

Is er met 'albelevend = albelevenend' dan geen zin aan te krijgen? Ja toch, aldus: Ik stel mijn vertrouwen niet in de menschen, die er morgen misschien niet meer zijn, maar wel in God. En waarom? 1) Omdat God eeuwig en onverslensbaar is; 2) omdat hij niet blootelijk een broos en onbestendig leven aan zijn schepselen toebedeelt, maar tevens de verweesde kinderen en de ontkinderde ouders[2] niet hulpeloos aan hun ellendig lot overlaat.

Maar bij zulk een zinsverband ware moeilijk te verstaan, waarom de enkelvoudige gedachte: 'aan alles leven

(1) Onder 'alles' is hoofdzakelijk te verstaan: 'alwat mensch heet', want in geheel het stuk wordt met geen enkel woord uitdrukkelijk gesproken van de 'redelooze' bezielde schepselen. Wat echter niet belet, dat deze hier zijdelings kunnen meebedoeld zijn.

(2) 'Kinders, sprakeloos, gekist,' enz.

gevend' *tweemaal*, nl. door albezielend en door albelevend, is uitgedrukt. Want dan *mocht* op die gedachte niet zooveel nadruk vallen als op de twee andere, die immers een *reden* aangeven voor het vertrouwen in God.

Daarom neem ik liever 'albelevend' in den *gewonen* zin van 't woord en dan vind ik *drie* redenen aangeduid, waarom we moeten in God alleen ons vertrouwen stellen: 1) omdat hij, en hij alleen, eeuwig en onverslensbaar is; 2) omdat hij niet blootelijk alles bezielt (wat ons weinig baten zou, aangezien het leven, dat hij ons in dit ballingsvaderland schenkt, zoodanig broos en onbewaarbaar is, dat veel ouders al te vroeg hun kinderen en veel kinderen al te vroeg hun ouders verliezen), maar ook *alles beleeft*, d.i. van alles door te leven getuige is, alles bijwoont en ziet, en gevolglijk al de nooden kent van die ontkinderde ouders en verweesde kinderen; 3) omdat hij ook de noodige macht en bereidwilligheid bezit om hulp en bijstand te verleenen overal waar het vereischt wordt.

In *dit* zinsverband is het woord 'albelevend' volstrekt niet overtollig. Wanneer ge zegt van God, dat hij eeuwig en onverslensbaar is en alles bezielt, dan zegt ge nog niet uitdrukkelijk, dat hij ook *op de hoogte blijft* van al hetgeen zijn schepselen overkomt.

Of de heer Van der Velden nu dezen strijd nog verder zal willen voortzetten, weet ik niet. Ik vrees echter, dat althans *mijne* schichten nagenoeg allemaal verschoten zijn.

J. CRAEYNEST

Uit Brugge, in Koornmaand 1904.

De oude Molen

OP de eeuwenouden wal, verloren in het hout
op de eiken staander, staat... zijn armen uit te strekken
de grijze molen, schild van berd en scheef van hekken,
een oude Ziener gelijk, die in de vernte schouwt.

Vol vreemde teekens staan, vol spreuk- en naambeduid
al buiten en al bin, zijn hardversteende leden
zijn bin- en buitenromp, bebeiteld en besneden.
Doch tijd en ongeval sleet menige staven uit.

Wanneer de wind hem door de lanken vaart
en heimlijk hem zijn spraken openbaart,
dan zoeft en ronkt hij raderend door het zwerk;

Dan roert en raast het in zijn binnenwerk,
en onverstaanbaar bromt zijn rauwsche mond
een vreemde taal onduidlijk in het rond.

H.

Mengelmaren

Eerste-Communiekant

WANNEER de kinders een eersten-communiekant zien, zingen zij herhaaldelijk het volgende liedje:

Eerste-communiekant,
strooit è beetje zand,
strooit er niet te vele
of 'k pak je bij jen kele.

(geh. te Brugge).

***

of:

Eerste-communiekant,
strooit een beetje zand,
strooit er niet te vele,
of 'k steke een mes in uw kele,
strooit er niet te letter
of 'k leie je (leide u) bij den champetter.

(geh. te Avelghem).

***

of:

Eerste-communiekant,
wel gebakken en niet verbrand.

(geh. te Laeken en te Poperinghe).

***

of:

Eerste-communiekant,
de breedte van mijn hand,
de breedte van mijn oore,
o gij arme, vuile sloore

(geh. te Oostnieuwkerke, Ledeghem en Avelghem).

***

of:

Eerste-communiekant,
de breedte van mijn hand,
de breedte van mijn kloef,
eerste-communiesloef.

(geh, te Gheluwe).

C.B.V.

Vingerspel[1]

DEN dienen heeft een henne gekocht (duim)
den dienen heeft ze thuis gebrocht (wijsvinger),
den dienen heeft ze gepluimd (middelvinger),
den dienen heeft ze gebraad (ringvinger),
en klein pateuterke heeft het al opgeëten (pink).

(geh. te Avelghem).

(1) Vrg. *Kinderspel* en *Kinderlust*, II, bl. 244 en volgende.

***

Den dienen heeft een haze geschoten (duim),
den dienen heeft er achter geloopen (wijsvinger),
den dienen heeft hem gevlaad (middelvinger),
den dienen heeft hem gebraad (ringvinger),
den dienen heeft het al opgeëten (pink).

(geh. te Avelghem).

***

'k Ga gaan slapen, zei duimerloot.
Ge 'n hebt nog niet geëten, zei lekkerpoot.
Van waar zou men 't gaan halen? zei lange rape.
Uit mortjes kelder, zei korte knape.
'k Ga 't zeggen, 'k ga 't zeggen, zei kleen, kleen karneutelke.

(geh. te Stalhille).

***

Duimerloot, 'k heb honger, zei lekkerpoot.
Waar ga je 't eten halen? zei lange rape.
Uit mortjes spinde, zei korte knape.
'k Ga 't lappen, zei klein karneuteltje.
'k Ga tegen je kake slaan, zei lange rape.

(geh. te Zedelghem).

C.B.V.

Verzenderkensdag

IN Volkskunde, XII, 175, vinden we een bijdrage over ‘verzenderkensdag’. Steller geeft ons den oorsprong alsook de gewoonten zijner streek nopens dit gebruik, en eindigt met te vragen wat dienaangaande in Vlaandren bestaat. - We hebben geluisterd en het volgende afgehoord:

naar *voermans* iemand zenden om een peerdenstap;
naar *metsers* om een kalsijschare, moortelvorke, steenputvijze, moortelwippe;
naar *blikslagers* om soudeering om de ooren aan de brugge te soudeeren;
naar *kleermakers* om knoopgaten;
naar *timmermans* om een verdikschave, om een planke freinzelare;
naar *gareelmakers* om muizegareelen, schouderbandzaad;
naar *schilders* om verwzaad;
naar *muziekanten* om den solsleutel;
naar *apothekers* om olie van kalsijsteen, olie van meuziebeenen;
naar *smids* zendt men een vrouwmensch met een handdoek om 't aanbeeld;
naar de *herberge* om de wrange van den biljart;
naar *pastoors* om het ommeschier:
naar *iedereen* om een vierkante ronde, om een pierlawatte om de schare te slijpen, om een aardappelzeef, om een steenen zwepe, om sterreblinkers, om een goorkappe, om een slijkbijle; en om smeer van 't leer zendt men de kwajongens.

C.B.V.

[Nummer 16]

Vel te kort en vel te veel

OVER eenige weken werd ik ontbôon bij eenen man, eenen echten martelaar, die, acht maanden te vooren, jammerlijk was verbrand geweest, op handen en beenen, door naphte die ontploft was en in brande geschoten. Zijne linke hand was genezen, maar op de gansche uitgestrektheid zijner twee beenen en dijen, waren er lange en breede wonden overgebleven, die met wild vleesch bedekt waren. Op overvellen en toegroeien was er geen peizen meer. 't Was al eenige weken dat Moeder Natuur geen eerde meer aan den dijk en brocht, en dat de huid-zoomen der wonden even verre verschêen bleeven. Moeder Natuur is slim: als zij geware wordt dat het werk hare krachten te boven gaat, zij scheidt er van uit, en zij laat het liggen voor een ander.

Dus, de man had vel te kort.

En 't eenigste dat er daarmêe te doen stond, was vel te gaan vragen aan iemand die vel te veel had.

Iedereen heeft overschot van vel: snijdt gij eenen lap of een striepe vel weg, de wonde kan toegenaaid worden, om des willen dat de huid met wondere rekbaarheid begaafd is; wordt de gabbe opengelaten, de zoomen van de huid schuiven langzamerhand over de wonde, die in eenige weken tijds met nieuw vel bedekt wordt.

Hadden de wonden van mijnen lijder zoo groot niet geweest, ik had zeer gemakkelijk de huid van zijne armen en van zijnen romp kunnen veroorbooren: maar ik was zeker van niet toe te komen, en de man, als ik er hem van sprak, en vond maar kleen beschot in mijnen voorstel; het docht hem - en mij ook, ten anderen - dat hij al genoeg had afgezien, en vel genoeg kwijt was.

Na veel verzinnens en beramens, nam ik mijnen toevlucht tot zijne broeders, die daar voor mij stonden, een reke van zeven gezonde, kloeke, welgezinde jonkheden, hun voor oogen leggende: ‘hoe droevig de toestand van hunnen broeder was, hoe veel zeer hij doorstaan had acht maanden lang, hoe hij met zalven en smouten niet en kon genezen; en dat er geen kwestie en was van hun vel af te stroppen, zoo de keukenmeiden met paling plegen te doen, maar wel van hier end daar een kleen, dun velleke af te snekkeren van hunne arms, heel in 't vriendelijke; en dat het toch hun broeder was, en dat hun vel uit de familie niet en zou gaan’.

Zij stemden geren en gemakkelijk toe; en zij wilden met drij'n komen, maar twee was genoeg: een voor elk been: ‘Was er latertijds een derde noodig, voor de wonden der hand, menschen spreken menschen en wij bleeven de zelfde’.

Op gestelden tijd, wierden de martelaar en zijne broeders in slape geleid, alle drij even welgezind en preusch lijk prinsen.

De beenen van den eenen, en de arms van de twee andere wierden nauwkeurig gewasschen, afgespoeld en gereinigd. Het wild vleesch, dat de kranke wonden overdekte, wierd, bij middel van eenen snijdenden lepel,

afgeschreept en weggevaagd, en zuivere doeken, in heet water gedopt, op de wonden geleid en gedrukt, om het bloed te stremmen. Als er maar hier end daar een fijn druppelke bloed meer uit en zimperde, wierden de twee gezonde broeders te keere gegaan. Dunne, smalle striepkes vel, met een vliemende scheers afgesneden uit de armen van den eersten broeder, dienden, ten getalle van veertig tot vijftig, om de wonden van het rechter been te dekken. Insgelijks, wierden de wonden van het linker been, met vellekes aan beide armen van den tweeden broeder ontnomen, overleid, overticheld en gevloerd.

Toen ik, twee dagen nadien, het verband afnam en vernieuwde, belette ik met blijdschap dat er geen een van al mijn vellekes - of liever van al *hun* vellekes - te kwiste gegaan was; ze lagen al, dichte tegen een, vast en stevig aangeplakt, gebroederlijk te blinken.

Twee dagen later, waren ze reeds bleekrood van verwen, een bewijs dat zij met het bloed van den genezenden martelaar reeds doorstroomd en gevoed waren.

Schrandere lezers zullen misschien bij hun eigen gezeid hebben: ‘Het gedrag van die twee broeders is alleszins zeer loffelijk; maar elk houdt aan zijn vel, en, zoo genomen dat die broeders hunnen dienst zouden ontzeid hebben, ware er geen middel geweest om de huid van 't eene of 't andere dier te benuttigen? De menschen, als men het wel ingaat, zijn toch maar dieren, met min of meer rede begaafd.’

Die lezers hebben misschien zooverre niet gepeisd: dat de huid van meest al de dieren met haar begroeid is. Maar dat ware nog het minste. Indien, volgens het vlaamsch spreekwoord, een luize in de pot beter is dan geen vet, zoo is voorzeker ‘vel met haar op, beter dan geen vel!’

Men heeft inderdaad, om groote menschenwonden te overvellen, de huid zoeken te ontleenen van oost-indische ratten, van konijnen, honden, kiekens en andere zachtmoedige, gewillige dieren. Maar om de waarheid te zeggen, al die 't aangegaan hebben konijnen-, ratten- of kiekenvel te bezigen, hebben er weinig voordeel in gevonden. Zulk

vel schijnt aan te groeien, de eerste dagen, maar 't schelfert af, in korten tijd, om welhaast spoorloos te verdwijnen.

Op het zeggen van iemand die veel met puiden bezig is, heb ik eens puidevel gebruikt om eene groote beenwonde te genezen. Het vel van sommige puiden, aanzijds den buik, is helder en wit, en 't en staat geen haar op! Nu, mijn puidevellekes scheenen, de twee eerste dagen, ook te willen aangroeien; maar den vierden dag waren ze al ineengekruld en vervribbeld: onder ons gezeid, 't was een flimpe.

Men kan bijgevolge vel te kort en vel te veel hebben. Ik behoore daar nog bij te voegen, voor de aardigheid, dat er ook, alhoewel zeer zelden, lieden gevonden worden die maar rechts vel genoeg en hebben: geen te kort, maar geen te veel ook. E.H. Vanhee, zaliger, heeft in 't Manneke uit de Mane gewag gemaakt van een jongentje dat, in zaken van vel, maar nipte toe en kwam: als het zijne oogen toeneep, het ging al eenen anderen kant open, hetgene, voor dat arm dutske, eene oorzake was van onverdiende kwellingen en onvrijwillige buitensporigheden.

Dr LAUWERS

Het Tijdvak der van Eycks

DE tijd is lang voorbij dat de geschiedenis der Nederlandsche Schilderschool aanvang nam met de bloeiende XVe eeuw en de gebroeders van Eyck, als waren die machtige Meesters zoo al met eens uit de lucht gevallen of eensklaps den grond ontrezen! Zoo in de natuur, zoo in kunst en geschiedenis, wordt niets schielijk geboren; alles beleeft een tijd van wording, een tijd van vooruitgang en groei. Van de oorspronkelijk eenvoudige, onhandige pogingen is onze kunst langzaam verbeterd en stillekes aan tot hoogeren graad van volmaaktheid geklommen om alsdan, wanneer tijd en stond gekomen was, te pralen in al den tooverglans der van Eycksche pracht.

Sedert jaren van hier hebben de geschiedkundige navorschingen merkelijk veld gewonnen op het duister verleden. Desniettegenstaande blijft de opkomst der van Eycks met een wasemsluier overtrokken dien niemand tot hiertoe heel heeft opgeheven. Nog blijft het groote vraagstuk uit de middeleeuwsche kunstgeschiedenis niet heel en al opgelost: '*Leveren de Gebroeders van Eyck dan het wonderdadig verschijnsel van kunstenaars die hunne kunst scheppen en ze ineens volmaken*, *of zijn zij de afstammelingen van een geslacht penseelers wier werken verloren en wier namen vergeten zijn?*' (MAX ROOSES, *De oude Hollandsche en Vlaamsche Meesters in den Louvre en in de National Gallery*, bl. 65).

Op die vraag wordt eenigzins met zekerheid geantwoord; edoch, het antwoord, hoe juist en klaar het zij, lijdt gebrek aan verder voldoenden uitleg. De waarheid - zoo luidt het - bestaat voor een deel uit de eene en voor een deel uit de andere verklaring:

1° Vast stammen de gebroeders van Eyck af van een geslacht penseelers, onder dewelken ongelukkig velen zijn bij naam alleen vermeld, velen wier werken verloren, onbekend of nog niet ontdekt zijn, velen wier naam zelf tot heden toe in het doodboek gebleven is.

2° Toch, niettegenstaande een langzaam streven onzer kunst naar hoogeren graad van volmaaktheid, niettegenstaande een voorafgaan van een bepaald groot leger kunstenaars: bouwkundigen, beeldhouwers, wandververs, beeldschilders, boekschrijvers, verlichters, miniaturisten, paneelschilders, eiwit- en lijm- of olieverfschilders, is het onwederlegbaar waar, dat Hubrecht en Jan van Eyck eene kunst, een nieuwe, eigen kunst schiepen en volmaakten.

Het is een alleenstaande feit in de kunstgeschiedenis, dat we zoo in eens van de eiwit- of lijmschilderijen der vroegste meesters overgaan tot de '*Aanbidding van 't Lam*', een wonder van opvatting, afwerking en vervenpracht. Welke verbazend schielijke omkeering in de schilderkunst!

Van het oude, het onvoltrokken, het mismaakte werk der *Primitieven* worden we geleid tot het gansch nieuwe, het voltrokken, het volmaakte werk der van Eycks, en dat zoodanig, dat we nievers in de geschiedenis der schilderkunst eene zoo onverwachts groote verandering, verbetering en volmaking tegenkomen.

Niettegenstaande alles wat tot hiertoe uit vroeger tijden ontdekt en gevonden werd, blijven aan de spits de gebroeders van Eyck, wel niet als eerstkomenden in den tijd, maar als hoogstklimmenden in glorie! In Hubrecht en Jan begroeten we fier zoo niet de stamvaders, dan toch de hoofden onzer vlaamsche schilderschool!

Ge kent het tafereel van kanonik van de Paele, bewaard in het Museum te Brugge. '*Après avoir vu ce chef-d'oeuvre*, roept M. Lafenestre uit, *on peut dire que les van Eyck les aînés dans le temps resteront toujours les premiers dans la gloire!*' (*Revue des Deux Mondes*, Août, 1902). De oudsten in den tijd! Zoo te verstaan, dat voor hen geen één zoo groot schilder is opgestaan, dat zij, allen overtreffend, om zoo te zeggen aan hunne voorgangers het ouderdomsrecht hebben ontnomen. Ze staan er boven, de grootsten! - De eersten in glorie! Ja! Want na hen is geen één - hoe grooten er ook volgen - tot zulk hoogtepunt gestegen. - Toch hen noemen we geen stamvaders; immers mogen we aan het voorvaderlijk erfdeel ons door de vóór-van Eyckschen geschonken niet verzaken. Deze zijn de echte Primitieven op wie we met liefde en genegenheid wijzen als de baanbrekers, als de voorloopers onzer twee reuzenmeesters.

Daarom een woord over de vóór-van Eyckschen; een algemeen overzicht der tijdsomstandigheden, een breed beschouwen van plaats en midden, een, in 't voorbijgaan, kort opsommen van enkele werken, en hier en daar, vooral omstreeks de XVe eeuw een bijzonder feit, een doorslaande gewrocht, een bestbekende naam. - Dit diene tot verklaring van de opkomst der van Eycks.

***

Niet van hun oorsprong af hebben de verschillende volkeren als echte kunstenaars uitgeschenen. Kunst bij ieder volk beleeft eene kindsheid. De eerste Belgen, ofschoon tot zekeren graad van beschaving geraakt, waren geen kunstenaars, brachten geen kunstwerken voort in den echten zin dien we aan het woord toekennen.

Overblijfselen der romeinsche beschaving - in onze streken tot een niet te miskennen hoogtepunt geklommen - zijn zeldzame getuigenissen der zuidersche kunst in onze noordsche gouwen. Hoeveel ging jammerlijk te niete, hoeveel werd weggevaagd onder den inval der Barbaren.

Maar die inval van de Germanen bracht een nieuwen staat van zaken teweeg. De Franken kwamen. In 't Noorden overweldigden ze de oude bevolking; in 't Zuiden botsten ze op de Gallo-Romeinen en vonden die te sterk door hun getal en beschaving; ook lieten ze hen ongedeerd, roeiden ze niet uit, maar bleven met hen wonen en namen hunne beschaving en hunne taal aan. In 't Noorden heeten ze Vlamingen, in 't Zuiden Walen.

Onder den inlandschen wederzijdschen invloed van Germanen eenerzijds en Germanen met Gallo-Romeinen anderzijds, ontstond een mengeling, een eenheid van maatschappelijk leven, van begaafdheid en kunstsmaak. Iets gallisch, iets dietsch in kunst. De eerste eigenschap nadert ons tot de Zuiderburen, de tweede eigenschap tot de Oosterburen. Naderhand door toedoen van allerhande wisselvalligheden wordt dat gemengde volk iets op zijn eigen, iets verschillend van Oost en Zuid, eigen volk uit twee ongemengde stammen - den Vlaamschen en den Waalschen - gesproten, en meteen bestaat eigen beschaving, eigen kunst.

Een te minachten invloed oefende het verblijven in onze streken der uit 't Zuiden meest, uit 't Westen ook, inwijkende zendelingen en kloosterorden; voornamelijk nochtans het afhangen onzer gouwen ten deele van den Koning, ten deele van den Keizer. Maar eigen maatschappelijk leven, eigen aard, in zijne grondzakelijke

bestanddeelen onveranderlijk, bestond, naar den welken eigen kunst groeide en bloeide, groot en machtig, - onze Kunst!.

Het volk immers hoe vertweedeeld in staatkundig opzicht, hoe gescheiden naar taal, was nauw verbonden, samengesmolten naar godsdienst en kerkelijke verdeelingen, was van werking en streving eens, door handel en nijverheid vereenigd, en juist al dit bracht kunst voort. Eeuwen lang duurde eene trage, zekere en noodzakelijke werking tot afscheiden van Zuid en Oost, tot breken der onnatuurlijke banden, tot vereenzelvigen.

Die werking, door den loop der tijden, kreeg rijpheid, het uur kwam, de vertweedeelende scheidsmuur brak bij brokken af en viel; ook de oude politieke verdeeling liep op een einde, de oude graafschappen en hertogdommen smolten samen onder den staf van 't huis van Burgondië... één volk!.... één land!

Eene schets - heel zwak - van tijd en midden waarin onze kunst, van hare kinderlijke pogingen voort, groeide, langzaam maar duurzaam, totdat met de XVe eeuw de glorierijke bloeitijd rijpe vruchten droeg.

Nu, daarin, bedoelen we breedweg de kunst, van hare opkomst af, na te gaan. Het ligt niet op onzen weg ieder kunstvak afzonderlijk te beschouwen; zoo iets ware bepaald onmogelijk, want tijd is gemeten en plaats is beperkt. Eerst van al schoot de bouwkunst - de vorstin der kunsten - vaste wortelen in vruchtbaren grond. Volgden naderhand het gebaande spoor, als getooi der den grond ontrezen kunstgebouwen, vooreerst de beeldhouwkunst, tweeds de schilderkunst, om van meer ander vakken niet te gewagen. Zooveel mogelijk scheiden we bouw- en beeldhouwkunst af om meest de schilderkunst in 't zicht te houden. En deze laatste zelf afzonderlijk genomen, hoe was ze verscheiden in hare gewrochten: boekverlichtingen en miniaturen, wand- en paneelschilderijen.

***

Twee malkander opvolgende instellingen zijn te onderscheiden in het vóór-van-Eycksch tijdvak. Een eerste instelling: de kloosterscholen; een tweede instelling: de gilden.

Van de VIIe eeuw af rijzen op verscheidene plaatsen 's lands rijke kloosters en abdijen, van de vroegste tijden voort de roemrijke bakermat van beschaving, volksopvoeding, geestontwikkeling en kunstonderricht. Om de kloosters heen kwam stilaan het volk zich vestigen, met het oog op milden bijstand en zekere bescherming. De monniken bebouwden het land, stichtten kerken en kapellen, leerden hunne volgelingen op bijzondere school, onderwezen afzonderlijk op eene tweede het leergierig volk in hetgeen noodig en nuttig was naar ziel en lichaam. Kunst behield een eereplaats. Bij honderden, soms bij duizenden wrochten aldaar de leerlingen, en zulks niet enkel ten profijte van het klooster; maar ook, volgens strenge wetten, ten dienste van den vreemde.

Met de XIIe eeuw echter begint een omkeering in dien toestand. Steden waren den grond ontrezen. Aldaar verbroederden de ambachtsmannen, tot algemeen en persoonlijk welzijn, in ambachten en neringen. Dit bracht de kunstenaars op het denkbeeld, dat het hun niet volstrekt noodig was, om in vrede en voorspoed meesterstukken af te werken, onder leiding en gezag van een of ander klooster te staan. En zoo gingen ze in de steden wonen, alwaar ze, naar 't voorbeeld van de overige ambachten, een eigen vereeniging stichtten, niet alleen ter verdediging hunner tijdelijke belangen, maar ook tot geestelijk welzijn der leden.

De schildersgilde - hier onder de bescherming van O.L. Vrouw, daar van St Jan den Evangelist, elders nog van St Lucas, werd te Gent in 1337 ingericht, te Doornijk in 1341, te Brugge in 1351, te Leuven vóór 1350, te Antwerpen omstreeks 1382. Het ware die historische omwenteling verkeerdelijk opvatten, indien iemand ging denken, dat ze zoo in eens geschiedde. Neen, zoo iets gebeurde heel

geleidelijk, langzaam, onder invloed van tijdsnoodwendigheden. In de XIIIe eeuw nog waren aan de abdij van O.L.V. van den duine bij Veurne veel kunstwerkers, insgelijks aan de St Hubrecht's abdij in het Ardennenwoud en meer anderen.... Met de XIVe eeuw echter is de verandering voltrokken en het bloeitijdstip der gilden breekt aan met de glorierijke XVe eeuw.

Daarbij en daartusschen is het ook van noode de medewerking, de bescherming indachtig te zijn der keizers, koningen en prinsen die het als eene eer aanzagen de kunsten aan te moedigen. Eer aan wien eer toekomt.., en wel eerst en vooral aan Keizer Karel den Groote, die rondom zich kunstenaars uit verschillende landen schaarde, paleizen en kerken bouwde en met kunstgewrochten versierde, zelf aan het hof een kunstschool stichtte en door strenge wetten overal de kunst wist te bevorderen. De invloed der bijzantijnsche kunstenaars aan het hof des keizers Otho II en Otho III (936-1002), dient in 't voorbijgaan aangestipt; blijven ons enkele kunstwerken naar dien smaak over, toch schijnt het dat die streving over 't algemeen kort was van duur; ze kwam immers minder overeen met onzen eigen volksaard.

Er was niet altijd vooruitgang in kunst en beschaving. Jammer dat - bij soms innerlijke vorsten- of stedentwist - een buitenvijand, de Noordman, den vooruitgang belemmerde en een hoop puinen zaaide in ons vaderland. Toen deze vijand eindelijk voorgoed (891) verdreven was, wat al verlies viel er te bestatigen en te betreuren, wat een verval op alle gebied. Gelukkig volgde herstelling: de vervallen abdijen werden heropgericht en langs alle kanten, in nog grooter getal, nieuwe gesticht. Onze streken zijn van toen af het gezegend land der kloosters; en zulks dient opgemerkt, want hun zijn we grootendeels onze beschaving, onze kunst, onze grootheid verschuldigd. De ontwikkeling nam toe door de welvaart en den bloei der steden, door de macht en vrijheid der ambachten en gilden, door den vooruitgang van handel en nijverheid, door de aangesloten

en nauwe betrekkingen met den vreemde, door de kruisvaarten, door de steeds aanzienlijker wordende bescherming van kunstminnende vorsten! Daar is, kort weg, de opkomst, groei en bloei der kunst in 't algemeen; enkele bijzonderheden - de rijpe vruchten van dien bloei - schildersnamen, schilderswerken, blijven aan te stippen. Langs dien weg komen we, van eeuw tot eeuw, soms met rasse sprongen, tot aan de gebroeders van Eyck.

Alden-Eyck! klein en vergeten dorpje thans, groot en vermaard in onze kunstgeschiedenis. Zoo we een plaats mochten aanduiden, dan zouden we op Alden-Eyck wijzen als op de wieg onzer kunst. In den schat der primaire kerk te Maaseik bewaart men de oudste kunststukken: twee Evangelieboeken uit de VIIIe eeuw, verlicht en versierd door de twee gezusters Herlindis en Relindis, abdissen van het klooster door hen gesticht te Alden-Eyck. Aldaar ontdekte men in het jaar 1842, onder drie lagen witsel op de oude kerkwanden, muurschilderingen uit de XIIe eeuw, feiten voorstellende uit het Evangelie alsmede uit het leven der HH. Herlindis en Relindis. Veel andere voorbeelden van miniaturen en handschriften zouden we kunnen aanhalen, maar we verwijzen liever naar de vakboeken.

Vol bewondering staat de navorscher voor die oudste gewrochten. De harmonieuze mengeling van allerhande rijke kleuren, de invlechting van krullende lijnen met daarin draken, serpenten en wangedrochten, de groote verlichte hoofdletters, het bloem- en blârenspel, waaronder allerlei dieren aan 't springen, aan 't klauteren, aan 't vechten, aan 't spelen; de soms wat grove kluchtvertooningen die 't volk tot lachen stemde.... daarvoor blijft men stil- aanschouwend staan, daarvan moet men den uitvindingsgeest en de afwerkingsfijnheid roemen. Bij de zotte afbeeldingen, schertsen en fabelen, nemen de godsdienstige onderwerpen nog ruimer plaats in; waren immers onze middeleeuwen kenmerkend volksch, ze waren ook door en door geloovend christelijk. Toch zijn we, bij die

eerstelingen, nog aan het gulden tijdperk niet der schilderkunst, toen de kunstenaars zoo hoog geraakt waren, dat ze de grofheden van kant lieten om naar waarheid en werkelijkheid de godsdienstige onderwerpen te behandelen, - die onderwerpen, zoo wonderlijk schoon, zoo verbazend fijn, zoo treffend, verheven en indrukwekkend -, maar altijd voorts naar ouden eenvoudigen volkstrant, vol welsprekende, verstaanbare waarheid.

Niet enkel verlichte boekwerken en miniaturen, ook wandschilderingen trekken de aandacht. De grootsche praalgebouwen, kerken, hallen en stadhuizen werden versierd met allerhande tafereelen. O a. noemen we de versieringen der Biloke (XIIIe eeuw) en de schilderingen aan de oude kapel der Leugemete te Gent (XIVe eeuw); de eerste meer stijf en zwaar, de laatste reeds behendiger aan groepeering en afwerking. Zijn al die werken, - we laten het overgrootste gedeelte ongenaamd, - geen welsprekend bewijs van het bestaan onzer kunst?

Langzaam voort groeide ze, kreeg wasdom en leven volgens eigen trant en wijze, weerspiegeling van eigen zeden en kinderlijk geloof.

***

Wel noodig is 't die vraag te stellen en er een oogenblik de aandacht op te vestigen, daar sommige geleerde kunstkenners wat al te partijdig onze schilderschool doen ontstaan, groeien en bloeien dank den milden franschen zegen.

Een zaak erg moeilijk om te vereffenen, een vraagstuk bepaald lastig om op te lossen: de invloed der verschillende schilderscholen op malkander. Groot gevaar loopt de criticus van zonder het te weten en uit aangeboren neiging, naar den eenen of anderen kant gemakkelijker over te hellen. En toch, overdenkt eens goed de vraag, beantwoordt ze dan onpartijdig. Welk een der middeleeuwsche scholen heeft niet ietwat aan een andere te danken? - Ziet, 't ware strijdig met de historische

waarheid indien men staande hield, dat onze vlaamsche schilders niets leerden bij Duitschers, Italianen en Franschen; integendeel, en bijzonderlijk is de invloed dier laatsten bepaald groot geweest op allerhande gebied; - doch ook onwaar en valsch is 't te beweren, dat onze meesters niets uit eigen koker haalden, dat zij op hunne beurt op anderen - hier bijzonderlijk op de Franschen - geen invloed uitoefenden.

Het is een bekend feit - we zullen er verder op weerkeeren - dat onze schilders uit het vóór-van Eycksch tijdvak, talrijk naar 't Zuiden trokken ten dienste van kunstminnende vorsten. Gingen ze daar op school? - Wel neen! De vorsten hadden ongetwijfeld zich niet tevreden gehouden met nog onhandige leerlingen die zich in de kunst kwamen vormen. Voor iedereen die onpartijdig oordeelen wil, is dit uitwijken een bewijs van het bestaan en het bloeien onzer kunst, van schaarschheid aan eigen schilders aldaar, van het hoogachten en waardeeren onzer kunstenaars. Het meerendeel der uitwijkende schilders waren ontboden door vorsten en hertogen, bij hen werd het werk besteld, juist hierom dat ze ver en bij bekend stonden als de meesters in het vak.

De geschiedenis leert, dat de bouwtrant uit het spitsbogentijdvak in 't Zuiden ontstond en naar hier overkwam,... toch niet slaafs nagevolgd werd; merkelijk verschil moeten we aanstippen tusschen franschen en vlaamschen trant. Zekerlijk zijn de grondbeginselen overal dezelfde, ze hangen niet af van een of ander land, van een of ander volk, al is 't dat ieder volk, ieder land ze verstond en verwerkelijkte op verschillende wijze volgens eigen opvatting. De toevallige wijzigingen, de vrije eigenaardigheden vinden we verschillend bij ieder volk. In Frankrijk verstond men de eerste begrippen van den spitsbogigen bouwtrant eerst en vooral op veroorbeelde wijze; alhier zocht men, volgens eigen aard en gevoelen, meer naar de werkelijke waarheid. Voegt daarbij, dat het verschil der kunstgewrochten nog rust in opzicht van vorm op de lucht-

gesteltenis der streek, afhangt van den aard der gebruikbare stoffen en middelen van vervoer en bewerking, en afwisselt volgens aanleg en begaafdheden der verscheidene volkeren.

In de streken die, later vereenigd, Frankrijk zouden uitmaken: Burgondië, Touraine, Provence, Bourbonnais, l'île de France e.a.; maar toen nog wel wat vreemd waren aan malkander, volgden tijdens de XIIIe eeuw de verschillende richtingen ongestoord hunne eigene gedachten; in 't begin der XIVe eeuw houdt die vooruitgang op, een nieuwe gedachte dringt binnen uit 't Noorden, uit Nederland: die gedachte was een nastreven der ware en gezonde werkelijkheid. Hoe ontstonden die nieuwe betrekkingen? In onze streken ook - langs den Maasstroom - vond men deugdelijk, bewerkbaar steen, 't wierd vervoerd, of onbewrocht, of gebeeldhouwd en verveerdigd. De werklieden volgden en gingen in 't vreemde werken. Onze kunst was verpreid. De fransche beeldhouwkunst, tot het toppunt van oorbeeldigheid gestegen in de XIIIe eeuw, keert tot meer werkelijkheid, bijzonderlijk in de afbeelding naar 't leven. Dat was de invloed van onze kunstenaars. De Doorniksche beeldhouwers verzouden hunne gebeeldhouwde grafzerken en doopvonten tot aan Amiens en Laon in Frankrijk. Die zerken versieren de grafsteden van gravin Mahaut van Artesis de Thieulay, van koningin Blanca. St Lodewijk's moeder te Montbasson (sur St Denys), van de graven van Henegouw en Vlaanderen te Valenciennes.

En de schilderkunst? We mogen fier staande houden, zonder gevaar aan onpartijdigheid te kort te blijven, dat we alhier, te dien tijde, schilders bezaten eigen kunst machtig gelijk er toen bij de zuiderburen weinig te vinden waren. Dat fransche kunstkenners hun te lang miskende middeleeuwsche schilderschool weer in eer stellen, des te beter; dat ze hunne oude schilders uit de vergetelheid halen, in 't daglicht stellen en hunne werken prijzen, daarover kunnen we ons maar verheugen. Doch dat

sommigen uit overdreven vaderlandsliefde, uit heel misplaatst chauvinisme daarom toch aan de waarheid niet te kort blijven, dat ze, wat ons erfdeel uitmaakt niet voor het hunne doen doorgaan, dat ze in hun onverpoosd werken andermans kunstschat niet zoeken te schaden. '*Le plus mince barbouilleur des Flandres formé à notre école*, *inspiré par elle*, *aurait son histoire!*' (en onze groote fransche schilders niet!) klaagt M. Henri Bouchout in de '*Gazette des Beaux-Arts*' (1903). Daartegen zullen we enkel doen opmerken, dat de vlaamsche *barbouilleurs*, waarvan hier sprake is, in 't geheel niet op fransche school om les gingen, noch op fransche leest geschoeid werden; dat wij, Vlamingen, niet roemen op eenvoudige *barbouilleurs*, maar op de meesters der eeuw, waartegen de Franschen dier tijden niet tikken kunnen. 't Schijnt echter, dat die Vlamingen - van echt ras - nog zoodanig geen *barbouilleurs* waren, daar de Franschen zelf hun best doen om ze voor Franschen te doen doorgaan. (vgl. o.a. '*Le Correspondant*, 25 Avril 1904.' *L'Exposition des primitifs français*, par LOUIS GILLET).

Ziet. Is die vleknaam met de waarheid tegenstrijdig, hij is ook heel onheusch, en we zouden van onzen kant met zulken naam, om dezelfde redenen, de fransche schilders niet durven bestempelen. We waardeeren wat te waardeeren is en we prijzen volgens verdiensten.

('t Vervolgt)

J.-B. DUGARDYN

Mengelmaren

Kellner

DE heer Marcellus Emants schrijft:

Wij, Nederlanders, schijnen niet in staat te zijn een geschikt woord om een koffiehuis- of hotel-bediende mede te roepen te.... behouden.

Lang geleden hadden wij *Jan*; iets later gebruikten wij *aannemen*; daarna bezigden wij het Duitse woord *kellner*.

Ondertussen schijnt dit Duitse woord in zijn vaderland in onbruik te zullen geraken. Boven elke groep kellner stond en staat daar telkens een Oberkellner. De Duitser, die op klinkende titels verzot is, geeft uit beleefdheid aan iedere kellner de naam van Oberkellner, verkort

uit gemakzucht dit woord dan weer tot Ober en zoo komt het, dat tegenwoordig vrij wel alle koffie-, bierhuis- en hotelbedienden aangesproken worden met Ober kortaf.

Het spreekt van zelf, dat de altijd naäpende Nederlanders nu ook dit Ober weer overnemen en dat onze taal dus allengs verrijkt (!) wordt met een verminkt Duits woord.

Moeten wij dit misbaksel kalm laten binnensluipen?

Ik voor mij houd bij gebrek van een beter woord vast aan: *aannemen.* Zelfs vind ik er iets eigenaardigs in hier een werkwoord te gebruiken, waar andere volken een zelfstandig naamwoord bezigen.

Evenwel... een hotelhouder te Zutphen keurde dit woord af, omdat het hem beledigend klonk. Zou deze man Jean Aicard kennen, die meende te verstaan: *animal?* Ik weet het niet en waarom het beledigend is een bediende te roepen met een werkwoord, dat op zich zelf geen beledigende betekenis heeft, werd mij niet opgehelderd. Mocht men echter algemeen van oordeel zijn, dat aannemen inderdaad beledigend klinkt, dan ben ik dadelijk bereid dit woord prijs te geven. Maar wie verschaft mij dan een ander Nederlands woord in de plaats van het Duitse Kellner, dat over de grenzen in onbruik geraakt, en in de plaats ook van het Duitse Ober, dat ginds een verminking en bij ons een onzinnigheid is?

Overgedrukt uit *Neerlandia* (1904) VIII, 112.

Een oude zede?

ZE mergelen aan de Reyen te Brugge. Al sedert eenigen tijd. Dees jaar wordt het slijk met koggen naar Damme gesleept, voor rekening van Heer Dingen, die daar eigenaar is van een deel der buiten vestingen. En dan met dat slijk worden de buiten vestingen opgevuld en vruchtbaar gemaakt.

't Eene hebbe 'k gezien met mijne eigene oogen, en 't andere vernomen van E.H. Opdedrinck, pastor te Damme. En 't bezonderste van al is nog het volgende, dat hij mij ook vertelde.

In ditzelfde Reyeslijk wordt ongemeen veel kleingeld opgeschart, kleingeld uit den tijd van Lodewijk van Maele en daaromtrent. Kleingeld is 't, en vele; - verleden jaar ook reeds vond men er wel een heel honderd-cigaren-baksken vol, bij 't uitbaggeren van 't einde Reye tusschen de Carmersbrugge en de Potterie. En 't zal wel de eerste keer geweest zijn sedert dien ouden tijd, dat men zoo diepe baggert... vermits men het nu doet met eenen mergelboot, en voordien enkel met lepels.

Valt er daar entwat uit te besluiten? Mag men een geweest gebruik vermoeden van kleinemunte in 't water te gooien... om eene of andere reden... ten minsten binnen bovenvermeld tijdvak? En dat men nog dieper mergelde, zou men nog ouder geld vinden?

...En dat men eens in de oorkonden van Brugge mergelde, 'n zou men daar geenen uitleg vinden?

L. DE WOLF

[Nummer 17]

Het eiland der Toovernimf

> Nullus enim locus sine genio est.
> SERVIUS.

‘**L***A musique*’, beweert Marmontel in zijne ‘Zedenverhalen’[1] die wij, in alle onze vertalingen, moedwillig ‘Zedelijke verhalen’ noemen, als ware het om ermêe te spotten dat ze alles behalve zedelijk zijn, - ‘*la musique est le seul des talents qui jouisse de lui-même; tous les autres veulent des témoins*’. De man hier, vergeet uit elkander te houden het genot dat we hebben in zoete klanken, en de bekwaamheid om die klanken voort te brengen. Niet meer dan eenige andere begaafdheid is deze voor toonkunst bekwaam om voluit te laten genieten, zonder het bijzijn van iemand anders om over de uitvoering te oordeelen; en, enkel wanneer ze met andere begaafdheden te zamen werkt, is ze in staat om iets teweeg te

(1) *Zeden*verhalen, beteekent hier: verhalen met betrekking op de zeden = gebruiken en geplogentheden.

brengen dat men ten volle kan genieten, gansch alléén. De gedachte waar de verhaler niet genoeg op gesteund heeft om ze klaar te maken, of die hij met opzet onduidelijk heeft uitgedrukt, om te voldoen aan zijne echt fransche zucht naar snedigheid, is ongetwijfeld 't geen men zeer redelijk kan beweren, immers, dat wij de verhevenste soort van muziek dan eerst geheel en al genieten, wanneer wij volkomen alléén zijn.

In dezer voege zal de bewering zonder moeite aangenomen worden door al deze die de toonkunst liefhebben om haar zelven, en om het bovenzinnelijke waartoe ze kan dienstig zijn.

Maar, daar is een ander genot nog binnen 't bereik van onze vervallene menschheid, en niet meer dan één, waarschijnlijk, dat, zelfs nog inniger dan muziek, versterkt wordt door eenzaamheid. 'k Wil zeggen, het welzijn dat men ondervindt bij het aanschouwen van natuurtafereelen. Voorwaar, de mensch die wilt naar behooren, hier op der aarde God's heerlijkheid aanschouwen, begeve zich daartoe tot de eenzaamheid. Voor mij ten minste is de aanwezigheid, niet alleen van het menschelijk wezen, maar van welk wezen ook in andere vorm als deze van al het groene dat groeit op den aardbodem en immer zwijgt, eene vlek op het landschap, en in strijd met de eigene bezieling van het vertoog. Mij is het inderdaad een zoo innig genot, te schouwen in de donkere dalen, op de grauwe rotsen en op 't water dat ligt en lachen in de stilligheid; en op de wouden, klagend in hunnen ongerusten sluimerslaap; en de bergen, trotsch en op eeuwige wacht, nederziend uit hunne hoogte. Ik beschouw ze liefst als de ongehiere brokken van een uitgestrekt bezield en gevoelend geheel - een geheel wiens vorm (immers die van den aardbol) de volmaakste is en ook deze die meest bevatten kon en bevat; dat zijnen weg weet onder de andere planeten, zijne luchtgenooten; wiens zachte volgelinge de maan is; wiens middelijke vorst de zon; wiens bestaan is de eeuwigheid, wiens denken dat van

een God; wiens genieten is de wetenschap, en wiens bestemming loopt verloren in 't oneindige; dat ons kent, op de wijze waarop wij zelf de levelingen kennen die woekeren in ons brein; een wezen dat wij bijgevolg aanzien als louter onbezield en stoffelijk, nagenoeg zooals deze levelingen ons moeten voor zulks aanzien.

Wat er nu ook de meest onwetende onder de priesters van zeggen mogen, onze vergrootglazen en onze becijferde opsporingen, laten ons geenen twijfel meer, of ruimte en bijgevolge ook klomp, zijn zaken waar de Almachtige ernstig rekenschap mede houdt. De kringen in dewelke de sterren bewegen, zijn deze die best ertoe geschikt zijn om er het grootste mogelijk getal lichamen vrijen omloop in te laten, zonder dat ze op elkander botsen. De vormen van die lichamen zijn met zorg ertoe berekend, om binnen eene zekere oppervlakte zooveel mogelijk stoffe te bevatten, die oppervlakten zelf zijn ervoor gemaakt om eene talrijker bevolking te kunnen dragen dan op dezelfde oppervlakte zou kunnen gedragen worden, ware ze anders geschikt. Tegen wat wij beweren, namelijk dat God zou met de massa af te rekenen hebben, is het verloren ingebracht dat de ruimte zelf oneindig is; immers daar kan ook stoffe zijn, zonder einde, om die op te vullen; welnu, wij zien klaar voor onze oogen dat God de stoffe met leven bezielt, krachtens een beginsel - immers, voor zoo verre wij kunnen oordeelen, het leidend beginsel in alle de werkingen der Godheid, - is het dus wel redelijk te denken dat die bezieling zou beperkt zijn tot de wereld der kleinere wezens, omdat wij ze daar dagelijks naspeuren, en niet uitgestrekt tot de wereld der overgroote wezens. Wij vinden kring binnen kring, zonder einde, hoewel allen wentelend rond één verafgelegen middenpunt dat de Godheid is, waarom mogen wij niet in denzelfden zin veronderstellen dat op gelijke wijze leven bestaat binnen leven, het kleinere binnen het grootere, en al binnen den geest van God?

Om kort te maken, wij dolen, en wij overschatten dwaas

ons eigen zelven, wanneer wij meenen dat de mensch, in zijne tijdelijke of eeuwige bestemming, gewichtiger van beteekenis zou zijn in de wereld, dan de uitgestrekte ‘klei uit het dal’ dat hij bedricht en misprijst, en waaraan hij eene ziel ontkent, om de eenige weinig zware reden, dat hij ze nooit aan het werk ziet.

Zulke en andere overdenkingen van dien[1] aard spreidden altijd over mijne mijmeringen midden tusschen de bergen of in de bosschen, langs stroombanken of zeestrand, eenen schemer van 't geen de alledaagsche wereld voorzeker - *spookachtig* - zou heeten. Ik ging zoo menigen keer en zoo wijd uit zwerven in dergelijke oorden, en zoo dikwijls was ik moedermensch alléén. Wie was weerom die dwazerik van een Franschman[2] die zegde, doelend op Zimmerman's wel bekende werk, dat: ‘*la solitude est une belle chose; mais il faut quelqu'un pour vous dire que la solitude est une belle chose!*’ Dit kan niet lieflijker gezegd worden, maar die noodzakelijkheid bestaat niet.

Het was op eenen van mijne eenzame slentertochten, in 't hert van eene verafgelegene streek, waar bergen de bergen omsloten, met stille droevige stroomen en treurende poelen wentelend of slapend daar te midden in - dat ik bij toeval op een zeker beekje met een eiland kwam. Ik kwam erop, onverwachts, in de volle looverweelde van de Junimaand, en zeeg neder op den turfgrond, beneên de takken van een onbekend geurig struikgewas, om te kunnen liggen in doezeling het vertoog te aanschouwen. Ik gevoelde dat zulks de gepaste wijze was om het aan te staren en den echten aard der betoovering die het op en om zich droeg, te vatten.

Ten allen kante, uitgeweerd ten Westen, waar de zon op een ondergaan stond, rezen de groenende wallen op

(1) Handelend over de zeegetijën, zegt Pomponius Mela, in zijne verhandeling ‘*De Situ Orbis*,’: ‘ofwel is de wereld een groot dier, of’ enz...

(2) Balzac was 't, maar de juiste bewoording van zijn beweren ben ik vergeten.

van het woud. De kleine beek die kort keerde in haren loop, en dus seffens uit het gezicht verdween, scheen uit haar gevang geen uitkomen te hebben, maar opgeslorpt te worden door het diepgroen gelooverte der boomen oostwaart; al den overkant (zoo kwam het mij voor, daar ik van langsten uitgestrekt lag te staren naar omhoog) stroomde er neder, zonder gerucht en eenbaarlijk naar het dal, een rijkgouden en purperrooden val uit de bronnen van 't zinkende zonnelicht aan den hemel.

Omtrent halverwege het niet uitgestrekte drachtgebied van mijn droomend verrezien, rustte een klein rond eiland, in eenen groenen overvloed van gebladerte, op den boezem van den stroom.

> Zóó smolten waterboord en schaduw daar ineen dat ieder op de lucht te hangen scheen.

Zóó geleek een spiegel het glazige water, dat het amper mogelijk was te zeggen, ter welker plaats op de glooiing van de turf zijn kristalen gebied begon.

Ik lag zoo, dat ik met eenen enkelen blik kon omschouwen beide het Ooster- en Wester uiteinde van het eiland, en het viel mij op hoe merkelijk verschillig beide er uitzagen. Het Westeruiteinde, was al één harem vol schitterende bloemhofschoonheden. Het lag te gloeien en te blozen in den lonk van het schuinsche zonnelicht, en er loech een tooverlach uit al zijne bloemen. Het gers stond kort, lentevei, walmend zoeten geur en met slaapleliën doorzaaid; de boomen rankrilde, rechtop, vol blijden bloei en groeikracht, slank en zoo bevallig, met iets Oostersch in hun bol en loovers, en hun bast glad en glimmend geblest van verwen. Daar speelde om alles een krachtig blijdzaam levensgenot, de lucht verademde niet en toch stond alles te roeren, in het licht wagend gefladder weg en weer van wikkelende vlinders zonder tal, die men evengoed nemen kon voor gewiekte tulpen.

Het ander, het Oosteruiteinde van het eiland, lag verzwonden in zwarte schaduwdiepte. Hier stond alles te

mijmeren in sombere, en toch heerlijke en vredige treurnis. De zwarte boomen, weenden de droefenis uit hunne vorm en houding; hunne lenden wrongen ze tot allerlei droefplechtige en spookachtige verschijnsels, en ze spraken, als het ware, van doodelijk wee en ontijdelijk afsterven. Het gers was donker van verwe, als de naalden van den sperreboom, al zijne pijlekens hingen met gedropen kop, en hier end' daar puilden er zandhoopen boven uit, laag en smal, niet te lang, net graven, en toch geen graven inderdaad, hoewel ze al rondom de ruit en rozemarijn bekroop. Zwaar viel de schaduw van de boomen op het water, alsof ze er zich had willen in bergen en begraven, om het tot in de diepten te doen donkeren.

Ik verbeeldde mij dat elke schaduw, bij 't zinken dieper en dieper van de zon, traagzaam en ongeern scheidde van den tronk daaruit ze geboren werd, en aldus werd opgeslorpt door den stroom; nieuwe schaduwen, voor eene korte wijl, gingen uit van de boomen en namen de plaats in van deze die voorgegaan waren en aldus gekelderd en begraven.

Die verzinning had zich nu van mijne verbeelding meester gemaakt, en zette ze aan een geweldig werken, ik dommelde weg in mijmering en droomerij. Was er ooit een eiland betooverd, zoo dacht ik, dan is 't wel dit. Dit is 't verblijf van de enkele lieve Nimfen die nog overblijven uit den algemeenen ondergang van hun geslacht. Zijn deze hier nu hunne groene graven? - of geven zij hun leven op zoo de menschen het hunne opgeven? Is hun sterven niet eerder een treurig wegkwijnen, een weergeven aan God, weinig t' eenegader, van hun wezen, zoo de boomen de eene schaduw na de andere geven, puttende hun zelfstandigheid aldus uit tot ze in niet vergaan? Wat de vergaande boom is voor het water dat zijne schaduw opslorpt, en donkerder wordt door wat het verteert, zou 't leven der Nimfe dit niet zijn tegenover de dood die het verzwelgt?

Zoo liet ik mijne gedachten drijven, en lag met mijne

oogen half geloken; middelerwijl zonk de zonne haastig ter rust, en wervelende stroomingen vaarden om end' om het eiland, voerende op hunnen boezem groote glinsterende vlaken van den bast der Sycomoren, en die vlaken lagen zoo verschillig op het water, dat een vlugge inbeelding er kon uit beelden wat ze wilde. Daar ik dus aan 't overwegen was, scheen het mij of eene van diezelfde Nimfen waarvan ik gedroomd had, daagde heel traag op, uit het licht naar de duisternis toe, aan het Westereinde van 't eiland. Rechtop stond ze in eene buitengewoon brooze schuit, en dreef die voort met enkel den schijn van een roeispaan. Zoolang ze vaarde in 't streelen van de laatste dralende zonnebalken, sprak blijdschap uit haar voorkomen, maar 't verging in droefheid als ze in de schaduw dook. Traagzaam gleed ze voort, keerde om het eiland en verscheen weêr in 't licht. ‘Wat de Nimfe daar nu komt te voltrekken, zoo peisde ik voort, dien omgang om het eiland, is de wentel van het korte jaar haars levens; zoo voer ze door haren winter en door haren zomer. Ze is een jaar dichter hare dood: want het ontging mij niet hoe, toen ze in het donker kwam, haar eigen schaduw van haar wegviel en werd opgedronken door het duister water, nog verdiepend zijne duisterheid’.

Nog eens verscheen de boot met de Nimfe, maar in haar uiterlijk lag meer kommernis en twijfel en minder roerende vreugde. Nog eens dreef ze uit het licht in het donker (dat terstond verduisterde) en nog eens viel hare schaduw van haar weg in het pekzwarte water en versmolt er in 't zwarte. En weêrom wendde ze om het eiland (de zon spoedde zich om slapen te gaan), en telkens ze weer uitkwam in het licht, sprak meer weemoed uit haar wezen, dat nu al zwakker en zwakker zich afteekende en al minder en minder duidelijk uitkwam, en telkens ze door het duister trok, viel van haar een donkerder schaduw die verzwond in een zwartere nacht. En eindelijk als de zon gansch onder was, dreef de mistroostige Nimfe, nu nog enkel de geest van wat ze eerst was, met haren

boot naar den inktzwarten vloed, en of ze er nog weer uit te voorschijn kwam, weet ik niet, immers viel de nacht over alles en ik zag hare tooverachtige verschijning niet meer.

CAES. GEZELLE

E.A. Poe's '*Island of the Fay.*'

- De vertaling van *E.A. Poe's Tales of mistery and Imagination* wordt eerlang bij Victor De Lille te Maldeghem uitgegeven als nummer van de Duimpjes-uitgave. - Prijs per jaar 3.65 fr.

DE VERTALER

Het Tijdvak der van Eycks
(Vervolg van bladz. 255)

EEN groot geleerde is M. Bouchot, die de taak op zich nam de tentoonstelling van Fransche Primitieven (Parijs, 1904) naar aanleiding der tentoonstelling van Vlaamsche (Brugge, 1902) te bewerkstelligen. Hij heeft wel gedaan, iedereen moet hem daarom toejuichen. Toch is hij wat erg aan chauvinisme ziek, ... of er Franschmans aan die ziekte lijden! - Te weinig, zegt hij, is er voor de oude fransche schilders gezorgd geweest. Inderdaad, en M. Hulin, leeraar aan de Gentsche Hoogschool, heeft, ter gelegenheid der vlaamsche tentoonstelling, daarom de Franschen eens duchtig op de kneukels geslagen. (Vgl. *Cat. crit. de l'Exp. des Pr. Fl.*).

Te weinig ook is er over de oude fransche primitieven geschreven geweest; inderdaad, zelfs oude schrijvers, zoo Vasari, Gucciardini en a. die met zooveel lof over de vlaamsche schilders spreken, weten niets of heel weinig over de fransche. Dat gaat M. Bouchot erg tegen (vgl. *Revue des Deux Mondes*, 15 Mars 1904) en hij vindt in dit stilzwijgen reden en oorzaak der onbekendheid der oude fransche meesters. [Wellicht een 'conspiration du

silence' tegen Frankrijk gericht.] Ons dunkens gaat die beredenering mank en wordt gevolg voor oorzaak genomen. Waarom werd er minder over de Franschen geschreven? Juist omdat deze, klein, veel kleiner waren naar getal en kunstvaardigheid dan de vlaamsche reuzen. Immers, wat brachten - bij de opkomst onzer van Eycks de Zuiderburen voort? Hoort, we zullen om antwoord bij de Franschen zelf gaan. (Vgl. PAUL MANTZ, '*La Peinture française du IX*e *siècle à la fin du XVI*e', p. 179 et suiv.) We vertalen vrij. - Tusschen beide geburen, zoo aantrekkelijk en tevens zoo bevreeslijk (t.w. Vlaanderen en Italie) welk plaats neemt Frankrijk in? Met wetenschappelijke zekerheid kunnen we die plaats niet afbakenen, want de groote werken zijn verloren. Het is enkel bij gissing, op weinige feiten gesteund, dat we ons die plaats kunnen verbeelden of houden staan dat ze veel eerlijker geweest is dan men gewoonlijk denkt. Immers had de fransche kunst reeds proefstukken geleverd, en was de geestesontwikkeling zeer ver gevorderd. Op het einde der XIVe eeuw waren we te vast en te zeker op weg om schielijk te blijven staan, integendeel werden de betrekkingen met Italië en Vlaanderen van langs om nauwer, dus hebben we ook deel genomen, voor zooveel het onze krachten toelieten, aan den luisterlijken vooruitgang dier bloeiende kunstrijke streken. Inderdaad, alhoewel het boek onzer gloriedaden jammerlijk gescheurd werd, nog mogen we roemen op meer dan een groot werk, op meer dan een grooten naam. De ongelukkige regeering van Karel VI (1380-1422) heeft toch iets bijgedragen tot de kunst. Boven spraken we over verschillige meesters die bij Karel V's dood nog leefden. Velen zijn vlamingen, als Andries Beaunepveu, die voor den hertog van Berry werkte aan 't kasteel te Mehun, als diegenen wier hulp de hertogen van Burgondië inriepen om paleizen en kerken te Dijon te versieren. Wat er ook van zij, binst de eerste jaren der XVe eeuw en zelfs later is de vlaamsche invloed niet te loochenen. Hoe kon het anders; onder de

hertogen Filips den Stoute, Jan zonder Vrees, Filips den Goede, was nog niet het minste spraak van noordergrens, nauw verkeer, gedachtenwisseling en werkoverhandiging bestaat er tusschen Vlaanderen en Burgondië dat nog bij Frankrijk niet is ingelijfd. Die vlaamsche invloed groeit, altijd maar groeien alswanneer in 1425 Jan van Eyck in Filips de Goede's dienst trad. Aan zijnen kant, zoo we 't bemerkten, riep de hertog van Berry ook de hulp in der Vlamingen, insgelijks werkten er van die meesters voor den koning van Frankrijk....

Jammer genoeg dat M.P. Mantz reeds gestorven is en de tentoonstelling der fransche primitieven niet heeft bijgewoond.

Ziet... moest ge nu al de fransche schrijvers over kunst op hun woord betrouwen... wel, daar blijft niets meer over van heel onze vlaamsche school..., of zoo er nog iets overschiet, dit nog hebben we den Franschen te danken... hun zijn we onze kunst verschuldigd.

Eerst en vooral de vóór-van Eyckschen... Jan Bandol van Brugge, Claus Slutter uit Gelderland, Melchior Broederlam van Ieperen, Jan Beaunepveu, Jan Malwel ook uit Gelderland, Hendrik Bellechose uit Brabant en honderd anderen... zouden allen Franschen zijn; niet door hunne geboorte... (alhoewel men het nog tegen alle historische bewijzen in zou durven betwijfelen)... maar zulks doet niets ter zake, Franschen zijn ze door hun werk, hun kunstopvoeding, hun oorbeeld!... Gemakkelijk om zeggen,... ons schijnt het anders en het nauwkeurig bestudeeren hunner gewrochten kan ons niet van meening doen veranderen. Waarheid geldt vooral, geen ‘parti-pris’, geen voorbedacht stelsel naar hetwelk alle feiten moeten plooien en in den vorm gegoten worden.

Nog lang zal het duren eer vast bewezen wordt dat we alles te danken hebben aan eene zoogenaamde Parijsche school. Wat men er ook, partijdig genoeg, over denke in Frankrijk, blijft het waarheid dat onze schilders in 't Zuiden grooten invloed uitoefenden.

Nochtans, steunt men op het punt dat zoovelen Zuidwaart trokken, men diene daarbij ook indachtig te wezen dat diezelfde schilders - aldaar in 't voorbijgaan gevestigd - ook in onze streken, zoo te Brugge, Ieperen, Gent, Kortrijk werkzaam waren, dat er alhier eenthoeveel overbleven - waardig geroemd - die hun geboortestreek niet verlieten, maar t'onzent in bloeiende gilden vereenigd aan 't werk al waren vooraleer de Parijsche gilde eigenlijk het leven zag. (12 Oegst 1391.)

Nu, oprechtheid vooral. M. Georges Lafenestre, bewaarder der verzameling van schilderwerken in den Louvre, bekent in zijn meesterlijk voorwoord aan de ‘catalogue’ der parijsche tentoonstelling, den invloed onzer schilders.

> ‘Les similitudes de style, de technique, d'observations, de détails qu'on trouve à la fois chez des Flamands, des Bourguignons, des Parisiens, de Véronais, des Toscans, des Ombriens, des Colonais, ne sont pas dues au pur hasard. Pour la sculpture, l'influence de l'école dijonnaise (de school rond de hertogen van Burgondië) sur les écoles toscane et lombarde, par les oeuvres de Marville, Sluter, Claus de Verve etc.... (drie van de onzen), sur Jacopo della Quercia, Donatello, Jacopino del Tradate, ne semble pas contestable. On trouvera un jour les preuves matérielles des contacts par lesquels se sont formées alors les deux grandes écoles de peinture, la flamande et la florentine, dont la virilité souveraine éclata presque en même temps, à Gand, par le Triomphe de l'Agneau, des frères Hubert et Jean van Eyck (142. - 1432) et à Florence par les fresques du Carmine de Masolino da Panicale et de Massuccio (1422-1427). A cette date, hélas! l'école française a perdu son avance; quel qu'en soit notre désir nous ne saurions montrer alors une peinture puissante et harmonieuse, dont l'exécution, à la fois correcte et pondérée, libre et savante, solide et brillante, puisse être comparée à ces chefs-d'oeuvre d'un naturalisme si profondément poétique par sa gravité supérieure...’ enz. enz...

Verstaat-ge? De Parijsche school - (we begrijpen niet goed de beteekenis dier benaming) - bloeide door de tegenwoordigheid van vreemde schilders. - Deze verlaten hun uitwijkingsoord... waar zijn nu de parijsche schilders? waar is de parijsche school? - verdwenen, weggesmolten! Denkt niet dat fransche schrijvers dat nog ten hunnen voordeele, ten onzen nadeele niet weten uit te leggen. Ze zijn zoo vernuftig in allerhande streken!

> '.... La pure école de Paris.' schrijft Louis Gillet, ald. '... elle est en plein éclat, en pleine floraison, .. on devine les fruits.. (?) (we hebben liever die vruchten te zien, te gevoelen. te smaken, dan ze te raden!) ... C'est alors qu'une suite d'évènements terribles: la folie du roi, l'assassinat du duc d'Orléans, Azincourt, le siège de Paris, la disette, les factions, l'assassinat de Jean sans Peur, labourent, bouleversent le pays, brusquement le déchirent, et pour ne parler que de l'art anéantissent Paris *en créant du même coup de l'un de ses débris ce qu'on appelle l'école Flamande*'!!!

Hoort ge!

De Vlaamsche school... eene stichting der Parijssche school! De Vlaamsche school... afval der Fransche! De Vlaamsche school?... Maar neen... dit iet dat men... heel onredelijk... Vlaamsche school noemt!...

Zoo komen we aan de van Eycks.... Een raadsel nog: de verschijning dier meesters, we bekennen't...; maar wat zoeken we om oplossing in eigen streek... elders moeten we ons richten...

> 'On croit peut-être et avec raison éclaircir cet énigme, à coup sur insoluble en Flandre, en changeant le terrain du débat et en le transportant en France!'

Daar is 't!...

En de van Eycks vergeleken met de Fransche meesters. Waar hebben ze 't geleerd om zoo wonderlijk de natuur na te doen in de landschappen hunner achtergronden?... Maar waar anders dan bij fransche schilders?... Bij wien? Bij de drie gebroeders uit *Limburg*, Pol, Herman en Jan Malwel, de neven van den eersten Jan Malwel... deze immers alhoewel van nederlandschen oorsprong, alhoewel gewrocht hebbende in Nederland, zijn toch Franschen; immers ze hebben ook in Frankrijk gewrocht voor den hertog van Berry!!... Dus!...

Daarbij kunnen de landschappen der van Eycks niet opwegen tegen die van Jehan Fouquet uit La Touraine... Ziet ge! Fouquet maakt de natuur na met meer verstandelijke werkelijkheid, de van Eycks onverstandelijk. Fouquet en Hubrecht van Eyck gingen Italiën bezoeken; de eerste wist daar nut uit te trekken, de tweede niet het minste....

> ‘Rien n'est plus affreux que l'italianisme mâché par ces bouches flamandes.’

Zijn we waarachtig niet te beklagen. - Vergelijkt geen portretten der van Eycks met die van Fouquet... 't ware ontmoedigend...

> ‘Le pur naturalisme en Flandre à peine affranchi de la règle française qui l'avait contenu, s'exagère et serait parfois insupportable en ses excès sans la virtuosité de sa technique. Fouquet est plus spirituel. Il ne voit pas moins vrai, mais son regard a plus d'intelligence. Il donne à peine moins de réalité et plus d'art. - La rigueur de son observation n'a d'égale que la rigueur de son style...’ enz...

En 't besluit...

> ‘A la fin du 14e siècle nous sommes assez savant pour devenir les maîtres des van Eyck!’ (L.G. *ald.*)

Arm Vlaanderen! Naar Frankrijk voortaan! aan wie we alles verschuldigd zijn! Aan Frankrijk... onzen dank, onze erkentenis.

't Is schoon nietwaar, in brandende vaderlandsliefde, zijn land, zijn verleden op te helderen!... maar zulk werk als dit van talrijke hedendaagsche fransche kunstkenners, brengt veeleer groote schade bij; schoone woorden, welluidende zinsneden dienen tot niets als de inhoud bij 't beproeven met den toetsteen in brokken valt!..

***

Zijn we wat lang geweest, 't is dank aan de Fransche tentoonstelling, toch we denken 't kwam van pas... daarbij deze, alsmede andere beschouwingen en studien gaven ons ruimer opvatting der betrekking tusschen de verschillige kunstscholen in Europa gedurende het vruchtbaar middeleeuwsch tijdvak.

Al de middeleeuwsche scholen hebben onder elkander veel punten van gelijkenis; zoodanig dat grooter verschil is aan te stippen tusschen middeleeuwsche en renaissanceschool van een zelfde volk (bv. het vlaamsche) dan tusschen de verscheidene scholen uit een zelfde tijdvak (bv. het middeleeuwsche). Bepaald eenvoudiger en nader

de waarheid ware 't indien de kunst ruimer beschouwd werd. Nauw verband onder middeleeuwsche volkeren wordt opgemerkt op gebied van letterkunde, wijsbegeerte, handel en nijverheid; waarom zulk verband in twijfel getrokken wanneer spraak is over kunst? Met genoegen vonden we dezelfde meening klaar en duidelijk uiteengezet door een eersten kunstkenner, Pol de Mont (vgl. *de Paneelschildering gedurende de XIV*e, *XV*e *en de eerste helft van de XVI*e *eeuw*). Zoo geven we den algemeenen naam van '*Middeleeuwsche School*' aan al de verschillende scholen van gemeld tijdvak uit Europa, namenlijk Italië, Frankrijk, Duitschland, Nederland; deze alzoo afscheidend van de opvolgende renaissance-school. In die eene groote school onderscheiden we verscheidene groepen nauw verbonden op allerhande gebied, door wederzijdsche betrekkingen en gedachtenwisseling, toch elk van de andere afgescheiden door verschillende kenmerken en vrije eigenaardigheden. Hoort hoe Pol de Mont spreekt en zich de zaak voor oogen stelt: '*Gevoegelik zou men de evolusie van de middeleeuwsche paneelschildering in Europa kunnen opvatten als een legermacht*, *oprukkend in eene zelfde richting*, *ofschoon samengesteld uit korpsen van onderscheiden nationaliteit*, *die overigens op verschillende tijden met den vijand handgemeen worden.*'

Dat ingebeelde leger ware zoo te schikken:

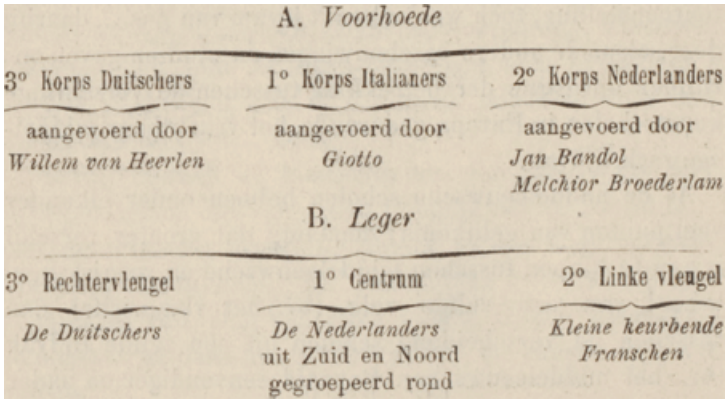

A. *Voorhoede*

3° Korps Duitschers	1° Korps Italianers	2° Korps Nederlanders
aangevoerd door *Willem van Heerlen*	aangevoerd door *Giotto*	aangevoerd door *Jan Bandol* *Melchior Broederlam*

B. *Leger*

3° Rechtervleugel	1° Centrum	2° Linke vleugel
De Duitschers	*De Nederlanders* uit Zuid en Noord gegroepeerd rond	*Kleine keurbende Franschen*

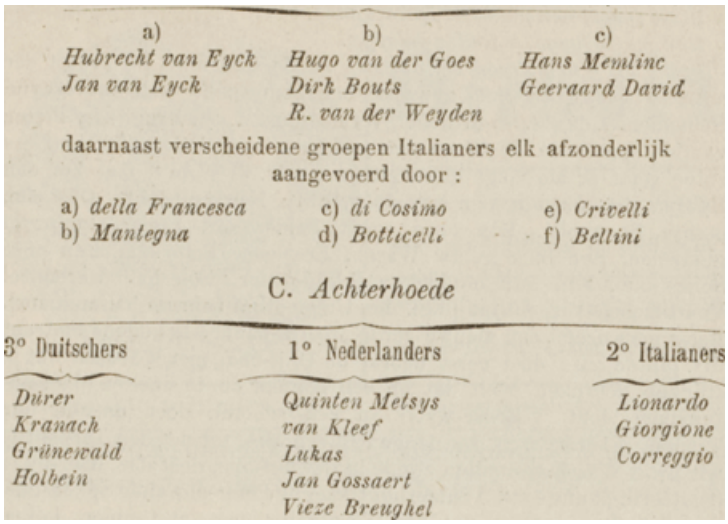

a)	b)	c)
Hubrecht van Eyck	*Hugo van der Goes*	*Hans Memlinc*
Jan van Eyck	*Dirk Bouts*	*Geeraard David*
	R. van der Weyden	

daarnaast verscheidene groepen Italianers elk afzonderlijk aangevoerd door :

a) *della Francesca*	c) *di Cosimo*	e) *Crivelli*
b) *Mantegna*	d) *Botticelli*	f) *Bellini*

C. *Achterhoede*

3° Duitschers	1° Nederlanders	2° Italianers
Dürer	*Quinten Metsys*	*Lionardo*
Kranach	*van Kleef*	*Giorgione*
Grünewald	*Lukas*	*Correggio*
Holbein	*Jan Gossaert*	
	Vieze Breughel	

a)	b)	c)
Hubrecht van Eyck	*Hugo van der Goes*	*Hans Memlinc*
Jan van Eyck	*Dirk Bouts*	*Geeraard David*
	R. van der Weyden	

daarnaast verscheidene groepen Italianers elk afzonderlijk aangevoerd door:

a) *della Francesca*	c) *di Cosimo*	e) *Crivelli*
b) *Mantegna*	d) *Botticelli*	f) *Bellini*

C. *Achterhoede*

3° Duitschers	1° Nederlanders	2° Italianers
Dürer	*Quinten Metsys van Kleef*	*Lionardo*
Kranach		*Giorgione*
Grünewald	*Lukas*	*Correggio*
Holbein	*Jan Gossaert*	
	Vieze Breughel	

***

(*'t Vervolgt*)

J.-B. DUGARDYN

Mengelmaren

Bijdrage tot volksgeneeswaarkunde

HIER eenige wetenschapachtige geneeswaren zooals 't volk te Brugge ze kent en benoemt:

Fierlaflonke (ook duivelsdrek genaamd alhier en in 't Ndl., Hgd., Zw., Deensch..., omdat 't alle menschen toch te vele scheelt lijk dat 't stinkt) = Asa faetida, hars van de '*ferula* asa faetida'.

Kernemelksteen = Acetas plumbi in witte zoutkorrels (zoo geheeten omdat 't in ongestookt water naaronder zinkt, en hetzelfde wit maakt).

Kopbrood = Sulfas zinci, in 't fr. *Couperose* blanche.

Mannetjes van pioenen = Waarschijnlijkst Mentha pulegium, *Menthe pouliot.*

Olie van eerde = Oleum petri, later peterolie, nu pitterol (Steenolie).

Olie van sporten = Waarschijnlijkst van sporken(hout) of Alnus nigra, vulgo frangula (vgl. Kil.).

Olie van vossen, ook om te strijken = Mogelijks uit- en afkooksel van vossen; zooals vroeger oliën bestonden van aardeworms, O. lumbricorum; - van hondejongen, O. catellorum; - van padden, O. bufonum; - van hagedissen, O. lacertarum; - van puidenzaad, O. spermatis ranae; - van straalkobben, O. scorpionum; - van veemols, O. buprestium.... enz.

Pijpe (pupe) van piano = Ipecacuanha.

Radijze de lange = Radix galangae.

Zalve uit '*den Troost der armen*' = Roôbalsem. 'De Troost der armen' is een geneesboek geweest 'behelsende lichte ende Souvereyne Remedien.... den *lesten* druck... vermeerdert.... tot Brugge by Pieter vande Cappelle in de Steen-straete in de Gulde Ribbe 1738'. Deze zalve staat er als volgt in aangewezen: (bl. 6) 'Om te maecken den Balsem, men moet nemen soo als volght: Een half pinte Olijf-olie, geseyt Boom-olie. Een once roodt Salderhout, fijn gestampt of gemaelen. Een once geluw Wasch. Een once Peter-olie. Een once Spijck-olie. Een half muddeken Roose-water. Een half vierendeel Veneetschen Terpentijn. [Vgl. den Unguentum rubrum balsamicum]. Eerst men neemt een nieuwe aerde steerte-panne, houdende omtrent dry pinten nat; doet eerst daerin de Olijf-olie, met 't Wasch wat in stucken gebroken, stelt dat op een confoor om te smelten (daer-en-tusschen doet 't Roose-water in een schotel, doet daer-in den Terpentijn, ende roert soo lange met een Mes, tot dat den Terpentijn wit is). 't Wasch gesmolten zijnde in de Olijf-olie, doet dan daer-by in de steerte-panne eerst 't Salderhout, dan de Peter-olie ende Spijck-olie, dan het Roose-water met den Terpentijn, laet al t'samen koken omtrent een ure: immers de preuve is, tot dat het niet meer op en komt, en het schuym vergaet: 't moet dan zijn geperst door eenen dunnen rauwen lijnen doeck: Nota op het vier staande om te koken, men moet altijd zorgen te omroeren, op dat het niet over en loopt.'

Vroegertijds, schijnt het, over een dertig jaar, kwamen de oude menschen, - er 'n zijn nu geen oude meer, - met geschreven aanwijzen: stukskes vuil bepooteld, afschuwelijk bekrabbeld papier, die ze overgeërfd hadden van hunne ouders, en voor niets en hadden geslakt. B.v., waar men nu komt om een poeier tegen de verhitheid, hadden zij een briefken met daarop den 'inhoud' van dat poeier:

a/ Verloren sulfer = Flos sulphuris;

b/ Ooreediredeekwi = Radix angelicae archangelicae (?);

c/ Stof van Menschebeenen (om 't werk te doen van de Carbonas of Phosphas calcis?) 't Mocht zijn van 'menschebeenen' in 't algemeene, of nog beter 'uit 't hoofd van eenen capucijn', of ook 'uit 't hoofd van eenen die opgehangen is'.

... En ze vroegen toen dikwijls wanneer dat ze dat nemen moesten: 'best den Woensdag of den Vrijdag?'

Ontelbaar meer andere en eveneigenaardige benoemingen zijn er nog... maar ge moet er opkomen. Ondertusschen kan men reeds vastestellen dat de eene een taalkundig miszeggen zijn van vreemde bewoordingen, en de andere gemaakt werden naar uitwendige omstandigheid of gemaaksel van de geneeswaren. Alzoo - en om 't eindigen - gingen de lieden bij eenen ouden apotheker van Brugge om '*Poeier uit de drie bustjes*', omdat ze 't zagen maken uit drie houten bussen die altijd samen uit den disch kwamen.

L. De Wolf

[Nummer 18]

Het Tijdvak der van Eycks
(Vervolg van bladz. 271)

OP het einde der XIIe eeuw en met het begin der XIIIe is er groote vooruitgang in de kunst, dank de uitbreiding der wetenschappen, dank den bloei der groeiende gemeenten, dank het sterker worden der christelijkheid. Alsdan rezen kerken en cathedralen, stadhuizen en hallen op, prachtgebouwen wier grootheid van opvatting en macht van uitvoering tot dan toe onbekend was. De bouwkunst houdt den eersten rang, toont het best het karakter des tijds. 't Werd noodig steenen gewelven te steken over breeder en breeder gebouwen; zoo kwam men natuurlijk tot het vernieuwd stelsel der spitsbogen, dat heel den trant van het romaansch bouwbeginsel volmaakte. Zeer klein in getal zijn de oudst bekende wandschilderingen, des te meer dat in het spitsbogig tijdvak de oppervlakte der binnenmuren verminderde en zoo minder plaats leverde tot schilderwerk. Toch bloeide

de schilderkunst; in de middeleeuwen immers gingen de kunsten hand in hand, malkander stuttend en volmakend in het betrachten van één en zelfde doel. In den beginne van dit roemrijk tijdperk wedijverde Maestricht met Keulen. Zoo getuigt het ons Wolfram van Eschenbach in 'Parcival' (1212).

> 'Als uns diu aventiure gicht,
> Von Choelene noch von Mastricht
> Dechein sciltaere entwurf en baz
> Den als er ufem orse saz.'

(Geen schilder van Keulen noch van Maestricht, zoo vertelt het ons de avontuur, had kunnen een edeler krijgerswezen schilderen dan dit van onzen wapenman op zijn paard gezeten: Parcival).

Nu komen de verdraagbare paneelschilderijen voor den dag. M.J. Weale ontdekte in 1863 de oudst bekende, de rijve der H. Odila, gezellin der H. Ursula, afgewerkt omstreeks 1296 (vgl. '*Le Beffroi*', 1884, II, 31-37). Volgden later o.a. het altaarstuk van Hendrik van Rhijn proost en aartsdiaken van St Jan te Utrecht (1363), (Koninklijk Museum van Antwerpen); van Melchior Broederlam uit Ieperen, de vleugelen van een groot altaarstuk (Museum, Dijon), een drieluik der H. Drievuldigheid (Mr Weber, Hamburg), de vleugels van een klein tabernakel daarin een O.L. Vrouwbeeldetje te prijken staat (M^{r} Ch. Cardon, Brussel), het tafereel van Josse Bride uit het Belle-Gasthuis te Ieperen en een Calvarieberg met H. Barbara en H. Catharina uit St Salvatorskerk te Brugge (vgl. J. Weale, *Cat. off. de l'Expos. des Pr. Fl.* 1902).

Het vóór-van Eycksch tijdvak is, zoo we boven zeiden, gekenmerkt door de uitwijkingen naar 't zuiden. Onder de eerste uitwijkelingen - aangetrokken door de bestellingen en de bescherming van Koning Karel V, van de hertogen van Burgondië, Anjou, Berry en Orléans, tellen we Jan Bandol van Brugge, Andries Beaunepveu van Valenciennes,

Pauwel van Limburg, Jan van Luik, Hans van Marville, Jan van Beaumetz, Geeraard van Nilles, Torkwijn van Gent, enz. Dijon, hoofdstad der hertogen van Burgondië, werd de zetel der kunst. Aan 't hoofd der kunstenaars aldaar gevestigd vinden we den beeldhouwer Claus Sluter, omringd door Claes van de Werve zijnen neef, Jan van Brussel, Jan Malwel, Jan Princendal, Thomas Lefèvre gezeid Larmitte van Ieperen, Willekin Simoen, Hennekin en Thière Steen, Mant Dehane, Antoon Cotelle, Lambion, Humbert van Namen, Gillis van Seneffe, Rogier Westerhem, Pieter Linkerk, Jan Hulst en bijzonderlijk Melchior Broederlam, enz.... (vgl. FIERENS-GEVAERT, *Phychologie d'une ville, Essai sur Bruges.*). Wat machtigen invloed hebben zoo talrijk veel schilders aldaar moeten uitoefenen?

Zijn zooveel knappe meesters naar 't zuiden afgereisd, daarom echter hebben zij zich niet allen aldaar gevestigd, velen onder hen vinden we ook werkzaam in onze steden. En onze graven, als Lodewijk van Male; onze geestelijken, als de abten van den Duine en den Eeckhoutte binnen Brugge, en meer anderen; onze trotsche edellieden, machtige burgers en rijke kooplieden waren ook eerste beschermers der kunst. De vlaamsche invloed was het hoogst in 't zuiden op 't einde der XIVe eeuw; daarna verminderde de uitwijking.

't Kan den lezer zonderling schijnen, dat zoovelen onder die nederlandsche schilders franschluidende namen dragen. Daarover valt echter op te merken, dat men in Frankrijk veel namen verfranschte. Zoo werd o.a. Malwel aldaar tot Malouel, en vander Weyden tot de la Pasture (vgl. Biekorf 1903). Ten anderen onder de benaming: dietsche, nederlandsche of vlaamsche schilders, komen niet enkel dietsch sprekenden, (die benamingen moeten breeder opgevat worden, daar ze heel conventionneel zijn), maar ook Walen, - spreken we van vlaamsche, nederlandsche of dietsche schilderkunst, daardoor verstaan we de kunst in Noord-Nederland en huidig Belgenland alsmede in het noodergedeelte van Frankrijk, dat in de middel-

eeuwen deel uitmaakte der graafschappen van Vlaanderen en Henegouwen. De bewoners dier streken, zoo vertweedeeld, maar ook zoo samengesmolten, maken één volk uit, al die gouwen vroeger afgescheiden worden langzaam vereenigd onder eenen staf. Daarmede staken de uitwijkingen. De hertogen van Burgondië, groothertogen van het Westen, overtreffen koningen en vorsten in macht en weelde, ze komen alhier hof houden en Brugge, de koningin van 't Noorden, wordt hunne geliefdkoosde hoofdstad. De kunstenaars, de schilders vestigen zich alhier. Zoo ze vroeger zuidwaarts trokken komen ze nu westwaarts samengestroomd.

***

Onder de werken der vóór- van Eyckschen komen ongetwijfeld Melchior Broederlam uit Ieperen zijn altaarstuk, bewaard in 't Museum van Dijon, Jan Bandol uit Brugge zijne verlichting van den Bijbel, berustend in het Westreenianum Museum in den Haag, en zijne teekeningen voor de openbaring in de hoofdkerk van Angers, alsmede de Calvarieberg van St Salvators te Brugge de merkwaardigste stukken. Groot is de vooruitgang reeds en toch blijft nog veel weg af te leggen vooraleer de volmaaktheid van de van Eycks te bereiken... Nu, juist over het afleggen van dien weg is niets meer geweten en het vraagstuk: hoe de van Eycks verbonden met hunne onmiddellijke voorgangers? blijft tot nu onopgelost.

Nog onvolmaakt is de eenheid van samenstelling, minder geslaagd het afschilderen van levende wezens, schuinsch en scheef de handelingen en gebaren der afgebeelde personen, en bijzonderlijk - wat een teeken is van onbehendigheid, - misvormde beenen, uitgerokken voeten, aangelengde handen en vingers. Toch spijts alles zijn ons die gewrochten lief, welsprekend, indrukwekkend in hunne onkundige onhandigheid.

Vergelijkt Hubrecht van Eyck's tafereel: '*de drie vrouwen aan 't graf*', (Sir Fr. Cook, Richmond) met het

onbekend paneel: '*O.L.V. met begiftigers*' (Bellegasthuis, Ieperen) en met Hendrik Bellechose's '*Leven van S*^{t} *Denijs*' (Louvre, Parijs), drie schilderijen uit 'tzelfde tijdstip; en ge zult verbaasd staan bij het treffend verschil, bij het ongehoord meesterschap van Hubrecht van Eyck.

Bestaat dan niets van hetgeen die machtige uitdrukking der kunst bij de van Eycks zou doen voorzien hebben? Gelijkheid van behandeld onderwerp is er wel; maar overeenkomst in schikking, groepeering, afwerking niet. Neen, daarvan is niet één punt waarop vergelijking ontegensprekelijk steunen kan. Vroeger reeds hadden de boekverlichters uittreksels uit de Openbaring van den H. Joannes, den ziener van Pathmos, tot onderwerp gekozen; zoo deed ook Jan Bandol voor de teekeningen der tapijtwerken van Angers, zoo zal Hubrecht van Eyck voort doen voor het tafereel van Judocus Vijdt. De groote afgebeelde gezeten personen van Bandol verraden wellicht iets van de grootschheid, en den ernst die Hubrecht zal weten uit te drukken in de drie Hoofdpersonen zijner Aanbidding van 't Lam: minder gemakkelijk vindt men tusschen de twee bedoelde werken gelijkheid van plan en schikking. Voor de eerste maal is bij Hubrecht van Eyck de schilderij ontdaan van de schuinsche stijfheid van voorgaande eeuwen, voor de eerste maal is alles verjongd in eenen omtrek van blijden bouwtrant en levende natuur waarvan hij om zoo te zeggen het best het geheim bewaarde.

Inderwaarheid, tusschen de van Eycks en hunne voorgangers is er een afgrond dien het vernuft alleen heeft kunnen overschrijden. Met beide broeders zijn we op een keerpunt in de geschiedenis der schilderkunst. Hoe brachten ze zulks teweeg?

Wel eerst door hunne verbetering aan de wijze van schilderen met olieverf, - daarop komen we later eens terug. Geern noemt men ze de eerste olieverfschilders, daar ze de eersten waren die met de nog weinig bekende stof echt kunstwerk voortbrachten. Zeker was de olieverf reeds gekend en gebezigd sedert de XIIe eeuw, daarvan

geeft *Theophilus*, duitsch monnik, dichter en schilder, in '*Diversarum artium schedula*' ons de beschrijving: maar het gebruik ervan was zeer onvolmaakt. Ongetwijfeld zijn Broederlam's paneelen van Dijon en de Calvarieberg van S. Salvators te Brugge, ten minste ten deele in olieverf afgemaakt.

Eens, zoo spreekt de legende, had Jan van Eyck een tafereel, dat hem veel tijd en moeite had gekost, vernist en in de zon te drogen gezet. Nu, - was er een gebrek in 't paneel of was 't door de te groote hitte der zon, - toch barstte de schilderij en ging verloren. - '*Eindlijck* (vertelt Karel van Mander in "*Het Schildersboek*") *gingh Joannes ondersoecken en overleggen om eenigh vernis te maken*, *dat in huys en uyt de sonne drooghen mocht. Doe hij nu veel Olyen en ander dinghen in der natuere hadde vast ondersocht*, *vondt hy de Lynsaet- en Noot-oly de droogenste van allen te wezen: dese dan siedendende met eenighe andere stoffen die hy daer by dede*, *maeckt den besten vernis van den Weerelt. En also sulcke werckende wacker gheesten*, *verder en verder soeckende*, *nae volcomenheyt trachten*, *bevont hy met veel ondersoeckens*, *dat de verwe gemengelt met sulcke olyen haer seer wel liet temperen en wel hardt drooghde en drooge wesende*, *het water wel verdraghen mocht*, *dat d'oly oock de verwen veel levender maeckte en van zelfs een blinckentheyt dede hebben*, *sonder dat men se verniste. En 't gene dat hem noch meer verwonderde en behaegde*, *was dat hy bevondt*, *dat haer de verwe beter aldus met de oly liet verdryven en verwercken*, *dan met de vochticheyt van ey of lym*, *en niet en hoefte so ghetrocken te syn gedaen.*' (Aangehaald bij P. de Mont, *ald.*) Met die verandering is de gesmijdigheid in de tonen gekomen. 'De kleuren der miniaturisten en der eiwit- of lijmschilders blijven schril en ruw tegenover elkander staan ofwel zijn van verwaterde en versuikerde fletscheid; in de olieschilderingen der van Eycks versmelten de tonen en halve tonen, het licht en de schaduw zacht en geleidelijk in elkander. Zooals de miniaturisten zijn zij wel ingenomen

met liefelijkheid en vreemdsoortige kostelijkheid van tinten, maar ze zijn tevens bedacht op natuurlijkheid, ze schilderen nog met oneindige zorg, maar hun penseeling is even malsch als stevig, en, vol of getemperd, behouden in de olieschilderingen der van Eycks de kleuren altijd kracht en waarheid.' (MAX ROOSES, *ald.*)

Dat zulke wonderlijke verbeteringen de van Eycks verduldig werk kostten, valt niet te betwijfelen. Hoe jammer, dat we hun vooruitschrijden op den weg der volmaaktheid onmogelijk kunnen nagaan. Van Hubrecht's of Jan's werken uit het tijdstip hunner wording en hunner volmaking, is niets overgebleven of bekend. Die toestand echter valt licht uit te leggen alswanneer men overdenkt door wat al wisselvalligheden, in alle eeuwen, onze streek is gevaren. Steden ingenomen en geplunderd, kloosters en landen verwoest, rijkdommen en kunstschatten door den vijand vernield of meêgenomen; zoodat het niemand verwondert of zijn die schilderijen verloren gegaan of in allerlei vreemde landen verstrooid geweest. Onmogelijk den vooruitgang te bestatigen, we moeten ons vergenoegen met de van Eyck's meesterwerken uit hunnen glorietijd. Zoo is het onmetelijk verschil tusschen hunne voorgangers overgebleven werken en de van Eycks onschatbare schilderijen nog gemakkelijker te begrijpen.

De grootste, de machtigste schilders zijn de gebroeders van Eyck, waardig den lof te ontvangen die de vreemden zelf hun toezwaaiden. In de XVe eeuw noemde Cyriacus van Ancona Jan van Eyck den roem der schilderkunst, Bartolomeo Facio, gunsteling van Alfonso van Aragon, koning van Napels, schreef onoverdreven in zijn '*de viris illustribus*': den eersten schilder zijner eeuw. Giovanni Santi, vader van den vermaarden Rafaël, voegde erbij, dat de kunst van de van Eycks wedijverde met de natuur zelf.

Zoo staan voor ons de gebroeders Hubrecht en Jan van Eyck, in al de koninklijke pracht en macht van hunne roemrijke schilderkunst.

J.-B. DUGARDYN.

Geraadpleegde Schrijvers en Werken:

BAETES, J., *Onze Vlaamsche Schilderschool*, t^k 43 der uitgaven van de katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding, Antwerpen.

BOUCHOT, H., in *Gazette des Beaux-Arts*, 1903 en *Revue des Deux Mondes*, 1904.

CAVALCASELLE en CROWE, *Storia dell antica pittura flamminga.* - Reproduction de 'l'edizione originale de Firenze'. Paris, Lemonnier, 1899.

CLOQUET, L., *Exportation des sculptures tournaisiennes.*
Notes sur les anciens ateliers de sculpture de Tournai, 1894.
Roger van der Weyden et les Ymaigiers de Tournai.

DEHAISNES, Mgr, *L'art dans les Flandres*, *le Hainaut et l'Artois.*

DE MAREZ, H., *Onze kunst*, 1903, I, *Jan van Brugge*, blz. 153 en volg.

DE MONT, POL, *De Paneelschildering gedurende de XIVe, XVe en de eerste helft van de XVIe eeuw.* Haarlem, Kleinmann en C^o, 1903.

FIERENS-GEVAERT, *Psychologie d'une ville. Essai sur Bruges.*

FROMENTIN, E., *Les maîtres d'autrefois.* Paris, 1876.

GUICCIARDINI, *Descrittione di tutti i Paesi Bassi.* Antverpa, 1567.

HULIN, G., *Catalogue critique de l'Exposition des Primitifs Flamands à Bruges.* Gand, Siffer, 1902.

LAFENESTRE, G., *Revue des Deux Mondes*, 1902.
Introduction au *Catalogue de l'Exposition des Primitifs Français.*
Paris, 1904. - Edition de la *Gazette des Beaux-Arts.*

MAETERLINCK, L., *Roger van der Weyden*, *sculpteur.*
Gazette des Beaux-Arts. Paris, 1901.

MANTZ, P., *La Peinture Française du IXe siècle à la fin du XVIe*. (Bibliothèque de l'Enseignement des Beaux-Arts. Collection Quantin).

MICHIELS, ALFRED, *Histoire de la Peinture Flamande.* Bruxelles, 1868.

PIRENNE, H., *Histoire de Belgique des origines au commencement du XIVe siècle.* Lammertin, Bruxelles, 1900.

ROOSES, MAX., *De oude Hollandsche en Vlaamsche Meesters in den Louvre en in de National Gallery.* Uitgevers-Maatschappij 'Elzevier' Amsterdam.

VAN MANDER, KAREL, *Het leven der doorluchtige Nederlandsche schilders.* Alckmaar, 1604.

Le livre des Peintres, heruitgegeven door M.H. Hymans. Parijs, 1884.

VASARI, *La vite de piu eccellenti pittori*, *scultori et architetti.* Firenze, 1550.

WAAGEN, Dr J.G., *Manuel de la peinture flamande*, *hollandaise et allemande.* Bruxelles, 1863.

WAUTERS, A.J., *La peinture flamande.* (Bibliothèque de l'Enseignement des Beaux-Arts, Collection Quantin.)

WEALE, JAMES, *Catalogue officiel de l'Exposition des Primitifs Flamands à Bruges.* - Bruges, Société St Augustin, 1902.

Le Beffroi. Bruges, 1863-1873.

Erratum

In t^k 16, bladz. 247, reek 32, staat er: Een te minachten invloed...; 't moet zijn: Een niet te minachten invloed...

Doodendans

TWEE steenen gedrochten, uit één stuk, stonden daar, in reuzenlijf, het hoofd in de lucht, de twee oude grijze torren te kijken over de onmetelijke weiden.

Twee verwilderde manen van lang groen gewaai waren op hunnen verpuinden kop gewassen, en, om en om hun verbrokkelden voet zweepte er een steert van slingerkruid, die nu en dan op het water der breede wallen kletste.

Daartusschen, als hunne woning strekten de logge zware gevels van het oud vervallen hof.

Bij stonden raamde de wind langs die hooge lutterspichtige daken, en zoefde door die vergruisde kruinen en schudde die verstreuvelde koppen.

Alomendom, bloot en blak.

Geene huizen, geene boomen.

Enkele tronkwilgen, kortgebuld, en langgehaard, staken hunnen knoestigen kop uit de diepe lanen, waar ze hier en daar in lange reken, scheef en krom over het water helden - 's nuchtens lijk blanke watergeesten, die hunne zelveren takkelingen en hunne diamanten kroone in den vloed spegelden; 's navonds lijk een nare spokenstoet, die traagzaam, lonk en slonk, langs het slapende water henenslenterde.

Nader.

Al grachten en wallen; som half toegeslijkt, som met vezelend riet bezet: al water en more, en, regende het, al moeras, onvast en onbegangbaar.

Nog nader.

Een breede vierkante wal rond geheel de oude doening, en, t' midden daarin de ronde hooge bewaterde mote met het bouwvallig slot.

Dichter en dorst niemand.

Toch wierd de oude woonst vóór een vijftigtal jaren nog bezeild, en zoo lang niet geleden kwamen boeren er hunnen oogst in verbergen.

Sedert dien bleef het hof verlaten.

Men vertelde wondernissen met voorbijgaande lieden voorgevallen, en, mocht men den algemeenen zeg gelooven, 't zou er vooral 's navonds niet puik zitten.

Daar lag als een geheele kring tooververtellingen om en om die heimelijke verlatenheid....

Ze bezielden geheel de oude doening en waren er mede als vereenzelvigd; ze leefden en zweefden er overal rond vol heimelijkheid, onzichtbaar, en onvatbaar.

Ook, wist men den tijd niet te noemen dat daar een levende ziel binnenging.

Bij dage zelve schuwde men die eenige plaatse.

De jongens zouden nog van verren aan eenen steen geschijverd hebben op de scherpe daken, of met een scherfstuk ‘puidetje paddetje’ over het water der breede wallen gesmeten hebben.

Sommige wildewagens, spijts hel en duivel, dorsten tot op het voorhof,.... daar staan dansen en vol vermetel uitdagen een stuk hout tegen de zaalrugde voordeur luizen!

Dan deden zij hunne hazebeenen aan en vlogen als een schicht tot bij hunne koeien, waar zij in het mulzig gers rollebolden en hunne stoutigheid luidruchtig uitschetterden.

De dieren zelve vermeden de slecht vernaamde stede; de koeien en geerden het gers niet dat te dicht de wallen groeide, en de peerden weigerden vooral bij navonde op een hanengeschrei ver de oude mote te naderen.

Alleen de hennen uit het gebuurte kwamen niet zelden tot daar afgereisd, en liepen onverveerd brakebreed over het hof.

Wie in Gods wereld zou daar nog willen gewoond hebben?

Op eenerhander dag kwam er verandering.

De groote poorte kreesch en kraakte en bleef rekwijd open.

Op het hof klonken zware stappen, over de bruine bergsteenen van den voordam.

In het veie mos dat er op en tusschen oekerde sloegen vier voetterden als hunnen zegel: hier is 't mijn eigendom.

Twee onbekende lieden vreemd van aanzien stonden op het voorhof.

Eerst was het rondwandelen en kijken, wijzen met de handen en gebaren maken: dan het gebouw wat dichter komen, en op de zwarte deur bokken.

Ze was goed toe, en bleef toe.

De ijzeren sleutel met klaverblad wierd nu eerstmaal sedert lange jaren, uit zijn lederen wambuis voor den dag gehaald.

De ijzeren sleutel met klaverblad, waarmede niemand, tenzij hij het geheim er van kende, het slot zou doen spelen!

De sleutel was veel te groot, te dik!

Gevijld en hervijld!

Hij bleef altijd te groot!

Gepraamd tusschen de deur en het slag met een ijzeren handboom.

Niet te doen.

Een vlucht vogelen, door het aanhoudend geharrewar verontrust, schoot door de gebrokene glasramen naar buiten, en rinkevinkte in de opene lucht als uit gekkernij.

Wat nu gedaan?

De schoone steenharde ramen doorzaagd, en een man teenegader binnen den huize gedrongen.

Niet te verwonderen! De deur was gegrendeld... twee verroeste schutters staken in diepe ijzeren bossen in den muur gemetst.

De voorzaal was een groote vierkante keuken, met breeden heerd, en zwaren schouwmantel al beide kanten neervallende op dik eekene standfijken.

Een breede vooruitspringende boord ronduit rondom met ijzeren haken beslegen bekleedde het groye mantelhout en liep al beide zijden voort langs het notelhout tot tegen den muur.

Vier groote hangels met leliekoppen hingen nog zwartberookt in de heerdwieg, gave en geheel, gelijk over honderden jaren.

Verders geen ander gerief dan een versleten bedelzak aan een verroesten haak.

Eene zwarte eekene deur stond half open in een langen langen gang.

De oneffen vloer wisselde af met groote tegels grauw en wit, in het midden uitgesleten, hier en daar de hoeken af, of met moortel gevuld, gelapt en getapt met stukken van roode en blauwe tegels, en groote roode moefsteenen.

Rechts al vensters die gaven op een breeden wal en links hier en daar eene smalle deur hard toegesloten. t' Enden den gang was de deur open.

Een verdossemde geur woei in 't gezichte.

't Was een machtige zale, oost en west met hooge en breede vensters bezet, nog goed in hun lood.

t' Enden eene hooge schouw in wit steen ten deele verminkt. Den heerd vonden zij toegemetst. Men had er van over ouds eene mindere schouw gesteken, met grof gesneden houtwerk, ook al geschonden en rechts doodgeverfd.

t' Midden de vensters al 't zuiden gaf een breede deur op het pandhof.

Van drie zijden omsloten gaf dit maar gezicht op het zuiden waar de wal breedst was.

Te midden het pandhof lagen nog, wie hier wie daar eenige stukken oud huisgerief, verwijderd en verwezen, te water en te winde... daar niemand meer zijn beschot in vond.

Traagzaam stapten de twee mannen door die doodstille plaatse; het docht hun dat zij in een bangen nacht op een oud verlaten kerkhof trantelden en de stemme der dood aan 't vernemen waren.

Zij voelden al hun bloed verkruipen, koud worden, en waren al met eens weder in de groote zale, zonder het schier te weten.

Bij het weggaan bemerkten zij t' enden de zaal eene smalle deur tusschen de twee laatste vensters in den muur uitgespaard.

Het kleene deurgat was lichtelijk bogende al den bovenkant en al onder eenige trappen hooger dan den vloer.

Een beeld erin geplaatst zoude al achterdenken voorkomen hebben, en met eene gewone kas ware de opening teenemaal gedoken.

Een dok op het deurken deed het opengaan; 't was uit dik ijzer en kon al binnen met twee zware schuiven gesloten worden.

Het gaf op den wenteltrap van een ronden torre met smalle steenen terden, die van kelder te zolder liepen.

Neergedaald, wapens in handen.

Twintig trappen bracht hen in een duistere kelder daar niets in en was, hoegenaamd niets.

Een steenen trap goed half zoo hoog als het gewelf liep tot een ijzeren deurken dat met den eersten stoot openvloog.

Een geur van rook, van ondroog hout sloeg in hunne neus.

Eene groote zaal met steenen gewelf en kleene kijkgaten niet meer dan een vadem boven den wal.

Zware blokken hout half opgeveusd lagen nog aan den heerd en onder den breeden heerdmantel hong nog al het schouwgerief: de breede schup, de hooge tang en blaaspijp, de hangel in 't midden aan den hangelboom, en ernevens het hangijzer; dan kleendere schuppen en poken, potten en pannen met lange steerten, en een oud draaiend spit, met eene vrange al beide kanten, dat hoogen en leegen kon. Twee logge eeken banken met hellende leuning en een zware en zwarte eeken tafel, die wepel stond, de stopsteen ernevens, en..... daarmede al.

De vloer, ongemetst, in uivallige ongelijke schorren, haak uit haak in; in 't midden een rond stuk rotsesteen, uitnemende groot, bruin en zwart uitgeslegen.

Misschien dekte het een waterput?

Er op gestampt.

Een holle klank galmde door de zaal, verzuchtte heimelijk onder den grond, en stierf langzaam uit.

Ievers een oude waterput van de oude keuken.

Geen verderen uitgang meer; van wederkeeren gesproken, de deuren toegedaan, en naar 't dorp.

Dit was de eerste groote veranderinge.

Het begon te avondlichten.

De roode zon overgoot met donkerrood vier geheel de oude doening; de daken glimden, de vensters stonden in brand; reusachtige schaduwen vielen in de onmetelijke weiden en schilderen daar een spookachtig onduidelijk burgslot, met ontzaggelijk hooge muren, daken en gevels zonder einde, en twee logge wanstaltige torren eeuwig groot...

In de eenige weiden stonden twee zwarte langbeende, hooggevleugelde menschengedaanten om te kijken.

De zonne goot immer vier en bloed.

Het oude slot was al laai en vlam; over het voorhof verkeerden nare schaduwen, en in de kelderingen spookten kleene mannetjes.

Men hoorde gerucht en geraas, gejuich en gejoel, gesleep en gedans: met den avond had men het duivelsslot weder.

***

('*t Vervolgt*)

HORAND

Mengelmaren

Vlaamsche woorden voor ‘Mauvais, gâté’

EENE zake is verdorven; ze is haar algemeene hoedanigwezen kwijt. En ge wilt dat zeggen? Ge 'n wilt niet steunen op de oorzake van 't verderf, of 't en is van-verre-aan zoodanig dat alleman verstaat op die oorzake niet te moeten letten. Ge'n wilt insgelijks niet laten verstaan dat uwe zake eene goede of slechte hoedanigheid bijgekregen heeft, b.v. dat ze scheluw, zwart, luts geworden is, of 't en is nog eens maar zoodanig dat 't blijkt dat deze hoedanigheid maar toevallig bijkwam door 't verderf. Dat ze haar zelf niet meer 'n is, dat ze ‘dat’ niet meer 'n is, dat ze ‘geen zulke zake meer 'n is’, dat wilt ge uiteendoen? Enwel hier zijn daartoe eenige bewoordingen. Men *denkt en duidt* er op ‘verdorvenheid’ en *zegt* daarvan de oorzake of de meêhoedanigheid. Op deze laatste 'n duidt men niet, en de eerste 'n zegt men niet.

Aangekomen vleesch.
Afgeporde haan (DE BO).
Bedorven visch.
Bekaaide zomer, huis, oegst, bakte (D.B.) boodschap, dag (*Loq*, XIII, 81).
Bemokkeld goed (D.B.).
Besloten kasse, kamer.
Blutse pere.
Bot mes (D.B.).
Doorlegen bier, wijn.
Doorschoten aardappels.
Droeve kost (D.B.)
Druppig zout (D.B.).
Fleeuwe saus, geur (D.B.).
Fleeuwsch vleesch.
Flenteloos man (D.B.).
Fletsche kake, spijze, weder (D.B).
Flokke stoffe (D.B).
Geblauwde melk (opgelangd).
Gebloeid water.
Gegiste sirope.
Gekappelde melk.
Gekeerde melk.
Gekorven stoffe.
Gepokte aardappels.
Gescheide melk.
Geschifte zijde.
Geschoten verve, aardappels.
Gesleten mensch (D.B.).
Gesteken karoten.
Geusche vijze, schroeve (*Loq*, IX, 82).
Gewrongelde melk.
Groen vleesch.
Klef vleesch.
Kriekeloos mensch (D.B.).
Kwa lijnwaad (D.B.).
Lamme rekker.
Lot ei, pere.
Merve pere, appel.
Mislukte bakte.
Murwe pere, appel.
Oolijk eten, kleed, land (D.B.).
Oostersche hespe, boter (D.B.).
Opgeschoten graan, silderij.
Oudbakken groensel, visch.
Pompelachtig kleed (*Loq*, X, 93).
Rauwsche spijze (D.B.).
Rekkig bier (D.B.).

Schendige week (D.B).
Schilde boter (D.B.).
Slakke geernaarts, visch.
Slooie drank, koffie.
Smetsche spijze (D.B.).
Stelle bier, boter, visch (meest van roche) (D.B.).
Sterke boter, karoten, radijzen, olie, smout, terwe, vet (D.B.).
Stinkende visch.
Toegeslegen aardappels, brood, deeg.
Vassche smake, soepe (D.B.).
Verboefd peerd (D.B.).
Verborsteld haar, pluimen (D.B.).
Verdonderd vleesch.
Verdossemde lucht, weder, (D.B.).
Verhitte matras, meel, tabak.
Verkadutst vrouwmensch (*Loq*, XIV, 23).
Verkwabakte gezondheid (*Loq*, ald.).
Verkinderde aardappels (D.B.).
Verlaten wijn.
Verminkte terwe (D.B.).
Vermoord mes, vrucht (D.B.).
Vernageld peerd (D.B.).
Vernesteld haar, slot (D.B.).
Vernutseld garen (D.B.).
Veronschamelde boom, kind, stoel (D.B.).
Veronschansd meubel (D.B.).
Verpieterd katoen.
Verpooteld papier (D.B.).
Verrakkeld huis (D.B.).
Verrompeld laken, papier (D.B.).
Verrunseld kleed (D.B.).
Verruwlokke boomen (D.B.).
Versabbelde druiven (*Loq*, XIV, 23).
Versauweld groensel, kleed.
Verschaald bier.
Versleeuwd man (D.B.).
Verslegen spijze.
Verslokerd groensel.
Versnuisterd dingen, groensel.
Versteende moortel.
Verstorven hout, rekker, wijn.
Vertruwelde klosse (D.B.).
Vervangen peerd (D.B.).
Vervinnigde kaas (D.B.).
Vervlogen azijn, bier, mostaard.
Verwaaide wijn, peerd, spruiten.
Verwarrelde klosse (D.B.).
Verwaterd peerd, rund (D.B.).
Verwelkerde bloem (D.B.).

Verwerrende klosse (D.B.).
Verwinde koe (D.B.).
Verwormd meel.
Verwurkelde blaren (*Loq*, XIV, 23, 64).
Vooize rape.
Weeke aardappels.
Weezig vleeschsap (*Loq*, IX, 8).
Zeur brood, deeg, melk.

L. DE WOLF

Bijdrage tot Volksgeneeswaarkunde

‘Vgl. Boven bl. 271.’

't **E**ENE woord brengt het andere bij. Bij de bovengedrukte geneeswaarnamen mag ik nog de volgende vermelden:

Berzilikom = Unguentum *basilicum;*

Olie van Reingo = Huile (essentielle) d'*Origan*;

Ossekrosse = Emplastrum *oxycraeum* (Vgl. DE BO op 't w.);

Oudewijfswortel. Andere benaming voor de Radix galangae. Is deze hier omdeswille van den wortel's uitzicht. Of is ze om dezes bestemminge? Die wortel wordt op drank gezet en dient om de oude menschen een halveken te geven dat ze wat opwekt.

Simpernelle = Sal prunelli (Vgl. DE BO op 't w.);

Sirope van kwee-kwak of *sirope van Pikjano* { Andere benamingen van de *Ipecacuanha;*

Sukelatte de klievere = Sulfate de cuivre;

Tantemarijnde = Pulpa tamarindorum (Vgl. DE BO op Tantemarijne’).

DE BO geeft ook nog ‘Fierlaflonke’ en ‘kobb(e)rood’ (op d. ww.).

Ter wille van die 't geren weet: voor geneeswaren als bovenvermelde ‘zalve uit den Troost der armen’, gingen of gaan nog de menschen ter apothekerij uitgereed zooals 't aangewezen is: met een ‘nieuwe aerde steerte-panne’ achter een once van dit, en een lood van dat.... om zelve te koken, te roeren, en door te gieten, enz.... Ze kunnen toen gerust zijn en zeker dat hunne zalve goed is!

L. DE WOLF.

Wat zal een Vlaming best schrijven?

Of Fransch, zooals:

Madeleine

UNE petite fille vient de faire son entrée au monde. Elle est enchantée de porter à votre connaissance un évènement favorable.

Sa petite mère et lui vont bien.
Son père est en heureux.
Zele, le 27 Août 1904.

N.

Of Vlaamsch, zooals:

Maria Rosa

Weer es een kindekijn bi ons gheboren
't Is er een meideken scoon;
Engelkijn soet uut den hemel vercoren
Parel aan de houwelicscroon!

Ende we sijn erom leutig en lustig.
Ende we doen het U cond:
't Kindekijn soet es er rozig en rustig,
't Moederkijn es er gesond.

Van wege Heer en Vrouw Callewaert te Loven den 7den van Oogstmaand ten jare O.H. 1904.

[Nummer 19]

Doodendans
(Vervolg van bladz. 286)

ONLANGS daarna was het iets anders te zeggen!

Op een koelen morgen kwam een geheele reegsem karren en wagens aangereden, met hout en halm, steen en schalien; een ploeg werkers en ambachtslieden van alle slag volgde.

Zij begonnen daar eensgangs te kloppen en te kleunen, te slaan en te hameren, dat geheel de streke er van lunderde. Ze vielen er aan langs alle kanten, binnen en buiten, boven en onder.

Ze gingen het slot zoo dapper te keere dat zij het na twee maanden gansch en geheel in het nieuwe staken.

Al buiten was nu alles kante en klaar; 't zou langer aanslepen eer men al binnen het werk zoude afgedaan krijgen.

Daar kwam een ander slag van wagens toegereden, leeger en zwaarder, met breed beslag.

Zij sneden deerlijk door de teedere gerszode en bleven eindelijk versteld in eene zompige weide.

Men moest ze lossen met kleene kordewagens die men op de planke hofwaarts voerde.

't Was nu al wit steen, hard bergsteen dat de klokke luidde, al hemelijk steen.

In min dan eenen dag lag geheel het voorhof vol.

't Verging nu al in zagen en schrepen en klippen en kloppen op dit hardbukkig rotsegoed.

't Wierd gekort en gekleend, beschreven en beteekend, wit en grauw, rood en blauw; 't wierd te leven...

't Vergroeide in koppen en steerten, pooten en klauwen, slangen en griffoenen en greinzende leeuwenmuilen; in schulpen en schilden, in krullen en frullen en duizende onbeduidende dingen.

Geheel die steenen scheppinge wierd allengskens een weinig teenegader naar binnen gedragen, en ieder stuk kreeg zijne doening.

Daar kroopen er onder de zware balken, en schoorden ze dat zij er hunnen nek bij bogen; vele schoven er in den muur en maakten hier en daar nevens oudere broeders groote witte plekken.

't Warender die al op malkanderen schouderwijs vergaarden, en als een bundel aaneengekliste stokken de zware schouwen ondersteunden.

Andere staken er enkelijk hunnen aardigen kop onder en waren trotsch zulk een last alleen te masschen.

Som liepen bijeen boven eene deur en stelden aldaar een gansche wapentros; som sloegen te gader en mieken ievers boven eene schouw, een voetstuk of een troonhemel of zoomden kruiswijs vanewijs den boord van eenen heerdmantel.

Ze drongen tot in de kelder, klommen tot op den zolder, trap voor trap, en waren aldra geheel het gebouw meester.

Nog een goed vijftigtal schoten er over.

Zij lagen in de groote zale, voor den ouden heerd.

Dit was het laatste, het alderlaatste werk.

Niemand en mocht daar een hand aan steken.

Daar was verbod op, en, menheer moest daarbij zijn.

't Was immers een werk van belang.

Menheer kwam, en bleef er gestadig bij.

Hij zelve hielp de dikke lagen verwe afschrepen, teekende de stukken af, naarmate zij voor den dag kwamen, gaf last om te beitelen, om de geschonden stukken te vernieuwen en hielp ze inlasschen.

Hij was het hert en de ziele van geheel het werk.

't Was wonder om aanschouwen, hoe schoone, hoe getrouw het oude beeldwerk weder in zijn geheel hem openbaarde.

Zij verrezen één voor één....

Eerst de twee groote gemijterde heiligen, die den schouwmantel schraagden.

Dan hooger in lange rei onder den boord op het blad van den schouwsteen, bisschoppen en belijders, martelaars en martelaressen, heilige vrouwen en maagden, elk in zijn uitspringend steenen beluik.

Som hadden een boek in de handen en een staf met dubbel kruis, som een zweerd, of een wimpelband daar men hunnen naam op lezen mocht.

Andere waren geharnast en geborstweerd en droegen zweerden en hellebaarden.

Men erkende er sente Cathriene, sente Barbara, sente Margriete.

Ringsom een krijgsheld die in zijn rechter hand een zweerd hield en op zijn linker hand eene valk, stond er te lezen:

> Sente Pancraes martelaer groot
> Die vals sweert up sijn graf valt doot.

In 't midden de ridderlijke sint Joris te peerde, met den draak onder hem; en in de verte op de hooge rotse, de maagd op de knien met smeekende handen. Daaronder las men:

> Sent Joris die vrome man
> die den snoden draec verwan.

Boven dit alles een breede vooruitspringende boord met diep uitgehaalde wijngaardranken, met zwankende druiventrossen.

Hooger nog de flinkgemetste welvaart die de geheele schouw bevallig overhemelde en tegen den zolder een kunstigen kam in lief steenwerk vertoogde. 't Was een wonder geworden!

Nu en kon de mindere schouw in den schoot van den heerd niet te gauw weg!

Het zwakke halfsteenen muurtje begaf lichtelijk onder de zware mokers; de oude schouwwieg kwam voor den dag.

Eene dumstere stofwolk steeg uit den steenen puinhoop en een verdossemde geur kwam de zaal vervullen.

De werklieden stooven uiteen als voor eenen donderslag en liepen in haaste de vensters opendoen.

Menheer alleen bleef bij, onverveerd.

Hij had algauw eenen borstel gevat en begon met nieuwsgierigheid de groote tegels der heerdwieg klaar te maken.

Vagen was vagen.

Zij bleven duister zwart, dik berookt, als met eene vette aanladende kast beleid.

Water en bezems!

Men viel er op met tien handen te gelijk.

Eerst kwam de zwartigheid in dikke schubben af; toen kwam daar een glans op als van oud blinkend verlotwerk.

Daarna al geluw, okerachtig geluw.

Dan verwandelde het wonderbaar, en het wierd al wisselvervig, met bruine roode blauwe en groene kronkelingen al dooreen gewenteld.

Menheer smeet een schreeuw van verrassing.

Niemand meer aan te komen! en hij te loope naar eene bijgelegene zaal, en seffens weder met een flessche die hij half uitgoot in een tinnen kroes.

Met een begon hij mij daar over te strijken en te vrijven met wollen doeken alsof het meubelhout zou geweest zijn.

Daar en bleef geen spotje meer op; 't was een spegel.

Maar wat kwam er daar al niet uit?

Van alles dat ge kunt gedenken; huizen en boomen, wagens en schepen, kerken en kloosters en alle slag van lieden tot rondleurders toe, die met een geheelen vracht penewaren op den rug ronddoolden....

Het werkvolk stond daarop geheel verdaan en verslegen.

Kijk! kijk! hier staat pietje de dood, riep daar een uit...

Kijk! en daar ook, deed een ander; en daar ook, en ginder nog.

Als 't al uitkwam stond de dood overal, in al de tegels!

Wat mocht dat nu bedieden?

Menheer was als van de hand Gods geslegen, daar wist hij geen weg mede.

Het werkvolk raasde door malkander.

Sander docht dat het de algemeene verrijzenis verbeelde.

Sarel die nog een ouden bijbel liggen had met grove houtsneden beweerde, dat daar gezien te hebben, morgen zou hij hem halen, indien menheer er aan hield. Hij dorst het bijkan zweren, zoo vast had hij het weg: een profeet van 't Oud Testament die al de doode menschen verwekte!

Menheer had leute; doch de brave Sarel hield aan zijn gedacht.

Volgens Bijn den ouden steenkapper was het 't laatste oordeel; hij had immers geheel hetzelfde tegengekomen ievers in een oude kerke waar hij over tijd van jaren gewrocht had.

Zoo zong ieder vogeltje zijn voois volgens het gebekt was.

Menheere, die en zei niet: maar zijn oogen en waren er nooit af.

Zestien groote tegels, waarvan iedereen uit vier mindere samengevoegd was; zestien, wonderlijk geschilderd, toch onverstaanbaar...

Na lange kijken.... de twee bovenste en dragen geene verbeelding!

Te midden een zwierige verwenzoom stond als verloren hier en daar een letter.

Menheer was aan 't overzetten: Wier jonc wier out. Wier cleen wier groot, een ieglyck danst den dans der doot.

Welke vondste!

De doodendans in veertien vertoogen!

Eerst een klein kind nog in de wiege, wellicht een koningskind. Zijn moeder staat er bij, voorover gebogen, eene kroon op heur hoofd, alsof zij zegde: mijn kind wat zal er eensdaags van u geworden? Zult gij ook eene koningskroon dragen? De dood, een spookachtig geraamte schiet toe: hij heeft ook eene kroone op zijn doodshoofd; hij steekt zijne knoestige armen vooruit gereed om te grijpen: ‘Wat, mijn kind, zegt gij, mijn kind, het mijne; nooit zal het eene kroone dragen; vandage nog is het een lijkje.

Dan een oude afgeleefde man met gebogen rug en slependen baard. Hij roert met zijne magere vingeren een oud versleten tokkelberd en speelt... zijnen reeuwzang.

Hij staat met een been in 't graf.

De dood komt bachten hem en stuikt hem onvoorziens in den put.

Nevens hen staat een tijdglas dat nakende is afgeloopen.

Een kramer leurt rond het land; hij komt den dood tegen die hem handgift... den dood!

Een wijsgeer zit verdiept in zijne boeken; weten! meer weten! de dood toogt hem in het doodenboek: weet dat gij sterven moet, het is tijd, het is uit, uit....

De vrek telt zijn geld; de dood zijne dagen zijne uren zijne stonden....

Daar is ook een schip dat op de wielende zee aan 't dansen is; de dood staat aan het roer.

Een ridder trekt ten oorloge, van top tot teen gewapend; de dood houdt den toom van zijn peerd en de duivel knarsetandt bachten zijnen rug: de ridder, dood en duivel.

De bruid wordt tot de bruiloft uitgereed; de akelige dood hangt om heuren maagdelijken hals een snoer van afgeknotte doodsbeenderen.

Een man ligt om sterven; de priester komt hem berechten, de dood draagt den lanteern en de duivel houdt de keerse.

De rijke sterft, de arme, de koning sterft, de keizer, de paus: de dood zit op hunne sponde: *morte morieris*, gij zult den doodendans dansen.

('*t Vervolgt*)

HORAND

Nog meer over Bietjes

DE Eerweerde Heer A. Mervillie heeft aan de lezers van *Biekorf*, in eene reeks aangename bijdragen, het leven en de doeninge van onze temme bietjes uiteengedaan, en 'k geloove geern dat al die leerrijke dingen over die nuttige diertjes, bij iedereen welkom waren.

Maar daarmeê en is niet alles gezeid wat er over de vliesvleugelige kerfdieren te zeggen valt. De Eerweerde boeksteller laat het ten anderen in zijne tweede bijdrage (*Biekorf*, 1903, blz. 185) zelf hooren, als hij spreekt over de steenhurzels en nieuws erover vraagt.

Om aan die vraag te voldoen, wil ik hier een en ander te lezen geven over 't leven van dit slag bietjes, die niet minder merkweerdig zijn dan de zeembietjes.

Maar eerst en vooral moet ik eene opmerking maken over den naam, dien de Eerw. Heer gebruikt, om die wespen aan te duiden. Hij noemt ze *steenhurzels*, maar ten onrechte geloof ik: immers die diertjes en hebben met de steenen niets gemeens; slechts bij toeval komt men ze tegen op of tusschen de steenen eener spoorhalle of eener straat. Hunne eigentlijke woonplaats, lijk het verder blijken zal, is het zand en zelfs voor sommige soorten de kleigrond. Die woonplaats graven zij, en daarom geloof ik dat men beter doet hun den oudgekenden naam van *graafwespen* of *graafbietjes* te bewaren (Fossores, Hyménoptères fouisseurs).

Wij beginnen maar met de doeninge na te gaan van een der meest verspreide slagen, dat bekend is onder den naam van '*Cerceris arenaria*, *L.*'.

Te Leuven, onder andere, is dit slag wel bekend, en 't is waarschijnlijk een bietje dier soorte dat Eerweerde Heer Mervillie in de spoorhalle van Heule gevangen heeft.

Dit diertje nestelt in zandgrond, daar bijzonderlijk waar er steenen gelegd zijn op zulken grond. Dit is 't geval te Leuven: zoo vinden we telken jare met Juni, als de zonne goed verwarmt, op de voorplaats van het Heiligen-Geestgesticht, tusschen de steenen menigvuldige hollekens, alle met eenen ring geluw zaad omzet. Rond die hollekens zien we menig bietje rondvliegen, in- en uitgaan, wegvliegen en weerkomen.

Daar heb ik dikwijls met vrienden nagegaan welk eene wemelinge er onder dat volkje bestaat en er werd mij ook dikwijls gevraagd, hoe en waarom die bietjes daar zoo geweldig aan 't werk waren.

Laat ons dat eens nagaan, en we zullen eigenaardige dingen vernemen.

Van waar komen onze *Cerceris?* Die vraag is gemakkelijk te beantwoorden. Ze komen uit den grond waar ze geboren zijn, maar daar kom ik later op terug. Ons bietje moet natuurlijk om boven den grond te komen een holleken maken, dit doet het bij middel zijner krachtige pootjes, die het zand gemakkelijk opwaarts en naar buiten steken. En zoo komt het dat er altijd rond het holleken eene soort van klein geluw molhoopken ligt; als waren al die hollekens kleine vuurbergen met eenen ring van zand omzet.

De *Cerceris* in de vrije lucht nu, rekt eens goed zijne vlerkjes, schudt het zand van zijn lijf en rust nog eene poos in de blijde zonne. Maar hij kwam niet alleen naar boven om te genieten, maar ook om te werken, en te zorgen dat zijn slag niet zou verloren gaan.

Ook en duurt de rusttijd niet lang. Opeens strekt hij zijne vlerkjes uit en in eenen wip is hij weg en door.

Wien 't lust, kan hem volgen en zien wat hij gaat verrichten? Ik blijf liever hier, want 't ware veel moeite voor weinig bate.

Wij kunnen dit anders wel te weten komen.

Ziet, daar komt er een afgevlogen; in eenen oogwenk vliegt, of liever valt hij neer op den grond en zet zijnen weg ‘te poote’ voort, loopt rond, als of hij naar iets zocht, gaat bij eenige hollekens voorbij en eindelijk verdwijnt onder den grond.

Mij dunkt dat die *Cerceris* die daar binnengekomen is, er zoo dik uitzag: hij schijnt mij veel zwaarder dan deze die vroeger wegvloog. 'k Zal wel weten wat er aan scheelde.

Niet lange moet ik wachten, want daar komt er een af; ook deze schijnt mij merkelijk dikker. Met eenen slag van mijne hand ligt hij op den grond; hij recht zich weer en verdwijnt; maar zie, hij heeft iets laten vallen; 't schijnt een bolleken. 'k Raap het voorzichtig op en ziet! 't Is een klein *kevertje* (coléoptère), een van die kevertjes die van voren aan hun kopje eene soort van snuit dragen, alsof er kleine olifantjes waren onder de kevers.

Dit kevertje behoort tot eene der menigvuldige soorten die geboekt staan onder den naam van *Snuitkevers* (Curculionides, Charençons) en waarvan sommige wel bekend zijn om de schade die zij aan de granen toebrengen, zoo b.v. de Rijstkalander (Calandra oryzae L.); eenige soorten dier snuitkevers komen voort van de kleine wormen die in hazelnoten (Balaninus nucum) in eikels, erwten, enz. zitten.

Zoo heb ik een twintigtal onzer bietjes op de zelfde wijze hunne prooi ontroofd en iederen keer, kwam ik in bezit van eenen snuitkever. Al die snuitkevers en waren niet van ééne soort; 'k heb er voor 't minste van zes verscheidene soorten gezien, de eene wat grooter dan de andere, maar de middelmate was alzoo lijk een klein erwtje.

Zoo komen wij te weten waarom onze *Cerceris* zoo druk en gestadig om-end-omme rond zwiert, over en weêre, uit-

en inkruipt, en maar zelden rust. Hij is immers op zoek achter kevertjes, die hij één voor één naar 't holleken brengt en ze daar zorgvuldig wegsteekt.

Wat gaat ons bietje daarmeê doen? Ge meent dat het voorraad binnendoet voor 't wintertij? Toch niet of althans voor hem niet. Immers onze *Cerceris* en zal nooit de slechte en koude tijden beleven; hij zal dood zijn lang vóór de winter aankomt. Hij zorgt voor zijn nageslacht dat onder de aarde geboren, er lange maanden zal verdoken blijven leven en daar volwassen moet worden alvorens aan het helder zonnelicht te voorschijn te komen. Doch hoe kan hij bij middel dier kevertjes voor zijn nageslacht zorgen? Om dit klaar te krijgen, zullen we maar een nestje vernietigen, 't is immers de moeite weerd. De gangen er van zijn in 't zand gegraven en daar vinden we den voorraad: eenige snuitkevers die roerloos liggen, de eene naast de andere, en bij of op dewelke een eitje neergelegd is. 't Is klaar, de kevertjes moeten dienen tot voedsel van de rups die uit het ei zal te voorschijn komen en later een nieuwen Cerceris vormen.

Alles is dus voorzien, de *Cerceris* vergaart voedsel voor het nageslacht, juist lijk de temme bietjes honing en stuifmeel vergâren. Maar blijven de diertjes zoo lang goed als de honing en het stuifmeel? Zullen zij niet al lang verdroogd of, slechter nog, bedorven zijn vooraleer zij tot iets zullen kunnen dienen?

Dat ware geheel natuurlijk in 't geval dat de kevertjes zouden dood zijn lijk het schijnt, maar schijn is bedrog. Daar liggen zij wel roerloos maar toch niet dood. Onze *Cerceris* is slim genoeg om te weten dat na de dood alles bederft en daarom zwicht hij hem wel een der diertjes te dooden.

Maar zij en mogen ook niet vrij en vrank voortleven, anders ware 't nutteloos zoo te werken om voorraad op te doen; die brave diertjes zouden algauw den uitweg gevonden hebben en de ontroofde vrijheid weêr bekomen. De *Cerceris* moet dus zijne gevangenen zoodanig verlam-

men dat ze niet kunnen vluchten en nochtans intusschentijd niet en sterven. Dat vraagstuk is zeker een van de moeilijkste en menig deskundige zou lang moeten zoeken voordat hij dat klaar kon krijgen.

Ons bietje heeft daartoe van Ons Heere een wonder vernuft bekomen en 't lukt uitermate wel in 't oplossen van dat vraagstuk.

Dat kunnen wij gemakkelijk onderzoeken: de snuitkevers, die ik aan die bietjes ontnomen had, heb ik natuurlijk bewaard en zorgvuldig onderzocht.

Aan geen een van al die diertjes en was er letsel of wonde waar te nemen; zij en roerden niet, en toch kon ik bemerken dat zelfs na vele dagen al hunne leden zoo buigbaar waren als binst het leven en na langen tijd maar wierden ze stijf en broos, 't gene nochtans met de doode kerfdieren na een of twee dagen 't geval is.

Nog meer. Hunne lichaamsdeelen en voornamelijk hun spijsstelsel blijft wonderwel bewaard: hadde ik ze na verscheidene dagen opengesneden, dan zou ik gevonden hebben dat al de deelen van 't lichaam: spieren, vetweefsels, voedingsstelsel, enz., nog levende versch waren, daar integendeel bij doode insekten al die deelen na korte uren bedorven zijn.

Fabre[1], die zoo geduldig, het leven en doen van de kerfdieren heeft nagegaan, zegt dat hij die schijndoode diertjes na verscheidene dagen ontleed heeft en bevonden dat ze nog in volle leven waren. Hij kon, niettegenstaande de lamheid, door gepaste middelen nog bewegingen voortbrengen in de horentjes en zelfs in de pootjes.

Dit alles bewijst ten volle dat de gevangenen in 't geheele niet dood en zijn, en alleenlijk als 't ware in slaap gewiegd. Op welke wijze de *Cerceris* en de andere graafwespen tot dezen uitslag komen zullen wij verder onderzoeken.

Wij zagen dus dat de *Cerceris*, zoohaast hij in de wijde

(1) Wie meer verlangt te kennen over het leven der kerfdieren, leze de werken van FABRE. *Souvenirs Entomologiques*, Paris, série I à VIII.

wereld verschijnt, maar met een ding meer bekommerd is, te zorgen voor zijn broed en nageslacht. Ook slijt hij de zonnige uren van de warme Juni- en Julidagen met het graven van nesten, en het opdoen van voorraad voor de jongskens. Is dit eerste nestje voorzien van voedsel, hij legt er een eitje in en sluit het kamertje. Dan begint hij er een nieuw te graven en voorziet het ook van kevertjes en een eitje. Daarna een derde, een vierde, totdat de zaken geheel in regel zijn, en hij zelf dan gerust en stille in het niet mag vergaan.

Wat zal er nu met het eitje gebeuren? Geheel natuurlijk ontwikkelt het en na eenige dagen komt daar een klein wormtje uit te voorschijn, een têer en nietig rupsje.

Het jongske is daar nu te midden van die harde gepantserde kevertjes die het moeten voeden, en van dewelke zijn leven en ontwikkeling afhangt. Gelukkig nog eens dat deze lam en roerloos liggen, anders ware 't arm diertje welhaast door hunne harde en krachtige pootjes vermorzeld en verscheurd; nu mag het er ongehinderd knagen.

Al wel van te knagen; maar die kevertjes zijn veel te hard, 't is al ijzer en staal dat hunne leden beschermt, slechts hier en daar is hun kleedsel wat flauwer, en nog zijn die plaatsen zoo wel gedoken. Nu 't gelukt hem toch een gaatje te boren op eene dier flauwe plaatsen en langs daar binnen te sluipen en hem aan die lekkere brokjes te vergasten.

Kenden onze beenhouwers maar een middel om alzoo 't vleesch in de brandende zomerdagen frisch en jeugdig te bewaren, dat zou voorzeker bij velen welkom zijn, voornamelijk daar waar de ijskassen nog niet gebruikt worden.

De eerste prooi is weldra leeg, en 't jongske, dat bijlange nog niet volkomen is, valt even gretig een tweede kevertje aan, en één voor één moeten ze al hetzelfde lot ondergaan.

Intusschen groeit het jonge rupsje rap voort; 't wordt groot en dikke.

Als de kevertjes opgeëten zijn en de tijd gekomen is dat de larve eene pop moet worden, is zij goed voldaan en bestand tegen een langen vasten. Het beestje verandert dus van vorm en gedaante, wordt roerloos en leeft stillekens voort met den opgedanen voorraad, zonder nieuw eten. In de lange wintermaanden volwast langzaam de wespe, die in de eerste zomerdagen haar popkleed zal openscheuren, en 't zand doorboorend, in volle pracht in de bovenwereld hare intrede doen.

De nieuwe *Cerceris* volgt getrouw de doeninge van zijne ouders na, al is 't dat hij van hen niets geleerd en heeft. Even snel en onvermoeibaar gaat hij aan 't graven, even vlug en vernuftig gaat hij de kevertjes opzoeken en uitkiezen voor zijn broed en weet alles te schikken rechts lijk men het vóór hem gedaan had. Wondere werken van den Heere die tot in de kleinste en nietigste dingskes zijne almacht en wijsheid op de wonderbaarste wijze heeft laten uitstralen!

***

De doeninge van al de andere *graafwespen* of *graafbietjes* is op weinig na dezelfde als die van onze *Cerceris*. Zij verschillen alleen in 't aanleggen van de woninge of van het nest, in 't verzamelen van de voeddieren, in 't slag en 't getal dier laatste en in nog eenige bijzonderheden van levenswijze. Alle komen hierin overeen dat zij in eene gemaakte of gevondene woonplaats, gegraven of niet, voorraad opdoen voor het nageslacht en op of bij den voorraad hunne eiers leggen. De voorraad bestaat altijd uit dieren, meest kerfdieren, en nooit uit plantenvoedsel. Zoo komt het dat geen enkel slag zeem en maakt noch stuifmeel en verzamelt, en 't schijnt mij wonder dat Heer Mervillie aan de achterpooten van onze *Cerceris* een borstel vermeldt, daar dit werktuig inderdaad niet en bestaat en van weinig nut zou zijn; een dingen is zeker en 't is dat de Cerceris, dien ik hier op eene spel vóór mij zitten heb, geen spoor van borstel en draagt.

De graafwespen en zijn voor 't algemeen geen ‘sociale bietjes’ in den zelfden zin als de temme bie'n, 't is te zeggen dat zij geen gemeenten en vormen die te zamen werken aan 't aanleggen van een en hetzelfde nut. Niettemin en leven al de soorten niet afzonderlijk. Sommige, al zorgt elk voor zijn eigene woning, leven toch samen, 't is 't geval met de *Cerceris arenaria*, *L.;* ook, hier te Leuven, lijk in de spoorhallen van Heule en Thorhout (*Biekorf*, 1903, blz. 185) vindt men bij honderde hollekens op eene beperkte plaats aangelegd: 't zijn echte wespensteden. Andere soorten leven in de eenzaamheid, lijk de kluizenaars in den ouden tijd, ze leven op hun buitengoed verre van steden en biegemeenten.

Verre het grootste getal graafwespen behooren tot twee familiën van vliesvleugelige kerfdieren, en die familiën staan bij deskundigen bekend onder de namen van *Pompilidae* en *Cabronidae.* Daarbij komen nog, eenige *Vespidae.* 't Zijn alle goed gewapende diertjes, maar in 't algemeen vreedzaam en die hunne angels maar en gebruiken om er hunne gevangene dieren mede machteloos te maken door ze te verlammen.

't Is ook klaar dat er hier van geen zwermen sprake en is, ten eerste omdat elk voor zijn huis zorgt en ten tweede omdat 't meestendeel den winter niet uit en zien en plaats maken voor de nakomelingen die dus hunne ouders nooit zullen kennen, en hunne opvoeding zelve moeten doen. Die jongen zoeken, gelijk die van Cerceris, elk op hun eigen een nest aan te leggen waarin ze voeder en brood zullen steken.

Het getal eieren dat door de graafwespen gelegd wordt is, in vergelijking met onze temme bietjes en andere gemeentewespen, gering en dat is nog al te verstaan, want de moederwespen en zouden geen tijd genoeg hebben om zoo vele nesten te graven, en er voorraad voor op te doen, en daarbij onze diertjes zijn nog al liefhebber van een rustpoosje te houden in de blakende zonne.

De rups of larve die uit het eitje te voorschijn komt,

na den voorraad verslonden te hebben maakt een kokertje en sluit er hem in om daarin te verpoppen, juist gelijk vele vlinders het doen b.v. de zijdeworm. Men verstaat gemakkelijk dat de nestjes die gegraven zijn in zandgrond niet al te waterdicht en zijn en 't ware noodlottig voor de poppe moeste ze daar alzoo naakt en onbeschermd geheel den winter in eene doornatten grond blijven liggen. Ze zou onvermijdelijk nooit het licht zien. Ook heeft de Schepper daarin voorzien. De koker uit zijde gemaakt ware reeds een goed beschermmiddel, maar nog niet voldoende. Daarom maakt de larve mij daar een kokertje dat tegen alles kan: 't bestaat bij vele soorten van graafwespen uit verscheidene lagen gespinsel, dat nog van binnen met een soort van vernis bestreken is, en alzoo tegen koude en natte uitermate bestaat.

Wat de nestplaats aangaat, deze verschilt nog al van soort tot soort. De meeste graafwespen verdienen goed hunnen naam, daar ze hunne nestjes zelve in den grond uitgraven, maar de eene verkiezen zand, andere kleiachtigen grond, of zelfs nog rotsgrond. De goede plaats wordt uitgekozen: vele nestelen op effene plaatsen, andere integendeel graven hun nest op hellingen, bijzonder langs holle wegen; verscheidene zoeken daarbij nog eene plaats waar hun nest langs boven beschermd is door eenen vooruitspringenden steen of iets anders dat den ingang beschut tegen den regen. Sommige graafwespen leggen hun nest aan in oude muren waar zij gemakkelijk hollekens kunnen in maken[1]; zoo vindt men van die diertjes die boven de muren van oude huizen nest hebben en daar beschut zijn door het afdak.

Eenige soorten, en die daarom ook min wel graafwespen genoemd worden, gebruiken tot nestplaats de holten die ze in planten en boomen vinden en waar ze zonder eenige

(1) Die soorten mag men niet verwarren met sommige wespen die zelf een nest metselen met behulp eener harde stoffe en die om die reden *metselwespen* genoemd worden.

voorbereiding hunnen voorraad op doen en het broed steken.

('*t Vervolgt*).
R. DUMEZ.

Mengelmaren

Hugo Verriest in Holland

UIT de '*Nieuwe Rotterdamsche Courant*' van Donderdag 29 Sept. 1904.

Men seint ons uit Amsterdam:

Voor een geheel gevulde zaal heeft Hugo Verriest hedenavond gesproken over zijn lieven vriend den onsterfelijken dichter Guido Gezelle. De spreker, pas van een zware ziekte hersteld, had nog niet de volle beschikking over zijn stem, maar de menschen waren zoo stil, dat van het vaak fluisterend gesproken woord niet veel verloren is gegaan.

Wat hij zei en zooals hij het zeide, was zoo heel iets anders, dan wat men onder een voordracht of conference pleegt te verstaan, dat wij als door iets geheimzinnigs naar den spreker toe getrokken, hem de woorden van de lippen lazen. Na ons in den wonderen geest van den Vlaamschen dichter te hebben doen inleven, werden wij. na de pauze, in kennis gesteld met 15 liederen uit de zoogenaamde kleengedichtjes van Gezelle, door Catharine van Rennes gecomponeerd en onder hare leiding uitgevoerd door een klein dameskoor. Telkens las Verriest den tekst en gaf ter inleiding van sommige gedichtjes de geschiedenis van het ontstaan, waarna dan het koor ze zong.

Ik kan niet zeggen, dat voor mijn gevoel de zangmelodie ging boven de spreekmelodie des dichters, gelijk zij ons uit de voordracht van den heer Verriest de ziel bewoog. Natuurlijk troffen in de muzikale behandeling vaak die zinrijke wendingen en kleine accentjes, die in alles wat Catharina van Rennes componeert, getuigenis geven van haar zeer bijzonder talent, en van sommige liedjes was ook de stemming wel goed getroffen, bijv. van 'Hebt Compassie' en 'Gij badt op eenen berg alleen.'

Maar er is in de verzen van Gezelle een ik en weet niet wat, dat zoo zachtkens onzen geest wiegt, in ons zingt met zoo 'lijzig gefluister', dat het, vastgelegd in notenmelodie en gebonden aan de strengere rythmiek der geschreven muziek, het ondefinieerbare verliest, hetwelk er de groote bekoring van uitmaakt. Wij mogen echter niet verzwijgen, dat de heer Verriest er volgens het slotwoord, dat hij sprak, anders over dacht en ook het publiek herhaaldelijk door zijn applaus zijn instemming met het gehoorde betuigde.

[Nummer 20]

Doodendans
(*Vervolg van bladz. 295*)

DE schouw wierd hersteld, opgedaan, voltooid. Niemand die dacht op het kaafgat, de pijpe, de longer der schouw...

Dat was mij al een aardige schouwe; men zag er geen lucht door, eene draaiende pijp liep schuinsch weg langs een geveltorre en stak daar al met eens al buiten zoo vreemd haren kop uit.

Daar en zat geen trek in; men legde hout aan, ontstak, maar de rook sloeg in de zale en het vier danste ook zijnen doodendans.

Was het misschien uit dien hoofde dat men eene tweede schouw had gesteken?

Een tweede pijp naderhand gemaakt boorde door muur en al en liep langs den buitengevel met groote roode pannen.

't Ging zomer worden, en men liet de zaak onverlet.

De blijde mei kwam aan.

Het edel woonhuis wierd kostelijk voorzien van huisgerief, 't geleek een prinsenhof.

Een nieuwaangelegde lusthof wuifde zijne jonge lentebladeren in de zelverblauwe lucht.

De stallen wierden gekuischt en gereed en het nederhof met alle slag van pluimgedierte bevolkt.

De zwaar bevrachte wagens waren al piepen en al kraken traag en log het hof bingereden; nu keerden ze ijdel terug en dokkerden licht en vrij op den verren steenweg en zongen in hun grove taal hun eeuwig vaarwel.

Het ruwe werkvolk was vertrokken, dat krachtig volk dat geheele godsche dagen zong en klong, en in zulk een korten tijd een zoo schromelijk werk had afgeleid.

In het breede wagenspeur kwamen de lichte rijtuigen afgereden en in de stappen der werkers kwamen nu de heeren gewandeld.

Zij kwamen op als een ongeweerte.

Een gewissen morgen, met het krieken van den dag waren ze daar, ze waren daar gezet, en... t' huis van den eersten keer.

Ze spanden uit, stalden de peerden en deden de kave rooken.

In de prachtige zalen wandelden slanke gestalten, en in den zonnigen hof liepen vier blonde krullebollen. Ze speelden met hunne waterhondjes en men hoorde ze lachen en kachen, gieren en tieren en hunne kindervreugde gulhertig uitschetteren.

Menheer was uitnemende tevreden over zijn zomerverblijf en Mevrouw en vond het hier niet min goed.

De vrienden en magen die hun gezelschap hielden en vonden geen woorden genoeg om met alles te boffen en te stoffen dat er ten huize en ten hove was.

Met Seven de knecht en Trientje het meisen lag het anders geschapen. Sedert dat zij gehoord hadden wat al vreemde dingen het volk over het oude slot vertelde, hadden ze als een gruw in hun lijf gekregen.

'S avonds dachten zij overal spoken te zien, en tooverie te vernemen.

Menheer had er zijnen deun in die twee brave zielen te plagen. 's Navonds als de wind zoefde in de hooge schouwe of langs de scherpe daken raamde, gebaarde hij op zijn gemak niet te zijn.

‘Trientje’, zeide hij, ‘ik geloof dat ge gelijk hebt, 't dunkt mij dat ik ook eentwat hoore. Zoudt ge niet zeggen dat er iemand al tillevoeten op den zolder aan 't wandelen is?

Hoort gij die rutteling, Seven? Hebben die mannetjes daar in de schouw niet verroerd?

Zoo wist hij iederen avond iets uit te versieren, zoo dat Mevrouw zelve het haar aantrok.

‘Och! gij plaagsteert, ge zoudt gij iemand den dood aanjagen, met al uw spoken.’

‘Vader, onze leeraar heeft ons gezegd dat er geene spoken bestaan’, riep de kleene Albert, ‘al trijffels al prullen van den ouden tijd, zegt hij.’

't Ware te wenschen, dacht Seven, maar hij en dorst het niet zeggen uit vreeze van belachen te worden.

Het wierd zomer, volop zomer.

Het weder vergroeizaamde, het buitenleven wierd aangenaam.

Seven had schier alle dage in te spannen, en het rijtuig rolde door de groene weiden, de lachende velden en wierd door de geheele streke aldra bekend.

Trientje begon haar te jeunen, en de spoken wierden vergeten.

Een groote dag was op handen, alle jare gevierd.

Trientje zat in verlegenheid, hoe zou het hier te lande verre van alle gerief, hier te midden het gers - 't was zijn gewone spreuke - Menheere zijn feestdag behoorlijk vieren?

Hemelsche deugd!

Dit wierd stilletjes weg aan Mevrouw heur oor gevezeld.

In den namiddag moest Seven steewaarts rijden, alles aankoopen en met den valavond t'huis zijn.

Met zonondergang begon de feestlijkheid.

De groote zale wierd net gekuischt en alles was op zijn vierkante.

De schoone eekenhouten tafel wierd met kleurig oud porcelein bezet en glimde van zelveren schalen en bekers. De groote koperen luchter kreeg voor de eerste maal eene blanke ronde keersen, die een aangenaam licht op geheel de doening wierpen, en alles zoo geestig en zoo gezellig maakten.

De kleene krullebollen waren geheel verkleed; de meiskes in 't wit en de knechtjes in 't rood; ze hielden wisselverwige bloemtuilen in de handen, en waren bezig met de verwelkoming die ze zouden uitspreken.

De verlegenheid deed hunne oogen pinken en hunne lippen bibberen.

In de kleine zaal daarnevens wachtte Menheer ze af.

Trientje zou het zeggen als het spel moest beginnen; maar ze waren afgesproken nog wat geduld te hebben, Seven zou allicht aankomen.

Die niet en kwam was Seven.

't Wierd laat, zeer laat, te laat.

Mevrouw gebood te beginnen.

De kleenere trokken vooruit, klopten op de deur, boden de bloemtuilen aan en Albertje zei luidop wat Trientje hem had van buiten geleerd:

't is heden uw feestlijken avond, en morgen uw feestlijken dag 't is 't weerd dat ik u besteken mag.

Menheer wierd binnengeleid; Albertje en Gustje trokken hem bij zijn hand, Grietje hong aan zijnen arm en het kleen Annatje sprong rond hem en danste van blijdschap: 't was een leven en eene kindervreugd ongehoord.

Aan het hoofd der tafel stond Vader zijn avondzetel met de eerste bloemen uit den hof omwonden, men zag geen hout meer, 't was een levende bloemhut van groote hofroozen, dalias, dubbele magrieten, waartusschen kleendere vergeet-mij-nietjes, anemoontjes, viooltjes, krinkeldewinkel gesteken waren. Geheel de heerdwieg lag vol pluk van welriekende bloemen van alle slag en verwen, en 't midden daarin stond op een staan van gebeeldhouwd eikenhout het marbelen borstbeeld van Menheere.

Een lieve wimpelkroon van fijne uitgezochte bloemtjes waaronder weeral vergeet-mij-nietjes omringde den witten schedel, die daar nu stond gekransd en gekroond te midden de veertien statien van den doodendans!

Menheere zag er ontroerd uit en zette hem voorzichtig neder in dit bloemenbed, dat zoo aardig deed daar s'navonds bij die pinkelende lichten.

'Menheere is er van gepakt' deed Trientje, naar Mevrouw, die nu ook vooruitschoot en haren man een prachtigen zelveren kroes aanbood.

Dan kwam Trientje met eenen pak echten wervikschen, en Seven, helaas! die nog niet te zien was, moest hem naar oude geplogendheid de pijp aanbieden die nu nevens Menheer op tafel lag.

Het was een lange steenen pijp, met roode en blauwe papierlingen er rond gekrinkeld en een groote roode blomme in den kop!

Menheer had leute als hij ze bezag.

De bloemtuilen wierden vóór hem op tafel gezet en Trientje bracht de spijzen op. Het kende Menheer zijne gading en kwam eerst met een jong malsch pintaadetje, dat hij flink op de vorke nam en het daar zoo goed handhaafde dat er geen spierelinksche vleesch meer op bleef. 't Wierd zuiveruit een geraamte.

Op zulke dingen stonden de jongens paf; Annatje gaapte er bij, en Albertje zou dit later ook kunnen.

Mevrouw schonk haren gemaal den eersten ruimer wijn.

Het edel vocht gudste als purper bloed uit den hals der flesch en vulde met wellust de keel van het even edel metaal; dan perelde het zachter en trager tot de boorden, en liet daar een witten zoom over, waar een ring kleene kleene zaantjes wit en purper kwamen nederzitten. Een laatste drop plomde nog 't midden derin.

'Een druppel', zei Menheer, 'één, en hij is nog welgekomen; dat zegt ons dat de wijn niet bij glazen en glazen maar schier drop voor drop zou moeten gedronken worden, zoo edel, zoo kostelijke drank is hij'.

Menheer at veel en zeere, dronk matig en hield wat over voor de pijp.

Mevrouw was in alles geregeld en at weinig, proefde alleenlijk den wijn, maar wachtte naar het gebak!

De kleene lieten het hun vooral smaken, doch vielen aldra stil.

Ah! riep Menheer, ze hebben eentwat gehoord, Trientje heeft hun iets gezeid; daarom is hun honger reeds over.

Maar daar zijn geene taarten, geene koeken, deed Mevrouw, Seven komt niet in.

'We hebben ze gezien in den keuken, Trientje heeft er zelf gebakken' riepen vier kindermonden...

Mevrouw was er uit!

Nog kwamen kleene sneppen, waterhoentjes, en eene groote patrijs te berde. De helft bleef over.

Trientje bracht eindelijk de koeken, 't waren er van alle slag, lichte oliekoeken gelijk kleene sponsen, pallulen en wafers, schietspoelen en klakkaarts en laatst van al eene groote groote taarte, een wagenwiel.

Als Trientje er mee opkwam, tierden de vier jongens van blijdschap en verrassing; doch de brandsnede van hun honger was al lange af. Hunne oogen waren meerder dan hun buikske. Dan.... Ze begonnen er mee te spelen.... er teerlingen van te maken, huizetjes en ventjes; langzamerhand wierden ze te strooien, te brinselen, de tafel rond, en vielen eindelijk stille als een molen zonder wind.

Mevrouw zat te monkelen; Trientje had hem willen kwaad maken maar 't en kon niet; Menheer smoorde rustig zijn pijpe. Hij zag er voldaan uit, smekte met ware wellust aan zijnen beker; en joeg van tijd tot tijd van tusschen zijne fijne lippen, een dun striepken rook, dat al zweven vooruitschoot, dan krinkelkronkelde naar boven, uiteenzette en verzwond in nog dunnere lintjes schier onzichtbaar. Al die krinkelingen bleven vergaard tusschen de zoldering en den luchter en hongen daar als een huiselijk ongeweerte boven 't hoofd.

De kermis was gedaan, de leute gehouden.

De kleenen kroopen rond vader, en begonnen over al dat

zij zagen te talen en te vragen; 't was immers de eerste maal dat zij in de groote zale den avond mochten overbrengen. Nu en dan hoorde men Trientje hun toesnauwen: Och! gij vraagsteerten, laat vader gerust, gij zoudt een boer zijn wijsheid afvragen.

Menheer vond daar zijn verzet in.

‘Vader’, zei Annatje, ‘waarom zitten al de vensters hier zoo hooge, we kunnen er niet door zien? waarom die groote deur in 't midden van die vensters? is er daar ook water bachten? mogen wij morgen overal rondzien?

‘Vader’, zei Gustje, ‘ga ik later ook mijnen feestdag mogen vieren, hier in de beste zale? wanneer ga ik mogen smooren?

‘Ge moet nog al lange wachten, schetterde Albertje, ge moet eerst groot zijn, en ge en hebt nog maar twee jaar nen broek aan! en, 't zijn maar de menschen die getrouwd zijn die hun feestdag vieren.

‘'t En is geen waar’, deed Grietje, ‘uw leeraar en is wel niet getrouwd en hij viert ook zijnen feestdag.

Vader, riep Gustje, ga ik ook mogen trouwen, wanneer?

Mevrouw die reeds zat te tukkebollen schoot wakker voor goed van klaar lachen, en Trientje dat al begon te druilen en te kraanoogen loeg nu op zijnen stoel dat het schudde.

‘Vader’, vroeg wederom Albertje, ‘wat zijn al die ventjes daar in den heerd? laat ons eens gaan zien?

Menheer had liever te rusten en zijne pijp rustig te rooken.

‘Al boven staan de heiligen, en al beneden de duivels’, deed hij kort weg.

Dat en voldeed niet.

Trientje wierd aangevat en het zou alles uitleggen.

Trientje miek er kort spel mede, 't en moest nooit denken.

Het nam goed kome het uit, de eerste heilige de gereedste, nam d'eene voor d'andere, Sinte Catharina voor Sinte Barbara, en dacht niet beter of Sint Joris was Sinte Maarten, of moest het maar zijn.

Met de tegels en kon het geen weg: dat was het vagevier...

Menheer loeg dat hij hutste.

‘Maar, weet gij’ sprak Mevrouw, nu zeer ernstig, ‘dat het schromelijk laat wordt.’

‘En horkt wat voor weere’ schoof Trientje er in.

't Was meer dan avond, 't was nacht, donker nacht!

Een wild weder hong in de lucht; 't waaide en buischte fel, en bij stonden liep er als een waggelende donderwagen hokkende en schokkende door het scheurend geluchte.

De wind huilde in den wijden schoorsteen en schormde met wilde zwepen langs de scherpe dakingen. De weerhanen kreeschen op hun ijzeren spillen, de ruiten lutterden in hunne looden ramen, en kleene tingelingen kwamen rekewijs van boven langs de schalien nederwaarts gedokkerd, wipten over de breede euziësteerten en plompten in de wallen.

Bij stonden kwam het voor alsof geheel het gebouw ten gronde toe waggelde: dan was het alsof een geheel leger kwaweeregeesten rond de hooge daken ridderde en de veursten slagewijs bestormde.

't Viel al stille binnen de zale; iedereen dacht aan Seven.

‘Ontsteekt licht op den toren’, beval Menheer, ‘dat Seven er kan op voortgaan, 't zal hem doen haven’.

Trientje ging, en kwam seffens weder.

‘Menheer, de deur van den trap is zoo hard toegewaaid dat ik ze niet kan opendoen’.

Wat daarmee gedaan? Menheer denkt.

't Zijn toch nooit geene dieven in huis? dat zij Seven aangerand hebben, en nu het huis te keere gaan?...

‘Het is al lange dat ik meende iets te hooren’, zei Trientje, ‘doch om uwe vreugde niet te stooren, heb ik van niet willen gebaren.

‘Boven?’, vroeg Mevrouw, ‘lijk zacht wandelen?

“Rechts”.

“Heb het even gedacht”.

“Och God”, riep Trientje, 't is half een! 't kunnen spoken zijn;

tusschen twaalven en een,
zijn al de spoken te been’.

Een schrikkelijke krak, boven op de zoldering!

Dan nog een wat korter; dan een lang lang verzuchtend kraken, en eene oorverdoovende rammeling alsof een wagenvoer drooge stokken van een hoogen berg kwam neergeschommeld... dan, eene rutteling als kwamen wel duizend spoken op klutterende geetenbeenderen langs de schouwe ineens de zale binnen...

Vluchten was vluchten!

Alles in den brand gelaten.

Meteen lag de groote schouw en een deel der zale vol doodsbeenderen... zij vielen, vielen bij geheele zwermen; som waren geheele, som halve geraamten, som bleven in de heerdwieg staan, bout rechte; som knakten voorover op den vloer op de stoelen tot tegen den tafel.

De doodshoofden lagen dik ondereen; zij rolden over de tegels tusschen tafels en stoelen tot in 't midden der zale.

Even begon een getuit en gefluit, een geroep en geharrewar, eene kreveling en schermutseling op den zolder, alsof nu geheel de hel was uitgelaten.

Later verging het in lachen en kachen, dansen en springen, zingen en klingen, drinken en schinken.

Buiten stond geheel het slot als in brande: de vensters laaiden en op het verdiep stonden nare geraamten voor de ruiten te greinzen en dansten aldaar hunnen tweeden en laatsten doodendans.

HORAND

Hebt ge ‘de Vlagge’ gelezen over H. Verriest?

GAAT haalt een wandelinge door een sturen achternoene: laat waaien dat waait, laat u doorvliegen van 't zand, stapt voort, en komt thuis uit den arrigen herfstlucht van Vlanderen, doorkerteld, doorkiezeld, verlamd in de beenen, verwarmd in 't lijf en... vervlaamscht in den kop. Zet u dan, en blijft gezeten, moe, aleen, in een duisterachtig ruim. Om den wille uwer moedheid zult ge u alle eigenwerk ontzien. Dus neemt dan het werk van

anderen; en leest het laatste talmerk van *De Vlaamsche Vlagge:* '*aan Hugo Verriest*'. Leest dat met één trek; nu en dan herleest een woord een beeld, keurt en bedenkt een zeggen: 'hoe Verriest dit...' en 'hoe Verriest dat...', en leest van zijn stemme 'die Vlaanderen deed *herleven*'; verbeeldt u Verriest zijn '*Ingoyghem*' zooals Stijn Streuvels het u daar afschildert; beschouwt hem aan 't werk '*als leeraar*'; ziet hem '*naar Noord-Nederland*' optrekken om op een veld dat wijder is dan een koude leerzale of een eenzame heerdnisse, en om bij wakkerder volk dan de rechts ontwakende Vlamingen, zijn Vlanderen in gekendheid en achtinge, in aanzien en eere, in roem en in heerlijkheid te doen stijgen.

Verneemt dan ook zijn middel tot dat herscheppingswerk! Teenemaal berust het op zijne eigenaardige en buitenmatige '*Zielkennis*' waaruit hijzelf zijn volk liefheeft en het oprecht goed wilt. Ten strijde en ter zege mêeslepen is zijn werk geweest, dan vriend en vreemdeling betooveren zijn wapen. Hij sprak! Begeesterd was de knaap, begeesterd de strijdmaat zoo van hier zoo van elders, begeesterd is thans heel Dietschland dat Rodenbach verloos en Gezelle begroef, maar dat nog Verriest overhoudt en Goddank nu uit een ziekte ziet heroprijzen.

Lezer, gereedelijk zult ge alsdan de *Vlagge* aan den kant leggen, opstaan, en, met uw handen in uw zakken verborgen, en uwe oogen weg van den dag en de strate, op den hoek van eenen tafel gaan zitten leunen. Wacht: uw hoofd zakt: uw blikken, sterrelinge open, zullen pogen lijk achterwaard te zien in uwe gespannen hersenen, naar onduidelijk dooreenschuivende gedachtenwezens; uwe ooren ook zullen gestreken staan, leege op den hurk naar eene wereld oorbeeldige geruchten.... En denken zult ge! En denken op Vlanderen, en denken op Verriest, en denken op u!... Mijmeren!... Een rillinge! Een trillinge! En ge rijst van genot: 'omdat ge Vlaming zijt, gij ook!'

God zij gedankt! Omdat ge een Vlaming zijt, gij ook!

Die Verriest, dien ge te bewonderen kreegt is uw man! Zijn velden zijn de uwe! Zijn volk het is 't uwe. Hij zocht en

ontleedde; hij deed dat beter dan Conscience, beter dan Bourget, op zijn Shakespeare's: en hij besloot dat uw land het groenste is, en uw lucht de zoelste, en uw lieden de mildste. Hij sneed tot in de zielen, niemand dieper, niemand omzichtiger; den snok van ieder herte, den gloed van elken drift mat hij aan zijnzelven. En Verriest wierd Verriest, dacht en sprak en zong en leefde lijk Verriest, aleenlijk omdat hij Vlaming was... hij Vlaming, lijk gij ook. Zijn zieltinten, zijn pogen, zijn zegevieren waren voor Vlanderen, voor U! Dat werk, die geest, dat herte, dat leven, die ziekte... dat lijden voor U.

Omdat dit alles, omdat Hij voor Vlanderen was, wierd hij groot! Heil! En zeggen dat ge een Vlaming zijt, gij ook!

Vlanderen bleef God getrouw! 't Bleef Vlaamsch! Doch 't wierd miskend... Maar iemand kende 't goed, die zeggen kon wat hij wist; iemand, die nog meer als gij betooverd door Vlanderen's bekoorlijk veld en volk, dan zelve, wat gij niet kunnen gingt, t'allenstonde en overal alle de anderen, de verkoelden de verstevenen heropstreelen kon, en overgolfde met trotscheid voor uw aanminnelijk land. Gelukkig Vlanderen met die gezonde zinnen, met dien rechtschapen geest, met dat onmetelijk ongierig herte uwer slavende ouders, uwer ingenegene verwanten, uwer eeuwig-leutige en troostende vrienden! Om 't heldere en 't warme, om 't gulle, 't geestdriftige, het rijke van Vlanderen's zielkracht; om datgene, wat gij betracht spijts het medelijden van velen, ook te beminnen, om Vlaming te zijn lijk gij; om meer, om dit alles van alleman te doen beminnen, om u dus tot een voorbeeld van Vlaming te zijn, daarom gaf God u een Verriest!

O Eerweerde! Men zal zeggen dat ook gij een mensch zijt, dat wil zeggen een man met gebreken, een mensch, wat zoovelen maar aleenlijk 'n zijn! Maar dat ge van dien mensch: Verriest gemaakt hebt, dat zullen er ook maar weinig toch kunnen zwijgen. Weinig. Als sommigen uw doel beknibbelden en hun ongelijk gevoelden, en dan

uw werk beknibbelden en uwe houdinge en uwe tale en uw woord, en nogmaals hun ongelijk gevoelden, dan besloten ze eindelijk: ‘Hij is toch een wonderlijk man!’ Ze wierden geware dat ze nog allen samen niet één stuk uit 'n mieken, zooals Gij, één stuk dat, als een gedenkmaal van ons herleven, zienbaar daar staan zal in de geschiedenisse, in 't verleden, in den droom van ons Vaderland! Één stuk 'n zullen ze niet geweest zijn; één man, met één doel, één werk, één woord. Maar deze die zei: ‘Ons Vlanderen moet herleven’; en die dat heel zijn leven zei, en immer en ervig daarhenen poogde, die zal het geweest zijn; Gij zult het geweest zijn! Zoo waar en zoodanig Gij, dat Vlanderen - het Vlanderen uit het tijdvak der herlevinge - met U vereenzelvigd is geworden, met U in de wiege lag, met U meegroeide, en leeraarde en prak en sprak, en omendom in 't stille wrocht, zoetjes, onnijdig, liefdevol, streelendeweg; met U van jaren wierd, en Noorderwaard in trok om de broeders te melden dat het weêrom op en wakker was; .... met U, totdat het aleene gaan kon, en.... wacharme! totdat het aleene gaan moest, - terwijl Gij niet meer 'n kondet, - en dat het aleene ging, en dat het, aleenegaande, zijn eersten treurtocht naar t' uwent ondernam! Spreken was hem toen onmogelijk, maar schrijven kon het wel, en zijn gevoelens van dank en eerbied schreef het op de *Vlagge* die het meebracht:

Het schreef: aan Hem

‘die Vlaanderen deed herleven.’

En wij voegen er eerbiedig bij: Heel een leven met één woord en in ééne daad! Hoe arm? Neen, honderdmaal neen, hoe rijke! Want die ééne daad 'n kan aleen maar de daad geweest zijn van een vooruitzienden, een rechtschapenen, een krachtdadigen en lijdzamen man, de daad van eenen held ten dienste van het Vaderland.

God gave dat Hij nog lange leefde, en dat er na Hem nog andere zulken kwamen als Hij!

L. De Wolf

Mengelmaren

Gezelle-avond

Uit '*Algemeen Handelsblad*' Donderdag 29^{en} September.

WIJ hebben dezer dagen verteld hoe 'De Vlaamsche Vlagge' aan Hugo Verriest een aflevering heeft gewijd als teeken van vreugde over zijn genezing van zware ziekte: hij is wel de beminde Meester, Hugo Verriest!

Wie hem gisteren hoorde, toen hij sprak over Guido Gezelle, die begrijpt dat volkomen: zooals hij Gezelle lief heeft, zoo moeten anderen hem liefhebben. Het heeft hem 'onsterfelijk genot' gegeven wat Gezelle in de zeven maanden, dat hij zijn professor in de poësis was, tot hem heeft gesproken - hij betaalt den cijns der dankbaarheid weer aan zijne leerlingen - en ook aan ons, die gisteren genoten van zijn bewondering voor Gezelle.

Pastor Verriest sprak, nauwelijks hersteld van zijn ziekte, 'met kranke stem uit kranke borst'. Maar verstaan hebben wij hem toch. Er was, van de eerste woorden af, tusschen hem en ons die stroom van gelijkgestemd zijn - men heeft het wel eens gevoelselectriciteit genoemd - die maakt dat men elkaar begrijpt ook al ontgaan soms de woorden ons. Bewonderaars van Gezelle waren wij allen en hij, hij is de vriend, de liefhebbende leerling die Gezelle alles dankt - de sympathie die bindt was er al van te voren.

Maar dan ook weet die oude man, met zijn zachte stem, zijn verbazend expressieve gebaren en kleine handbeweginkjes, zijn lieve intonaties op buitengewone wijze te boeien. Ja, hij is wel 'de nederige pastor van een klein dorpke van het schoone en lieve Vlaanderen', maar hij is een redenaar ook. Wat sprak hij goed van dat 'klein portierke' en van dien student, die Gezelle beide te gelijk was in het klein seminarie! In een klein kamerken, met een venster op de straat, zat hij, en hij studeerde wel, 'Gezelle met zijnen waterkop', maar terwijl het linkeroor was voor zijn meesters, lag het rechter op de straat. En hij schreef de liederen op die het volk zong, de kinderen op Kerstavond en de meisjes, die op straat speelden - nu doen geleerden dat en noemen het folklore, maar 60 jaar geleden dacht niemand daaraan - en zoo is hij 'gegroeid uit den grond van Vlaanderen naar boven'.

Telkens kwamen in de zoetvloeiende zinnen van Verriest dan weer de professors en hun geleerdheid, en dan weer het klein portierke dat in de geleerde lessen wel mee deed, maar toch niet mee deed, dat gedichten maakte voor zijn professors en voor zijn vrienden, maar ook verzen schreef in 't geheim, dat 't niemand weten mocht, gedichten van zijn eigen ziel.

Ze kwam zoo ongekunsteld en zoo natuurlijk-ondeugend, die tegenstelling tusschen die geleerdheid en dat portierke, en toch was het als de fijnste redenaarskunst.

En allerbekoorlijkst was het toen prof. Verriest ons het liedje zei van de meisjes, die daarbij over straat dansen:

> Vanwaar komt gij getreden?
> Prunellegezelle, enz.

Hij voegde er bij: ‘Ware ik geen pastor, ik zoude 't u dansen’, maar toch kan hij niet laten even de soutane tusschen vinger en duim te nemen, om toch vooral duidelijk te maken hoe de meiskes dat dan doen..... en de lieve oude man, in zijn geestdrift om ons toch vooral zijn Meester, zijn Dichter te doen begrijpen was, toen en op andere oogenblikken, ontroerend om aan te zien.

Wat heeft hij ons doen begrijpen dat Gezelle macht heeft uitgeoefend over die jonge menschen die zijn leerlingen zijn geweest: Dichtwerken in zeven, acht talen die zij niet verstonden, deed hij hun begrijpen en genieten!

Wat heeft hij ons laten voelen, dat Gezelle nooit, behalve bij enkele ‘gelegenheden’, een vers maakte, dat het alles in hem zong, niet in bepaalde voeten en maten, maar in den rythmus, in de klanken die opwelden, die naar buiten wilden. En hij haalde aan, die klanken - in rhythme van Gezelle - op zijn tol:

> Timpe, tompe, terelink,
> vliegt van hier naar Derelijk,
> vliegt van hier naar Rompelschee,
> koper kop en stalen tee;
> wilt hij op zijn been niet staan,
> 'k moet er met de zweep op slaan:
> timpe, tompe, terelink.

En wat heeft hij ons doen laten zien, dat Gezelle de natuurdichter moest zijn, hij die zijn leerlingen buiten in het veld liet opmerken wat daar schoon is en daarna hen liet hooren hoe schoon het was door hen voor te lezen zijn:

> O, 't ruischen van het ranke riet!

of wel

> O krinklende, winklende waterding,
> met 't zwarte kabotseken aan.

Wij begrepen het, dat Verriest kon zeggen: ‘Al wat wij nu daar buiten in Vlaanderen schoons zien, hebben wij nu schooner thuis in de verzen van onzen Meester’.

Het waren goede oogenblikken, waarin wij geluisterd hebben naar de woorden van liefde en geestdrift van dezen ouden man met zijn lief geluid en zoetvloeiende taal. Wij hebben genoten van te luisteren naar dezen eenvoudigen man, die zeker ook liever bleef in zijn ‘nederig huisken’, zooals hij van Gezelle getuigde, maar niet heeft willen weigeren te gaan, nu hij nog eens kon spreken over zijn vriend en meester. En het doet ons goed te bedenken dat ook hij beloond is geweest door te zien dat zoo allen waren gekomen die ook Gezelle liefhebben, en door het hooren van de liederen, die een verwante ziel bij ‘kleengedichtjes’ van den meester heeft geschreven.

Maar hier is mijn taak ten einde.

GIOVANNI.

Het was al muziek die ons den geheelen avond in de ooren heeft getrild en ons den geest gekluisterd hield. Wij hebben den zacht vloeienden cadans der poëtische taal van den bezielden lofredenaar van den grooten Vlaamschen dichter als muziek genoten; wij hebben den rhythmus van zijn taal als muziek gevoeld en zijn woorden als een liefelijken zang ingedronken.

En die indruk was zoo sterk, ondanks de zwakke stem van den pas uit een zware ziekte herstelden redenaar, dat wij ons afvroegen:

Kan na deze liefelijke, naïefpoëtische taalmuziek de zang nog tot ons spreken? Kan na de intieme voordracht der kleine gedichtjes die Cath. van Rennes in tonen verklankt heeft, de muziek dien indruk nog versterken of nabij komen?

Want die nederige man, die verklaarde Gezelle alleen door zijn geestdrift, maar niet door zijn gaven te kunnen eeren, schonk door zijn voordracht der gedichtjes, die Gezelle zelf 'nagelgedichtjes' noemde, omdat ze zoo klein waren, dat ze op de nagel geschreven konden worden, maar die hij later kleingedichtjes noemde op raad zijner vrienden, hoewel hij aan zijn eigen benaming bleef vasthouden, een zoo bijzonder en ongewoon genot, evenals hij door zijn voordracht voor de pauze deed (waarover het mij echter niet voegt in litterair opzicht te oordeelen) dat men ze niet anders kon denken, dan zoo teer en wazig als prof. Verriest ze voordroeg.

Maar toen na een korte toelichting en de voordracht van ieder liedje het kleine dameskoor of eene soliste die liedjes zong, gevoelde men dat mej. Van Rennes weer in dit kleine groot is geweest, niet door de gedichtjes vleugels aan te binden, want hoe zou dat mogelijk geweest zijn, maar door ze geheel in den geest in tonen weer te geven, dus niet om ze hooger vlucht te geven, maar om zich er mede te vereenzelvigen. Dat mej. Van Rennes in dit opzicht niet te veel heeft gedaan of willen doen, wat zeker tot een mislukking zou hebben geleid, pleit voor haar goed inzicht en zuiver gevoel voor deze heerlijke poëzie.

Hoe schoon heeft zij het liedje getroffen, waarin Gezelle uitdrukt hoe gaarne hij met de twee kinderen wandelde waarvan hij zooveel hield:

> Hoe zoet is 't tusschen broederen twee
> te wandelen, te wandelen,
> bemint men van de twee den een
> den een gelijk den anderen;
> bemint men ze alle twee en zij
> beminnen ook malkanderen
> gebroederlijk; 't is zoet erbij
> te wandelen, te wandelen!

Nog mooier was het vroolijke Meiliedje, dat daarop volgde. Bij het volgende liedje:

> Hebt compassie,
> Lange en vele zong ik, en
> hebt compassie,
> nu en kan en zal mijn stem
> hebt compassie,
> niet meer zingen, want ik ben,
> hebt compassie,
> oud en arme en bijkants blend...
> Hebt compassie,

vertelde de spreker ons, dat dit gedichtje is ontstaan toen Gezelle ziek en rheumatisch in zijn stoel zat en deed ons hooren, hoe hij het met een pijnlijk gelaat maar een glimlach om den mond zeide, en toen uit de voordracht de onwillekeurige humor was gebleken, ontwaarde men hoe juist mejuffrouw Van Rennes dien had gevoeld, en hoe goed gezien het was, dat zij dit niet door het koortje liet zingen, maar het zelf zong, want humor kennen onze jonge zangeresjes te weinig in haar voordracht, dat geheim bezitten slechts enkelen en niemand sterker dan mej. Van Rennes.

Heelgoed getroffen scheen ons ook

Janneke
mijn manneke,
mijn hert- en hemeldief,
kan der
wel een ander
neen! geen ander zijn zoo lief?

waarbij de spreker er op wees, dat, waar zooveel dichters slechts twee of drie tonen tot hun dienst hebben, Gezelle over een geheele gamma beschikt.

Doch bijzonder schoon heeft de componiste weergegeven het liedje dat Gezelle heeft gedicht op een wandeling toen hij den wind door zijn lange haren zacht voelde ‘streelen’ of het de hand van een kindeke, een spelend kindeke waar. Die schoonheid voelde ook het publiek zeer sterk en rustte niet voor het nog eens gezongen werd.

In het volgende: ‘Gij bidt op eenen berg alleen, en... Jesu ik en vind er geen, waar ik hoog genoeg kan klimmen, om U alleen te vinden’ heeft de componiste door den ouden kerktoon het naïef middeneeuwsch karakter weten te geven, dat vooral de Vlaamsche godsdienstige liederen zoozeer bezitten, en dat ook nog in de volkszangen van Vlaanderenland zoo sterk bewaard is gebleven. En zoo zouden wij voort kunnen gaan, maar willen alleen nog wijzen dat in het volgende liedje den blijden rhytmus die er in gelegd werd door prof. Verriest zulk een treffenden weerslag vond in de muziek, niet alleen door de compositie maar ook door de wijze waarop het voortreffelijk muzikaal ontwikkeld koortje (ik spreek met opzet niet van ‘goed geschoold’ omdat dit bij mej. Van Rennes middel maar geen doel is) dit zong. Ook de beide solo-liedjes kwamen goed tot hun recht.

En ik dacht: hoe weldadig doet in onzen tijd van ingewikkelde wetenschappelijke kunst, met reuzenmiddelen en de hoogste kunstvaardigheid voorgedragen, die eenvoudige dichtertaal en dichterlijke muziek aan, die ons als het ware als een sprookje uit vroeger tijden in de ooren klinkt en in onzen geest blijft nazingen.

De spreker heeft niet ten onrechte mej. Van Rennes een verwante ziel genoemd, want zij heeft door niet te veel te geven en door zich met fijn gevoel binnen de grenzen van haar taak en van hetgeen zij vermag te geven te houden, getoond Gezelle's poëzie te voelen en te verstaan.

Zij heeft van de nagelgedichtjes geen foliantverzen willen maken. Hoewel wij het eerste vers:

ik jeune mij daarin
ik jeune mij daaraan
als ik een liedje mag dichten;
ik jeune mij daarin
ik jeune mij daaraan
als ik het liedeke kan.

nog wat eenvoudiger van voordracht hadden gewenscht en in andere versjes op sommige momenten den teeren toon niet overal geheel bewaard bleef, heeft de componiste zich in deze zangen weer doen kennen als een zeer bijzondere poëtische artiste, die vooral in de meer luchtige versjes den dichter zeer nabij is gekomen.

v. M.

[Nummer 21]

Rikki-Tikki-Tavi

DIT is het verhaal van den grooten strijd dien *Rikki-Tikki-Tavi* voerde, mans alleene, in de badzalen van den grooten bungalow[(1)], in Segowlee's legerzate. *Darzee*, het klêermakerke[(2)], hielp hem, en *Chuchundra*, de musk-ratte, die nooit uit en komt tot in 't midden van den vloer, maar die altijd rondsluipt langs den wand, gaf hem raad; maar *Rikki-Tikki* was het die slag leverde.

't Was een slangestekker, zoo iets als een kleine katte van pels- en van steertswegen, maar net als een wezel van kop en van doeninge; het beestje kon scharten over geheel zijn lijf, met 't is gelijk welk, hetzij vóór of achterpootje, waaraan het dienst vroeg; het kon zijn steertje

(1) *Bungalow* is de name, van een leeg, lichtgebouwd huis, waar de Engelschman in woont, in Oost-Indie.

(2) *Klêermakerke* is een klein vogelke dat, om zijn nestje te bouwen, twee, drie bijeenhangende bladeren t'hoope naait, met vezelen van boomschurse.

opheffen recht omhoog en openspraaien lijk een flasscheborstelke, en zijn strijdroep als het door het hooge gers spouterde, was: *Rikk-Tikk-Tikki-Tikke-Tchk!*

Eens wierd het door eenen hevigen zomervloed weggespoeld uit de krochte, waar het met zijn vader en zijn moeder woonde, en al spartelen en al klokpiepen weggestroomd tot in eenen gracht aanzijds de lane. Het kreeg een kleen futselken gers in d'ooge, dat bovenzwom, en bleef eraan vastgeklauwd tot dat het van zijn zelven lag.

Als het bekwam, lag het in de warme zunne te midden eenen voetweg in eenen lochting, geheel besmeurd met slijk, en een klein knaapke sprak: ‘'t Ligt hier een doode slangestekker, laat ons uitvaart vieren.’

‘Neen,’ zei zijn moeder; ‘wij gaan het dierke in huis nemen en te droogen leggen. Wie weet of het wel dood is?’

Zoo, zij brachten het in, en een streusche man nam het op tusschen zijnen wijsvinger en zijnen duim, al zeggen dat het niet dood en was, maar half versmacht; en zij draaiden 't in wolle en zij warmden't over een klein vier, en 't dei zijn oogen open en 't niesde.

‘Nu,’ zei de vent ('t was een Engelschman die kortelings verhuisd was in den Bungalow) ‘maakt het niet schuw en wij zullen zien wat het in heeft.’

Het ware wel het lastigste dingen van de wereld een slangestekkerke schuw te maken, om de wille dat het van top tot teil opgeëten is van benieuwdheid. De leuze van geheel den stam der slangestekkers luidt: ‘Loopt en ziet wat er omgaat!’ en *Rikki-Tikki* was een echte slangestekker. Hij keek naar de wolle, zinde dat er daar niet aan te eten viel, liep rond de tafel, zat neér, lei zijn pelshaar effen, schartte en sprong op de schouder van den kleinen knaap.

‘Wees niet verveerd, *Teddy,*’ zei zijn vader, ‘'t Is vriendschap maken dat het doet.’

‘Ouch! het kittelt onder mijne kin,’ zei *Teddy.*

Rikki-Tikki keek tusschen de jongens' halsband en zijnen hals, ging snuffelen aan zijn oore, kwam afge-

daald op den vloer en zat daar zijn neuze te wrijven.

‘Wel heere,’ zei *Teddy*'s moeder, ‘en zeggen dat het een wild dierken is! maar het is al tem geworden, omdat wij hem goed geweest zijn.’

‘Al de slangenstekkers zijn alzoo,’ zei hare man.’

‘Is 't dat *Teddy* het niet op en pakt bij zijnen steert, en niet en doet om het in een kooie te steken, 't zal in en uit het huis loopen, geheel den dag deure; maar dat wij hem iets te eten gaven?’

Zij dienden hem een kleên stuksken rauw vleesch op. *Rikki-Tikki* at het danig geern, en als het op was, ging hij in de veranda gaan liggen in den zonnesching, en zijnen pels openstreuvelen om de haarkens ten wortel te droogen. ‘'t Gaat nu beter’ peisde hij.

‘In dit huis valt er meer te zoeken en te snuisteren,’ zei hij in zijn eigen ‘dan al mijn's gelijken, binst geheel hun leven, zouden kunnen uitvinden. Hier wil ik blijven, en zien wat er omgaat.’

Hij besteedde geheel dien dag met rond te doolen door het huis. Hij verdronk bijkans in de bad-kuipen; dopte zijn neuze in de inkte op een schrijfberd en verbrandde ze aan den top van de cigare van den huisbaas met te klimmen tot in zijnen schoot om te zien hoe hij 't deed om te schrijven. Met den valavond liep hij in *Teddy's* slaapkamer om na te speuren hoe de lampen ontstoken wierden, en als *Teddy* te bed ging, kroop *Rikki-Tikki* erbij; maar *Rikki-Tikki* was een doende makker, omdat hij op te blijven had om al de geruchten ga te slaan, den gheelen langen nacht en uit te snuisteren van waar zij kwamen. *Teddy's* vader en moeder kwamen bij ten lange laatsten, om naar hun kind te kijken; en *Rikki-Tikki* zat wakker op het oorkussen. ‘Dat heb ik niet geern,’ zei *Teddy's* moeder: ‘hij mocht ons kind bijten.’

‘Daar is geen gevaar van,’ sprak de vader. ‘*Teddy*, met dat kleên dierke naast hem, is veiliger dan met eenen bloedhond om hem te bewaken. Dat er nu een snake in zijn slaapkamer kwam....’

Maar *Teddy's* moeder dorst op zulk geen schrikkelijke dingen peizen.

Tijlijk in den morgen kwam *Rikki-Tikki* naar het vroegmaal in de veranda, te peerde op *Teddy's* schouder; en zij gaven hem banana en gekookte eiers; en hij kroop op den schoot van den eenen na den anderen, omdat elke wel opgebrachte slangestekker met de hope leeft eens een huis-slangestekker te worden en in al de kamers te mogen rondloopen. En *Rikki-Tikki's* moeder die gewoonlijk woonde in het huis van den hoofdman te Segowlee, had *Rikki* nauwkeurig uiteengedaan wat hij te doene had, indien hij ooit withuiden tegenkwam.

Dan liep *Rikki-Tikki* in den tuin om na te speuren wat er al te zien was. Het was een groote lochting, die maar half gespit lag, met struiken, zoo groot als zomerhuizen, van Maarschalk Niel roozen, citroen- en oranje-boomen, bamboo-bosschen, en lanen van hoog gers. *Rikki-Tikki* deed lek-mijn-lippe. ‘Hier heb ik een prachtig jachtgebied’, zeid' hij, en zijn steert ging flassche-borstelwijze omhooge als hij erop peisde, en hij spouterde weg end weder door den tuin, snoffelende hier end daar, totdat hij een weemoedig gepiep vernam uit den doornstruik. Het was *Darzee*, 't kleêrmakerke, met zijn wijf. Zij hadden een bevallig nestje gebouwd met twee groote bladeren die zij bijeengetrokken en aaneengenaaid hadden met vezels, en van binnen zat het gevuld met wolle en vederen pluk. Het nestje zwaaide over end weder, daar zij zaten op den rand te piepen.

‘Wat is er gaande?’ vroeg *Rikki-Tikki.*

‘Wij zijn wel te beklagen’, zei *Darzee.* ‘Een van ons jongskes viel gisteren uit het nest en *Nag* at het op.’

‘H'm!’ zei *Rikki-Tikki*, ‘'t is jammer genoeg, maar ik ben hier vreemde. Wie is dat, *Nag?*’

Darzee en zijn wijf kroopen weêr in hun nest zonder antwoorden, want uit het hoog gers, aan den voet van den struik, kwam een dof gesijfel - een gruwbare koude klank, die *Rikki-Tikki* wel twee voeten deed achteruit-

springen. Dan, duim bij duim, uit het gers, kwam de kop gerezen en de opgeblazene hoed(1) van *Nag*, de groote zwarte cobra, en hij was vijf voet lang van tonge tot teile. Toen hij een derde van zijn lijf van den grond had opgeheft, bleef hij staan wiegen heên end weder, net als de stam van een pisseblomme, die met den wind zwaait; en hij keek naar *Rikki-Tikki* met de booze slangenoogen die nooit van kijk en veranderen 't is gelijk waarop de slange denkende is.

'Wie dat is, *Nag*?' sprak hij, '*Ik* ben *Nag*. De groote god Brahm heeft zijn stempel geteekend op al die van onzen stam toen de eerste cobra haren hoed uitstak om Brahm, daar hij sliep, te beschutten tegen de zunne. Kijkt naar mij, en schrikt!'

En hij rok zijn kappe uit, breeder dan ooit, en *Rikki-Tikki* aanschouwde den bril-stempel die er stiptelijk uitzag als het oogdeel van haken en oogen.

Rikki-Tikki was verschrikt op den slag; maar 't en kan niet zijn dat een slangenstekker langen tijd benauwd blijft; en ofschoon *Rikki-Tikki* nog nooit te voren een levende cobra had tegengekomen, toch had zijne moeder hem, tot aas, doode slangen toegediend, en het wist dat de eenige bezigheid van alle volgroeide slangestekkers was met slangen te kampen en ze op te fretten.

Nag wist dat ook en, in de diepte van zijn week herte, wierd hij bevreesd.

'Wel Heere,' zei *Rikki-Tikki*, en zijn steertje ging nog eens omhoog, 'stempel op of stempel neêre, is het wel recht, meent gij, dat gij kiekskes opeet uit een vogelnest?'

Nag verzinde in zijn eigen en loerde of er, bachten *Rikki-Tikki*, geen de lichtste, lijzigste roeringe en kwam

(1) De bovenste ribben van de hoed- of brilslange, te weten deze die onmiddelijk bachten den kop zitten, zijn zeer beweeglijk en kunnen, met de huid die er boven ligt, breed uitgerokken en opgeblazen worden. Op de bovenzijde van dezen uithefbaren *hoed*, staat een *bril*stempel geteekend.

in het gers. Slangestekkers in eenen tuin, Nag wist het, bedieden vroeg of late de dood voor hem en zijn gezin; maar hij behoorde de aandacht van den wakkeren *Rikki-Tikki* af te wenden. Zoo, hij trok zijn hoofd wat in, en keerde 't van zijds.

'Laat ons kouten,' zei *Nag.* 'Gij eet, gij, wel eiers, waarom zou ik geen vogels mogen eten?'

'Bachten u! kijk bachten u!' zong *Darzee.*

Rikki-Tikki wist beter te doen dan tijd te verkwisten met kijken. Hij sprong op in de lucht zoo hoog als hij kon, stipt aan tijds om, onder hem, den kop te laten voorbijschuifelen van *Nagaina*, *Nag's* booze vrouw. Binst dat hij aan 't praten stond, was zij bachten hem toegekropen, meenende kort spel met hem te maken; en *Rikki-Tikki* vernam haar wild gesijfel, daar zij op hem aanviel en mislukte. Toen hij weder grond genaakte, stond *Rikki-Tikki* bijna dweers bachten de slange; en had hij wat ouder geweest, hij zou geweten hebben dat het nu de oogenblik was haar, met een bete, den nekke te kraken; maar hij was benauwd van haren schrikkelijk zwependen weêrslag. Hij beet wel, maar niet lange genoeg, daar hij haastig was om weg te springen en den zwaaienden steert te ontgaan van *Nagaïna*, die daar nu, vergramd en gebeten, alleene stond.

'Booze, booze *Darzee!*' zei *Nag*, opvarende zoo hoog hij reiken kon naar het nest in den doornstruik. Maar *Darzee* had het buiten de grepe der slange gebouwd, zijn nestje, dat omhooge bleef zwaaien, hêen end weder.

Rikki-Tikki voelde zijne oogen rood en gloeiendheet worden, en als d'oogen van eenen slangestekker rood zijn, 't is teeken dat hij kwaad is. Hij zat daar op zijn hukske, met steert en achterpooten onder hem, lijk een kleine kanguroo, kijkende overal rond en schaterende van dulligheid. Maar *Nag* en *Nagaïna* waren weg in het gers. Als een slange haar steke mist, en zegt zij noch en teekent zij nooit wat zij te naaste keer zal doen. *Rikki-Tikki* had geen kommer ze te achtervolgen, in de onzekerheid of hij twee

slangen teenegader meester kon. Zoo dretste hij weg naar den kezelweg bij het huis, en hij zat daar te peizen. Daartoe had hij ernstige redens genoeg. In de oude boeken van natuurgeschiedenis staat er te lezen dat de slangenstekker, als hij vechtende met een snake gebeten wordt, weg loopt achter zeker heelkruid, dat hij opeet om te genezen. Dat is mis: de zegepraal is hier zake van rappigheid: rappigheid in d'ooge voor de slange die straalt, en rappigheid met de pooten voor den slangenbijter die wegspringt; en daar geene ooge den kop kan volgen van een slange die snauwt, zoo heeft de doeninge van den slangestekker meer wonders in dan 't is gelijk welk tooverkruid.

Rikki-Tikki wist dat hij nog jong was en hij was zooveel te beter gezind, al peizen dat hij den slag van een slange, die al achter op hem toekwam, ontgaan had. Hij kreeg betrouwen in zijn zelven en als *Teddy* op den wegel afgeloopen kwam, was *Rikki-Tikki* bereid om keppe te maken; maar stipt op het oogenblik dat *Teddy* naar hem gestopen was, vrikkelde er iets in 't stof en een fijn stemmeke piepte: ‘Opgelet. Ik ben de dood!’ Het was *Krait*, het klêen bruin snakelingske, dat liefst op bestovenen grond ligt. Zijn bete is al zoo gevaarlijk als deze van de brilslang; maar niemand en schaft er op omdat het zoo klein is: zooveel te meer kwaad kan het verrichten.

Rikki-Tikki 's oogen wierden nog eens rood, en hij kwam al dansen los op *Krait* met den wiegenden zwaaienden tred die hem, van ouderswegen, eigen was. Die gang is aardig om zien, maar wagende en wiegende zoo hij is, laat hij toe ten allen kante zoo kort te keeren als het belieft. En die met slangen te doen heeft, vindt daar groot gemak in.

Hadde 't *Rikki-Tikki* maar geweten, maar het spel waaraan hij doende was, was veel gevaarlijker dan met *Nag* te gaan worstelen: *Krait* was immers zulk een kleen ding, en 't kon zoo snel ommekeeren dat *Rikki* de bete behoorde te geven vlak in den nekke, benêen den kop, wilde hij den wêerslag in zijn ooge of zijn lippe niet vangen. Maar *Rikki* wist dat niet: zijne oogen waren

geheel rood en hij sprong dansende weg en toe, zoekende waar hij veilig den stek van *Krait* zou kunnen ontgaan. *Rikki* sprong van zijds en pijnde om los te vliegen, maar 't snood, klein, bestoven, grijs adderkopke kwam tot tegen zijn schouder gegeeseld, zoodanig dat *Rikki* te wippen had over het lijf van het addergedierte, dat met den kop hem dicht op de hielen ging.

Teddy schreeuwde naar huiswaard: ‘Ho, komt kijken naar hier! Ons slangestekkerke doet een snake dood!’, en *Rikki-Tikki* hoorde 't getier van *Teddy*'s moeder. Zijn vader kwam uitgeloopen met een stok, maar rechts als hij toekwam, was *Krait* te verre toegeschoten, en *Rikki-Tikki* was er, met een wip, opgesprongen, zijnen kop intrekkende diepe tusschen zijn voorpooten, en bijtende zoo dicht in den nekke der slange als hij pak vond; en hij was ermêe in 't stof gerold. Lamgebeten lag de snakeling, en *Rikki-Tikki* ging hem opeten, 't steertjen eerst, na slangefretters-dischgeplogentheid, toen het hem te binnen kwam dat volle mage tragen strijd maakt, en, wilde hij veerdig blijven van kracht en snelheid, dat hij behoorde dinne-van-lijve te blijven. Hij was te wege onder den kerstpalm-struik een bad te gaan nemen, tegen 't stof, als hij *Teddy*'s vader de doode snake zag slaan. ‘Waartoe dient dat?’ meende *Rikki-Tikki;* ‘De zake was al kant en klaar’. En dan nam *Teddy*'s moeder hem op uit het stof en zij aaide 't beestje, roepende dat het *Teddy*'s leven had gered; en *Teddy*'s vader zei dat het de voorzienigheid van 't huis was; en *Teddy* bezag het met schuwen blik. *Rikki-Tikki* vond er beschot in, in al dat beslag, hoewel hij er niet veel van verstond. *Teddy*'s moeder mocht even goed *Teddy* geliefkoosd hebben, omdat hij gespeeld had in 't zand. Toch vond er *Rikki-Tikki* danig veel deugd in.

Aan 't avondmaal, wandelende tusschen kannen en glazen, had hij het schoone om lekkergoed te sneukelen, buik-sta-bij; maar hij bleef *Nag* en *Nagaina* indachtig, en, al vond hij het zoete door *Teddy's* moeder gestreeld en geflikflooid te worden, en op *Teddy's* schouder te

kruipen, toch wierden zijn oogen rood van tijd tot tijd, en dan was hij genegen los te varen in zijnen langen strijdroep: '*Rikk-tikk-tikki-tikki-tchk!*'

Teddy droeg hem mêe naar bedde, en sprak schoone om *Rikki-Tikki* te doen slapen onder zijnen kin. *Rikki-Tikki* was te wel opgebracht om te bijten of te krauwen; maar zoo haast *Teddy* in slaap was, ging hij weg om zijne nachtwandelinge te doen rond het huis, en in den donkeren botste hij op *Chuchundra*, de musk-ratte, die wegkroop langs den wand. *Chuchundra* is een overweemoedig klein dier, dat klaagt en kermt den lijvelangen nacht, pijnende om moed genoeg bijeen te rapen om in 't midden der zaal te loopen; en 't en durft nooit.

'Doe mij niet dood', zei *Chuchundra*, bijna weenende. '*Rikki-Tikki*, doe mij toch niet dood!'

'Meent gij misschien dat slangebijters musk-ratten dood doen?' zei *Rikki-Tikki* vol misachten.

'Die slangen doodt wordt door slangen gedood,' zei *Chuchundra*, treuriger dan ooit. 'En hoe mag ik zeker zijn dat *Nag* mij niet en zal nemen voor u, den eenen of den anderen nacht, als 't helledonker is?'

'Daar is geen 't minste gevaar van' sprak *Rikki-Tikki;* '*Nag* is in den tuin, en 'k weet dat gij daar niet en gaat.'

'Nichte *Chua*, de ratte, heeft mij verteld....' zei *Chuchundra*, en ze bleef haperen.

'Wat heeft zij verteld?'

'H'sh! *Nag* is allenthenen, *Rikki-Tikki.* Gij hadt moeten *Chua* spreken, in den lochting.'

''k En deed het niet; dus, aan u van te spreken. En haast u, *Chuchundra*, of 'k ga bijten!'

Chuchundra zat daar te krijsschen dat de tranen over haren baard rolden. 'Ik ben een armtierig schepsel,' zei zij al snikken. 'Nooit en kreeg ik stoutigheid genoeg bijeen om te midden den vloer te geraken. H'sh! 'k En mag het niet zeggen. Maar kunt gij niet *horken*, *Rikki-Tikki?*'

En *Rikki-Tikki* luisterde. Het huis lag zoo stil als dood, maar het docht hun dat hij een lijzig schravelen gewaar

wierd, een schravelen nauw verneembaar, - zoo zacht als de stap van een wespe op een vensterruite, - het droog schravelen van slangeschelpen tegen rauw steen.

''t Is *Nag* of *Nagaïna*,' zeid' hij in zijn eigen, 'die krevelt in 't sluisgat van de badzaal. Gij hebt gelijk, *Chuchundra*; ik had *Chua* dienen te spreken.'

Hij trok er van onder, eerst naar *Teddy*'s badkamer, waar niets te zien was, dan naar de badzaal van *Teddy*'s moeder. Uit den effenen plaastervloer was er een steen ontnomen om het bad-water uitweg te geven, en als *Rikki-Tikki* binnensloop langs de steenplate, waar het bad stond, hoord' hij *Nag* en *Nagaïna* vezelen tegen malkaar, buiten in den maanschijn.

'Als al de lieden weg zijn uit het huis,' zei *Nagaïna* tot haren man, '*hij* zal hij ook moeten vertikkelen, en dan behoort de lochting weêr aan ons. Ga maar gerust bin, en onthoud wel dat de huisbaas, die *Krait* vermoord heeft, de eerste bete verdient. Kom dan uit, en zeg het mij, en wij zullen te samen losgaan op *Rikki-Tikki.*'

'Maar wat is er daarmêe gewonnen, met die lieden dood te doen?' vroeg *Nag.*

'Alles. Dat de bungalow niet bewoond en ware, zou er een slangebijter in den tuin zitten? Zoolang de bungalow leeg blijft, zijn wij baas en bazinne in den lochting. Gedenk ook dat, zoo haast als onze eiers in 't meloen-bed zullen kippen (en 't kan van morgen zijn), onze kinderen ruimte en ruste zullen behoeven.'

''k En peisde zooverre niet', zei *Nag.* 'Nu is 't gang, maar 't en zal niet noodig zijn dat wij nadien achter *Rikki-tikki* zitten. Ik zal den huisbaas en zijn wijf van kante maken, en den knaap ook, als 't zijn kan, en dan op mijn gemak wederkeeren. Als de bungalow ijdel is, zal *Rikki-tikki* de plate poetsen.'

Rikki-tikki tintelde van haat en verwoedheid, als hij dat hoorde. Dan kwam de kop van *Nag* door het sluisgat binnenkijken, met vijf voet van zijn klam slangenlijf derachter. Hoe grimmig ook, wierd *Rikki-tikki* toch bang

als hij de dikte der brilslange aanschouwde. *Nag* rok zijn rimpels uiteen, stak zijnen kop uit, en keek rond in de donkere badzaal; en *Rikki-tikki* zag zijne oogen glarien.

‘Doe 'k de slange hier dood, *Nagaina* zal 't weten; en indien ik ze hier, op openen vloer, te keere ga, heeft zij de bate op haren kant, wat zou ik doen?’ zei *Rikki-Tikki.*

De snake wentelde over end weder, en *Rikki-Tikki* hoorde ze drinken uit de groote waterkruike waarmede 't bad gevuld wierd. ‘'t Smaakt,’ zei *Nag.* ‘Nu toen *Krait* den godsklop kreeg, had de huisbaas 'nen stok mêe. Nu ook wellicht; maar als hij morgen vroeg komt om te baden, zal hij zonder stok zijn. 'k Ga hier wachten t' dat hij komt. *Nagaïna*, hoort gij mij? 'k ga hier blijven in de koelte tend het dag wordt.’

Van buiten kwam er geen antwoorde meer. ‘'t Is teeken, peisde *Rikki-Tikki*, dat *Nagaïna*, weg is.’ *Nag* rolde zijn rimpels, een voor een, nêer op den grond, rond den buik van de waterkruik, en *Rikki-Tikki* bleef staan, boomstille. Na een stonde wachtens, roerde en kroop hij voetje voor voetje, naar de kruike: de slange lag in slaap, en *Rikki-Tikki* overkeek haren breeden, ronden rugge, benieuwd om te weten waar hij best zou pak vinden. ‘Indien zij, met den eersten sprong, den rugge niet gekraakt en is, ze zal voortvechten; en komt zij te vechten... o *Rikki!*’ Hij bezag de dikte van den hals, beneên de kappe, maar zoo wijd en kon hij niet gapen; en een bete bij den steert en zou maar goed zijn om *Nag* te verwilderen.

‘'k Zal ze bij den bek stekken’ zeide hij op een einde; ‘bij de muile boven den hoed; en eens dat ik daar ben, niet laten schieten.’

En hij sprong. De slangetote lag dichte bij den voet, en onder den balg van de waterkruike; zoo dat *Rikki*, zoo haast zijn tanden vastzaten, zijnen rugge tegen den buik van de roode, eerdene kruike schoorde, en den slangenkop omleeg hield. Dat gaf hem een oogenblik tijds gewonnen, en hij miek er goed gebruik van. Dan wierd hij, lijk een ratte die door 'nen hond geschud wordt, heên end

weêr gezweept en gezwaaid, heên end weêr langs den vloer, op en nêer, en in groote kringen in 't ronde; maar zijne oogen bleeven rood, en hij 'n liet niet los, al speelde 't slangelijf gedurig troef op den vloer, al sloeg het den tinnen schepper, de zeepeteele en den borstel omverre, en al botste't tegen de tinnen wand van de badkuipe. Pak houdende, neep hij zijn kaken dichter en dichter toe; want hij was nu zeker van rondgeslingerd te worden tot der dood, en voor den roem van zijnen stam, wilde hij gevonden worden met de tanden gesloten. Hij was baloorde, geblutst en meende brokke van een gebotst te zijn, toen er, dicht bachten hem, iets afging, lijk een donderslag; een warm gewaai sloeg hem van zijn zelven, en rood vuur verschroeide zijnen pelsrok. De huisbaas was het, die van al dat leven wakker geworden, beide schoten van zijnen tweeloop in *Nag* zijnen nekke gejaagd had.

Rikki-Tikki bleef bijten, met zijne oogen toe, meenende nu voorzeker dood te zijn; maar de slangetote en roerde niet meer, en de huisbaas nam *Rikki-Tikki* op en sprak: ‘'t Is weêral het slangestekkerke, *Alice;* nu heeft die kleene pleute *ons* leven gered.’ *Teddy*'s moeder kwam bin: zij was danig bleek, en zag hoe *Nag* gevaren had; en *Rikki-Tikki* trakelde naar *Teddy*'s slaapkamer, en bracht de helft van de nacht over met teederlijk zijn lijf te schudden, om te weten of hij inderdaad in veertig stukken gebroken was, zoo hij 't gemeend had.

('t Vervolgt)

E. LAUWERS

Golgotha

VAN 't kruishout kwam zijn laatste klacht
die driemaal klonk: ‘'t Is al volbracht!’
De dag vliedt heen; de heemlen sterven,
wijl 't krakend rotsgebergte splijt,
de donder door den bodem rijdt,
de stormen over 't aardrijk zwerven.

In 't westen lijk een schrikvertoog
rijst Golgotha, een zwarte boog
verheven in de donkre wolken,
met 't schandhout brandend in de lucht,
met luid geraas en doodgerucht
en gruwbre warreling van volken.

In blanken doodschrik uitgestrekt,
ten oosten door het duister blekt
Jerusalem, de stad der euvels.
De dood is op haar aangezicht.
Een glorieglans, een aaklig licht
Omwelft haar vloekbeladen heuvels.

En wijl het rotsgebergte splijt,
de donder door den bodem rijdt,
de stormen over 't aardrijk zwerven
met doodelijk geraas, daar gilt
een stem wanhopig, aaklig, wild:
‘'t Is waarlijk God die komt te sterven!’

Vichte
D. VAN HAUTE

Mengelmaren

De jeugd van Anna Bijns

ONDER de ‘*Mélanges Paul Fredericq*’ (Brux., Lamertin, 1904) is verschenen (bl. 99-110) vanwege Heer Maurits Basse, leeraar aan 't Atheneum te Gent, eene bijdrage over bovenstaande vraagstuk. (Ook in afdrukken bij denzelfden uitgever).

‘Vele menschen, zegt de Steller, die nooit iets van Anna Bijns gelezen hebben, weten toch te vertellen wat de traditie van haar beweert: dat zij in hare jeugd een zeer losbandig leven heeft geleid, om later een berouwvolle kwezel te worden, die haar vroeger gedrag poogde te doen vergeten, o.a. door uiterst fanatische gedichten tegen de Lutheranen te schrijven. Dit toont, tegelijker tijd, hoe populair deze opvatting werd nadat ze Jonckbloet in de wereld had gezonden, en hoe noodig het dus is, de stevigheid van diens bewijsvoering eens nader te onderzoeken; te meer, daar Jonckbloet's theorie tot nog toe zoo goed als onaangevochten bleef; de meest latere critici laten het vraagstuk onaangeroerd of nemen Jonckbloet's zienswijze als evangelie over; Busken-Huet en Prof. Kalff opperen wel bezwaren, maar nemen geen besliste houding aan’ (ald. bl. 99).

Jonckbloet's reden, met een woord gezeid, is dat Anna haar zelven beschuldigt tijd en deugd binnen hare jeugd verkwist en verspeeld te hebben.

Echter dat zulke zelfbeschuldiginge zooals die van Anna Bijns, in den mond van katholieken eerder breed dan streng op te vatten is, zal geen katholiek ooit ernstig betwijfeld hebben.

'Hoogstens, zegde P.P.M. Alberdingk Thijm (Spiegel der Ndl. LL., 1877, 11-59), zou hij besluiten, dat Anna, niet zonder krachtigen kamp tegen de wereldlijke vermaken, eenen ouderdom heeft bereikt, waarin zij door alle hare tijdgenooten met het grootste ontzag is behandeld geworden.'

Jonckbloet dus volgens veler meening had ongelijk. Maar die meeninge van velen was tot heden enkel bij een gissen gebleven. En, wilde men beter de jeugd van Anna Bijns kennen, er diende meer. Die meeninge kon bewezen worden. Jonckbloet's stelsel was een vanvoorensch stelsel. Zijne bewijsvoeringe was eigendunkelijk. Dit uit kwa-wille? Of uit een eerst-kwalijk-opvatten? 't Is gelijk: heel zijn werk was willekeur, en geen vastwetendheid. Maar dit hoefde gestaafd te worden: bewijs bij bewijs, en daad bij daad.

Zulks is het werk geweest van heer Maurits Basse in bovenvermeld opstel. 'A priori, zegt hij, had hij de gansche redeneering van Jonckbloet, in haar geheel genomen, eenvoudig kunnen verwerpen, omdat zij de refereinen als autobiographisch beschouwt en behandelt, en dit zonder eenig recht, vermits van elders niets bekend is van de bedoelde feiten uit het leven der dichteres; daaruit volgt ook dat de door Jonckbloet uitgedachte logische volgorde dier zoogezegde feiten een willekeurige chronologische orde der gedichten veronderstelt, terwijl wij ook daarvan niets weten' (bl. 100). Maar liever met een hemelsch geduld neemt hij stuk voor stuk, en op vergelijkende wijze laat hij zien hoe, van alle Anna Bijns zelfbeschuldigingen, deze een 'banaal-', gene een 'pseudo-boetvaardig-' weer deze een 'gestereotypeerd-' en gintsche een 'modezeggen' is.

Met reden besluit hij dan dat: 'wanneer men Jonckbloet's redeneering aan het gewoon gezond verstand toetst,... de geheele geschiedenis van Anna's ongelukkige liefde, losbandigheid en inkeer alleen berust op een aaneenschakeling van misvattingen die, bij een geleerde van zulke waarde, verbazend mag heeten' (bl. 110).

Onsdunkens heeft heer M. Basse den twist uitgemaakt... te minsten ontkennendeweg

En 't is nu te hopen dat, zooals heer M. Basse ons althans uit Anna's werken leerde en bewees, wat Anna's jeugd niet en was, iemand eens en met dezelfde grondigheid en denzelfden ernst als hij, ons aantoone en op alle mogelijke gronden stave, wat zij inderdaad geweest is. Thans immers 'kennen wij van Anna's jeugd niets', niets stelligs toch.

L. De Wolf

Fransch en toch geen Fransch

ONZE taal wemelt van vreemde woorden, die verkeerd gebruikt worden, dus in dubbel opzicht vreemdelingen zijn. Hoe zij daaraan gekomen is, is nog onbekend, doch een dergelijk verkeerd gebruik van vreemde woorden is erger dan een misbruik, het is een bron van verwarring, die herhaaldelijk den Nederlander bij het aanleeren van vreemde talen op een dwaalspoor brengt.

Hiervan geeft de Parijsche correspondent van het *N.v.N.* eenige voorbeelden, zich bepalend tot uit het Fransch overgenomen woorden.

Daar hebt gij het spoorwegwezen. Dit is in Holland verbazend rijk in Fransche termen... die geen een van alle Fransch zijn.

Men neemt hier zijn trein aan een ‘station’. Een mooi fransch woord, doch in Frankrijk noemt men zoo iets een ‘gare’. Gij neemt verder een kaartje aan een ‘loket’ ook een verbazend Fransch woord (loquet), dat echter grendel beteekent. In Frankrijk doet men zoo iets aan een ‘guichet’. Gij wacht een trein op een ‘perron’, wat in het Fransch beteekent: een stoep. Hier noemt men zoo'n perron een ‘quai’. Als de trein binnenkomt, ziet men het eerst den ‘machinist’. Weer een Fransch gevormd woord, doch de Franschman zegt ‘mécanicien’. Wanneer de trein op een ander spoor moet gaan, laat men hem in Holland ‘rangeeren’. Weer een woord, dat een Franschen klank heeft, maar geen Fransch is. Men noemt zulks hier: ‘manoeuvrer’. En zoo zijn er in het spoorwegwezen misschien nog andere van die eigenaardige termen, doch ik vind, dat het zoo al mooi genoeg is.

Een ander voorbeeld: het Hollandsche huis. Hetgeen zich daarvan beneden de lijn van de straat bevindt, noemt gij een ‘sousterrain.’ Dit woord wordt in Frankrijk meestal als bijvoegelijk naamwoord gebruikt of in geheel andere beteekenis; hetzelfde verblijf heet hier een ‘sous-sol.’ Dan komt er verder nog een ‘parterre’ en een ‘beletage,’ die ook heel mooi Fransch klinken, doch welke woorden door geen enkel Franschman begrepen worden, evenmin als het grappige ‘porte brisée’ (een kapotgeslagen deur!) en de beroemde Hollandsche ‘suite.’ Dan laat ik nog staan, dat speciale Hollandsche huis, dat een ‘vendu-huis’ (maison de ventes) heet en waar aucties (!) gehouden worden.

Dan heeft men de Hollandsche ‘societeit.’ Laten wij aannemen om het Fransch niet al te veel te belasten, dat dit woord van Latijnschen oorsprong is: een ‘société’ is toch heel iets anders. Hetzelfde noemt men hier een ‘cercle.’ Daar wordt men ‘geintroduceerd.’ Dat is op zijn minst genomen verschrikkelijk. Het woord ‘introduire’ is al vooreerst geheel en al misplaatst, in dit geval spreekt men van ‘présenter’ of ‘inscrire.’ Doch al was het woord goed, hoe kon men het dan nog zoo mishandelen? Als men lid is, betaalt men verder in Holland ‘contributie.’ Als een Franschman dit hoort, denkt hij aan heel iets anders, want het woord ‘contribution’ beteekent: belasting! Wat hij aan zijn cercle betaalt, noemt hij ‘cotisation’, waarvan men dan als het toch moest, immers cotisatie had kunnen maken.

Wat nog erger is, - want het geldt hier een geheelen zin in plaats van een enkel woord - is het Hollandsche gebruik van de woorden

‘s'il vous plait’. In de eerste plaats waarom niet ‘als het u belieft’ te zeggen? Doch vindt men eenmaal ‘sil vous plait’ onmisbaar om van zijn fijnere beschaving getuigenis te geven, dan gebruike men deze Fransche uitdrukking ook volgens Fransch gebruik en volgens Fransche beteekenis. In het Fransch gebruikt men nimmer de woorden ‘s'il vous plait’, wanneer iemand iets overhandigt dan zegt men ‘voilà, monsieur’. Van de tien Hollanders zijn er echter negen, die eerstgenoemde uitdrukking in deze beteekenis gebruiken. Het ‘s'il vous plait’ mag alleen gebruikt worden als men iemand iets vraagt of opdraagt. Zoo kan men bij voorbeeld aan den ‘kellner’ vragen: ‘Geef mij s'il vous plait, een glas bier’, doch deze begaat een flater, - en ik hoor het hem hier zeggen - wanneer hij het bestelde bier brengt met de woorden: ‘s'il vous plait, mijnheer!’

Tot zoover de correspondent. Vergeleken bij zijn lijstje, dat voor uitbreiding reusachtig vatbaar is, kan de strijd, die zoo pas door MARCELLUS EMANTS werd aangebonden tegen het woord ‘kellner’ een peuleschilletje genoemd worden.

Uit ‘*Het Zondagblad van het Centrum*’, 24-10-04.

Een held. - Schetsen uit den schoolstrijd van 1879-1884. - Drama in vijf bedrijven door Filiep de Munnynck. - Gent, ter drukkerij van A. Siffer, 1903.

De strijd tot het handhaven van het vrij lager onderwijs, tijdens de ongelukkige schoolwet van 1879, is zonder den minsten twijfel, eene heerlijke bladzijde uit de geschiedenis van den katholieken godsdienst in Belgenland en voornamelijk in Vlaanderen.

De heldhaftige verkleefdheid van het volk aan het katholiek onderwijs, en de tergende middels door de vijanden der vrijheid tegen de aanhangers van dat onderwijs in het werk gesteld, heeft de schrijver, op eene tastbare wijze, voor de oogen van ons volk willen doen uitschijnen.

In vijf bedrijven, waarvan het 1^{e}, veel bewogen leven, het 2^{e}, de wurgers aan het werk, het 3^{e}, mêedoogenloos, het 4^{e}, de straf, het 5^{e}, laat berouw, stelt de schrijver ons in goede taal, met voldoende beweging, eene brok uit het leven voor, van eenen ouden grootvader, die door vele beproevingen en pijnlijke wisselvalligheden, den strijd voor het christen onderwijs en het goed, tot het einde toe volhoudt.

De karakters zijn elk zijn eigen, wel geschetst en goed volgehouden. De tooneelschikking is wat lastig, en de toon van het stuk in het algemeen is nog al treurig. Doch is er geen twijfel of dit spel zal vele goed stichten waar het voor onze Vlaamsche christene bevolking zal gespeeld worden.

Wij wenschen den schrijver hertelijk geluk, en voorzeggen goeden uitslag aan al de tooneelbestuurders die het met kunst zullen aanleeren.

C.D.L.

[Nummer 22]

Rikki-Tikki-Tavi
(Vervolg van bladz. 332)

's **A**NDERENDAAGS morgends was hij nog stram en stijf, maar welgezind over zijn krijgsdaad. ‘Nu heb ik te doen met *Nagaïna*,’ zeid' hij, ‘en zij is meer te ontzien dan vijf *Nags;* en wie is 't wijs, wanneer die eiers zullen kippen, waarvan zij sprak. Wel Heere! 't Is *Darzee*, dien ik zien en spreken moet.’

Zonder naar zijn vroegmaal te beiden, liep *Rikki-Tikki* naar den doornstruik, waar hij *Darzee* een zegelied zingende vond zoo hoog als 't vogelke kraaien kon. De mare van *Nag's* overlijden was over den tuin gespreid, want de bezemvager had zijnen romp op den mesthoop geworpen.

‘O gij dwaze veder-fakke!’ zei *Rikki-Tikki*, gramstoorig. ‘Is 't nu wel tijd van te zingen!’

‘*Nag* is dood - dood - mors-dood!’ schuifelde *Darzee* ‘de dappere *Rikki-Tikki* heeft hem bij den kop gestekt en vast gehouden, terwijl de huisbaas met zijnen

vuurstok *Nag* in twee tuiten gedeeld heeft. Nooit en zal *Nag* mijn jongskes meer opeten!'

'Dat is waar genoeg; maar waar zit *Nagaïna*?' vroeg *Rikki-Tikki*, zorgvuldig rondkijkende.

'*Nagaïna* is naar het sluisgat van de badzaal gaan kijken achter *Nag*;' taalde *Darzee* voort; 'en *Nag* is er uitgekomen op het einde van 'nen stok - de bezemvager heeft *Nag* opgeraapt op den top van nen stok, en op den mesthoop gegooid. Dus een lied gezongen ter eere van den machtigen *Rikki-Tikki* met zijn bloedroode oogen!' en 't gezang borrelde *Darzee* ter kelen uit.

'Kon ik maar aan uw nest geraken, 'k zou er uw kiekskes uitstuiken!' zei *Rikki-tikki.* 'Passend werk op gepasten tijd verrichten, dat en kunt gij niet. Gij zit veilig in uw nest ginder hooge, maar hier beneên is 't oorlog voor mij. Scheid toch wat uit van zingen, *Darzee.*'

'Om de wille van den machtigen, prachtigen *Rikki-tikki*, scheide ik uit,' zei *Darzee.* 'Wat scheelt er, o Dooddoener van den schribaren *Nag*?'

'Voor den derden keer, waar zit *Nagaïna*?'

'Op den mesthoop bij de stallinge, te treuren op haren *Nag.* Machtig is de witgetande *Rikki-tikki!*'

'Zwijg van witte tanden. Hebt gij nooit vernomen waar zij hare eieren bergt?'

'In 't meloen-bedde, aan 't einde naast den wal, waar ze de zonne alle dagen bezoekt. Zij zitten daar al drie weken gedoken.'

'En 't en docht u nooit de moeite weerd mij dat te zeggen? Aan 't einde naast den wal, zegt gij?'

'*Rikki-tikki*, gij zijt toch niet te wege hare eiers op te eten?'

'Opeten? Neen toch. Maar indien er een graantje verstand in uwen musschekop zit, moet gij nu naar de stallinge vliegen en gebaren dat uw vlerke gebroken is. Binst dat *Nagaïna* u naar hier jaagt, haast ik mij naar 't meloen-bedde. Ging ik nu, zij zou mij zien.'

Darzee was een pluim-lichthoofdig schamel makkerke, dat nooit geen twee gedachten teenegader in zijnen kop en kreeg. Omdat *Nagaïna*'s jongskes uit eieren geboren waren, even als de zijne, meende 't dat het kwalijk was die eiers dood te doen. Zijn wijf integendeel was een gewarig vogelke: 't wist het wel dat er uit cobra's eiers kleene cobra-djes komen: zoo, 't vloog uit het nest, en 't liet *Darzee* alleene, de jongskes warm houden, en zijn deuntje voortzetten over de dood van *Nag. Darzee* was een echte mensch, in sommige opzichten.

't Fladderde, voor *Nagaïna*'s neuze, over den mesthoop, al kermen: ‘O! Mijn vlerke is gebroken. De knaap uit het huis heeft 'nen steen op mij gesmeten en mijn vlerkske gebroken.’ En 't fladderde voort, wanhopiger dan ooit.

Nagaïna hief haar hoofd op en sijfelde: ‘Gij hebt *Rikki-Tikki* gewaarschuwd als ik te wege was hem dood te doen. Gij zijt, voorwaar en inderdaad te kwader stede lam geworden.’ En zij kroop naar *Darzee*'s wijfke, sluipende door het stof.

‘Met 'nen steen heeft de knape mijn vlerke gebroken!’ piepte 't vogelke.

‘Goed zoo. 't Zal nog een troost zijn voor u, als ge kapot zijt, van te gedenken dat ik ook een eike te pelen heb met dien knape. Mijn echtgenoot ligt dezen morgend op den messing, maar eer het avond is, zal die knaap ook stille liggen. Wat baat het dat gij pijnt te ontvluchten? Ik ben toch zeker u te pakken. Dom dingen, kijk naar mij!’

Maar *Darzee*'s vrouwke wist beter dan *dat;* want een vogel die een slange vlak in hare oogen kijkt, wordt zoo verschrikt dat hij niet meer roeren kan. *Darzee*'s wijveke flodderde voort, erbarmlijk tjiepende, en altijd grond genakend, en *Nagaïna* kwam dapperder toe.

Rikki-Tikki hoorde ze, al den wegel, van de stallinge weggaan, en hij vloog te vierklauwe naar het einde van het meloen-bedde, naast den wal. Daar ontdekte hij, boos gedoken in het warm dekstroo boven de meloenen,

vijf-en-twintig eiers, bijna de grootte van *bantam*-eiers[1], maar met witte huiden bedekt in stede van schelpen.

''t En was geenen dag te vroeg' zeid'hij; want hij zag de slangelingen al krevelen onder de huid, en hij wist het wel: zoo haast zij gekipt waren, kon elk slangejong 't zij mensch 't zij slangestekker doodbijten.

Hij knauwde, zoo rap als hij kon, de toppen van de eiers af, de slangelingen zorgvuldig smeierende; en hij keerde 't strooi omme, van tijd tot tijd, om zeker te zijn dat er geen enkel ei ontsnapte. 't En schooten er maar drie meer over, en *Rikki-tikki* begon inwendig te kakelen van blijdschap, als hij *Darzee*'s wijf hoorde schreeuwen:

'*Rikki-tikki*, ik heb *Nagaïna* naar het huis geleid, en ze is in de veranda gegaan, en - haast u zeere! zij heeft kwaad in 't zin.'

Rikki-tikki stampte twee eiers plat, en tuimelde achterover uit het meloenbed, met het derde ei in zijn mond; en hij spouterde, zoo rap hij rekken kon, naar de veranda. *Teddy* en zijn vader en zijn moeder zaten daar aan 't vroegmaal, maar *Rikki-tikki* zag dat zij geen spijze en nutteden. Zij zaten boomstille, en hunne aanzichten waren zoo bleek als de dood. *Nagaïna* lag opgerold op de matte bij *Teddy* zijnen stoel, op bekwamen afstand om in *Teddy*'s bloot been te bijten; en zij zwaaide over end weder, en haar zegelied klonk:

'Zoon van den machtigen man die *Nag* vermoord heeft,' sijfelde ze 'houd stil. 'k En ben nog niet veerdig. Wacht een weinig. Houd u zeer stille, alle drie. Indien gij roert, ik bijte, en zoo gij niet en roert, ik bijte nog. O, uitzinnig waart gij, die mijnen *Nag* gedood hebt!'

Teddy's oogen keeken staal op zijn vader, en al dat zijn vader doen kon, was vezelen: 'Zit stil, *Teddy.* En roert niet. *Teddy*, houd u stil.'

Rikki-Tikki sprong binnen en riep: 'Kijk naar hier, *Nagaïna;* keer om en vecht!'

(1) *Bantam* is een kleen, doende vogelke uit Oost-Indie.

‘Alles te goeder stonde,’ zei zij, zonder hare oogen te verroeren. ‘Met u ook wil ik rekening effenen, nu kijk naar uw vrienden, *Rikki-Tikki.* Zij zijn betooverd en bleek. Zij zijn vol schrik. Zij 'n durven niet roeren, en zoo gij eenen stap zet, ik bijte.’

‘Let op uwe eiers,’ zei *Rikki-Tikki*, ‘in 't meloenbed naast den wal. Ga en kijk, *Nagaïna!*’

De leelijke slange keerde half om, en zag het ei in de veranda. ‘Ha! geef het mij,’ sprak ze.

Rikki-Tikki lei 'nen poot aan elken kant van het ei, en zijne oogen waren bloed-rood. ‘Hoevele voor een slangenei? Hoevele voor een jonge cobra? Voor een jonge Koningcobra? Voor het laatste, 't allerlaatste van het nest? De aanden zijn doende al de andere op te eten op de meloensponde.’

Nagaïna keer-krulde om, alles vergetende om de wille van dat één ei, en *Rikki-Tikki* zag *Teddy*'s vader zijn kloeke hand uitsteken, *Teddy* bij de schouder grijpen, en 't kind over tafel- en thee-kommen heffen, veilig en buiten de grepe van *Nagaïna.*

‘Slijp! slijp! slijp!’ kakelde *Rikki-Tikki*, ‘'t kind is veilig, en ik was het, ik, ik, ik, die *Nag* bij den kop stekte, verleden nacht, in de badkamer. ‘En hij begon te springen op en neer, zijn vier klauwkes in de lucht, maar zijn kopke tegen den vloer. ‘*Nag* slingerde mij over end weder, maar hij kreeg mij niet los. Stokke dood was hij al, als de baas hem in twee'n sloeg. Ik was het, ik! *Rikki-Tikki-tik-tik*! kom aan, alhier, *Nagaïna*, kom vecht met mij! gij zult niet lang een weduwe blijven.’

Nagaïna zag dat zij de knepe kwijt was om *Teddy* te dooden, en 't ei zat tusschen *Rikki-Tikki's* klauwen. ‘Geef mij het ei, *Rikki-Tikki.* Geef mij het laatste van mijne eiers, en 'k zal weg gaan en nooit meer terug keeren,’ zei ze, haar kappe intrekkende.

‘Gaan zult gij genoeg, en om nooit weder te keeren: bij *Nag* zult gij gaan, bij *Nag* op den mesthoop. Vecht nu, weduwe! De baas is om zijn roer! Vecht nu!’

En *Rikki-Tikki* huppelde rond *Nagaïna*, wipte uit het bereik van haren beetslag, en zijn kleene oogskes gloeiden lijk heete kolen. *Nagaïna* trok haar krinkels in en vloog dan los op *Rikki-Tikki*, die op- en achteruitsprong. Nog eens snauwde zij toe, en dan nog eens en nogmaals, en elken keer botste hare kop, met 'nen kwak, tegen het vlechtwerk van de veranda; en dan krulde ze ineen, lijk de vere van een uurwerk. *Rikki-Tikki* wentelde al dansen rond, om bachten haar te geraken, en *Nagaïna* spon in 't ronde mede, om kop tegen kop te blijven, zoo dat hare steert dweilde over 't matwerk met een geruisch van drooge bladeren die wegwaaien. Maar het ei had hij vergeten: 't lag daar op den vloer, en *Nagaïna* kwam er nader en nader bij, en binst dat *Rikki-tikki* een ademke schepte, pakte ze 't in haar muile, keerde naar den trap der veranda, en vloog, zoo snel als een pijl uit den boge, naar den voetweg.

En *Rikki-tikki* derachter! Als een slange vlucht om haar leven, dan gaat ze lijk het zweepsnoer dat om den hals van een peerd vlikkert. *Rikki-tikki* verstond dat hij ze stekken moest, of dat al het kwaad spel ging herbeginnen. Zij snelde dweers door het hooge gers bij den doornstruik, en daar zij wegspon, hoorde *Rikki-tikki* dat *Darzee* nog alsaan bezig was aan zijn dwaas zegegezangske.

Maar *Darzee's* wijveke gebruikte meer verstand. Als het *Nagaïna* zag komen, vloog het van zijn nestje, en sloeg het zijn vlerken om *Nagaïna's* hoofd. Hadde *Darzee* meêgeholpen, *Nagaïna* zou van haren weg afgeweken zijn; nu en deed ze niets als haar kappe intrekken en voortvluchten. Toch had zij haren tred vertraagd, *Rikki-tikki* was nader gerocht, en als zij wegkroop in het rat-hol waar zij met *Nag* te leven placht, zaten zijn sneewitte tandekes vast in haren steert, en hij kroop meê met haar, - en weinig slangestekkers, hoe wijs en oud gegroeid ook, wagen het een brilslange in haar hol te volgen. 't Was immers helle-donker in dat hol, en *Rikki-Tikki* kon niet weten of er aan dat hol geen uitkomen was, waar *Nagaïna*

zou kunnen omkeeren en bijten. Hij weêrhield met woeste dulheid, en om beter tegen te trekken stook hij zijn pooten in de warme neêrzinkende mul-eerde. Dan zag *Darzee* dat het riet, aan de opening der krochte, ophield van bewegen, en hij zong: ‘'t Is uit met *Rikki-tikki!* wij moeten zijn dood bezingen. De dappere *Rikki-tikki* is gestorven! In haren kelder, zal *Nagaïna* hem voorzeker vermoorden.’

En hij zong een allertreurigste reeuw-lied, dat hij in de weerdij van 'nen oogpink gedicht had; maar nauwlijks was hij aan 't droevigste deel van zijnen voois gerocht, als het riet weêrom opensloeg, en *Rikki-tikki*, met slijk overdekt, kwam, pootje voor, pootje na, der uitgekropen, al zijnen baard aflekken. *Darzee* gaf nen lichten schreeuw en staakte zijn gezang. *Rikki-tikki* schudde 't stof uit zijn pelskleed en niesde. ‘'t Is al effen’, zeid' hij. ‘De weduwe en zal niet meer uitkijken.’ En de roode aanden, die wonen tusschen de rietstalen, hoorden 't, en begonnen, de eene achter de andere, bijeen te troppelen, om te zien of 't wel waar was.

Rikki-tikki rolde zijn lijf ineen op het gers en sliep waar hij lag - en hij sliep en bleef slapen tot late in den achternoene, want hij had lastig werk verricht.

‘Nu,’ zeid' hij, als hij ontwiek, ‘nu ga ik weer naar het huis. Zeg het, *Darzee*, aan 't koperslagerke, die 't vertellen zal aan geheel den tuin, dat *Nagaïna* dood is.’

't Koperslagerke is een vogel, die leven kan houden, net als een hamerke bootende op eenen koperen pot; en de reden, waarom hij dat gedruisch maakt, is dat hij de belleman is van al de lochtingen in Indie, en al 't nieuws vertelt aan al die 't hooren wil. Als *Rikki-Tikki* wegging langs het voetpad, hoord' hij 't vogelke ‘let op!’ slaan, dat 't klonk lijk een licht noene-klokske; daarna klopte 't harder ‘Ding-dong-tock! *Nag* is dood - dong! Ding-dong-tock! *Nagaïna* is dood - dong!’ Al de vogels van den tuin vielen dadelijk aan 't zingen, en de puiden aan

't kwakken; want *Nag* en *Nagaïna* aten al zoo geren puiden als vogelkes.

Als *Rikki-Tikki* bij het huis kwam, kwamen *Teddy* en *Teddy's* moeder - die er nog zeer bleek uitzag, omdat zij van haar zelven geweest was -, en *Teddy's* vader uit, en riepen hem welkom; en op dien avond mocht het slangestekkerke binspelen zoo veel het kon en al wat het liefst at; en 't ging dan naar bedde op *Teddy's* schouder, en 't zat daar nog, diepe in de nacht, als *Teddy's* moeder kwam kijken.

''t Heeft ons leven gered, en Teddy's leven,' sprak ze tegen haren huisbaas, 'zie 'ne keer, 't heeft ons allen het leven gered!'

Rikki-Tikki ontwiek en sprong op, want de slangestekkerkes slapen lijze.

'Ha, gij zijt 'et,' zei het, 'Waarin zijt gij bekommerd? Al de brilslangen zijn dood; en dat er nog kwamen, 'k ben ik-ik hier!'

Rikki-Tikki had redens om preusch te zijn over zijn zelven; toch, en wierd hij niet al te preusch, en hij bleef den tuin bewaken, zoo 't eenen slangenstekker betaamt, met poot en tand, met sprong en bete, zoo dat er nooit geen cobra meer zijnen leelijken kop en stak in den lochting.

(Naar het Engelsch, van *Rudyard Kipling*).

E. LAUWERS.

Gezelle

GIJ groote zanger, neen, zijt niet gestorven,
hoewel het stoflijk hulsel u ontviel.
Gij hebt des levens hoogste peil verworven,
de volle ontvoogding uwer groote ziel.

Wat was uw leven hier? Een enkel pogen,
bedwongen vuur en staamlen krank en flauw,
verheven denken zonder 't spraakvermogen
dat uw gedacht naar waarheid schetsen zou.

Gij waart lijk Mozes, boven de aardsche dalen,
op eenen berg geplaatst, o Godsgezant,
en voeldet u onmachtig om te malen
de schoonheid die gij zaagt, het heilig land.

Uw teeder lied verrukte ons hert en zinnen.
Gij maaktet ons het aardsche leven zoet.
Gij leerdet ons de schepping Gods beminnen,
tot God ons wenden, bron van alle goed.

En zullen wij dit lied, zoo heerlijk, derven?
Onsterflijk is 't, en nimmer ons ontzeid.
Doch gij ontstijgt deze aarde en door uw sterven
wordt gij Gods zanger in der eeuwigheid.

Vichte.
D. VAN HAUTE

Uit ‘den Levene der Dieren.’
Want ze zijn onze vrienden.

I. De Anden.

EN zoo deed ze dagelijks: de bende laten voorenvaren, met den maschelare aan de spits; blijven liggen onnuttig nietsdoen langs den oever en dan met haar ongerief van vlerkpooten den berm opklaveren. Daar stond ze dan eene wijle de lucht met hare wieken te slaan, hare kodde te wikkelen en dan, kop voooruit, zonder nog tale of teeken te geven tord ze naar... ze wist zij wel waar naartoe.

Het hof lag nog en rustte in al zijne stilligheid van iederen vroegen nuchtend. Al onder 't gelend kroop ze, recht over den wegel, door 't gers, weg onder eenen sperre die daar stond in zijne eenigheid, scherend met zijn leege

takken rakelings langs den grond. Dáár was haar polk, en dáár beende ze naartoe, wiggelwaggel, blijdzaam dragend aan haren schat, om er te gaan liggen wachten, wachten, eenzaam en geduldig naar den stond der blijde verlossing.

Na lange zittens, van niemand gestoord, rechtte zij haar weer op, en wikkelde weer voort, door 't gers, over den wegel, al onder 't gelend, den waterkant neer. Daar bleef ze weer staan, nipte op den boord, schepte een leeksken van 't water, dat ze door 't goeleke van haar kele liet loopen en met eenen korten welgezinden ‘kwêk!’ stak ze van wal, borst vooruit; hare beenen liet ze eerst een stonde achter haar drijven, lijk de wieken van eenen Scheldeboot, om ze dan ingetrokken weer uit te slaan, en voort te roeien bij de andere.

De vierige maschelare had haren ‘kwêk!’ vernomen en, in zijne ridderlijke bezorgdheid, keerde hij vierkante om, kwam aangevaren tot bij zijne dame en loodste ze heel preusch bij de bende. En zoo ging ze alle dagen, met het krieken van den vroegen morgen liggen en beien, en telkens al ze weer opstond lag er een ei meer in den polk van eerde en takskes en pluimen, en niemand die wist van haren schat.

Zoo leden de dagen voorbij, en hoe langer ze kwam hoe nooder ze haren nest verliet; bij keeren bleef ze er zitten, in vooruit genieten van de heerlijklange broeddagen die ze voelde te moeten komen, uren achtereen, en 't er kwam een dag dat ze 't over haar herte niet en kreeg om nog op te staan en ze bleef liggen door nacht en dag, met haren kop in hare vlerken, de oogen alleen nog uit op wacht voor nakend gevaar. 's Morgens vond ze, ze'n wist niet hoe, haar eten bij de werke gezet en z'en vermoedde nooit dat iemand heur ponke had ontdekt.

***

Intusschen, was rondom haar volop de blijde lente aan 't worden. Het roste wintergers werd eenmalig jonggroen, de sperretoppen liepen uit in eene vernieuwing van versche

botten, overal op berstte 't groen door den bast, en de zonne priemde hoe langer hoe vroeger haar bleekgouden licht door de sperrenaalden en maalde op de geduldige broedster eene wisseling van zonneklaarte en vlekken schaduwdonkerheid. Zij zat en bleef zitten. En ze hoorde wel, van waar ze lag, hoe de andere minder nestgezind dan zij, somtijds aan 't kerjoelen waren op 't water, om bot te vieren hunne drieste blijdschap voor 't herwordend leven. Ze wist wel, hoe ze te vooren haar deel van de leute kreeg en meêgedaan had met het zotte jongvolk; hoe ze ook, met den uitkomen, de welligheid had genoten van 't vernieuwende bloed, hoe ze dan op 't water in de zonne kon gaan liggen, wellustiglijk strijkend hare vlerken aan beide zijden van haar lijf op 't water, liggen en bakelen in de streeling van 't weldoende zonnevier; hoe ze dan opeens heur opsnakte en aan 't klabetteren ging, met heur wieken jagend het kille water tegen haar warm vleesch, en doende het speiten in perelkrans, hoog boven haren kop, zoodat er de zonne in spelen kon met eene pracht van regenboogkleuren; en hoe ze dan schielijk wegstoof met al de andere in dolzotte vlucht klitskletsend varend over 't ruischende water; met een onweerstaanbaar uitbreken uit haar levenszotte borst van een lustig kwêk! kwêk! kwêk! dat het hellemde heinde en verre, om dan verder te gaan liggen duikel dansen en swanselen in 't genot van 't helder water te voelen over haar rollen in zilveren kwikbollekes, latende haar vacht droog lijk hij was.

Ze wist hoe ze dan den dag door niets te doen hadden als hunnen krop vol eten slobberen dat hij bolrond uitstak zijdeling weg van hunnen ronden gladden boezem; als te liggen slapen om den rijken kost af te teren, den dijk op en neer te varen, hunne pluimen te strijken en effen te leggen, al staande op 't drooge, en dan te wachten tot den avond, dat de leute weere begon. Immers van zoogauw de deemstering aankwam en de stilligheid overal over viel, was 't een lust om te varen, rechte vooruit, met den kop en den uitgerokken hals scherend reize met het

vlakke water, in een geheimzinnig zoet gestoei van schelmachtig minnebedrijf. Ze wist wel hoe ze altemets den baas van de bende had gezeerd en geplaagd, met omtrent hem te roeien, al schaterend ‘rêketêk! rêketêk!’ kop opzijds en loerend uit een scheeve ooge, tot dat hij 't spelletje moê werd en beet in haar pluimen.

***

Dat waren de goê dagen geweest, maar nu en had ze voor al dat zot gedoe geenen tijd meer, al wat er nog af mocht, 't was eens eventjes opstaan, eene haastige brokke opslokken, of, als ze 't niet meer en kon uitstaan van 't verlangen, een beslommerd loopje nemen tot aan 't water om algauw luidop haar wee klagend, weer haar warme plaatske op te zoeken; binst dat ze weg was lag de nest daar open in 't beschut van het sperrelommer, veertien groote eieren in 'nen klas, bleek blauwgroene schoone eieren vol belofte van struische andekiekens. Wat eene zaligheid om zich daar weer te gaan opleggen, zacht ze wikkelend onder haar pluimenkleed, en dan lag ze er weer geduldig en voor lang. Rondom haar werd het hoe langer hoe liever lente. De duiven roekeloerden boven in de beete of klapwiekten weg van 't dak om te gaan roeien in 't jonge zonnelicht door 't helderwijde van den blauwen hemelboog, hoog boven haar hoofd, en de hoenders trokken haar voorbij al neerstig kezen onder 't waken van den statigen hane. De meerl zat te tateren in den top van nen populier de altijd wisselende eindelooze strophen van zijn frissche minneliedjes, en zij bleef liggen al maar door.

Van langs om minder zag ze door 't hout dat hoe langer hoe grooter veigroene bladjes werd te krijgen, maar ze had wel vernomen hoe 't alle dagen stiller en stiller was geworden op den wal; immers ééne voor ééne hadden al de anden zooals zij gedaan: waren stillekens weggedropen en op 'nen koelen morgen en waren ze niet meer te ziene, elk lag aan eenen hoek of eenen kant te broên op eigen schat, gefokt in eigen onbekend schuilleger.

En zooverre was 't gekomen dat de maschelare verweduwaard voor nen tijd, den wal voor hem alleene had; anders had hij niet te doen als vertijloos, de glimmend groene schoonheid van zijnen gepinten kop in 't zonnevier te laten speieren; op en neer stierde hij in zijne onnuttigheid en kriepte een verveeld treurig gekriep, of lag hij vereenzaamd op den oever, met zijnen ronden krop vol vooruit en zijnen bek in zijne veren, als iemand die 't niet helpen kan dat hij schuld is van alles, en zich dan ook maar geduldig onderwerpt aan 't onvermijdelijke.

***

't Was al een tijdeken dat ze had ongerust gelegen, woelend weg en weer met haar lijf, nu eens opstaand en dan weer zitten gaand en ze voelde dat er onder haar iets gebeurde en dat hare pluimen wikkelden zonder dat 't hare schuld was, en ze meende te weten dat er iets door haar vlerke zat uit te piepen, maar z'en dorst niet ommekijken uit vreeze van in hare hope bedrogen te worden.

En toch op nen helderen morgen, lag er een poezelig goudgeluw bolle andekiekske vlak voor haren bek, blij dat 't leefde, te loeren met zijn kleen kijkertje uit zijn bolrond kopke rechte in een striepke zonneklaarte dat door de takken viel. 't Lag daar zoo mollig, een kleen handvolletje lijk een goudgeluw bolleken watte, en bij wijlen neep het zijn oogskens toe, 't liet zijn kopke neeregaan, en 't sliep. 't Zat een ander in den plooi van haren hals, met eene vernibbelde welgezindheid van ‘'k mag ik hier zitten, 'k wete ik dadde’.

‘Kwêk’ zei ze, en ze stond op, en onder haar krioelde 't van opstekende andekopkes en wikkelende andelijvekes, eene wemeling dooreen van geluw en zwart.

‘Kwêk’ zei ze nog eens, en ze tord vooruit, bezorgde beangstigde moeder nu en de bende wiemelende kiekskes met een schuchter schaarschgeboren piepke al dooreen, hobbelde en robbelde vooruit over eerde en gers en takken den berm neer in 't water, veertien in 'nen trop, en ze

bleven daar liggen bovenzwemmen, roeiende met elk zijn paar kleine pootjes, lijk zooveel bollekes kork, en wachten tot dat moeder van stapel gegleden was; dan vooruit, links en rechts, weere en weg, liepen ze over 't water, daar ze elk hun twee schreefkes op schreven, uitloopend van aan hun borstje aan weerzijden weg, kleine speurkes al door elkander en in 't groote speur dat moeder achterliet.

'Kwêk!' zou ze zeggen, van nu voort een kriepende 'kwêk!' uit verlegene bezorgdheid om haar rusteloos onbekommerde kroost, dat, nog onbekend met de wereld, hem waagde in alle hoeken en kanten, en 't er woekerden toch zulke vreeselijke ratten, in de uitgemolmde gaten aan den oever, 'kwêk!' zei ze gedurig en ze schrikte op en tierde ze allemale bij, van zoo ze iets geware wierd, en ze vaarde met hare kudde op en neere den wal en zag er hare zusters liggen in 't eigenste geduldig verbei, hier end' daar in 't hout.

***

Nu waren 't gelukkige dagen, en beetje angstig somtijds wel, maar 't wilde anders ook al meê. Hare kiekskens groeiden dat ze 't zag en ze schenen te leven van 't jonge zonneke dat ze troetelde en koosde en aaide van 's morgens tot 's avonds. 's Avonds! och God, wat 'n genoegen! Z'en lieten 't waarachtig niet late worden, en waar ze stond kwamen ze de eene achter de andere, vechtend en scharrelend om 't warmste plekske, gekropen in haar pluimen en onder haar vlerken. Bergt mij al dat volk, dat zoo zeere groeide, maar 't ging toch, haar herte was breeder dan haar vlerken en deze'n moesten 't maar weten, en ze stond daar elken avond, eene ande drie keeren te dikke, zonder pooten, en haar kop alleen die nog leefde en de wacht hield, draaiend lijk een weerhaan op een dak, totdat het nacht wierd en stekedonker en 't allemale rustig sliep.

***

Maar hoe en zag ze 't niet?

Hare kiekskens groeiden grooter van dag tot dag, en het goudgeluw van hun dons verwierd tot vaalgrauw.

Ze kregen geheel en gansch de voeren van wilde duikganzekes. Ze dompelden lijk nen schicht weg onder 't water, en wipten eene roe verder weer boven en de zonne speelde met glinsterend zilver in 't babbelend water rondom hun troepje.

Maar dat troepje scheen te minderen van dag tot dag. Moeder en zag het niet of en wilde ze 't niet zien dat er een kleen andeke lag voorenaan den wal aan den kant in 't water, met uitgestrekter pootjes, derf en kleurloos, en met zijn kopken hangend naar den diepen; of en wilde ze 't niet zien dat er verder nog een lag, zoo verminkt en afgevreten, dat er de flarden aan hingen, en dat men nog met moeite zeggen kon wat het ooit geweest was, zoo ellendig zwom het daar op 't water, met al de bedroevende ijselijkheid erom van een verdronken schepsel.

Ze vaarde zij daar voorbij, moeder met heur kinderen, alle dagen eentje min, nu nog vijve of zesse van de veertien bloeiende lievelingskes, en ze kriepkreunde voort haren moederschreeuw om te melden waar ze lag. Nu en dan schrikte ze wel eens op, ze riep en de kleintjes stoven bij haar. Dat was omdat ze telkens bij navonde, als 't al stille was, eene katte zag komen gewandeld, zacht en schijnbaar onschadelijk gewandeld, langs den waterboord. En 's morgens was ze telkens een kindeke kwijt.

Maar ze waakte altijd onverschillig, met evenveel zorge voor vijve en viere en drie, als voor veertiene. Ook al had ze meer of ne keer verschoten en met heur kleintjes van kante gesteken omdat ze iets had zien over 't water varen, met ruig rost haar begroeid, en twee gierige wreede oogen die glarieden en een roerende straalke witte haarkes al weerkanten, die zochten in de lucht.

En zoo was er een dag gekomen dat er maar eentje meer over en schoot, tamelijk groot al, dat altijd voort kwam schuilen onder haar, en z'had nu plaatse genoeg voor 't kleintje. Maar 't gebeurde, en 't gebeurde van langs om meer dat ze 't al met 'nen keer liet staan, alleene, 't schamel dutske, domdwaas te kijken omdat het zoo

onverwachts verlaten stond zonder te weten waarom. 't En gaf geen piep, en waggelbeende naar 't water en ging meêdrijven met andere nesten die nu al te gare zwommen met twee drie moeders erbij, maar z'en kenden 't niet en 't wierd verstooten om zijne eigene wegen te zoeken op de wereld.

Moeder lag immers al sedert lang weer onder de sperre op eenen nieuwen broed.

Kortrijk, Zaaimaand 1904.

CAESAR GEZELLE

Mengelmaren

Eerweerde Vader Achiel Butaye[1]

DEN 24sten in Hooimand ll. kwam te Antwerpen de mare toe van het overlijden van Eerw. Vader Achiel-Emiel-Julius Butaye, zendeling van het gezelschap der Witte Paters van O.L. Vr. van Afrika.

Hij was geboren te Rousbrugge, den 26sten in Nieuwjaarmaand 1873, van brave en godvreezende ouders. Op de hofstede, onder 't huizelijk dak, groeide hij op vol levenslust en gezondheid. In 1886 begon hij zijne studiën in het leerhuis van Iper, waar hij, voor allen die hem gekend hebben een voorbeeld was van godsvrucht en werkzaamheid. In 1892 trok hij op naar Algiers om er zijn laatste studiejaar te voleindigen; vandaar ging hij naar Carthago en werd er in 1898, den 18den in Lentemand, priester gewijd.

Hij bracht zijn laatsten vaarwel aan Vlaanderen, aan ouders en vrienden en scheepte in te Marseille, den 20sten in Bloeimaand 1899, om den 20sten Oogst van 't zelfde jaar in Congoland aan te landen.

Zijn doorluchtige Hoogweerdigheid Roelens, zond hem een nieuwen zendelingsstand oprichten in Oeroealand bij de Baloeba's.

Ongeveer vier jaren later, bij het afsterven van Eerw. V. De Muelenaere werd hij overste benoemd van St. Lambrechts.

Weinige schriften blijven er ons van E.V. Butaye. Hij en was geen schrijver, maar een taaie, onvermoeibare werker.

Vijf jaar lang heeft hij gezwoegd en gezweet op den harden, moorddadigen grond voor het heil der arme zwarten. God geve hem den loon dien hij verdiend heeft! Hij ruste in vrede onder de schaduwe van het Kruis op het nederig kerkhof, te midden der christenen die zijn iever voor den hemel gewonnen heeft.

J.B.

(1) Zie breedvoeriger levensschets in het *Maandschrift der Witte Paters*, aflevering van Zaaimaand 1904.

[Nummer 23]

Formol als Ontsmettingsmiddel

FORMOL is nu, in de steden, een ontsmetter ‘naar de mode’ geworden. Daar en is natuurlijk geen groot kwaad bij, verondersteld dat men van dien ontsmettingsmiddel niet meer en vraagt dan hij kan geven.

Formol wordt ongelukkiglijk maar al te dikwijls gebezigd in omstandigheden waar hij geen hoegenaamd nut en kan verrichten. Op de wijze zooals hij verbruikt wordt en kan hij zijne wezentlijke ontsmettingskracht niet ontplooien en te werke brengen.

't Ergste van al daarbij is dat de menschen hun eigen zelven in dwaling brengen door die schijnbare kiemvernietiging. In de nog niet ontlevelingde huizen en met de nog niet kiemvrije voorwerpen gaan zij om als of er uit dat verkeer geen kwaad meer en kon voortspruiten.

Ik hebbe reeds zoo menigmaal, met meeninge, door verstandige menschen hooren zeggen achter typhus, kroep, roodkoorts, pokken, tere: wij hebben formol

gebrand in de zale waar de zieke lag en 't gevaar dat de ziekte zou kunnen voorzetten is bijgevolg van kante geweerd.

't En duurde soms niet lange of nieuwe ziektegevallen kwamen hen uit hunne kalme gerustheid trekken. 't Gebeurde ook geheel dikwijls dat de ziekte in dat eigenste huis niet uit en breide; de zuivering scheen volkomen goed gelukt te zijn. Maar uit die zoogezeide volmaakt ontsmette woning wierden kwade kiemen rondgevoerd met het huis - of het kleedergerief, met de menschen, die, alhoewel tegen verder ziek zijn vrijgewaard, toch de krankmakende levelingen in het ronde verspreidden. Menig duister en onverklaarbaar geval van voortzetting eener besmettelijke krankheid is op die wijze uit te leggen.

Formol en moet nochtans niet verworpen worden; want onder de tegenwoordig gekende levelingvernielende middels, die op groote schaal kunnen toegepast worden, is het zeker een der beste en der handelbaarste.

Maar Formol moet met nauwkeurige kennis van zaken gebruikt worden; men late hem niet dienen voor ontsmettingen waar hij niet voor geschikt is.

Eénige zaken vooral moeten in acht genomen worden, wil men Formol met vrucht aanwenden.

't Zij men Formol gebruikt als sterke wateroplossing, 't zij men de Formolmentjes enz. verkiest, altijd moeten die mentjes of die oplossingen vluchtig gemaakt worden.

De formoldampen moeten *dikke* genoeg verspreid zijn in de zalen waar de bezoedelde voorwerpen uitgesteld liggen om hun kiemdoodend werk uit te voeren. De beformolde lucht moet, eenige uren lang, gestadig en daaromtrent in gelijke strafte kunnen werkzaam blijven. Daaruit kan men wel rapen dat formol maar nuttigen arbeid kan verrichten in *luchtdicht* afgesloten plaatsen of ruimten.

En daarom is het onbedingd noodwendig al de spleten, gerren en gaten der deuren, der vensters, der vloeren,

der zoldering, der schouwen uiterst zorgvuldig en nauwkeurig toe te sluiten, toe te stoppen en te beplakken; de formoldampen immers zouden langs daar uitgang vinden of de versch inkomende lucht zou ze al te zeer verdunnen en aflangen.

'k En zou niet borge staan dat zulks in vele gevallen met de noodige zorgvuldigheid gedaan wordt.

Drooge formoldampen ontsmetten weinig of niet, er moet waterdamp voortgebracht en rondgespreid worden in de plaatsen waar de formolbewerking gedaan wordt. En alzoo begrijpt men gemakkelijk hoe het komt dat kleine, zelfs groote formollampen geen nuttig uitwerksel en kunnen hebben ingezien zij maar drooge formolwasems geven. Het zijn nochtans het meest deze lampen die als ontsmettingstoestellen in voege gebracht geweest zijn.

Formol - en dat dient hier vooral in de ooge en meer nog in 't geheugen gehouden te worden - Formol en werkt maar ontsmettend op de buitenvlakten van de bezoedelde zaken.

Al de voorwerpen die goed kunnen open gestrekt worden en die *weinig of geen dikte* hebben, al de dingen wier buitenkant alleen verontreinigd geweest is, muren, planken vloeren, de uitwendige zijde van alle zaken kunnen alzoo door formoldampen kiemloos gemaakt worden.

Maar en steekt, om Gods wille, in uw hoofd niet sargien, matrassen, dikke kleederen, vloerlakens en andere dergelijk goed met Formol te willen ontsmetten; 't ware eene erge misse en 't zou kunnen onherstelbare en rampzalige gevolgen achterlaten.

Met Formol ontsmetten en is dus zoo eenvoudig niet als sommig volk wel denkt; het moet met zin gedaan worden, door wel geoefende handen en met goede en gekeurde toestellen en vooruit en vooral dáár waar het zijn krachten kan ontwikkelen.

Er zou wel nog het een en het ander te zeggen vallen over formolwater als ontsmetter van kleine voorwerpen.

Het formolwater kan dikwijls door dat klein goed

opgezogen en tot in het binnenste geraken waar het zijne levelingdoodende werking kan ontwikkelen.

Ik behoeve nauwelijks te zeggen dat dit eene geheel goede manier van kiemvrijmaken is en dat zij in heel- en levelingkundige bewerkingen velerlei toegepast wordt.

Dat hebbe ik hier met opgezetten wil van kante gelaten om de veel belangrijker huisontsmetting door Formol wat breedvoeriger te kunnen bespreken.

D[r] A. DEPLA

Mei

IN 't begijnhof klepte 't klokje en
ieder zilverlichte klop,
lijk 't gerinkel van 'n romer
welde, in 't avondduister, op.

Scherrig door de donkergroene
gevelruitjes, lijk 'n schicht
Schoot de koperroode straling
van 'n veunzend olielicht.

Langs de boomen, blies de wind, van
tijd tot tijd, 'n koel gezucht
en 'n sterke geur van bloesems
hing, lijk balsem, in de lucht.

Ginder bij het draaien van de
strate, rond 'n houten kruis,
op 'n lochtingsmuur gemetseld,
zwom 'n dikke vledermuis.

Uit de verte, door 't geschemer
van den kalken maneschijn,
trilde lijk 'n engelharpe,
hier en daar, 'n clavecyn.

OM. K. DE LAEY

Herfst

.....en de winden
voeren, waar weet ik, het speelzieke loof.
G.G.

BLEEK is 't luchtblauw, bleek het zonlicht,
't najaart en de winter nadert,
boomen, bosschen, uitgezomerd,
staan in 't geelbruin goud gestoken.
Boomstille, ijskoud staan de beuken,
doodsch en op een dubbele reke,
dubbele reke naakte stammen;
en hun spannend lijf, gewrongen,
berst hun grijzen bast te buiten;
langs om leeger, verre en verder
langs om nauwer, nader 't ende,
zijde aan zijde en in 't gelid staan
als één wand de witte reuzen.
En daarop twee boomkroonreken
half bloot wissewerk, half vol blaren,
als twee riemen rookgewolkte,
schuivend op een rij van schouwen,
langs om dikker en doorschoten
met een spel van sprankelend goudvier
en doorvlamd met looverlekken
zijpelend van het najaarszonlicht.

Zoevend door de dorre kruinen
zendt de wind zijn killen adem
en daar wemelt en daar wentelt
lijk een net vol gouden perels.
't Ritselreuselt, en de blaren,
werveldraaiend bruine vlokken,
op den wind al waggelwiegen
weer en weg en neergedreven
vliegen als een milde goudvlaag
op den gersvloer in de dreve,
op 't tapijtwerk, 't groene paandoek
bont bestrooid met bruine blaren.

t' Enden uit de beukboomreke,
waar de reuzen stam aan stam staan,
blinken in de blauwe verte,
stil beschaûwd of zacht beschenen,
luide in 't licht, of teêr omneveld,
groote kruisen, kleene kruiskes,
schrankende in hunne ongeschiktheid.
Stoppelveld vol doodenstekken
van geknakte levenskooren!
Tusschenheen dat kruiskesleger
dwalen kleene zwarte vlekken
weg end' weder en verdwijnen
buiten zicht en bachten zerken
en verschijnen weer en wandlen
droefstil langs de stammendreve:
menschen zijn'et, mijmerdwalend,
nietig naast die felle reuzen,
vlekkend scherp van bont en zwartheid
op den goudvloer van de dreve.

Zwijgen doen ze, 't zwijgt alom nu,
't zwijgt omtrent de witte kruiskes,
't zwijgt omtrent de grijze beuken
en de gouden blaren zwijgen
tusschenin twee herfstwindzwepen.

Bleek is 't lichtblauw, bleek het zonlicht,
't najaart en de winter nadert!

O die bruinverdorde blàren
wentelend een voor een te grondwaart!
O die half ontblaarde beuken
droomstilzwijgende reuzenreke!
O die doode en stille kruiskes
bleek in 't blinkend licht der zonne!
O die lange stille dreve
en die ruste alom! dat kerkhof!
Ai mij! blad al aan 't verdorren,
dat eens vallen moet en dood zijn,

hier is 't dat ik vallen moete
van den ouden boom des levens!
Doode blaren gij blijft liggen,
eeuwig gij, maar ik herleve eens!

CAES. GEZELLE

Uit ‘den Levene der Dieren’

II. In zijnen ouden dag.

Est quiete et pure atque eleganter actae aetatis placida ac lenis senectus.
- Cicero, De Senectute. Vredig en zoet is de oude dag voor wie leefde zachtaardig en eerbaar en vol bevalligheid.

LANGE waren ze, en onwêerroepelijk voorbij de goede schoone dagen die 't leven hem had laten genieten!

Alles heeft zijnen tijd, en zoo was alles op zijnen tijd gekomen, voor hem lijk voor al zijns gelijken; en nu trakelde het voort, zijnen lusteloozen trakelgang, oude afgetobde djole, het eenmaal vierig horsdier; trakelde het voort, aldoor zijne laatste dagen, schuddewagend op zijn twee paar stramme pootpikkels, over de hobbelige steenen langs den lastigen weg. Van zijne scherpmagere schouders naar zijn bonkige achterschoften brugde het mes van zijn ruggebeen, daaraan, onder 't beschut van eene langgereekte houtmagere rebbekas, hing zijn ijdele hongerige balg. Dit geraamte, schommelend alsof 't iederen oogenblik wou uiteenvallen, puilde t'allenkante met hoeken en knuisten, door een afgedregen vel, kaal bij vlaken; en op de beendertuiten, blutsgestooten en doorgesleten, beetten de dazen en de vliegen, gierig, om zijn laatste vergane bloed uit zijne magere vleeschvezels te pompen. Aan dit schamele peerdelijf rekte, tenden uit eenen zieketierigen hals, naar den grond toe, een uitgemergelde kop waaraan een paar lamlange ooren lutsten op mate van iederen stap. Genepen tusschen een

overschot van uitgediende tanden, hing naar buiten zijn veege tonge met het groen erop van eene schamele bete uit den gerskant.

Het oudversleten armoedige gareel, te wijd en te zwaar voor den mageren hals, en de harde riemen duwden hem overal door de huid, en aan zijnen kop klapten van links naar rechts en van rechts naar links de zwarte lappen van zijnen bril.

Zoo schommelde het voort, stap voor stap, door den brandendheeten langen zonnedag, geschokt en geschud tusschen de zware tramen van een voermansgetrek, dat krakend en piepend, onwillig en lastig achter hem voortdokkerde over de steenen. De wijte, op het naar achter hellend voertuig, spande als eene overgroote grauwe mutse, al achter toegesnoerd, over de houten boogribben - al voren gaapte ze wijd open, en daar lag op eenen baalzak de voerman, ineengefokt, half ingesluimerd, met zijne oogen half open en toe.

Als eenige verband tusschen hem en zijn lastdier, hing het zeel, slap over den rugge van het peerd; en zoo bewoog het geheele gespan voort, onmerkzaam en onopgemerkt door het onverschillige straatgewoel.

Nu en dan wierd de muile van het jagende dier opgesnokt met een korten harden ruk:

‘Hu!’

De weg is lang en lastig, de strate klimt naar de brugge toe, de wagen klom erachter al hotsebotsen over de keien. Bij elken stap joeg het peerd, met eenen amechtigen zucht, door zijne wijdopengesperrelde neusgaten, twee striemen gloeienden doom die, eer ze grond genaakten, opgezopen wierden in de heete lucht.

***

't Had in den tijd een prachtig veulen geweest, en de boer liet hem, dag uit dag in, zijnen vollen weister op eene uitgestrekte wee, in 't bloote, onder den noorderschen wijdblauwen hemel. Dat was eerst een genot om daar van

den vroegen morgen tot den laten avond te baden in die zee van groenen overvloed, met het stoere rundervee, om hem, en de reizende raven boven zijnen kop, en de varende wolken. Daar was er knabbelinge, en het blonk van struisch gezonde overvoldaanheid; daar was er lucht, en geloop, en het had er gerend, op zijn knoestige scheefuitstaande kachtelpooten, met zijne manen in den wilden zeewind, en zijnen wassenden steert golfdrijvend bachten hem, zwemmend op de lucht, scherend over de uitgestrektheid van de deinende weilanden, tot ver, heel ver, waar de tronkwilgen in lange reken stonden te zwichten voor den fellen jachtwind die blies uit den noord-westen. En dan stond het te grinniken om de welligheid van 't jonggezonde bloed dat joeg door zijne aderen; te snuiven, bij 't daveren van zijne neusgaten, de scherpe lucht en den zeegeur, en dan weer op en weg met wilden sprong, smijtend achterwaart uit dat het zoefde door de lucht, de ruimten in, met zotte vluchtvaart, dat de grond weerdaverde onder den hoorn van zijne hoeven en de eerdbrokken wervelden boven zijnen kop.

De eendlijke ossen, droomend uit hunne weemoedige oogen, wendden hunnen zwaren kop dan naar hem om, gestoord in de zotte driestheid van zijn gedoe die zij niet en verstonden en ze keken weer voor hen uit, droomstarend in de verre verte naar niets, en lieten hem onverhinderd begaan. Maar 't bruischte hem onweerstaanbaar door zijn lijf, het jeukte hem in de pooten van de bratte weelde, en als 't al afgerend was en tendengehold, woelde het holderbolder hals over kop in het gers, met de vier pooten ramend in de ijdele lucht; sprong dan op, en hennikte lange en luide in den wilden wind die de mare van zijne overvoldaanheid meevoerde, al over meersch en grachten, naar andere zotte jonkheden in den blooten omtrek. Dat was eerst een leven, en dat had zijn volle achtien maanden geduurd.

Dan was het verkocht geworden, en een brouwer had van hem, met rijken kost en zorgzame behandeling eenen

blinkenden zwarten zwaren klepper gemaakt. En dan was het hem een spel en een genot de zwaarste bierwagens over de steenen wegen te doen hotsebotsen achter hem, dat de ketens rammelden en de zware tonnebuiken wiegewaagden lekend van 't schuim. Alsdan zaten hem de harde spieren gespannen onder de blinkende huid. Zwaar was 't werk te dien tijde maar geern gedaan; en als het met zijn klinkende hoeven op de steenen schoorschravelde dat er de sperken uit sloegen, dan moest het bachten hem al maar tot splenters springen of begeven. Voort stapte 't, wiegend zijnen ernstigen kop aan den rondboogden hals, en zijn tanden knarsden op 't schuimend gebit, en op mate van zijnen stap golfden zijn zwarte manen. 't Was een goed dier en gedwee en zijn kribbe was altijd rijkelijk voorzien geweest; lang had het 't zoo uitgehouden. Maar de tijd, 'nen dag teenegader had zijne krachten verzwakt, zijne pooten gesteven, en zijne huid werd al minder en minder te glimmen, en op nen zekeren dag, na lange jaren goed en gewilligen dienst, werd het afgewezen; 't kreeg nen knapzak op zijnen rugge, een kort zwinkel op zijne hielen, en met zijnen nieuwen meester lag het nu gansche dagen, langs den eenzamen eindeloozen ketseweg, te zwoegen aan den langen reep van de logge binnenlanders in de vaart.

Nu was de ellende begonnen.

Het voelde dag aan dag zijne krachten begeven en vergaan onder den ongenadigen last van die nijdig zware koordlijne en wat er aan hing. Waarom kwam het zwaarste werk ook als de krachten aan 't afnemen waren.

Zijn meester was een beul, eten kreeg het schaarsch genoeg en 't was deerlijk magere kost, ook waren zijne heupebeenen al lange aan 't opsteken, zijne rugge verscherpte en zijne ribben wreven zijn vel het haar af onder de riemen. Zijne voorpooten begonnen door te geven en wat het 't meest ontzag, 't was die bijtende slange van een zwepe, die dringend klitskletste boven zijnen kop, en alle tien stappen neerkapte, kronkelend lijk een vuurslange

op zijn mager ribbekot, en de top ervan gispte hem lijk een vliem, het bloed uit zijn vel.

Menigen keer moest eene ongenadige geeseling verwekken wat het magerbedeelde voedsel niet meer doen kon, de warmte in zijn bloed, en dan snakte het op, oogpuilend van de pijne en strompelde het voort langs den langen ketseweg, hankerend, daar het er niet aan en kon, naar 't bestoven gers van den waterkant, voor zijne ijdele peerdemage.

Maar was dat niet nog een heereleven, bij wat het nu te verbijten had, sedert een jaar dat het weer van meester had verwisseld.

Wat een gruwelijke armoede in zijn kribbe, wat eene zwarte ellende in dat verhakkeld kot dat hem nu tot stal diende, wat een tergende nood aan oppas en mestinge, nu dat ze meer als ooit te passe kwamen. Te liggen en dorst het niet meer, zijn stramme pooten en wilden dan 's morgens niet meer meê om op te grabbelen, en 't sliep zijne korten slaap al rechtstaan, met den honger piepend in zijn dermen. En al heel vroeg, daar 't eertijds de zonne zag op en ondergaan in vorstelijk nietsdoen, was 't nu van uit en op de bane, op de bane zoo eindeloos lang voor zijn dempige borst, zoo lastig voor zijn stijve trappelaars van pooten.

Lange en langer duurde 't iederen nuchtend eer zijn geraamte uit zijn stijvigheid een beetje los gerocht en het behoorlijk kon verterden.

***

De last achter hem was zwaarder dan ooit vandage, den mensch die op den wagen lag, was 't genoeg dat zijn getrek voortrobbelde en hij stopte er maar alles in wat het slikken wilde.

En nu die klem, die vervaarlijke klem naar de brugge toe, die klem waar het arme dier iederen keer zoo tegen opzag, het ging immers kwader iederen dag; 't was weêrom te doen.

De voerman was afgesprongen, omdat hij geware wierd dat er zijn arme djole ‘complementen’ aan miek. Hij spande zijn zeel in zijn een hand en neep nijdig zijn zwepe in zijn ander.

‘Jo!’ tierde en snokte hij; zijn zweepsnoer kronkelde eerst met een vervaarlijke klets in de lucht, en kapte dan onbermhertig neerstriemende op den knobbeligen peerderugge. Het jagende dier rilt van het nijpende wee, en poot al wat het kan, den steenberg op, maar 't is al dat de wagen nog roert. Met den overschot van zijne afgebeulde krachten, zet het nog 'nen stap, nen alderlaatsten, en dan blijven de kromme stijve voorpooten, geschoord tusschen de kalsijribben, staan.

‘Hu!’ jaagt de voerman door zijne heesche kele, het kittelt hem, dat de bruggeliggers lachen dat ze hutsen.

‘Hu!’ en met afzichtelijke wreedheid bonkt zijn zware boerenklomp op 't gespan van den sidderenden balg en de harde pooten. 't Peerd en roert niet. Het klamme zweet staat in witte schuimstriepen boven zijn riemen. Onder de brillappen puilen de groote zoetblinkende oogballen, kijkend voor hem uit met doodelijken angst en klagende wanhoop.

‘Hu!’ vloekt de woedende voermansbeeste en de kronkelende zweepslange bijt opnieuw een witte speur vingerdikke op het lijf van het martelende lastdier. 't Is de genadeslag! De wagen staat als aan den grond vergroeid, het peerd roert stuiptrekkend zijnen voorpoot en met eenen pijnlijken grolzucht, zakt het ineen op den grond. ‘Nog een voor den saucissemolen van Paretjes!’ giechelen de bruggeleuren.

Hijgend ligt de peerdebalg te zieltogen midden eene toegestroomde bende aanschouwers; zware tranen leken uit de goedige opengespalkte stervende oogen; met eenen pijnlijken grijns rekken de dampende neusgaten open voor den laatsten ademtrek; de kop zinkt, de oogen luiken toe.

't Is dood.

CAES. GEZELLE

Mengelmaren
Simon Benninck
Brugsche verlichter uit de XVI^de^ eeuw

EEN brokske honing voor den Biekorf.

Alles wat bijdragen kan tot het laten kennen van ons roemrijk verleden, hoe gering ook het zij, is, dunkt me, 't vermelden weerd. Sedert eenige jaren wordt er ongelooflijk vele gezocht en gesnuisterd op het gebied der Vlaamsche kunstgeschiedenis. En 't is als rezen ze uit den grond, de kunstenaars en kunstgewrochten, voordezen weinig of niet bekend, die onze bewondering afdwingen en ons met fierheid en verrukking doen terugzien op de XV^de^ eeuw, die rijke, prachtige, roemvolle kunsteeuw. Wat een schaar veerdige schilders en scrivers, vignettemakers, verlichters, beeldemakers, miniatuurschilders, boekschilders, die ‘met pennen en met pencheelen werckende waren’ voor koningen en prinsen en steden en kloosters, en heinde en verre den naam en den roem van Vlaanderen verbreidden!

De hertogen van Burgondië en vooral Filips de Goede besteedden schatten gouds ter ondersteuning en verbreiding der kunst en de groote heeren, waaronder niet het minst Lodewijk van Brugge, heer van Gruuthuuse, volgden het voorbeeld na, door het hof gegeven.

Onder de boekschilders uit dien tijd bekleeden de Benninck's een eereplaats. Ze zijn afkomstig uit Gent en behooren tot een ware kunstenaarsfamilie. Vader Benninck, Alexander, begon zijn kunstenaarsloopbaan te Gent. In 1469 was Hugo vander Goes peter bij zijne inlijving in de schildersgilde dier stad. Van 1486 tot 1499 verbleef hij te Brugge, waar hij wrocht, twaalf jaar lang, voor Lodewijk van Gruuthuuse. Zijn werken zijn bijna allen nog bewaard en berusten in de Rijksboekenzaal te Parijs. Hij stierf omstreeks 1518-1519[(1)].

Zijn zoon Simon was wellicht de vermaardste verlichter uit dien tijd, en diens dochter Lievine muntte ook uit in 't miniatuurschilderen. De engelsche koning Hendrik VIII ontbood haar te zijnen hove. Ze huwde er een man van hoogen adel en werd door de koninginnen Maria en Elisabeth om haar schilderwerk zeer hoog geschat[(2)].

(1) Ziet over Alexander Benninck en zijn werken:
Conférence du R.P.J. VANDEN GHEYN, Conservateur de la section des ms. à la Bibliothèque royale de Belgique sur *la miniature à la Cour de Bourgogne (Bull. de la Soc. d'hist. et d'archéol. de Gand*, 1904, pp. 39-45).
P. DURRIEU, *Alexandre Bening et les peintres du Bréviaire Grimani (Gazette des Beaux-Arts*, 3e série, t. V, p. 353 et svv. et t. VI, p. 55 et svv.
Biographie des hommes remarq. de la Fl. Occ. Bruges, 1843, *Miniaturistes*, t. IV, pp. 108-150.

J.J. DE SMET, *Recueil de mémoires et de notices historiques*, Gand, 1864. Quelques recherches sur les anciens enlumineurs et calligraphes, t. II, pp. 580-591.

(2) *Biogr. des hommes remarq. l.c.* en J.J. DESMET, *o.* en *l.c.*

Simon nu, - hij teekende Benninck, Bening, Bennings, Benichius, - was te Gent geboren op 't einde der XVe eeuw. Naderhand ging hij te Brugge wonen, werd er lid van de S. Jans- en S. Lucasgilde in 1508, verwierf het poortersrecht in 1519 en stierf waarschijnlijk in 1561[1].

Van zijne hand hebben we heden nog het misseboek door hem verlicht (1525-1530), dat, op aanvrage van het magistraat van Dixmude, geschreven was door Pierchon Esquaillet, van de Grauwbroeders derzelfde stad, alwaar het heden nog bewaard is.

Ook nog 't vermaarde getijdenboek: '*Les Heures de N.-D. de Hennessy*' dat berustende is in de koninklijke boekenzaal te Brussel. Beide kunstwerken waren te zien op de tentoonstelling in Gruuthuuse te Brugge in 1902[2].

Een ander getijdenboek van Simon Benninck is heden in de boekenzaal te Münich.

Verders bewerkte hij eenige bladzijden uit het breviarium Grimani.

Onlangs is nog een werk van Simon van Brugge voor den dag gekomen, dat tot heden bijna niet bekend was en dat nochtans mag aangezien worden als een der voornaamste vlaamsche verlichtingen uit de eerste helft der XVIe eeuw. 't Is de geslachtsboom der koningen van Portugaal. Don Fernand, zoon van koning Emmanuël III (1507-1534), verzamelde al wat op de geschiedenis van zijn stamhuis betrekking had en slaagde erin een geslachtsboom op te maken van de oudste tijden tot koning Jan II († 1495). Die geslachtsboom beslaat dertien pergamenten bladen, geteekend en versierd met wapens en geschiedschetsen door den schilder Antonio d'Ollanda van Lissabon. Don Fernand zond deze teekeningen naar zijnen vriend Damiaan de Goes die alsdan in de Nederlanden verbleef, met last ze te doen verlichten door den besten verlichter van Europa. Het werk werd toevertrouwd aan meester Simon van Brugge. Deze moest hem verbinden intusschen, - 't zou wel twee jaar duren - geen ander werk te aanveerden. Deze prachtige verlichtingen werden vóór eenige jaren door het Britisch museum aangeschaft en nu zijn ze in 't licht gegeven door uitgever Hoffmann te Stuttgart, onder de hoofding: *Ahnenreihen aus dem Stammbaum des Portugiesischen Königshauses. Miniaturenfolge in der Bibliothek des British Museum zu London.* Leeraar Ströhl gaf de geslachtkundige aanteekeningen en Dr Kaemmerer den geschiedkundigen uitleg en een verhandeling over Simon Benninck en de Vlaamsche boekschildering tijdens de XVe en XVIe eeuw.

EM. VAN CAPPEL

(1) Evendaar.

(2) Ziet *Catalogue de l'Exposition de manuscrits*, *miniatures*, *etc. à l'hôtel Gruuthuuse,* en de voorrede door Baron A. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT.

Het Fransch in Vlaanderen

IN de vergadering van het '*Comité flamand de France*' te Duinkerke, den 24^{en} van Lentemaand ll., hield M. Em. Bouchet eene voordracht over het indringen van het Fransch in Vlaanderen tijdens de Middeleeuwen. Hij geeft er de oorzaken van op:

1° De grenzen der bisdommen, die bepaald werden volgens de oude Romeinsche gouwen, hadden onder éénen bisschop volkeren van Dietschen en Latijnschen oorsprong vereenigd. De kennis der twee talen was eene aanbeveling om er de hooge geestelijke ambten te bekomen.

2° De monniken van Cluny, die hier talrijke kloosters stichtten of hervormden, en van Cluny zelf afkwamen, waren hier zeer in aanzien.

3° De edelen waren leenheeren en leenmannen van grondgebied dat op Dietschen of Waalschen grond lag. Volgens Otto de Freisingen, een Duitschen kronijkschrijver, werd Godfried van Bouillon op den troon van Jerusalem verheven, niet alleen om zijne krijgskennis en zijne dapperheid, maar ook omdat hij de Romaansche en de Dietsche taal machtig was. Om dezelfde reden werd Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen en Henegouw, boven den markgraaf van Montferrat verkozen tot keizer van Constantinopel.

4° De bestierlijke betrekkingen tusschen Vlaanderen en Frankrijk waren talrijk.

5° Veel invloed hadden ook de huwelijksbanden die zeer dikwijls bestonden tusschen den Vlaamschen adel en dezen van Frankrijk, zoodat het Fransch overheerschend werd daar waar de Fransche vrouw in den heerd kwam. (Bull. du comité Flamand de France, 1904, 1e afl.).

Het dient hier opgemerkt dat slechts bij de hoogere standen het Fransch doorging. (Zie H. PIRENNE, *Hist. de Belgique*, I, bl. 142 en vlgg.)

Guido Gezelle's Duikalmanak, 1905

EVEN is zaliger G. Gezelle's '*Duikalmanak*' van 't jaar Ons Heeren 1889 verschenen, veranderd en dienstbaar gemaakt voor 't jaar Ons Heeren 1905; zoo zullen ook beurtelings de andere 9 jaren, wederom jaar voor jaar worden uitgegeven en te nutte gebracht van dezen die de gansche verzameling begeeren.

Hij is verkrijgbaar, tegen 1 frank, bij L.H. Smeding, Bestuurder van den Nederlandschen Boekhandel, te Antwerpen.

Kleen geslacht, kleen gedacht

DE correspondent uit Antwerpen, van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, geeft verslag in het nummer van 4^{en} November 1904, over de uitvoering van Tinel's *Godelieve.* Om den Noord-Nederlandschen lezer met het publiek bekend te maken, schrijft hij: ‘Een publiek zichtbaar genegen en bereid tot geestdrift.... een leger van R.C. priesters, niet de minst geestdriftige, voorwaar, die elkaar met opgetogen gelaten den goedendag toemonkelden; men speurde dat er een triomf in de lucht hing, en dat deze geesten met den toondichter sympathiseerden, uitermate.’

En om te sluiten: ‘De bijval bij het blijkbaar ontvlamde - en door geen duur van tijd af te schrikken - gehoor, was de verwachte: een apotheose!’

Is dit niet een leuk middeltje, versleten tot op den draad, om op de lippen van dweepzieke niet-katholieke Hollanders een misprijzend glimlachje te lokken? Is het niet een verre weerklank van Maeterlinck's beruchte orakel: *le clergé flamand*, *le plus ignorant des clergés!* En toch, die Noord-Nederlanders die gezond denken en van den echt Belgischen partijgeest weinig vermoeden, moeten verwonderd staan over zulk onpartijdig en onvooringenomen schetsen van een publiek door een kunstcriticus; ze moeten oordeelen dat dit is hetgeen woekert in de hersenen van den correspondent en zijns gelijken, te weten, een late achtergeblevene vergane tinte van onbewusd overgeërfd *anti-clericalisme* (papenvreterij in 't Nederlandsch). De toga en drietuit straalt nog altijd hunne oogen tot verbijstering en ze 'n zien den mensch niet aan, maar zijn kleed. Hadden al die R.C. priesters hunne toga en hoed t'huis gelaten, dan zou hunne geestdrift en bewondering niet voor voorbarig gegolden hebben, maar ze hadde den criticus zoo gegrond en wettig geschenen als die van al de andere Antwerpsche muzieklief hebbers, renteniers en kruideniers daar aanwezig.

C.G.

Op Sint-Clement'sdag

DEN 23^{en} van Slachtmaand woedde een geweldige storm op onze kusten. Te dier gelegenheid drukte de *Gazette van Brugge* (26-11-04) de volgende aanmerking:

‘Iets merkweerdigs is dat elk jaar, rond St-Clementsdag een hevige storm op onze kusten woedt. Wie een weinig bekend is met de geschiedenis van Blankenberghe, zal zich herinneren dat op St-Clementsdag van 't jaar 1334 het voormalige Scarphout, nu Blankenberghe genaamd, in de golven verdween’.

[Nummer 24]

Kinderleven

IN mijne eerste kindsheid, werd ik bij onze naaste gebuurs gezonden, alle zondage na het noenmaal, en 's wekedaags als de schole, naar den zin mijner ouders, te lichte gedaan was.

Daar ik, gelijk veel kinderen van mijne elde, veel te doende was, en thuis altijd met iemand in stokke lag,

'Die kwaperte is er meê uit den weg' meenden mijne ouders, 'en' voegden zij erbij 'hij is in goe handen'.

Immers, ik was toen, om de waarheid te zeggen, een deerlijke puid van een jongen. Quantum mutatus ab illo! Dat ik ze nu kon weg krijgen en kwijt geraken, eens of anders, al die sidouwen die ik bachten de kelderdeure - om van broeders en zusters niet gezien en beneden te zijn - genomen heb, om te verkloeken!

Die verhuizinge stond mij nog al aan ook, want zoo gauw wij inkwamen van schole, was 't altijd: 'Haast u! zeere eten, ontkleed zijn en naar bedde!' En 't ging

rap; bij zoo verre, als wij te midden den zomer uit onzen eersten slaap schooten, dat wij het boerenvolk nog zagen werken op den akker!

Nu, die gebuurs waren kamslagers, twijndraaiers en biemelkers, en daar was veel volk en veel neringe. Maar de aandachtigheid, de genegenheid en den eerbied van allen, zoo werkmenschen als lieden van den huize, waren gevestigd op eene oudersche jonkvrouw van rond de zeventig: tante Roza, zoo zij genoemd wierd, was het hoofd van 't huis, ofschoon zij aangedaan was met ongeneesbare blindheid.

Die ellende, - zoo 'k vernomen heb, maar van haar niet, - was haar pianewijs, op beide oogen teenegader, overgekomen. 't Eerste dat zij geware geworden had, was dat er een breede ronde, in 't begin zoo groot als een wiel, gestadig voor hare opene oogen kwam staan: al wat er binnen dien kring lag, was helder, duidelijk en net afgeteekend; rond dien kring, was het helledonker. Die ronde zonneklaarte verminderde en vernauwde onbemerkbaar, maar onophoudelijk, tot dat zij, in eenige maanden tijds, maar de grootte meer en had, en de gedaante, eerst van een zinkende zonneschijve, en later, van eenen goudenen penning, die, ook inkrempende en toetrekkende, maar een schamel plekske licht meer overliet: daarbuiten, was 't nacht en blindheid! En dat helder tipke klaarte, gelijkende aan de sperke vier, die een wijle blijft haperen aan de wieke van eene uitgeblazene keerse, wierd eindelijk ook toegenepen en uitgedoofd, en eene ondoordringbare duisterheid lag voor altijd op de oogen der arme, stekeblinde jongvrouw!

Buiten mij, die haar bijna dagelijks kwam verlustigen met mijn kromme krinkels, bestond haar eenig verzet in het gezelschap van een wonderschoon kanari-vogelke.

't Muitje stond in de voorkamer op eene oud-eikene kasse, en 't orgelke was bij de werk.

Menige stonden heb ik staan kijken op de doeninge van dat lieflijk beestje: 't zij dat het in zijn volle

vier was, langwerpig uitgerokken, met zijn vlerken dicht gesloten tegen zijn rank lijf, wippende zoo gepast en zoo vlugge van 't een stokje op 't ander, wiegende en rennekokennende in het houten ringske dat boven in de kooi hong, of pertig aan den ijzerdraad vastgeklauwd;

't Zij dat het stond te eten, met een korrelke zaad in de splete van zijnen bek, preusch rondziende met zijn bevallig kopke van kijk-naar-mij;

't Zij dat het 's avonds, overvallen van den vaak gefokt stond met zijn één pootje op de middensporte, zijn slaperige oogskens half open, half toe, wakkerschietende en verschrikkende om het minste gerucht;

Of dat het in slape zat, met zijn boos kopke geborgen en gekatjeduikt, gelijkende een bolleke vlas, gespit op een bossemboomen stokske.

Tante Roza wandelde geheele dagen over end weder in huis. Hoe dikwijls heb ik ze niet ontmoet als zij in den langen gang van de keuken naar de voordeure heen end weder ging, met haren lijzigen, licht-wippenden stap, bijna zonder grond te genaken, onhoorbaar als een dwaalgeest, vluchtelings tastende nu en dan in den onverbiddelijken donkeren van hare onherstelbare blindheid. En als zij moegedoold en getjoold was, kwam zij zachtjes de voorkamer binnen; eerst zat zij op eenen stoel, om wat uit te rusten, de zoom harer schorte schuivende en spannende tusschen hare magere handen; dan ging zij bij de muite staan, en 't was blijdschap om zien hoe 't vogelke scheen te verstaan al 't gene er tante Roza tegen vertelde: 't kwam zoo vlijtig bijgesprongen, 't draaide zoo lieflijk zijn kopke, en 't keek zoo vriendelijk met zijn twee gitzwarte blinkende oogperels op de mat-glanzende, uitgedoofde, groote oogschijven van zijn blinde weldoenster. En eindelinge kwam zij tot bij de veister, om met de toppen van haar bleek-geluwe, uitgemergelde vingers op de ruiten te trommelen, en om te zoeken, had men gezeid, uit de duisterheid van hare eindelooze nacht, achter

een straalke van dat helderblinkend zonnelicht, zoo genoeglijk en zoo overvloedig, dat huizen en strate overstroomde.

En toch zag zij er altijd gelaten, onderworpen en dikwijls welgezind uit, en nooit en kwam er een klacht over hare lippen. Haar afgrijzelijk ongeluk, die onverbiddelijk stap voor stap toenaderende blindheid, en nadien die onmetelijke, grenzelooze, altijd lijdende nacht, waar geen lichtstraal aan en kon, waar nooit geen sterreke in en pinkelde, waar het altijd eenzaam was en zoo donker dat zij zelfs den donkeren niet meer en zag; dat eeuwig en voor altijd ontriefd zijn van 't aanschouwen der levende natuur, der bloemen in de lente, der vallende bladeren in 't najaar, der blinkende, witte sneeuw des winters; al die ellenden waren onmachtig en onbekwaam die teeder, maagdelijk-zuivere vrouwenziel te krenken en te verbitteren.

't Is nu zoo menige jaren geleden en ze is nu al zoo lange bij den Heere, en 'k heb nog zoo goed onthouden hoe mijn kinderherte ineenkromp, met op haar te peizen, elken keer dat ik, op weg naar Cachthem-ommegang, de blindemans hoorde janken langs de strate. En later, als ik in 't collegie was, viel gansch het geweld van haar jammerlijke ellende mij, tot weenens toe, weêr te binnen, toen ik, in de duitsche lesse, eerw. Heer De Carne, de klachte hoorde uiteendoen van Melchthal over zijnen blinden vader, in Willem Tell, van Schiller:

> O, eene edele gave des hemels is
> het licht der oogen - Alle wezen
> leeft met licht, elk gelukkig schepsel -
> De plante zelf keert vreudig naar het licht.
> En hij, hij zit daar, tastend, in de nacht,
> in 't eeuwig duister. Hem verblijdt niet meer
> het groen der weiden, noch de pracht der bloemen.
> Sterven is niets, maar leven en niet zien
> dat is een ongeluk!

Eenen enkelen keer had ik ze oprecht bedroefd gezien. Ik was dieflinge op de toppen van mijn teenen, binnengekomen, om ze te doen verschieten: zij zat bij de venster: op haar gelaat, dat altijd zoo stil, zoo gerust, zoo engelzoet was, lag er eene uitdrukking van onuitsprekelijke droefenis, en ik zag twee groote tranen over hare gerimpelde kaken rollen en in haar schorte vallen. Ik stond aanstonds bij haar en vroeg:

‘Tante Roze, waarom weent gij?’

‘'t En is niet, mijn keppe’ zei ze, beschaamd over haar zelven, en, met dat het Zondag was in den namiddag, stak ze mij tegen de venster, om haar de menschen te noemen die van de vespers kwamen.

Het huis kwam immers met nen uitsprong, tot bijna halfwege de strate, zoodanig dat men van in de voorkamer, waar wij zaten, de lange strate tot aan de kerkdeur bekijken en beschrijven kon.

De eerste die van de verspers kwamen waren altijd vier kloeke boerendochters, met gezonde, bleuzende, lachende wezens, stappende dapper toe, met hunnen kapmantel opgetrokken tegen 't stof, haastig naar huis, omdat zij woonden verre over den ‘naaipander’.

Dan waren 't de spelende, springende kinders, aanstonds gevolgd door de deftige burgers die gemoedelijk klapten onder malkaar;

Eindelijk was 't een lange reke zeeverende, druipneuzende, oude ‘petjes’ van 't manhuis, die kreupel, mankend, scheef of dubbel-toe gegroeid, lastig afgetrakeld kwamen;

en laatst van al was 't altijd een puidonnoozel ventje, dat in zijnen schamelen kop maar een enkel open plekske meer en bezat: als de jongens er tegen zeiden: ‘Naaske, doe nog een sprongske toe!’ 't verstond het, het loech en wist zoo koddig en zoo kluchtig zijn scheef gat omhooge te smijten, dat 't lustig was om zîen. Van aan de kerkdeure tot aan het oudemanshuis, wierd het alle zondage van tien tot twintig keeren aangehouden om zijn kromme

sprongen te maken. Op een einde gerocht het bij mij, om zijn laatste sprongske te doen: dan kreeg het mijnen zondagcent, en 't kocht er een pruimke toebak mêe.

In 't heetste van den zomer, als de laaiende zonne kletste tegen de blinkende kalsijdsteenen, wierd de veister breed opengeschoven, en Tante Roze hefte mij tot op den veisterbank om de voorbijgaande lieden, die van de vespers kwamen, toe te spreken en te vragen:

'Manneke, gaat 't sneeuwen?'

De eenen schooten uit in 'nen lach en antwoordden met een klucht; anderen gebaarden dat zij 't niet en hoorden; maar 't waren der ook die 't kwalijk namen. En zoo was er een - een kromme knuiste van 'nen vent - die ievers met zijn achterste vooren was opgestaan; want hij schoot in een verwoede gramschap en draaide mij zulk eene onbermhertige sijfage dat ik, van mijn verhoog op den vensterbank, kop omleege, op den vloer tuimelde.

Mijn liedje was uit.

Gelukkig voor Tante Roze dat 't kanarivogelke altijd voort zong. En zingen kon het: nu eens, in het wilde, zijn schetterend, brobbelend boschlied, dat de kamer vol dooreenvloeiende rimpels klank stond, en dat 't daverde en ronkte in de ooren; dan zijn gekunsteld, maar half van buiten geleerd, haperend en gebrekkig orgelvooizeke.

En als het wel zijn beste gedaan had om te schuifelen, kreeg het, buiten zijnen dagelijkschen kost van helder water en blinkend kanari-zaad, 't zij een takske muurkruid, of een tichelke broodsuiker. Sommige keeren, was het zoo zot als een haspe: 't klaverde en klauterde ongeduldig op en neêr langs de glimmend-witte ijzerdraden; 't sprong zoo rap al de wind van 't een stokske op 't andere, of 't spon al fladderen de muite rond, nu en dan eens ademhalend, en met zijn vinnig-blinkende oogen schalk rondkijkende.

Dan wierd er een teelke frisch water in de muite gezet, tegen den brand. En 't spook had er zijn deugd in om,

met bek en pooten, in dat schaalke te swijsselen en te swanselen dat de druppels spetterden tot op Tante Roze's aangezicht. 't Wierd dan, zachtmoedig genoeg, bekeven en bestreên van Tante Roze die, altijd verlegen van iemand kwaad of zeer te doen, haar berispinge algauw verstilde en verzoette, en op een einde:

'Ja, 't was Tante Roze's keppe!'

Ik was daar, weet ik nog wel, afjunstig van, alhoewel ik bekende, in mijn eigen, dat er meer raars was in dat geestig, lieflijk vogelke, dan in een kwaperte van 'nen jongen, die maar goed en was om boterhammen weg te kuischen, dikker gebreed dan gesneên, en op den hoop nog voorzien, al den bovenkant, met eene deugdelijke lage smakelijken honing!

Zoo sleeten zij beiden hun vreedzaam, ongestoord en argloos kanari-vogel-leven: 't vrouwken in zijn huis, en 't beestjen in zijn kooie.

Zekeren dag vernam ik van mijne ouders dat Tante Roze erg ziek was, en dat was het eerste verdriet van mijn leven. Ik ging ze bezoeken: zij zag de dood aankomen, zoo gerustmoedig en zoo lijdzaam als weleer die gruwzame kwale der blindheid, die traagzaam het licht harer oogen had uitgedoofd.

't Vogelke was ook ziek. 't En at niet, al was zijn bakske vol eten. 't Stond in zijn schaalke, den lijvelangen dag, op zijn magere, rilde pekkelkes, met zijn mollig vogeldons opgestreuveld; zijn balgske joeg alsof het de ridde op het lijf had gekregen; en 't stond zoo bedruktelijk te kijken en te piepen dat men zou gezeid hebben: 't verlangt naar het einde van zijn uitgebloeid, onnoozel vogelleven.

Naarmate Tante Roze vermagerde en verging en op niet kwam, lag er een glans van langs om inniger blijdschap op haar rustig-zoet wezen.

Zij die verloren in den donkeren doolde, was zij inwendig met licht omglansd?

Zag zij misschien, aan de kimme van haar naderend, nieuw leven, het eerste gestraal van die zonne, waarvan G. Gezelle, in zijnen Samson, gedicht heeft:

> die zonne en kent geen ondergang!

Op eenen morgend lag het vogelke met zijn schamele pikkelkes omhooge.

En den zelfden dag beval Tante Roze hare reine ziel in de handen van den Heere.

Lux perpetua luceat ei!

E. LAUWERS

Ter ontvangste vóór eten

EERST en vooral een woordeken dank aan al die me ooit gevraagd heeft om te eten. 'k Gevoele 't nog, 't was een oorzake van deugden. Oprecht, van deugden. Immers de Vlamingen zeggen: ‘beter geëten dan eens bedde versleten’. Daarbij ze zeggen ook: ‘hoe meer zotten hoe meer leute’; aan banke nu wordt er altijd gezot en geleut; en de leute dat is een stondeke staans onder de levensreize, leute is een oogenbliksken stilhouden in de koele schauwte van groene linden bij een afspanninge van vrienden.

Leve de Vlamingen met hun herte op hunne tonge, leve hunne gemeende vriendschap, leve hunne gulhertige maaltijden!

En in 't bezonder, ja leve de Vlaamsche maaltijd! Maar hij, hij zonder datgene wat niet hij 'n is, zonder 't onvlaamsche, onoprechte, onvriendschappelijke wat hem nu begint vóór te gaan; hij, maar hij onder den openen wijden hertelijken dag in de brêe Vlaamsche afspanninge.

Hier volgt wat ik zeggen wille. Dees is mijn tweede woordeken: een woordeken over de ontvangste vóór eten.

***

't Is groote maaltijd, en ze gaan daar een keer eten tusschen twee keersen. Ziet hoe de menschen ‘bijkruipen’ aan tafel. Allen tezamen, met een ijverachtig gebaar, inwendig blij, haast dobbeltoe, kinne op de borst, en met hunne oogen lijk ingekeerd, schuiven ze dichte; ze schooren hen op hunne stoelen; vertrekken die een keer te meer voor 't geruchte; zitten neere; sluiten, met hunne arms binnen in hun lijf, iemand vaste, die er al lange ingesloten was en er lijk al met eens uitspringen wil; ze huiveren van warme wellust. Dan spreiden ze met een zienlijk genot hunne handdwale open, wrijven, strijken, spannen er de krakende plooien van effen vóór en rond hen, zonder haaste nu, en met eene bijzondere aandacht. Wel of zijn ze verheugd dat ze werk hebben met henzelven! Zijn ze gelukkig dat dit spel lange kan duren! En wat is ieder erin gerust of ja dan neen zijn gebuur hetzelfde doet.

.... dit alles een stuk vijf, zes.... of tien tijdwijlekens lang.

Waarom die innige vreugde? Zijn ze uitgehongerd; hankeren ze naar 't eten dat eindelijk gaat opkomen? Wat een gedacht! Wel neen toch! Waarom dat geluk? Aleenlijk omdat ze gedaan hebben met naar dit eten.... in de ontvangzale te wachten.

En geen keure!

Want dat is een verdrietig dingen: daar wachten. 't Is meer als verdrietig; onhebbelijk is't.

Als ge daaruit komt, uit die zale, ge terdt lijk uit een vangenisse, uit een duistere vangenisse met een leeg gewelf! Alle de gasten hebben daarin gemoeten voor eenen tijd: de langgegroeiden met den last van boutrechte te blijven, met hunnen kop ingetrokken, en hunnen nekke gedogen tegen de welvinge; de kortgestuikten met den last van op hunne teentoppen te staan rekken, te rekken, te rekken om ook aan te kunnen, en niet te versmachten tusschen de grooten. 't Was immers zake, aan den maaltijd geen gasten te hebben dan ‘zulke’,

van zulke gestalte en zulken aard als stipt het gewelf hooge is. En dus zij die naar den maaltijd als naar een ontspanninge kwamen, moesten eerst een vierendeel uurs in spanninge staan, om met de andere maalgenooten gelijk te worden, gelijk van hoogte, en gelijk van alleszinsche oneigenzelvigheid. Allen gelijk be- of beter ontgeest, onthert, ontlust, allen gelijk begadingd bezind begewoont, allen gelijk aangekleed befrakt onteksteroogd en beschoeid, allen maar met een dingen doende, en verzot ook maar op een dingen: te weten noch gedacht te hebben op iets noch gevoel voor iemand! Gast zou gast zijn! Niemand 'n mocht om iemand anders gekwetst of verergerd worden - wat goed is -; noch iemand kwetsbaar of verergerbaar voor den dag komen - wat onmogelijk is -! En om te doen gelooven dat dit algelijk mogelijk en zelfs bewaarheid was, daarom en zou daar geen een woord klinken over 't leven van buiten, geen een woord over handel of werk, geen een woord over kunste, geen een woord over wetenschap! Van zulke zaken aleene viel er te spreken, als welke alleman gelijk kende en goedkeurde, van hoemin zaken hoemeer gasten er waren; geen ander gesprek 'n betaamde als dat wat van ieder kon onderbroken, en van ieder voor even schuld- en belangloos kon aanzien worden. Aan den eenen kant niemand 'n mocht zeggen wat hij wilde, en aan den anderen kant ook niemand 'n was er die inderdaad wilde wat hij zei. En zoo verder en voort totdat alleman gelijk uitverveeld en vervaakt, en vergeeuwd en verhongerd was... en dat de maaltijd in één geest kon beginnen! In één geest! Enwel, danke u.

Welk een akelig verblijf, welk een wreed gezelschap, en waaraan een rechtuite en openhertige Vlaming voorheen niet gewoon 'n was. Hij knijst daarop nu soms en knauwt. Maar de Vlaming heeft zijnzelven in de vreemde tramen gespannen, en nu kan hij hem doodschreeuwen. Zijn volk heeft hij helpen los- en meêrukken op een slechte bane; nu stormt dat volk vooruit als een veelgespan op

de vlucht, in de afwezigheid van den voerman; koppig en kloek het peerd dat tusschen de andere zal kunnen tegentrekken, en den wagen doen stilhouden. Wat een wilt, dat verfoeien de velen, en altijd zijn de velen bedwingeland en verleid door droom en door drift. - Daarom dus, altijd voort daar waar de vrienden eens de koppen... en de magen gaan bijeensteken, daar houdt de Vlaming meer als ooit een nieuwerwetsche ontvangzale, ‘eene lijk die van alle andere lieden’, oftewel sukkelt hij er henen, nog, ‘lijk alle anderen’; de twee zaken met denzelfden tegenzin als rechts ook ‘dien van die anderen.’

Hij treedt binnen in zulk een zale. Hij, maar den dag en 't leven laat hij buiten. 't Is duister in de zale en doof. Een dik donkerrood vloerkleed. Zaten, dik bekussend, en ook donkerroodachtig, zonder leuningen haast, en zonder zichtbare pooten. Alom, nog klank- en kleurverlammend een wand, met roodgrauwe plinte en daarboven, even dof, een purperrood papier. Dit laatste verstrengt nog onder het tegenschetteren van dikke heldergoudene omlijstingen aan een smete landschapschilderijen. Hier en daar in eenen hoek, alsmede op de schouwe donker bronzen aardigheden, met daarop gierig en onduidelijkweg groengeluwe striepkens van of voor den ouderdom. Neerewaard uit den hoogen weegt een breeduitgesprietelde zwaarbruine luchter ongenadig de oogen toe, van ieder die steelsgewijze zoude aflonken willen wat er boven 't hoofd te zien is. Glasramen kan men ontwaren, maar met moeite: want eerst hangt er een derve stoor vóór om den sterken dag te breken, dan tweeds een kantewerk om den stoor nevelachtig te overdimsteren, derds nog daarbij een stevig behangsel halfopen halftoe om den kant met een kunstigen plooi in te sluiten en t' omschaduwen... zonder te spreken vierds van 't menigvuldig groente dat, van onder weg naar omhooge op, het geheele door en door volbetakkelt. En onder ons gezeid en elders gezwegen: nievers een kruisbeeld. Verstaanbaar, meene 'k; God is de Heer van 't licht... en hier is 't voor Hem te donker. Hij zou nog

altemets kunnen zeggen ‘Fiat lux’ .....en de indruk van de kamer ware gebroken! Want 't is al verloren, in die kamer behooren de onduidelijkheid en de stilte. Binden huize zullen alle de ruimten helder en bedaglicht zijn: de ontvangzale nooit. En binnen loopen en ketsen, en tateren en tuiten de kinders, en zingen en klingen de grooten, en hier end daar aan de kleeren mag er een knop openstaan en een lijvetje halftoe zijn... en er is lucht en leven... en daar is men omruimd en opgeruimd... Daar! Hier echter is 't ingesloten; den kleinen staat 't bevolen stakestijf en zwijgende stil te blijven, ten meesten goêndag te zeggen, en dan ‘bij de meid’ te gaan; terwijl de grooten dan voort in- en omgesnoerd ‘de klaps in 't land moeten houden’, doch dit ook maarrechts al vezelende. En hoe komt dat? Waarom zijn ze alzoo binnen ‘uitgelaten’ ...hier niet? Omdat 't hier is om ‘ingelaten’ te zijn... omdat alleman hier komt; en omdat alleman vreemde is; en omdat vreemde oogen dwingen.

Voor vreemde oogen moet men er beschaafd uitzien; en sedert dat vader Adam de beschavinge heeft doen bestaan in zijnzelven weg te steken, is men tot meerdere beschavinge, begonnen te duiken, en te duiken en alles te duiken, eerst het lichaam, en dan ook de ziele, en met de ziele, van ieder ziele heur eigen zielezijn, en van ieder mensch zijn eigen menschzijn. Gelijkheid alom, daarhenen spoedt de wereldsche beschavinge. Eilaas! schaven 'n is het niet meer, 't wordt opschaven, schaven tot in 't herte van 't hout en eronder. Niemand 'n mag nog iemand zijn; alles moet gelijk worden, elk gelijk zijn, elk gelijk gaan - allen recht of allen kreupel -, en elk eet gelijk, en elk zweet gelijk, en elk gaapt gelijk, en elk slaapt gelijk, en ze zullen 't zoodanig gelijk maken, dat er aan geen een noch arm noch been, noch kinne noch kop, noch niets den blinder! meer 'n zal mogen eigenaardigs uitsteken!

Dergelijke gelijkschavinge is 't die men wilt hier in de ontvangste vóór eten. Binnen was men zijnzelf, hier

moet men doen als de anderen. 't Kan tegenslaan dat doen-lijk-de anderen; doch waar het tegenslaat, zal de vreemdeling dien tegenslag min ontwaren in den donkeren, en min vernemen uit de vezelinge. Daarom is 't dat de ontvangzale altijd halfdonker is, en dat men er eeuwig vezelt. Ten anderen de vreemdeling ook leeft en doet mee in dien drift van onteigenzelvinge en veralgemeeninge. Dus uit beleefdheid voor zijnen gril, stelt men hem, in alle dat onheldere, bovendien nog met zijnen rugge naar en met zijn wezen weg van 't arm straaltje dag dat nog zou kunnen binnensluipen.

Welaan valt de bezoeker te beklagen in zulk een zale, of niet!... En deze die ontvangt dan!

Zoo daarbinnen is 't dat ieder moet die gevraagd is op een grooten maaltijd. Hij ga nu; maar dat hij daar toch niet 'n geeuwe van vervelinge, of men gaat denken dat hij 't doet van honger. En weet-wel, ten hoogsten uit betaamt het dat het ‘zonder honger’, is dat hij kome naar een maal... waar twee en drie uur lang men hen zal doen binnenspelen van een vijftal gerechten die aan de ribben hangen, mitsgaders van nog een goê tiental voor-, en bij-, en tusschen-, en toe-, en nagerechten, daarbijvoegende een mate wijns op elke spijze, en alles wat de mage kan verscherpen, aan- en opwekken... of zeer bezwaren!

Als hij daarbinnen komt, groete hij stille links dan rechts; want hij vindt er reeds volk, en dat volk staat er om begroet te worden. Ten anderen, zijn eerbiedige hulde wordt zwierigermate tegenbegroet door enthoeveel van die beglimlachte wezens die daar staan: men zou zeggen door enthoeveel beglimde kopkes van sommige welbekende knikkende beeldekens. Bij beide knikkers, die menschen en die beelden, dezelfde flinkheid in de beweginge; daarenboven voor beiden ook dezelfde reden van bestaan, namelijk: ‘gaan beeld zijn in een pronkzale, en staan knikken!’

('t Vervolgt)

L. De Wolf

Mengelmaren

IN het '*Centrum*', nummer van Maandag 12^{en} December 1904, worden wij Vlamingen met een tiental regels van God weet wie vereerd:

'*Electriciteit*' zoo schrijft die onbekende, 'is nu *ook* in 't Vlaamsch vertaald: het Belgische Staatsblad deelt de benoeming mede van een leeraar in de barnkrachtkunde: professeur d'électricité.... Zullen de Vlamingen nu ook naar dit voorbeeld, gaan spreken van barnkrachtige ijzerenwegwagens, voor elektrische trams?'

Schrijver schijnt met Vlaamsche toestanden weinig of niet bekend te zijn, anders zou hij gezien hebben dat er voor hem hier een allergunstigste gelegenheid was om te zwijgen, en dat hij die gemist heeft.

Immers

1° Wij kennen veel geestiger voorbeelden dan 't zijne om te schertsen met de razernij voor verdietsching van sommigen, maar wij durven ze niet meer aanhalen, zoodanig zijn ze versleten, en zoowel zien we zelf in dat er hier '*Modus in rebus*' dient gehouden.

2° Barnkrachtige ijzerenwegwagens! - IJzerenwegwagens! Indien de Noord-Nederlanders eens aan 't verdietschen gingen, 't zou er nog anders lief uit zien - oordeelt maar eens naar dit staaltje -. Indien schrijver Vlaming was, en nu eens bij alle geweld wilde verdietschen, hij zou zetten: barnkrachtige ijzerenwegwagens!

3° Daarom verdietschen de Hollanders niet, althans niet in hunne dagbladen, en zoo schrijven ze van die zinnetjes, die ik schrijver ter overweging geef, en waarin voorkomen: orienteering, redactie, phrasen, geinsinueerd, argumenten, een parlementaire quaestie, gecontroleerd, reactionnair, informaties, carrière, reproductie, gepubliceerd, de directeur, gesalarieerd, infanterie, compagnie, deserteur, corps, reservist; enz. ik neem zoo maar uit den hoop, in 't zelfde dagblad, waarin schrijver zijn verwondering uitspreekt over barnkracht.

4° Een artikeltje dat ik onlangs las in een van de laatste nummers van '*Onze Tijd*' bewijst hoe al die pereltjes van 't zuiverste Noord-Nederlandsche water fransch zijn en toch geen fransch maar wangedrochtelijk mismaakte niet med'alletjes el als al te groote vreesachtigheidjes voor al te zuiver dietsch. De Vlamingen vragen zich daarbij bedenkelijk af 'waar gaat dat naartoe?' en de franschgezinden hier vinden dat 'le Neerlandais, et le vrai celui-là, mais c'est du français tout pur'.

5° Die Noord-Nederlandsche taalzuiverheden zijn ons alhier eerder stokken in 't wiel, dan hulp ter bevordering van onze taalrechten, en daarom trachten we ze te vermijden, en goede dietsche woorden in plaats van fransche te gebruiken, al waar we ze hebben - overdrijving is altijd belachelijk; zie mijn 2°.

6° en ten laatste, schrijver weet niet dat het Staatsblad 't geen is waar we laatst van al zouden naartoe gaan om degelijke zuivere taal te leeren, en dat er bij ons zoo menigmaaal al is op gewezen geworden, en over geweeklaagd, en mede gespot, wat een ellendig taalgeknoei en taalbederf er uitgaat van schrijvers of vertalers voor den Staat.

CAES. GEZELLE

Kunstgehouwen te Brugge

MET het einde van het jaar zij het ons toegelaten een kort overzicht te geven der gebouwen, met kunstuitzicht, die gedurende het jaar in Brugge gemaakt werden.

In de Steenstraat, hebben wij het huis in gemengde Herwordingstrant van den heer Rahier, dat met den aanpalenden onlangs herstelden gevel in eerste Renaissance de straat merkelijk in kunstweerde doet stijgen.

Is het noodig hier ook den gevel te noemen in nieuwerwetschen trant veranderd door den heer Van Acker in de Vlamingstraat? Wij willen aannemen dat de bijzonderheden op hun eigen schoon en welgelukt zijn, alhoewel zij beter zouden passen op een peerdenmolen dan op een huis. Wij moeten getuigen dat dit gebouw grootelijks het uitzicht der straat schendt, zooveel te meer, daar het gelegen is tusschen twee gothische topgevels.

De hoek der Eeckhoutstraat, na eenige jaren in puinen gelegen te hebben, wordt herbouwd en opgeschikt. De gaanderij die tot voetpad zal dienen, zal door hare eigenaardigheid en nieuwigheid onbetwistbaar een allerbest voorkomen hebben en misschien wel navolgers vinden.

In den zelfden omtrek, wordt langs de Rozenhoedkaai aan de prachtige verandering en herstelling der mouterij van den heer Schaeverbeke neerstig voortgewrocht. Jammer is het, dat spijts de pogingen door de stad aangewend, dergelijke verandering niet en geschiedt aan het aanpalende nijverheidshuis; daar zouden wij een hoekje bezitten als er nergens een te vinden is.

Eenige stappen van daar, rechtover het gevang, herbouwt men, in eersten Vlaamschen Herwordingstrant, een huis, met name ‘de gulden Spin’, naar de nieuwe behoeften geschikt. Wij moeten den bouwmeester geluk wenschen om het verwezenlijken der spreuk door hem in het steen gebeiteld:

> ‘'t Is een kunste goed om weten
> 't Wel herstellen van 't versleten’.

In den zelfden trant werd in de St Jorisstraat een huis gebouwd, met name ‘Rust is Roest’, dat bekroond werd in den prijskamp van bouwkunst door de stad uitgeschreven in 1902.

De Wollestraat scheen tot hier toe ingesluimerd, doch ontwaakt, om met eens twee gevels te veranderen. De gevel van den heer De Cloedt, bewijst dat men nevens de hedendaagsche toogramen ook andere kan maken die aan de huidige behoeften voldoen.

Langs den anderen kant der straat breekt de heer Goddyn een gevel af dien hij in Vlaamsche Renaissance zal doen herbouwen.

Binnen kort begint men de herstelling van het geveltje behoorende aan het huis van den heer Stadsontvanger; doch het zij in het voorbijgaan gezegd, hadde de groote gevel van zijn huis in baksteen herkapt geweest, zou het uitzicht in de straat er veel bij gewonnen hebben.

Wat de gevels in den trant der tweede Renaissance betreft, wij hebben er twee nieuwe zien oprijzen, te weten: den achtergevel van het huis van M. Schramme, uitkomende op de Burgplaats, en de voltooing van het prachtig huis van M. Halleux in de St Jorisstraat.

Deze woning bestaande uit een oud deel, door Lanceloot Blondeel geteekend, zoo men zegt, werd voltooid met een nieuw deel in den zelfden trant, op meesterlijke wijze opgebouwd.

De hoek der Ezelstraat en Guldenvlieslaan is thans bezet met een schoon gothisch gebouw, dat met het hoekhuis langs den anderen kant der straat een allerliefst uitzicht geeft aan dit uiteinde der stad.

Bij zoo menig huis dit jaar vernieuwd of hersteld, moeten wij nog den gevel melden in de Ezelstraat gebouwd door Me Dautricourt, naar het ontwerp van wijlen K. De Wulf. Die gevel mag vergeleken worden (doch in eenen anderen trant) met dien door den heer J. de Brouwer gebouwd voor eenige jaren. Beide bewijzen hoe grondig de heer De Wulf den ouden Brugschen Bouwtrant kende. Misschien mag men opwerpen dat in dit gebouw de twee nieuwe gevels wat leeg zijn volgens de breedte, hetgene nochtans goed vermeden is geweest in de Wulfhaagstraat. Niettemin blijft die gevel een der prachtigste der stad alsook een der belangwekkendste, daar hij toebehoort aan het laatste gothisch tijdperk waarvan ons hier zoo weinig voorbeelden zijn overgebleven.

Onze onderwijsgestichten werken ook mede om kunstgewrochten op te richten: zoo zien we dat de gebouwen door St Leo's gesticht gezet voor de leergangen van nieuwere humaniora, alsmede de kapel (misschien wat te burgerlijk door de trapgevels) een goed uitzicht leveren; zoo zien we nog de voortzetting van het gebouw der Broeders Xaverianen dat nochtans wat te zwaar is en te regelmatig in zijne versiering.

Alhoewel zoo talrijke werken dit jaar zijn uitgevoerd, toch vinden we reeds een paar ontwerpen voor toekomenden zomer. Het schilderachtig uitzicht van het Begijnhof zal nog verbeteren met de herstelling der woning van den E.H. Pastoor, naar den trant van het huis langs de Potteriereie nevens de kerk van het groot Seminarie.

Daar de nieuwe Spoorhalle ten deele op den grond van het St-Juliaansgesticht moet komen, is het bestuur verplicht nieuwe lokalen te maken, wat het zal doen met kunstsmaak, daar het gebouw zal gezet worden in den trant van het nieuw verbeteringshuis van Yper.

Om te eindigen, vergeten we niet te melden dat men, naar alle waarschijnlijkheid, toekomende jaar de herstelling zal aanvangen van den westgevel van O.L. Vrouwkerk.

Indien men telken jare zooveel gebouwen kunstig herwerkt, zal ons Brugge binnen korten tijd zijn prachtig uitzicht van vroegere dagen terugvinden.

R.D.S.

D*E Boer zocht achter zijn peerd en hij zat erop.* (Vgl. Alhier bl. 115, vlgg.)

Van eenen geloofsweerdigen Zendeling uit Scheut, ben ik me laten gezeggen, dat de Sinlanders, om eenen toestand te beschrijven als dezen van onzen Boer, een gelijkbeteekenende spreuke bezigen, nl. (*tsj'i lu. mi lu* = rijden ezel, zoeken ezel) rijden ten ezele, en dernaar zoeken.

L. De Wolf.

Bladwijzer van woorden en zaken 1904

Boeken

	Bladz.
Een held, door Filiep de Munnynck	336
Kinderspel en kinderlust in Zuid-Nederland	48
Primula veris, door Caesar Gezelle	55
Woord en schrift	31

Gedichten

De donkere weken	24
De Lente	198
De oude molen	238
Eerste zonnestralen	47
Gezelle	344
Goethe's avondlied	83
Golgotha	332
Herfst	357
Mei	356
Morgenindrukken	88
Nacht	13
Priesterwijding	30
Vlanderen's zielendrift 't jaar 1302	177
Wie geeft me	133

Geplogentheden

Baarkoek	161
Baarloop	161
Baarschieten	162

Baarspelen 162
Barlouen 163

	Bladz.
Barres	168
Caroussels	166
De bare jagen	163
Een oude zede	256
Meifeest bij de Germanen	167
Te bare loopen	163
Tegen H. Bloeddag	97
Tornooi	166

Geschiedenis

Bijdrage tot de geschiedenis van de Iepersche Rederijkkamer door J. Bols	61
Da mihi Belgas	209
De gouden kop te Ieper	63
De pest en het stadsbestuur te Brugge 1600-1631	145
De pest te Amsterdam in 1665	145
De reeuwer te Brugge	148
De roodemeester	147
De witte, de roode stok	148
Germaansche heidenleer	33
H. Franciscus Xaverius	209
Het Magdalenaveld te Brugge	147
Honderdjarige jubileum te Ieper	62
Kamer van gezondheid	147
Keizer Karel te Ieper	62
Oorspronkelijke brieven van den H. Franciscus Xaverius	210
O.L. Vrouw van Alsemberg	62
O.L.V. van Hulpe	64
Rationalisten	36

E.V. Cros, G.J. 211
E. Vader D'Hondt 217
E.V. Gaspard Barzee 217
E.V. Ignatius 211
E.V. Simon Rodriguez 211
Vlamingen en Duitschers voor Japan 212

Kinderwereld

Aftelrijmen 207, 223
Kinderliedjes 191, 238
De goddelijke boom 169
Kinderlied 126
Knieliedjes 174, 205
Over de werpspelen 48
Over vinger- hand- en vuistspelletjes 48
Vingerspel 239
Wiegeliedjes 144

Kunst en wetenschap

	Bladz.
Aanbidding van 't Lam	245, 277
Abten van den Duine en den Eeckhoutte	275
Abt Collé	9
Albrecht-Ferdinand De Cock	195
Alden-Eyck	251
Allegorisme	40
Ambachten en neringen	249
Andries Beaunepveu	265
Animisme	42
Anthropologische school	42
Antonius Wydoot	7
Antoon Cotelle	275
Bartolomeo Facio	279
Bellini	271
Berzilikom	288
Biloke	252
Boticelli	271
M. Bouchot	264
Bouwkunst	248
Broedpeste	25
Buikloop	25
Cabronidae	302
Calvarieberg van St Salvatorskerk te Brugge	274
Carolus De Visch	17
Catharina van Rennes	319
Cerceris arenaria	296
Christiaan de Hondt	1, 17
Claus Slutter	266
Correggio	271
Creuzer	40

Crivelli 271
Cyriacus van Ancona 279
De anden 345
De boer zocht enz 384
De Bouwkunst 273
Deken E. Degryse 35
Della Francesca 271
De pest komt van de rat 146
De ryve der H. Odila 274
Di Cosimo 271
Dijon 265
Dikke formoldampen 354
Dierk Bouts 271
Doorniksche beeldhouwers 254
Drieluik der H. Drievuldigheid 274
Drooge formoldampen 355

	Bladz.
Dürer 271	271
't Een en 't ander over de bietjes	25
Een onbekende schilder	19
Het eiland der toovernimf	257
Electriciteit	382
E.V.G. Van Acker	37
Ephemerisme	39
F.I. Mone	40
Fetichisme	44
Fierlaflonke	271
Filips de Goede	266
Filips de Stoute	266
Finnur Magmesen	40
Folklorische school	42
Formol als ontsmettingsmiddel	354
Fransche en Vlaamsche trant	253
Fransche primitieven	264
Geeraard David	271
Geeraard van Nilles	275
Georges Lafenestre	267
Germaansche heidenleer	33
Gewasbezieling	44
Gillis van Seneffe	275
Giorgione	271
Giotto	270
Giovanni Santi	279
Graafbietjes	295
Graafwespen	295
Grünewald	271
Half-uur-klok te Kortrijk	193
Handschrift Breviarum Cisterciense	11
Handschrift Missale ordinis Cisterciensis	9

Handschrift Missale Cisterciense	10
Handschrift Missale ad usum Cisterciensis ordinis	12
Hans Memlinck	19, 271
Hans van Marville	275
Heidensch geloof	38
Hendrik VIII	365
Hendrik Belleehose	266
Hendrik van Rhyn	274
Hennekin	275
Henotheisme	38
Herbert Spencer	44
Herlindis en Relindis	251
Hertog van Berry	265
Holbein	271
Horebout	21
Hubrecht van Eyck	271

	Bladz.
Hugo van der Goes	271
Humbert van Namen	275
Ignatius De Cock	193
Invloed van onze kunstenaars	254
Jan Bandol	266
Jan Gossaert	271
Jan Malwel	266
Jan Princendal	275
Jan van Luik	275
Jan van Brussel	275
Jan van Eyck	19, 271
Jan van Beaumetz	275
Jan Hulst	275
Jan zonder Vrees	266
Jehan Fouquet	268
J. Lippert	44
Karel De Wulf	48
Karel van Mander	278
Karel VI	265
Keizer Karel de Groote	250
Kernemelksteen	271
Kleinemunte in water gooien	256
Kloosterscholen	249
Kobberood	288
Kopbrood	271
Koningin Blanca	254
Kranach	271
Kuhn en Schwartz	42
Kunstgebouwen te Brugge	383
Lambion	275
Les heures de N.-D. de Henessy	366
Leugemete	252

Leuze ‘Sperans gaudebo’ 9
Lionardo 271
Lodewijk van Brugge 365
Lodewijk van Male 275
Lukas 271
Maaseik 251
Mahaut van Artesis 254
Mannetjes van pioenen 271
Mannhardt 44
Mant Dehane 275
Mantegna 271
Max Müller 41
Melchior Broederlam 266
Metselwespen 303
Middelbare klok te Rousselare 193
Middeleeuwsche scholen 269

	Bladz.
Middelklok van Gheluwe	195
Miniaturen en handschriften	251
Muurschilderingen	251
Nog meer over bietjes	295
Olie van eerde	271
Olie van Reingo	288
Olie van sporten	271
Olie van vossen	271
Olivier De Cock	195
O.L.V. van den Duine	250
Ooreedireedeekwi	272
Ossekrosse	288
Oude schilderijtjes met opschriften in verzen	127, 137
Oudewijfswortel	288
Otho II	250
Otho III	250
Pauwel van Limburg	275
Petrus Vaillant	11
Pieter-Ignatius De Cock	195
Pieter Linkerk	275
Pijpe van piano	272
Poeier uit de drie beestjes	272
Politieklok voor Hooglede	195
Polydemonisme	43
Pompilidae	302
Quinten Metsys	271
Radijze de lange	272
Rafaël	279
Rationalisten	36
R. Vander Weyden	271
Robertus Leclercq	7

Rogier Westerhem 275
Rotziekte 25
Schelleken voor Waermaerde 194
Schilderkunst 274
Schildersgilden 249
't Seminarie te Brugge 9
Simpernelle 288
Simon Benninck 365
Snuitkevers 297
Spiritisme 44
Stadhuisklokje te Rousselare 194
Steenhurzels 295
St Hubrechts abdij 250
Stof van menschebeenen 272
Sukelatte de klievere 288
Survivals of overleefsels 96
Symbolisme 40

	Bladz.
Tafereel van Josse Paride	274
Tafereel van kanonik van de Paele	246
Tantemarynde	288
Tapijtwerken van Angers	277
Tijdvak der van Eycks	244
Thière Steen	275
Thomas Lefèvre	275
Thor	39
Totemisme	43
Torkwijn van Gent	275
Tweeluik van abt Christiaan de Hondt	1, 17
Uit ‘den levene der dieren’	345, 359
Vaderrecht of moederrecht	95
Van Kleef	271
Vel te kort en vel te veel	241
Vergelijkende Mythologen	41
Verloren sulfer	272
Verstoppinge	25
Vespidae	302
Vieze Breughel	271
Vlamingen en Walen	247
Wapenschild der abdije van Veurne	4
Wapenschild van Christiaan de Hondt	5
Wandschilderingen	252
Werken van vóór-van Eeyckschen	276
Willekyn Simoen 275	275
Willem van Heerlen	270
Woden	39
Zalve uit ‘den troost der armen’	272
Ziekten onder de bietjes	25

Oorkondschap

Aardbevinge	15
Pier-Jan die geen fransch en kan	75
De Lichtgeladen	63
De vergramde koning David	62
Harden vorst	15
Kerke van Noordschote	16
Kloksken geborsten	15
Noordschen beuk	15
Oude schilderijen met opschriften in verzen	137
Pieter Pieters	15
Speelhof	15
Sterre met eenen steert	15
Torre aflezen	15
Trinitarissen	16
Tuiten met hoorn voor de misse	16
Van lijve ter dood gaan	16

	Bladz.
Vroegmisse lezen	15
Zuyd- en Noordschote	15

Schetsen

De boer zocht achter zijn peerd en hij zat erop	115
Groote cent	219
Hebt ge ‘de Vlagge’ gelezen over Hugo Verriest	313
Intermezzo	49
Kinderleven	369
Roerende geruchten	155
Tegen H. Bloeddag	97
Ter ontvangste vóór eten	376

Taalkunde.

Baar = lijkbaar	164
Baar = barre	164
Bakboord en stuurboord	16
Barchat, *barchent*	164
Bare = slagboom	164
Beleven	225
Beleven = belevenen	227
Den Hertog	72
De Zuid-Nederlanders	32
Het bindstreepje bij de jongeren	65
Het koppelteeken der modernen	65
Fransch en toch geen Fransch	335
Men bedient zich van het koppelteeken	66

Middenstand of middelstand	160
Spelregels	66
Van Deyssel	67

Verdietschingen

Monotheisme = eengodendom	35
Polydemonisme = veelgeestendom	43
Polytheisme = veelgodendom	35

Verhalen

Doodendans	281
Groote cent	219
Intermezzo	49
Jantje Plaagsteert	81, 113, 129
Jantje Plaagsteert. - Ratten en muizen	153
Kinderleven	369
Rikki-Tikki-Tavi	321, 337

Vlamingen
Zendelingen

	Bladz.
E.V.A. Butaye	352

Volkszeg

De boer zocht achter zijn peerd en... hij zat erop	115
De doode te gast genood	90
De doodskop	90
Het doodshoofd	110
Koetsveld, Koesveld, Godsveld	91
Lied van den heere van Godsvelde	92
Nog de doode te gast genood	109
Nog over worten	171
Verzenderkensdag	240

Wangeloove

Bijgeloovigheid over sterren	84
Bijgeloof over tanden	188
Bijgeloof over worten	134
Huisgeesten	44
Freya	42
Kruisen en sterren	87
Om bevrijd te worden van de tandpijne	188
Om een uitgevallen tand weder te krijgen	190
Peerdeknecht	87
Thor	39
Vallende sterren	86
Veldgeesten	44

Windgeesten	44
Woden	39
Woudgeesten	44

Wetensweerdigheden

Catharina van Rennes	319
De jeugd van Anna Byns	333
De Zuid-Nederlanders	32
Dient God, vier uren	173
E. Bouchet	367
Geschied- en oudheidkundige kring te Kortrijk	47
Gezelle	32
Gezelle-avond	317
Godfried van Bouillon	367
Guido Gezelle	304
Guido Gezelle's Duik almanak, 1905	367

	Bladz.
Hebt ge ‘de Vlagge’ gelezen over H. Verriest?	313
Hugo Verriest in Holland	304
Het Fransch in Vlaanderen	367
Kleen geslacht, kleen gedacht	368
Monniken van Cluny	367
Op Sint-Clementsdag	368
Roerende geruchten	155
Ter ontvangste vóór eten	376
Vondel's Lucifer op 't tooneel te Utrecht	103
Wat zal een Vlaming best schrijven?	288

Woorden en wendingen

Al belevend	226
Avond-opvroolijker	69
Baarkoeke	165
Beamen	231
Behagelijk-wijze	69
Beleefd	232
Beleven	225
Bijna-woorden	69
Gewoonte-leventjes	69
Groot-goede	69
Herinnering	73
Kellner	255
Keren	232
Koningen-glimlachjes	69
Knor	231
Kunstenaars-oog	69
Kunstenaar-zijn	69
Lees-bekwaamheid	69

Lijk-witte 69
Machine-wezens 69
Meening-mededeelingen 69
Meulen 232
Mensch-dieren 69
Menschelijk-leven-beschrijving 69
Misschien-valsche 69
Negentiende-eeuwers 69
Niet-brave 69
Nooit-vieze 69
Om-zich-zelfs-heerlijkheid 69
Ontwapen 229
Opleven 233
Prinsen-handdrukjes 69
Reken 229
Reghen 229
Schuimwoorden 174

	Bladz,
Stad-in-brand-steker	69
Taal-willers	69
Teeken	232
Tier	231
Versamen	230
Vlaamsche woorden voor *mauvais, gâté*	286
Voor-den-gek-houderij	69
Vreemd-opkijkerigheid	69
Vrij-uit	69
Wit-blauw-gouden	69
Zacht-zwart	69
Zeggings-gekun	69
Zeugeloop	165
Zich-beter-weting	69
Zoodanig	74

Bladwijzer der opstellen
1904

		Bladz.
Het tweeluik van abt Christiaan de Hondt	*J.B. Dugardyn*	1
Nacht	*Caes. Gezelle*	13
Het tweeluik van abt Christiaan de Hondt	*J.B. Dugardyn*	17
De donkere weken	*Horand*	24
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	25
Priesterwijding	*Horand*	30
Germaansche Heidenleer	*L. Ghys*	34
Eerste zonnestralen	*J. Dejonghe*	47
Intermezzo	*C.D.J.*	49
Primula veris	*L. De Jaegher*	55
Het bindstreepje bij de jongeren	*J. Craeynest*	65
Pier-Jan die geen Fransch en kan	*Caes. Gezelle*	75
Jantje Plaagsteert	*R.D.*	80
Goethé's avondlied	*D. Van Haute*	83
Bijgeloovigheid over sterren	*Leo Claeys*	84
Morgenindrukken	*Vinc. Lefere*	88
De doode te gast genood	*M.V.*	90
Tegen H. Bloeddag	*L.D.W.*	97
Vondel's Lucifer op 't tooneel te Utrecht.	*Caes. Gezelle*	103
Jantje Plaagsteert	*R.D.*	113

		Bladz.
De boer zocht achter zijn peerd en... hij zat erop.	*L. De Wolf*	115
Jantje Plaagsteert	*R.D.*	129
Wie geeft me?...	*Caes. Gezelle*	133
Bijgeloof over worten	*C.B.V.*	134
De pest en het stadsbestuur te Brugge 1600-1631	*Fr. Hyacinthus. C.D.*	145
Jantje Plaagsteert	*R.D.*	153
Roerende geruchten	*L. De Wolf*	155
Baarloop	*Em. Van Cappel*	161
Nog over worten	*A.G.*	170
Vlanderen's zielendrift 't jaar 1302	*A.C. en S.J.*	177
Bijgeloof over tanden	*C.B.V.*	188
Ignatius De Cock	*Leo Claeys*	193
De Lente	*Horand*	198
Da mihi Belgas	*Edw. Van Robays*, G.J.	209
Groote cent	*G.G.*	219
Beleven	*J. Craeynest*	225
De oude Molen	*H.*	238
Vel te kort en vel te veel	*D*r *Lauwers*	241
Het tijdvak der van Eycks	*J.-B. Dugardyn*	244
Het eiland der toovernimf	*Caes. Gezelle*	257
Het tijdvak der van Eycks	*J.-B. Dugardyn*	264
Het tijdvak der van Eycks	*J.-B. Dugardyn*	273
Doodendans	*Horand*	281
Doodendans	*Horand*	289
Nog meer over bietjes	*R. Dumez*	295
Doodendans	*Horand*	305
Hebt ge ‘de Vlagge’ gelezen over H. Verriest?	*L. De Wolf*	319
Rikki-Tikki-Tavi	*D*r *Lauwers*	321
Golgotha	*D. Van Haute*	333

Rikki-Tikki-Tavi	*Dr Lauwers*	337
Gezelle	*D. Van Haute*	344
Uit ‘den levene der Dieren’	*Caes. Gezelle*	345
Formol als ontsmettingsmiddel	*Dr Depla*	353

		Bladz.
Mei	*Om K. De Laey*	356
Herfst	*Caes. Gezelle*	357
Uit ‘den levene der dieren’	*Caes. Gezelle*	359
Kinderleven	*E. Lauwers*	369
Ter ontvangste vóór eten		376
BLADWIJZER VAN WOORDEN EN ZAKEN		
BLADWIJZER DER OPSTELLEN		